MANUSCRIPTUM

2 1989 (75) ANUL XX

PETRU MAIOR • EMINESCU • D. GOLESCU
G. CĂLINESCU • ION BARBU • T. VIANU
PUȘCARIU • BLAGA • GHERGHINESCU-VANIA
R. GUGA • LAURENȚIU FULGA • D. STELARU
T. TEODORESCU-BRANIȘTE • C. D. GHEREA

Inedit * Inedit * Inedit *

Mihai Eminescu — portret în ulei pe pînză (27,5×22 cm.) realizat de pictorul *Traian BRĂDEAN* cu ocazia Centenarului Poetului, comunicat redacției de *Radu HOMESCU*.

(Diapozitiv color de *Ilona SZILAGY*

Coperta și prezentarea artistică:
VICTOR MAȘEK

«Aci'mi fu știința
Aci o și lassu.
N'am nici cumu dorința
D'a fi un Menelassu.

EMINOVITZ»

«Un parallelipipedu óre care AG are de mesură productulu basei prin înălțime. Adică AG=ABCD×KL. Spre a se putea demonstra, facemu se trécă un plan óre care EFDC prin muchiile opuse EF și DC. Acumu solidulu este împărțitu în două prisme care suntu equivalente, prin urmare dacă una din ele are dreptu mesură 1 2 ABCD ×KL,
Apoi solidulu întregu are se aiba de două ori mai multu
seu — ABCD×KL.

EMINOVITZ»

(Însemnări din 1869 pe un *Carnet de l'ingénieur* — 1868)

859.0.09
M 30

MANUSCRIPTUM

2/1989 (75) ANUL XX

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE
MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

DIRECTOR FONDATOR:
D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

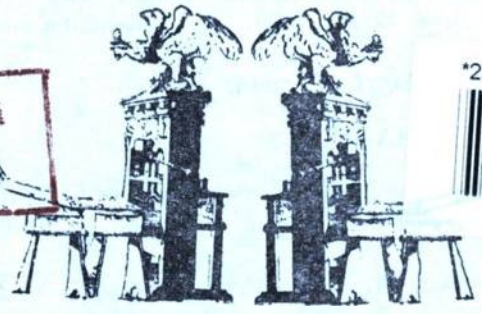

Biblioteca Județeană Hunedoara Deva

292098 24

Documentele, însoțite de fotocopii, se primesc pe adresa redacției,
str. Fundației nr. 4, sectorul I, București, telefon 50 20 96, cod 71116

*

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA, Presă P.O. 12—201, telex 1037 prsfir București, Calea Griviței nr. 64—66, Sectorul Export—Import

© All rights reserved
Toate drepturile rezervate

Tiparul — Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"

16

292.098

SUMAR

SALA DE LECTURĂ

5—6 **Istorie şi Literatură** — editorial *(„MANUSCRIPTUM")*

Centenar

M. EMINESCU

I. Fragmentarium

7—11 Proiectul unui « basm » — file din mss. **2806** (Prezentare de *Aurelia CREŢIA-DUMITRAŞCU*)

II. Ipoteze

12—15 *« Aci-mi fu ştiinţa... »* — Autografe din anii 1868—1869 pe un *Carnet de l'ingénieur* (Transcriere şi prefaţă de *Traian MARCU*)

III. Addenda

16—21 Medaliile comemorative (Documentar de *Aurică SMARANDA*)

Literatura şi Revoluţia

Al. CHRISTOFI

în corespondenţă cu Christian TELL, IV

22—23 Memorialul din exil (Prefaţă şi note de *Nicolae ISAR*)

23—31 *« ...o broşură făcută de Ion Ghica... »* — scrisori din anii 1852—1853

Scriitorul şi epoca sa

Tudor TEODORESCU-BRANIŞTE

32—41 *Prietenii* — fragment de roman (Cuvînt înainte de *C. DARIE*)

Zaharia STANCU

42—56 *Aniversarea* — nuvelă (Text ales şi prefaţă de *Diana CRISTEV*)

Arhivă contemporană

Dimitrie STELARU

57—62 *Cetăţeanul Flux şi naţionalizarea; Şobolanul; [Sînt mut ...]; Pisica* — poeme (Notă editorială de *Victor CORCHEŞ*)

Romulus GUGA

63—68 *Ciocîrlia îndoliată* — nuvelă autobiografică (Text stabilit de *Voica FOIŞOREANU-GUGA;* excurs bibliografic de *Fănuş BĂILEŞTEANU*)

SUMAR

Dosar

Ion BARBU

69—72 Profesor universitar; « . . . *prea multă rigiditate se numeşte capsomănie* . . . » — o scrisoare a lui C. BARBILIAN către fiul său; « *multă stăruinţă, metodă şi o adevărată pasiune* » — o scrisoare a lui Ion BARBU despre cîţiva studenţi de ai săi

73—80 Despre Ion BARBU—cărţile sale şi ale altora— interviu cu Gerda BARBILIAN

81—91 Corespondenţă cu Miron NICOLESCU (Documentar de *Sorin POPESCU*)

Epistolar

G. CĂLINESCU

92—100 « . . . *sunt capabil de multă dezinteresare* . . . » — 10 scrisori către M. SEVASTOS (Prefaţă şi note de *Ion BĂLU*)

File de album

G. CĂLINESCU

96 *hors texte* O casă, un climat . . . (Eseu de *Zoe DUMITRESCU-BUŞULENGA*; diapozitive color de *Radu BRAUN* — Laboratorul foto al C.P.C.S.)

Epistolar

Lucian BLAGA

Sextil PUŞCARIU

102—108 « . . . *mulţumit de neaşteptatul succes al* Laudei somnului » — scrisori din anii 1929—1931 (Text stabilit şi note de *Magdalena VULPE* şi *Mircea CENUŞĂ*)

Lucian BLAGA

Domniţa GHERGHINESCU-VANIA

109—123 Dialog din anii 1941—1948 (Comentarii de *Simona CIOCULESCU*)

Restituiri

Laurenţiu FULGA

124—127 *Jurnal. 1937* — pagini din arhiva lui I. VALERIAN (Explicaţii de *Nicolae SCURTU*)

SUMAR

Pasiunea eseului

Tudor VIANU

128—138 *Caragiale de ieri și de astăzi; [Despre* Patima roșie*]* — două eseuri; *«Am fost fericit prin lucrul împreună cu tinerii»* — mărturisiri (Disocieri de *Henri ZALIS*)

Mircea ELIADE

139—148 *Tratat de Istoria religiilor*, IV. *Cerul*, III (Prefață de *Mircea HANDOCA*

Prima vĕrba

Olga VRABIE

149—162 O poetă debutată de G. IBRĂILEANU — Corespondență și poezii (Cuvînt introductiv de *Ioan PÂSLĂRAȘU*)

Scriitori români în arhive străine

C. DOBROGEANU-GHEREA

163—166 În corespondență cu V. G. KOROLENCO, III. Alte două scrisori (traduse de *Bucur CHIRIAC;* preliminarii și note de *Z. ORNEA*)

Scriitori străini în arhivĕ românĕști

Göran BJÖRKMAN

167—169 și traducerile sale din Eminescu
O scrisoare din 1922 (Traducere și prezentare de *N. SCURTU*)

Punct-contrapunct

Petru MAIOR

170—176 Care e portretul său real? (Investigații iconografice și antropometrice de *Ioan CHINDRIȘ*)

Curier

Dinicu GOLESCU

177—181 Cîteva precizări biografice *(Mircea ANGHELESCU)*

182—187 *Fișier bibliografic*

187 *Iconografie*

188—191 *Sumar* (în limbile engleză, franceză, germană, rusă)

192 **Eminesciana**

«NIMENI MAI MULT DECÎT
MIHAI EMINESCU
N-A DAT EXPRESIE ŞI N-A CONTRIBUIT
ÎNTR-O
ASEMENEA MĂSURĂ LA AFIRMAREA
ŞI PUNEREA ÎN VALOARE
A FRUMUSEŢII LIMBII ROMÂNE...»

Nicolae CEAUŞESCU

Din Mesajul trimis Simpozionului omagial „Mihai Eminescu"
(13 iunie 1989, Bucureşti, Ateneul Român)

ISTORIE ŞI LITERATURĂ

ÎNTRE ISTORIE ŞI LITERATURĂ E — CUM S-A SPUS — O LEGĂTURĂ INDISOLUBILĂ. O fuziune concretizabilă prin infinitele fire şi aspecte care le leagă, pînă la, uneori, suprapuneri greu de desfăcut.

Lăsînd la o parte faptul că există — de-acum, acreditată ca disciplină de sine stătătoare — o istorie a literaturii sau că mulţi istorici au avut un recunoscut talent literar (a se vedea cazul Cronicarilor), relaţia istorie-literatură reprezintă nu numai, univoc, baza obiectivă pe care se sprijină, pînă la urmă, orice fantazie artistică, dar şi, reciproc, fundamentul, depoziţiile pe care se bazează studiul ştiinţific al istoricilor (mai ales pentru perioade mai vechi, dar şi pentru altele mai apropiate). Ce s-ar fi făcut Grecia fără *Iliada* şi *Odiseea* lui Homer?! Tenacitatea şi perseverenţa, «încăpăţînarea» lui Schliemann de a vedea în eroii homerici întruchipări reale a condus — cum se ştie — la descoperiri senzaţionale, deopotrivă de ordin istoric şi artistic: a fost nu numai descoperită Cetatea de la Micene, dar şi impusă *Friza celor doi lei*, de la intrarea în incinta acesteia, — în istoria culturii greceşti şi universale. Tot astfel, miracolul « miracolului » de la Delphi — perceptibil şi azi prin poziţia geografică aparte a locului — oricîtă fantazie (« minciună ») ar fi implicat, este, acum, un element esenţial al istoriei vechilor greci. (O atestă, peremptoriu, nu doar Muzeul Naţional din Atena, dar, cu osebire, micul, dar atît de expresivul şi impresionantul muzeu de la poalele acestei « cetăţi spirituale ».)

Dar să venim mai spre noi. Să ne reamintim.

Mihail Sadoveanu — el însuşi atît de implicat în istoria contemporană sau mai veche a poporului, ctitor şi creator de geniu al « romanului istoric românesc » —, în *Discursul* său de recepţie la Academie, intitulat *Poezia populară* (1923), spunea: « Între zădărniciile şi trecătoarele lucrări ale oamenilor singură arta sparge negura viitorîmilor. Ambiţii nemăsurate, războaie glorioase, împărăţii bogate — toate au căzut în pulbere ca într-un mormînt opac. Ci sufletul popoarelor întrupat în opere de artă şi glasul inimii lor, după ce se alină deşărtăciunile, mult timp încă stăruiesc ca şi *Lumina stelei ce-a murit*.

Din ce a fost al înaintașilor, din ce va fi al nostru, nimic poate nu va rămînea unui mileniu viitor decît o linie grațioasă și o dulce împărechere de sunete, care vor purta numele nostru dacă vor avea pecetea sufletului nostru. De aceea artiștii, cu fața în lumină nouă de aurore, trebuie să-și plece urechea spre trecut și spre popor.

Și, mai ales la noi — *precizează Sadoveanu* —, spre popor. »

Între istorie și literatură e — într-un fel, — legătura sau diferența dintre, să zicem, un N. Iorga — director la „*Sămănătorul*", susținător al tînărului Sadoveanu (ca să nu mai vorbim de cuvintele-i profetice despre manuscrisele eminesciene), și istoricul care, încă din 1904, își pregătea monografia despre Ștefan cel Mare sau marile-i sinteze; dintre N. Iorga la senectute — istoric de renume mondial —, și același N. Iorga — dramaturg, memorialist etc... Dintre M. Sadoveanu — autor al *Vieții lui Ștefan cel Mare* și al trilogiei epopeice *Frații Jderi*. Dintre, în definitiv, Eminescu — matur — redactor șef la „*Timpul*", dar și autor al *Luceafărului* și al *Sonetelor*, și Eminescu tînăr, romantic, visător, autor și al *Sărmanului Dionis*, dar și al romanului *Geniu pustiu*, același Eminescu scriind, concomitent, și *Venere și Madonă*, dar și poemul dramatic *Mureșanu*. Dintre Eminescu, mai tînăr, proiectînd o *Odă pentru Napoleon* și același Eminescu semnînd *Oda (În metru antic)*, un *lamento* al condiției umane, unde orice urmă « istorică » s-a resorbit în versuri de o simplitate și o măreție, antice.

A uni istoria cu literatura... Citească-se volumele din monumentala ediție națională a operelor eminesciene, aparatul de note al editorilor și se va vedea ce a însemnat Istoria pentru Eminescu!

« *Avem clipa, avem raza...* » — spunea poetul în același timp. Istoria actuală, cu mărețele ei realizări, cu aniversările ei glorioase, nu poate să nu aibă ample reverberații în conștiința literaturii noastre.

Cum se știe, generoasele deschideri ale Congresului al IX-lea al Partidului spre istoria națională, îndemnurile Secretarului său general, tovarășul *Nicolae Ceaușescu*, de a se scrie istoria « așa cum a fost » au avut urmări dintre cele mai fructuoase și în planul istoriografiei noastre literare. Prin scoaterea din arhive și publicarea unui imens material documentar s-au pus la îndemîna cercetătorilor valoroase instrumente de lucru, inclusiv în ceea ce privește viața scriitorilor noștri și activitatea lor social-politică, luminîndu-se multe unghiuri mai întunecate.

Apariția, în acest context, a volumelor din seria *România după Marea Unire*, de Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, cu pronunțatul lor caracter de sinteză și bogatul, fascinantul material documentar folosit — o adevărată « chartă » a neamului românesc în perioada interbelică — constituie o expresie a unor asemenea orientări ideologice.

Dintr-o asemenea perspectivă, mărețele sărbători din acest an — 15 ani de cînd tovarășul *Nicolae Ceaușescu* a fost învestit cu funcția de Președinte al Republicii, 50 de ani de la marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939, 45 de ani de la Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, ca și sărbătorirea centenarelor morții lui Eminescu și Ion Creangă — dobîndesc noi dimensiuni, noi raze de lumină în conștiința poporului român.

Lucrările Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român și ale celorlalte *forum*-uri democratice (Frontul Democrației și Unității Socialiste, Marea Adunare Națională), din luna aprilie, au deschis largi perspective de liberă, independentă dezvoltare, pe viitor, a poporului nostru, dezvoltare pe care o prevăd Proiectul Programului-Directivă și Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului, ce urmează să aibă loc tot în acest an.

A fi independenți! — iată visul de aur al tînărului Eminescu din *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*... și, de fapt, al tuturor scriitorilor români (Kogălniceanu, de pildă, la 1877!)

Prin munca neobosită a poporului, prin energia sa inepuizabilă, prin realizările obținute, acest vis a devenit o realitate, consfințită prin glasul autorizat al Secretarului general al Partidului, Președintele Republicii, tovarășul *Nicolae Ceaușescu*, la Marea Adunare Populară din București, la încheierea acestor *forum*-uri democratice (19 aprilie): « *adevărata independență — economică și politică a României socialiste* »!

„MANUSCRIPTUM"

CENTENAR

M. EMINESCU

I. FRAGMENTARIUM

Proiectul unui «basm»

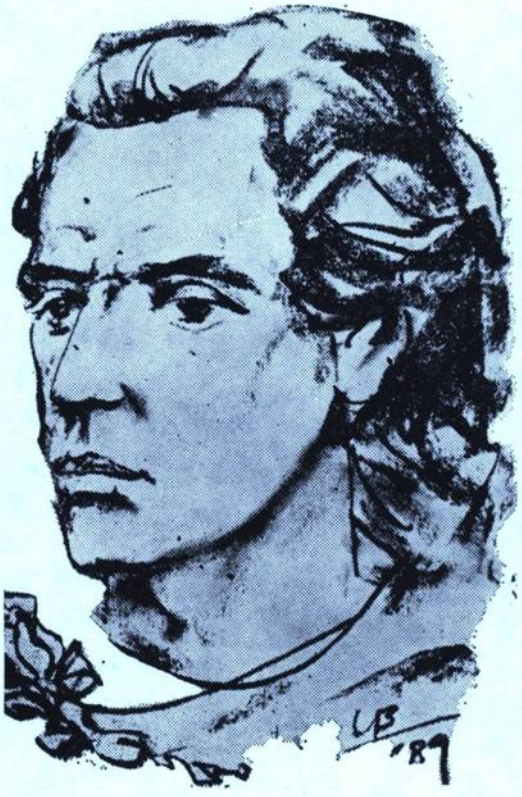

Desen de Costel BADEA

TEXTUL INEDIT PE CARE ÎL ÎNFĂȚIȘĂM aici reprezintă, din punctul de vedere al interpretării, încă una dintre nu puținele taine ale manuscriselor eminesciene. El nu este inclus nici de Perpessicius în volumul VI al *OPERELOR (Literatura populară)*, nici în ediția, de asemenea critică, a lui D. Murărașu (M. Eminescu, *Literatura populară*, 1977), deși amîndoi editorii au cercetat în amănunt manuscrisul *2306* unde textul în discuție figurează pe paginile *34r—41r*. Este scris cu creionul, ca și cele patru doine care îl preced, pe *34r—35r*, dar, spre deosebire de ele, este notat cu o grafie extrem de greu de descifrat, grăbită ca duct, plină atît de abrevieri, cît și de cuvinte diferite scrise continuu, ca un singur cuvînt. Dar explicația omiterii lui nu poate fi doar aceea că este aproape ilizibil. La aceasta s-a adăugat, desigur, și faptul că statutul textului este greu de determinat. Evident, este vorba de consemnarea unor elemente de basm popular în proză. Se pune însă problema de a înțelege mai exact natura acestor însemnări, iar din acest punct de vedere, textul rezistă interpretării. Ce se poate vedea de la prima citire este că ne aflăm în fața unui punctaj de basm notat foarte rapid, fără t să să existe indicii suficiente pentru a decide dacă e vorba de consemnarea unei narațiuni auzite chiar atunci ori altădată, sau poate de notarea, cu viteza gîndului, a unei scheme de basm imaginată de poet. Prima ipoteză pare mai plauzibilă. Fapt este că există un punctaj analog pentru *Călin Nebunul* (figurînd în *2258, 180 ro;* vezi *OPERE, VI*, pp. 615—616 și Murărașu, p. 292), punctaj de la care plecînd Eminescu a redactat întîi basmul în proză (din *2284, 14r—26r*) și apoi cunoscuta postumă în versuri. Dar dezvoltarea punctajului pe care îl publicăm nu se găsește nicăieri în manuscrise. Pe de altă parte, din cît se află notat, nu se poate întrezări o linie narativă continuă și coerentă, astfel că ansamblul pare să corespundă mai multor teme greu reductibile una la alta. Firește, e vorba de un fecior de împărat și de întîmplările prin care trece: încăperea interzisă, plecarea în lume, căutarea iubitei, calul fermecat, apa vie, apa moartă, împietrirea progresivă, călătoria pe cealaltă lume, întîlnirile cu o babă rea, cu un zmeu, cu felurite animale (albine, furnici, broaște, pește, capră, vulpe, cerb, corb). Totuși suita întîmplărilor și conturul lor mai precis ne scapă, mai ales că punctajul se reduce adesea la nota-

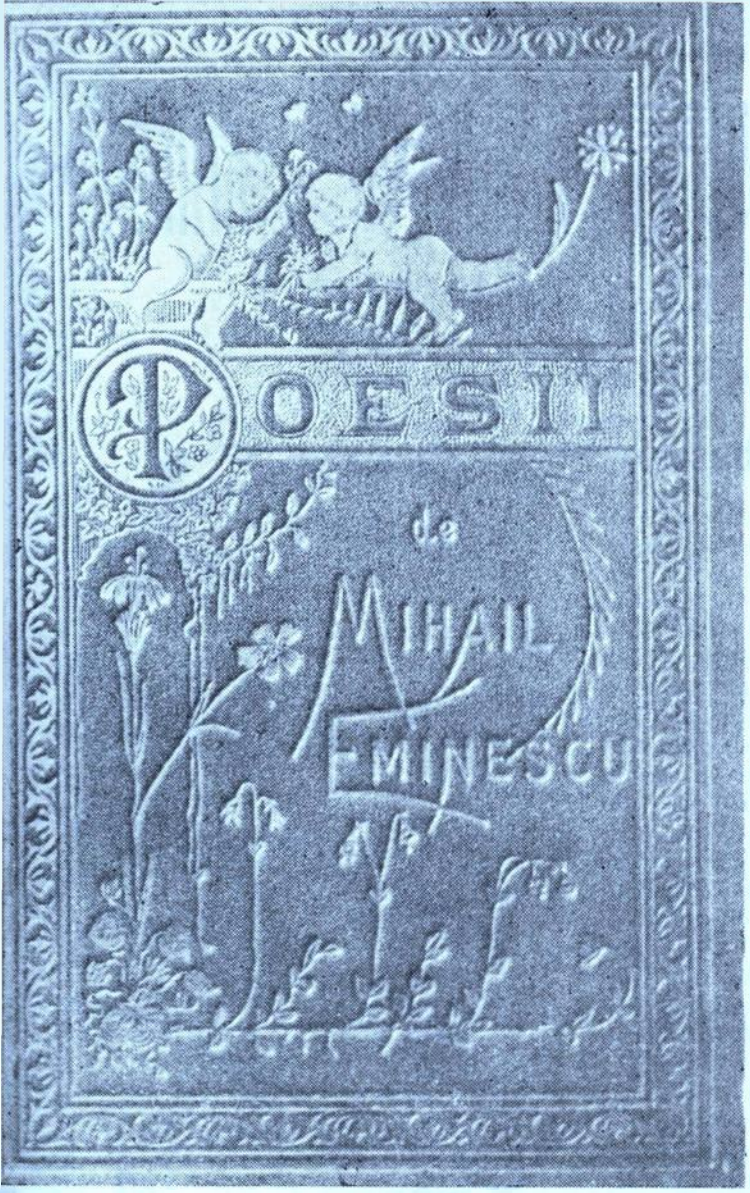

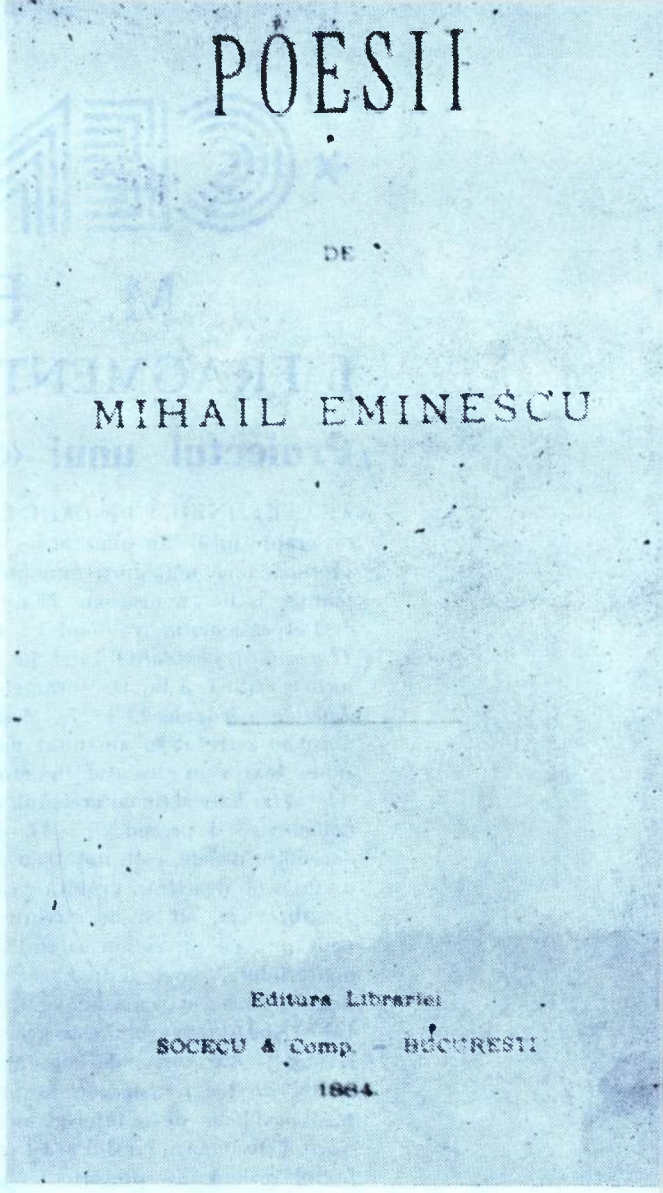
POESII

DE

MIHAIL EMINESCU

Editura Librariei

SOCECU & Comp. — BUCUREȘTI

1884.

rea unor cuvinte sau expresii decontextualizate și, pe de altă parte, pentru că ordinea evenimentelor sugerate nu are logica și progresia la care ne-am aștepta. Trebuie adăugat că, în patru locuri, apar distihuri de vădită factură populară: *« Floare de grădină, / Copilă străină » (35r) ; « Să-mi dai bani de cheltuială / Și straie de primeneală » (36r) ; « Fată porumbiță, / Din *** zgărdiță » (38r)* și *« Așa să *** / Din ce poftești » (39r)*, dintre care numai cea de pe *36r* poate fi regăsită în restul caietelor, și anume în *Frunză verde de cicoare*, (v. 40—41 din *2306, 2r*, deci din același manuscris; vezi *OPERE, VI*, p. 232) și în *Frunză verde de alună* (v. 10—11 din *Caietul anonim, 2260, 321r ;* vezi *OPERE, VI*, p. *669*). În sfîrșit, o ultimă particularitate a acestei inedite, destul de curioasă în context popular, este folosirea germanului *Hände* pentru *mîni* întîlnită pe fila *36r*.

Așadar, pe lîngă că este inedit, acest punctaj de basm în proză se cuvine publicat pentru a fi supus cercetării specialiștilor în folclor, în vederea determinării statutului, eventual chiar a sursei.

Aurelia CREȚIA-DUMITRAȘCU

Poesii **de Mihai EMINESCU. Ediția** princeps **apărută la Editura Librăriei Socec, București, 1884, retipărită în acest an, cu ocazia comemorării Centenarului morții Poetului, de către Editura Academiei Republicii Socialiste România. Aparatul critic întocmit de** Petru Creția· **Redactor**— Georgeta Mitran.

[35r] Era odată un împ[ărat]. Împ[ăratul] cela avea un băiet și cît a fost bă[ietul] la dînsul nu-i dădea cheile la odăi.

Băietu[l] spuse: Tată, ce nu-mi dai voie să trec și eu prin celealte odăi, că de cînd m-ai făcut n-am fost.

T[atăl] s[puse]: De ce drag[ule] să te duci, cît [sînt] eu aici.

oglindă

Domn Aurului*

Floare de grădină

Copilă străină /

Bă[iet] pierit* jos leșinat de frum[usețea] ei

[36r] *Să-mi dai bani de cheltuială*

Și straie de primeneală

la *Vîntu nebun*

la Vîntel dănel. O femeie, naltă, fru[moa]să

Unul după sobă, altul sub aripa unei paseri

Pute a om pămîntean.

Să s-acopere copila piciorului* de stană de piatră

Dar cine a spune să se facă stană de piatră pîn'la genunchi

Dar cine să se facă st[ană] de piatră pîn'la *Hănde*

cerb trei zile

pîn' la briu

miezul nopții pe obraz — are să se

trezească cu buzele ude

Ea are să se facă că doarme

[37r] St[ană] de piatră pîn'la gît

Ață de păiangăn — va fi moartă pe loc.

Să se facă tot st[ană] de piatră.

* **Lectio incerta**

Două volume apărute recent în Italia — sub îngrijirea criticului Marin MÎNCU.

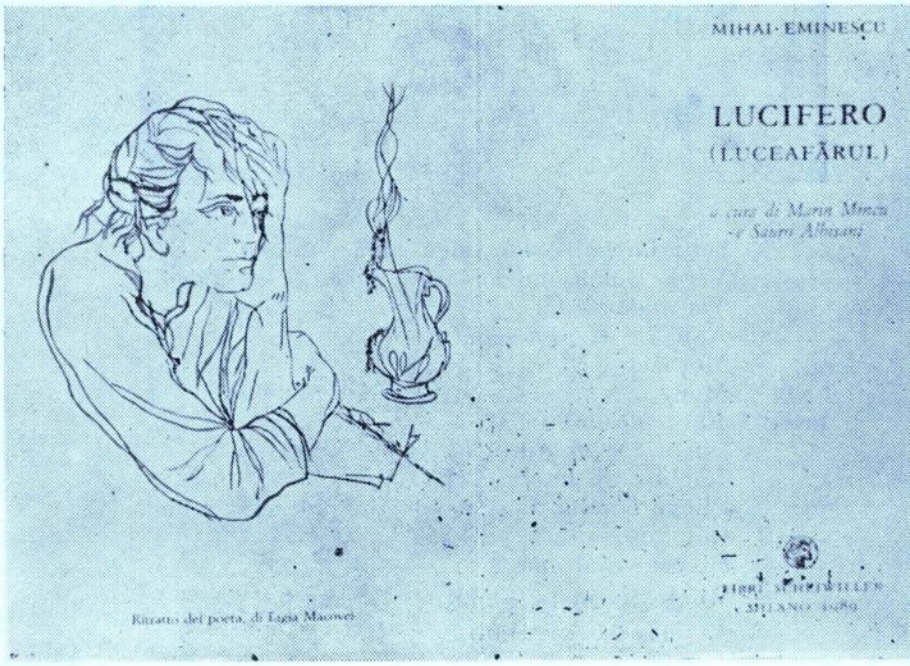

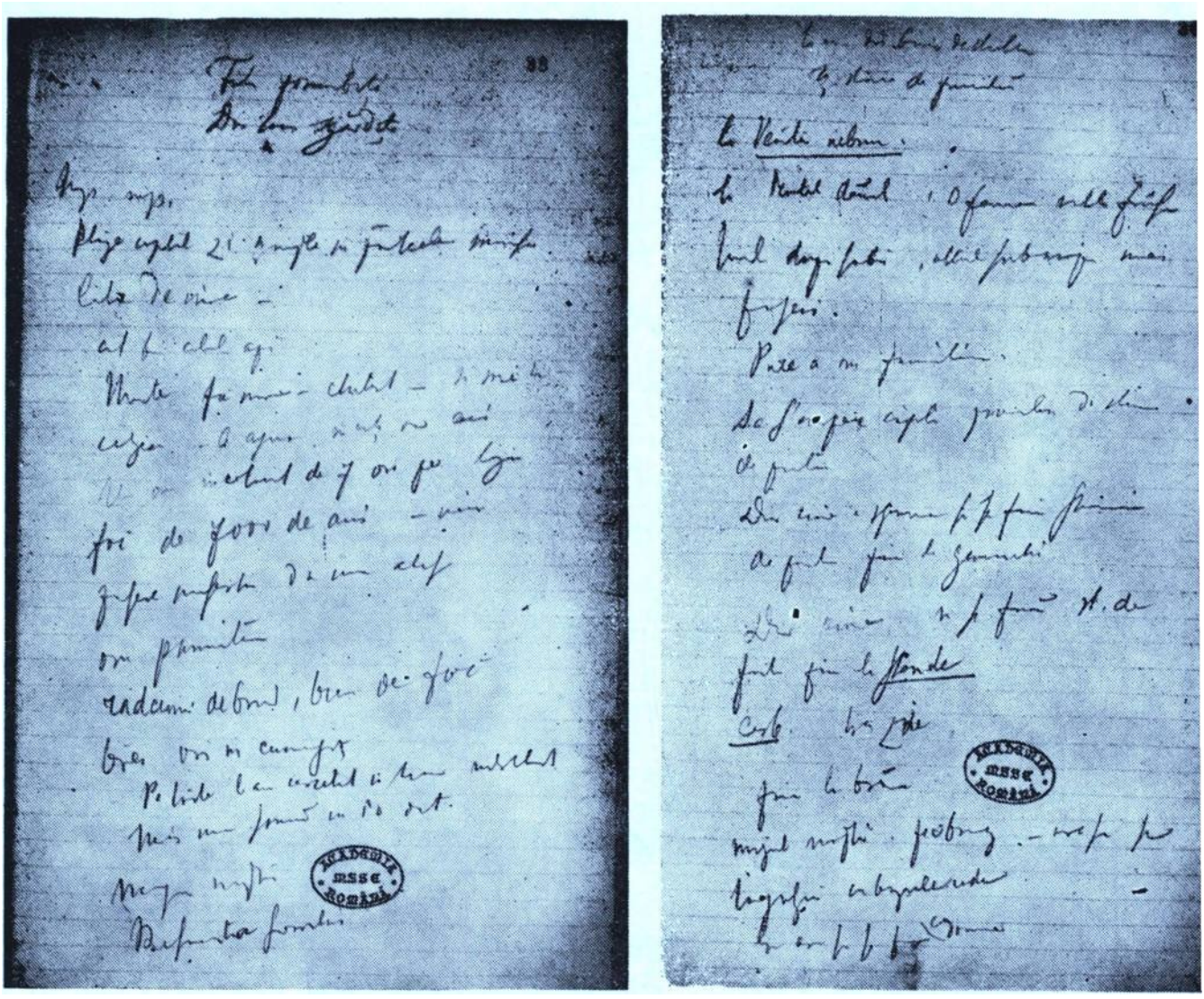

Daţi un bal — loc lîngă sobă
Vis — Dac[a]-mi omoară copila
Vis îndoit
Apă vie şi apă moartă
Moşneag
Măr
[38r] Fată porumbiţă
Din *** zgărdiţă
Împ[ărate], împ[ărate]
Plînge copilul zi şi noapte în pîntecele mîne-sei
Calu de mire *
cît bea calul apă
Munte fie mare — chitit — să mă ***
A ajuns în cîţiva ani

*** Text lipsă

Un om încolăcit de 7 ori pe lîngă foc de 7000 de ani—ucise* pasere paserică*
da mai ales om pămîntean
rădăcină de brad, brîu de foc trei ori încurmeziș
Pe toate le-am cercetat și le-am întrebat neci una știind eu vodat
Miezu-nopții
Răsărita soarelui

[39r] Albină. El îi trage două palme. De ce n-a venit — șervet* plînsărit *
Calare pe albină — ca să-ți [s]puie că trei zile trebuie să meargă înapoi
Un ac — o păr[eche] de foarfeci — ș-un frîu
Voi foarfeci, croiți
Tu ac, coasă
Tu frîu bun, cal îmi chitește
Cămăși la clătit
la gîște — fluiere trișcă
Așa să ***
Din ce poftești
— — ceriu* după cap
De ce nu, stăpîne
— — —
gîscariu *
mare păduche la tine după cap
Mă prind

[40r] Moșneag — zmău
de-a curu-n cap *** ***
în loc de-un veac două veacuri
cal
12 rîuri — 2 rîuri
corb
Voinice, voinice, ia-mă și mă dă la un*** să mă satur
vulpe capră
Pește
pîrghie și mă răstoarnă-n apă
Baba c[ea] rea
cap cap / cap cap
*** 3 zile ca în trei ani
Hoi, Doamne vămile*
A scapat fugariu-ntrînsa*
pragul ușei — o făcut o bortă-n pragul ușei
țintește-n furnicar de murmuirea * furnicilor

[41r] trei broaște ș-un broscoi
friurile băietului se tîrau pe pămînt
că eu m-oi feri și te-i sui
l-o suflat în vînt

(Text descifrat și stabilit de
Aurelia CREȚIA-DUMITRAȘCU)

II. IPOTEZE

Autografe din anii 1868—1869

ÎN ULTIMELE SĂPTĂMÎNI ALE ANULUI 1988, am fost încunoştinţat de către fiul meu *Traian T. Marcu*, inginer la Trustul Antreprize g nerală de construcţii montaj din Cluj-Napoca, de faptul că este în posesia unui «carnet de l'ing nieur», în limba franceză, deci, editat la Paris n 1868, care se pare că a aparţinut lui Eminescu. «Carnetul» i-a fost dăruit de un unchi al său, Petru Tincu, fost profesor de istorie şi geografie, apoi inspector şcolar la Sibiu, decedat în 1987, care îl păstrase ani de-a rîndul, iar acum i-l dăruia, socotind că-i poate fi util în profesie. Inginerul a acceptat donaţia, fără a-i acorda, de la început, o atenţie deosebită, carnetul fiind o lucrare veche de peste 120 de ani. Ulterior, a remarcat, pe prima filă, anterioară titlului, patru versuri scrise cu cerneală violetă şi semnate cu grafie perfect lizibilă: «*Eminovitz*». Punînd în legătură această constatare cu manifestările în curs de desfăşurare ale Centenarului morţii poetului, mi-a cerut să verific în ce măsură grafia, semnătura şi preocupările lui Eminescu din perioada respectivă se încadrează în datele menţionate.

Întemeiat pe elemente care ne stăteau la dispoziţie, am desprins o serie de constatări concretizate în paginile următoare.

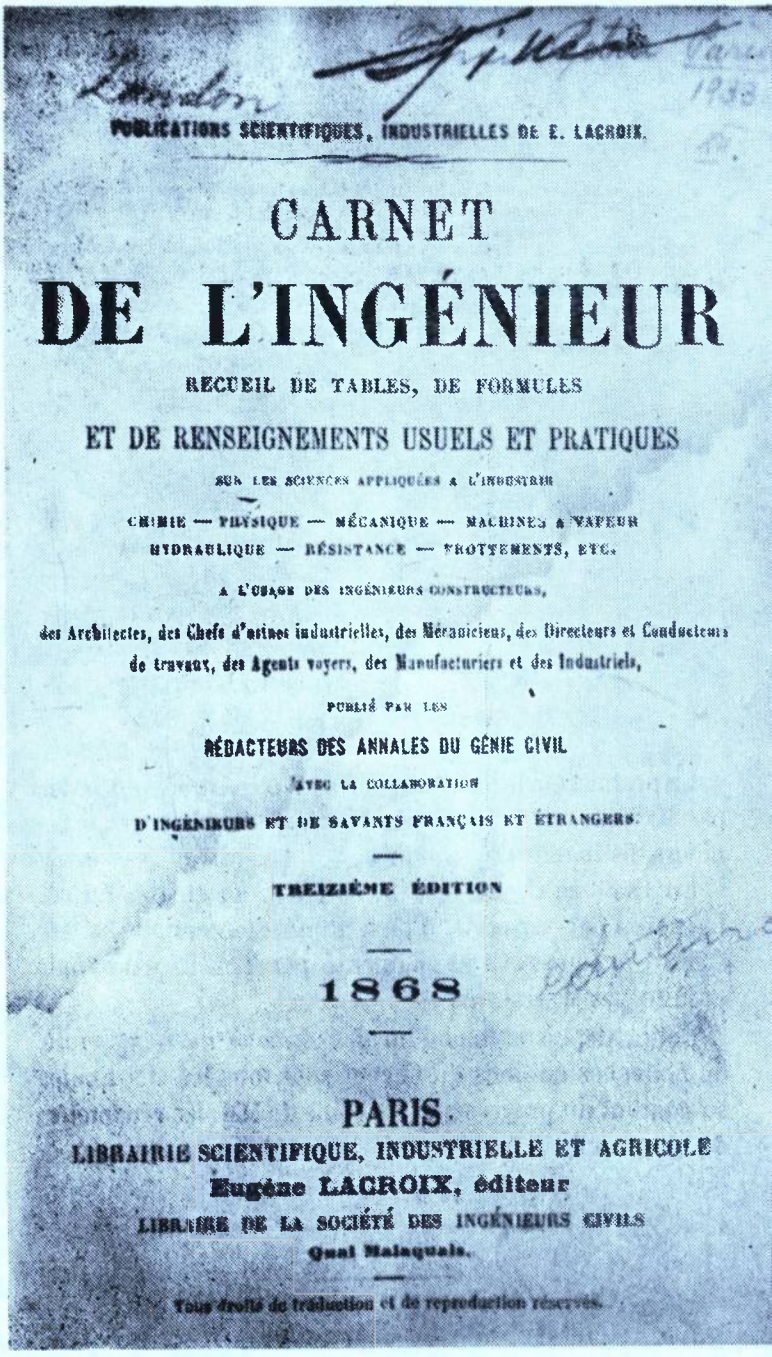
PUBLICATIONS SCIENTIFIQUES, INDUSTRIELLES DE E. LACROIX.

CARNET

DE L'INGÉNIEUR

RECUEIL DE TABLES, DE FORMULES

ET DE RENSEIGNEMENTS USUELS ET PRATIQUES

SUR LES SCIENCES APPLIQUÉES A L'INDUSTRIE

CHIMIE — PHYSIQUE — MÉCANIQUE — MACHINES A VAPEUR

HYDRAULIQUE — RÉSISTANCE — FROTTEMENTS, ETC.

A L'USAGE DES INGÉNIEURS CONSTRUCTEURS,

des Architectes, des Chefs d'usines industrielles, des Mécaniciens, des Directeurs et Conducteurs de travaux, des Agents voyers, des Manufacturiers et des Industriels,

PUBLIÉ PAR LES

RÉDACTEURS DES ANNALES DU GÉNIE CIVIL

AVEC LA COLLABORATION

D'INGÉNIEURS ET DE SAVANTS FRANÇAIS ET ÉTRANGERS.

TREIZIÈME ÉDITION

1868

PARIS

LIBRAIRIE SCIENTIFIQUE, INDUSTRIELLE ET AGRICOLE

Eugène LACROIX, éditeur

LIBRAIRIE DE LA SOCIÉTÉ DES INGÉNIEURS CIVILS

Quai Malaquais.

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.

I. *Carnet de l'ingénieur*

«Carnetul» este a XIII-a ediţie, din 1868, a unei lucrări de mare circulaţie în epocă, apărută în primă ediţie în 1842, sub semnătura inginerului Mathias. În 1856, lucrarea este achiziţionată de editorul Eugène Lacroix, directorul publicaţiei „*Annales du génie civil*", care o difuzează în continuare u colaborarea unui grup de ingineri, amplificînd-o cu elemente de chimie, fizică, mecanică etc. Volumul are 290 de pagini format 10,5×17 cm şi e prins într-o copertă verde închis pliabilă. Exemplarul nostru poartă ştampila unităţii comerciale care difuzează lucrarea la noi: «*Librairie commissionnaire*

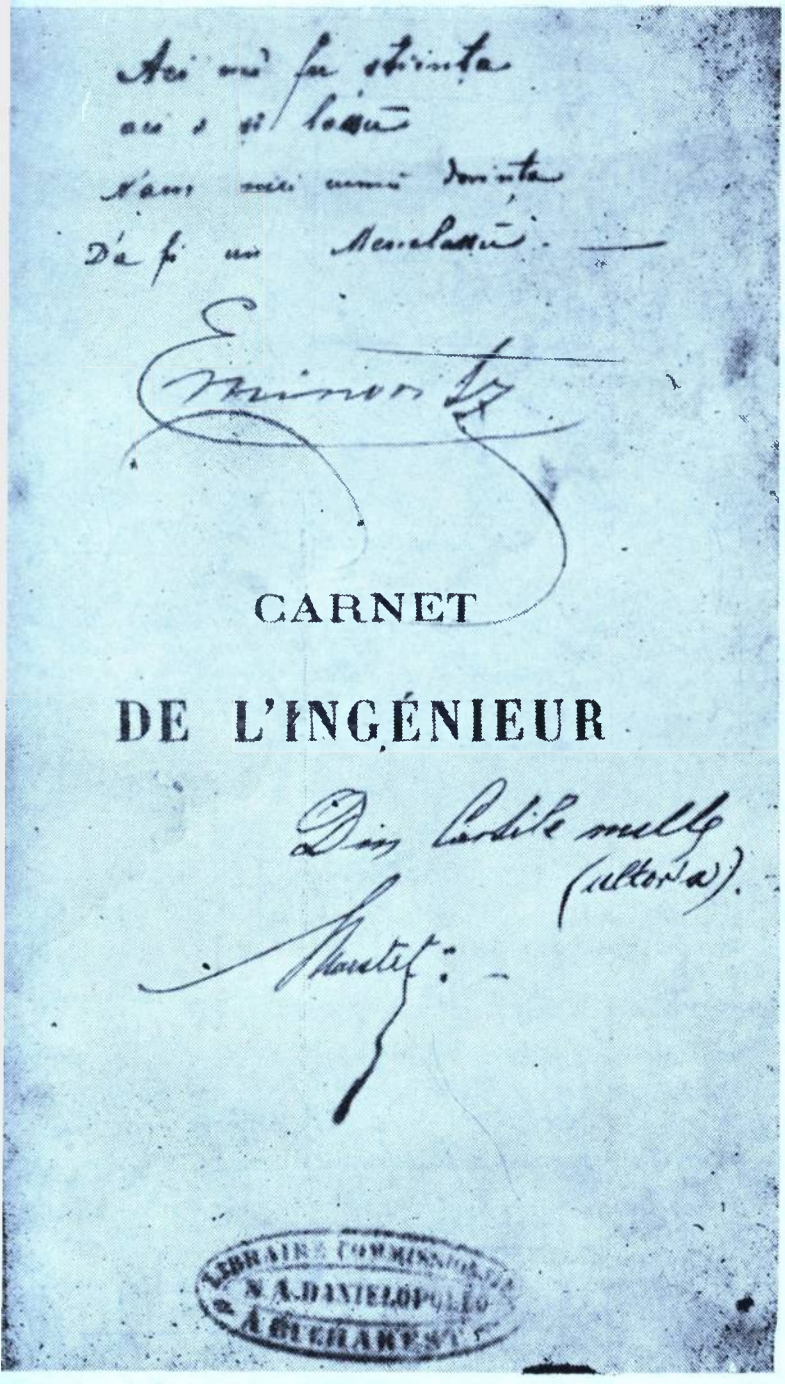

N. A. Danielopollo, à Bucharest». Cartea s-a păstrat în cea mai bună stare, fără sublinieri, adnotări sau comentarii marginale. La sfîrşitul celor 290 de pagini imprimate, sînt adăugate şase file albe destinate unor eventuale note, calcule, desene etc.

II. Textele manuscrise din prima pagină

În centrul primei file, anterioare paginii de titlu, e imprimat, într-un singur rînd: «*Carnet de l'ingénieur*». În partea inferioară a paginii, sub titlu, e aplicată ştampila librăriei difuzoare. Pe spaţiul alb de deasupra titlului sînt scrise citeţ, cu cerneală violetă, cele patru versuri amintite:

Aci-mi fu ştiinţa
Aci o şi lassŭ.
N-am nici cumu dorinţa
D-a fi un Menelassŭ.

Sub catren, cu un scris caracteristic poetului, se află semnătura: «*Eminovitz*». Ea începe cu un *E* mare, foarte energic, urmat de un *m* puţin mai mic, după care se înşiră restul literelor într-o grafie descrescîndă, în maniera cunoscută scrisului poetului. Rîndurile sînt închegate într-o strofă cu rimă încrucişată, care oglindeşte nu numai uşurinţa versificaţiei, ci, mai cu seamă, gradul elevat de cultură care-i permite asocieri şi aluzii remarcabile. Se remarcă şi nota de autoironie care va domina creaţia sa poetică de mai tîrziu.

În partea de jos a paginii se află altă însemnare, scrisă cu aceeaşi cerneală violetă: «*Din cărţile melle (altora)*», urmată de altă semnătură, de astă dată indescifrabilă. Precizarea adăugată imediat în paranteză este o indicaţie clară asupra transmiterii lucrării.

Ne găsim, probabil, în toamna anului 1869, cînd, în adevăr, poetul lasă nu numai volumul, ci — temporar — şi preocupările ştiinţifice, căci în curînd părăseşte ţara, plecînd la Viena pentru a se înscrie la universitate. Achiziţionarea cărţii însă trebuie să fi fost anterioară acestei «despărţiri», cînd poetul încerca să se dedice unor studii din cuprinsul ei.

Problema semnăturii «*Eminovitz*», în 1868 sau 1869, trebuie, de asemenea, abordată. E adevărat că tînărul poet semnează cu acest nume, în 1866, poezia *La mormîntul lui Aron Pumnul*, publicată în broşura de la Cernăuţi. Dar, tot la începutul lui 1866, Iosif Vulcan — — cum se ştie — îi semnează colaborările din „*Familia*" cu numele *Eminescu*. De acum, acesta va fi numele lui literar. În viaţa particulară, însă, numele său rămîne acela al întregii familii: «*Eminovitz*». E numele din actele oficiale şi din certificatele austriece de studii din Cernăuţi. Acesta e prin urmare şi numele cu care semnează «carnetul inginerului», precum şi versurile

ocazionale de atunci. S-ar putea obiecta că lucrarea comentată şi versurile citate ar fi putut aparţine şi altui membru al familiei, fiindcă nici una din semnături nu poartă iniţiala prenumelui autorului. O asemenea ipoteză însă pare neverosimilă. În aceşti ani, nu e semnalată prezenţa nici unui frate la Bucureşti, unde a fost achiziţionată cartea, iar versurile, grafia spiritul ironic sînt indicaţii clare că autorul rîndurilor manuscrise este tînărul poet.

III. Paginile-manuscrise din filele caietului de note anexat la sfîrşitul volumului

Cele şase file adăugate de editorul carnetului la sfîrşitul lucrării, pentru note şi însemnări personale, cuprind cîteva texte din domeniul geometriei, care-l preocupau în acei ani pe poet. Două dintre ele (redat, unul, prin imagine fotografică) sînt demonstraţii despre egalitatea unor elemente din anumite figuri geometrice prezentate de autorul notelor prin desene de o acurateţe remarcabilă. Reproducem mai jos textele în întregime, cu ortografia caracteristică vremii. Un al treilea text, care se mărgineşte la două rînduri, scoate în evidenţă, printr-o figură geometrică adecvată, posibilitatea trecerii, printr-o linie AB, a unui număr infinit de planuri.

Pe ultima pagină a anexei a schiţat, în creion, foarte puţin distinct, un cerc secţionat în segmente, alături de care sînt scrise în cerneală cîteva relaţii geometrice, fără vreun text explicativ. Scrierea textelor, cu cerneală neagră, se remarcă printr-un aspect deosebit de îngrijit Grafia e măruntă, rîndurile abia depăşesc 2 mm în înălţime. Primele două texte, de extensiune mai mare, poartă la sfîrşit semnătura «*Eminovitz*», cu grafia caracteristică poetului. Aspectul paginilor caligrafiate, de o acurateţe impresionantă, sînt trăsături caracteristice pentru anii de tinereţe ai lui Eminescu.

Verificînd partea de geometrie din cuprinsul volumului, am constatat că nici unul din subiectele care-l preocupă pe autorul însemnărilor nu este o traducere din textele franceze şi n-are nici o legătură cu problemele pe care le dezbate manualul. Sînt demonstraţii elementare care par a ne îndreptăţi părerea că sînt exerciţii în vederea pregătirii unui examen pe care se pare că poetul l-a abandonat. De aici bănuiala noastră că aceste texte sînt anterioare versurilor de rămas bun din pagina întîi.

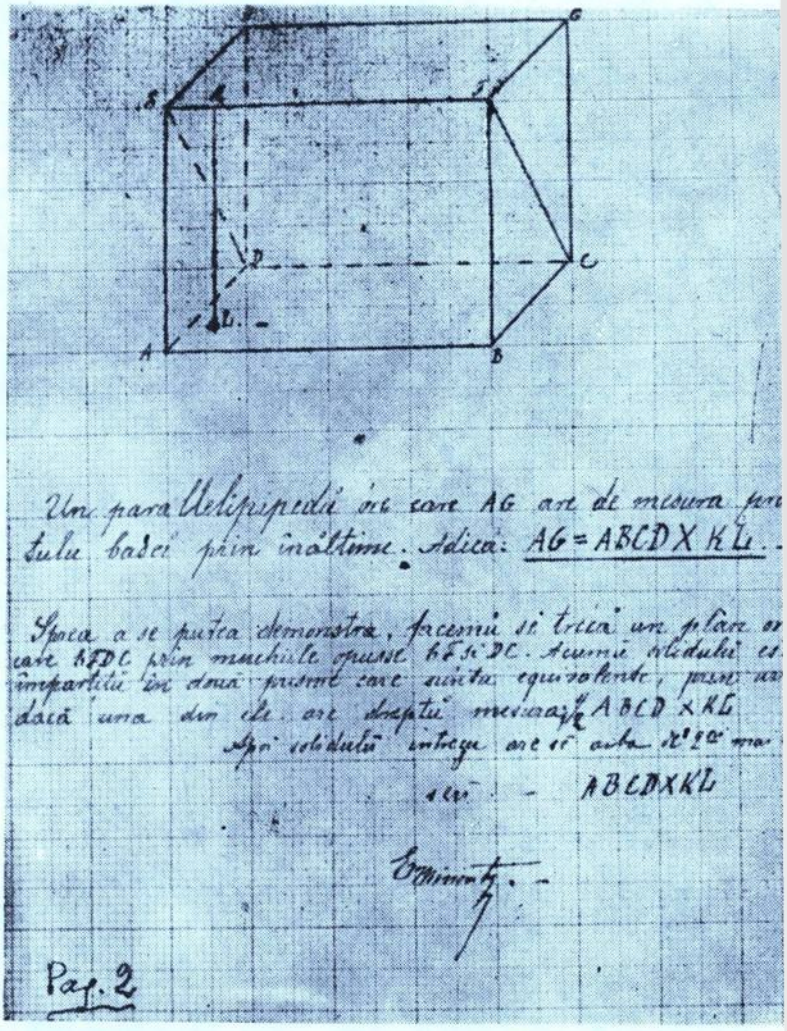

Un paralelipipedu ore care AG are de mesura pe
lulu basei prin înaltime. Adica: AG = ABCD X KL.

Spre a se putea demonstra, facemu si trecu un plan ca
care BFDC prin muchiile opuse BF si DC. Acumu solidulu es
împartitu în doua prisme care sunta equivalente, pentru ca
daca una din ele are dreptu mesura AB CD × KL
apoi solidulu intregu are ca mesura 2 ori ma
ceea - ABCD × KL

Eminovitz.

Pag. 2

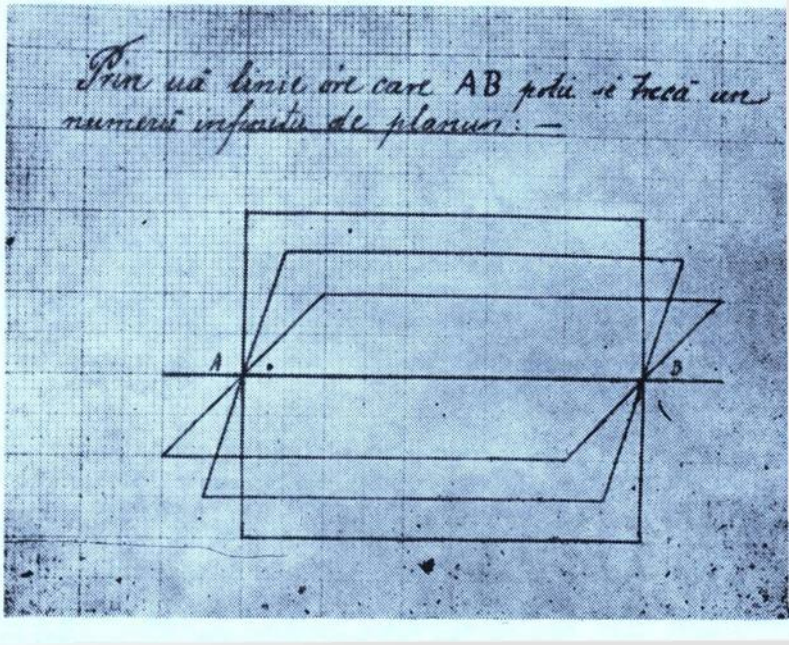

Reproducem în continuare, în întregime, textele din cuprinsul acestor pagini, păstrînd ortografia originală, tocmai pentru a servi cercetătorilor, în confruntările cu manuscrisele poetului.

[Pg. 2]

Un parallelipipedŭ óre care AG are de mesura pruductulŭ basei prin înălţime. Adică: $AG = ABCD \times KL$

Spre a putea demonstra, facemŭ sé trécă un plan óre care EFDC prin muchiile opusse EF şi DG. Acumŭ solidulŭ este împărţitŭ în două prisme care suntŭ equivalente, prin urmare dacă una din ele are dreptŭ mesura 1/2 ABCD × KL.

Apoi solidulŭ întregŭ are se aibă de 2 ori mai mult

seu [1] — ABCD × KL

[1] *Lectio incerta*

EMINOVITZ

[Pg. 4]

Prin uă linie óre care AB póte sé trécă un numerŭ infinitŭ de planuri: —

[Pg. 8]

Două triunghiuri ABC şi HGD care au laturile perpendiculare una pe alta suntŭ assemini.

Adică: dacă HG ⊥ AB, GD ⊥ BC şi HD ⊥ AC

apoi ABC ≈ HGD

Pentru a putea demonstra prelungescŭ HG păn' în X şi GD păn' în K. În patrulateru BXGK suma unghiurilorŭ este egală cu 4^{dr}. Însă unghiurile X şi K suntŭ deja drepte căci am ḑisu că laturile suntŭ perpendiculare, prin urmare: $B + G = 2^{dr}$ însă $G + G' = 2^{dr}$, aşea dar $B + G = G + G'$; scoţîndŭ de o parte şi de alta G, ne rămîne $B = G'$.

Trecemŭ la patrulateru PDKC, suma ungh[iurilor] este asseminea egală cu 4^{dr}; P şi K fiindu drepte urmésă ca $D + C = 2^{dr}$ însă $D + D' = 2^{dr}$ prin urmare $D + C = D + D'$, scoţîndŭ D rămâne $C = D'$ şi mai de susŭ am găsitŭ

$B = G'$ apoi noi ştimŭ că: cîndŭ în două triunghiuri două ungh[iuri] suntŭ egale, urmeasă că şi al treile sé fie egalŭ, şi prin urmare H = A. Triunghiurile avîndŭ unghiurile egale, ştim mai din 'nainte că suntŭ egale [2] assemini.

[2] Cuvîntul *egale* tăiat.

EMINOVITZ

IV. Cîteva date din istoricul volumului nostru

Am amintit în treacăt starea perfectă în care s-a păstrat exemplarul pe care-l comentăm. Avem impresia că n-a fost utilizat profesional niciodată, şi poate nici răsfoit cu interes. Fără îndoială, a circulat puţin şi a rămas decenii de-a rîndul într-un raft de bibliotecă. Însemnările din pagina întîi au rămas fără ecou, iar textele din final, desigur, n-au fost remarcate. Indicii din partea profesorului care a făcut donaţia lipsesc.

În partea de sus a paginii 3, se găsesc cîteva însemnări în creion. În stînga: « *London* », în centru: « *Tincu Petru* », în dreapta: « *Paris/1933/XII* »

Peste numele din centru, găsim semnătura în cerneală: « *I. Tincu* », semn că la un moment dat volumul a trecut în proprietatea lui. Încercînd o tălmăcire a acestor note, menţionez că Tincu Petru este numele socrului autorului acestor rînduri (1870—1959). Semnătura lui n-are nici o legătură cu numele oraşelor «London» sau «Paris», pe care nu le-a vizitat. Dealtfel, numele său e scris mai sus decît primul cuvînt din rînd. Semnătura suprapusă, cu cerneală, este a fiului său Ioan Tincu, fost magistrat în Deva, decedat în 1959, fratele profesorului Petru Tincu, donatorul carnetului.

Nota din dreapta: « *Paris/1933/XII* » pare a fi o indicaţie într-adevăr reală, mai ales prin precizia datei. Cine a făcut în creion această menţiune? Ar însemna că volumul, înainte de-a poposi la Sibiu, a făcut o deplasare pe care n-o putem reconstitui.

Traian MARCU

III. ADDENDA

Medaliile comemorative

MARELE NOSTRU POET NATIONAL S-A bucurat, cum este şi normal, de mai multe apariţii în arta medalisticii din ţara noastră. Este de remarcat că toate emisiunile au fost ocazionate numai de datele comemorative. Poate s-a considerat că, pentru harnicul şi talentatul popor român, naşterea „Luceafărului" a fost un eveniment normal — Eminescu era aşteptat, era al nostru înainte de a veni —, în timp ce moartea sa timpurie şi tragică a consternat întreaga suflare românească. Din generaţie în generaţie, medaliile şi plachetele s-au contopit într-un omagiu *in memoriam*.

I. Prima emisiune s-a realizat imediat după evenimentul nefast — decesul poetului — în 1889, cînd un grup de prieteni şi oameni de suflet din Iaşi au comandat în străinătate o medalie uni-faţă. În centru e bustul poetului cu privirea spre dreapta, redat după fotografia din 1887, executată într-un atelier la Botoşani, în care Eminescu apare ca un om într-o deplină suferinţă. Deasupra, circular, scrie: «*MICHAIL EMINESCU*». În cîmp, în stînga şi în dreapta bustului, anii: «*1849*»; «*1889*». Medalia s-a bătut în bronz — 30 mm; în argint — 20 mm şi argint aurit — 24 mm. Poartă anou de prindere. Nu se cunoaşte artistul plastic modelator.

Medalia conţine două erori: numele germanizat cu litere în plus, — *C, H, L* —, precum şi data naşterii poetului: *1849* în loc de 1850.

II. A doua emisiune a fost ocazionată de comemorarea a 20 de ani de la moarte, iniţiată de autorităţile din Galaţi (1909). S-a folosit fotografia din anii 1884—1885, executată la Iaşi, după ce poetul suferise prima criză a bolii care îi măcina sănătatea.

Avers: Bustul marelui poet Mihai Eminescu, din faţă, privind spre dreapta, laureat; la bază, două crenguţe de stejar acolate. În marginea din dreapta, cuvîntul «*EMINESCU*».

Revers. «*1850 + 1889*». Legenda — pe patru rînduri:

«*ICOANA STELEI CE-A MURIT*
ÎNCET PE CER SE SUE.
ERA PE CÂND NU S-A ZĂRIT
AZI O VEDEM ŞI NU E.»

În cîmp, pornind din dreapta, de jos, o ramură de laur şi o liră; sub versuri, soarele răsărind. În stînga, jos: «*GALAŢI 1909*». S-a bătut în aur, argint, bronz aurit, bronz argintat, bronz — 40 mm; exemplarul de aur — 30 gr. Poartă anou de prindere. Nu apare semnătura artistului modelator. Totuşi, din presa vremii, rezultă că autorul este *Th. Radivon* din Bucureşti, cunoscut creator de medalii şi plachete româneşti.

III. La cincizeci de ani de la moarte, în anul 1939, Mihai Eminescu a fost comemorat din nou în arta medalistică, Monetăria Națională din București aducîndu-și contribuția, la începutul anului 1940, prin baterea unei medalii și a unei plachete, ambele uni-față.

1. Chipul poetului Mihai Eminescu. Spre stînga, circular, scrie: «*EMINESCV*»
Argint, bronz — 70 mm. Modelator a fost *Ioana Bassarab.*

2. Bustul lui Eminescu. Spre stînga, jos, un cartuș în care este scris: «*M. EMINESCU*». Bronz — 75/55 mm. Modelator: *Gh. Stănescu.*

IV. În anul 1964, cu prilejul comemorării a 75 de ani de la deces, arta medalistică și-a îmbogățit patrimoniul cultural-educativ cu alte trei medalii.

1. Avers. Bustul lui Mihai Eminescu în anii maturității, cu mustață, din față, privind ușor spre stînga.

Revers. În cîmpul central, semnătura bardului, încadrată, sus și jos, cu milesimile: «*1889*» și «*1964*». Circular, legenda: «*75 ANI DE LA MOARTEA LUI MIHAI EMINESCU*». Jos — un ornament.

Bronz — 60 mm. Modelator: *Haralambie Ionescu.*

2. Avers: Chipul tînăr al poetului, privind spre stînga.

Revers: În jumătatea de sus a cîmpului, semicircular: «*MIHAIL EMINESCU*»
și, pe două rînduri: «*GENIAL POET AL POPORULUI ROMÎN*»

292.098
SALA DE LECTURA

În stînga şi în dreapta — două ramuri de laur acolate. S-a bătut în tombac — 60 mm. Modelator: *N. Culluri.*

Referitor la portretele reproduse în aceste medalii şi plachete, se remarcă faptul că, cel mai mult, s-a folosit fotografia executată la Praga în anul 1869, care a inspirat, în diferite forme de interpretare, pe artiştii plastici: *Ioana Bassarab, Gh. Stănescu, Ştefan Grudinschi, N. Culluri.* În acest portret se menţin trăsăturile tînărului fumos, olimpian, cu figura expresivă, capul remarcabil, de un oval clasic, înzestrat cu o frunte meditativă şi odihnitoare, ochii visători, cu o privire inteligentă, şi o gură cu buze senzuale, părul de o bogăţie poetică. În schimb, *H. Ionescu* şi-a ales ca temă artistică, în 1964, portretul din perioada 1880—1883, cînd poetul avea 30—32 ani, vîrsta frumoasei maturităţi.

În cealaltă jumătate a cîmpului, în centru, o făclie care emite 11 raze. În stînga şi în dreapta făcliei, anii: «*1850*»; «*1889*».

Jos — o ramură de laur. Bronz — 60 mm. Modelator: *Şt. Grudinschi.*

3. În acelaşi an, 1964, s-a mai emis o medalie comemorînd 75 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu şi a lui Ion Creangă — decedat şi el, în acelaşi an.

Avers. Chipurile, în două planuri, ale lui Mihai Eminescu şi Ion Creangă. În profil spre stînga, circular, între două cercuri concentrice — sus: «*M. EMINESCU*»; jos: «*I. CREANGĂ*». În dreapta şi în stînga, ramuri de laur. *Revers.* În centru, legenda pe şase rînduri:

«*1889—1964*
75
DE ANI DE LA
MOARTEA LUI
M. EMINESCU
ŞI I. CREANGĂ»

V. Acum, la centenarul morţii nemuritorului poet, Societatea Numismatică Română, precum şi unele secţii ale sale, în colaborare cu Monetăria Statului, participă la amplele manifestări culturale, organizate cu acest prilej.

1. Societatea Numismatică Română emite o medalie:

Avers. În cîmpul central, chipul tînăr al lui Mihai Eminescu, cu privirea spre stînga; sus, semicircular, scris: «*MIHAI EMINESCU*». Jos, dreapta şi stînga, două ramuri de laur. La bază, numele gravorului: *Şt. Grudinschi.*

Revers. Central, citatul: «*„FIIND FOARTE ROMÂN, EMINESCU E UNIVERSAL.“ T. ARGHEZI*». Sus, luceafărul strălucind; sub citat, semicircular, anii: «*1850—1889—1989*»

Dedesupt, o ramură de laur. În dreapta, inițialele: S[ocietatea] N[umismatică] R[omână]. Tombac, 60 mm. Artiști modelatori: *Ștefan Grudinschi* (avers) și *Vasile Gabor* (revers).

2. Secția Botoșani emite o medalie cu aversul în două variante, și o plachetă:

a) Avers. Chipul tînăr al poetului, spre stînga. Sus, în stînga, luceafărul cu razele proiectate în jos. Totul pe fond brocat. În margine, dreapta, vertical, numele sculptorului «*Gh. ADOC*» și anul «1989».

Revers. În mijloc, semnătura poetului, iar dedesubt, anii: «*1850—1889*». Sus, emblema UNESCO; în dreapta și stînga, cîte trei steluțe. Sub emblemă, legenda: «*MARI ANIVERSĂRI 1989*». Totul susținut, dreapta și stînga de ramuri de tei înfloriți. La bază, pe două rînduri, cu caractere minuscule: «*SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ SECȚIA BOTOȘANI*».

În dreapta și în stînga, inițialele artiștilor modelatori: *G[heorghe] A[doc]* și *C[onstantin] D[umitrescu]*. Tombac, 60 mm.

b. Avers. Același portret, fără alte elemente, modelat de *Ștefan Grudinschi*.

c) Plachetă unifață. În dreapta, bustul lui Mihai Eminescu, spre stînga. Sub bust, o liră, o pană și o ramură de laur. În mijlocul cîmpului, două strofe din finalul *Luceafărului*:

«DAR NU MAI CADE CA-N TRECUT
ÎN MĂRI DIN TOT ÎNALTUL:
CE-ȚI PASĂ ȚIE CHIP DE LUT
DAC-OI FI EU SAU ALTUL?

TRĂIND ÎN CERCUL VOSTRU STRÎMT
NOROCUL VĂ PETRECE.
CI EU ÎN LUMEA MEA MĂ SIMT
NEMURITOR ȘI RECE.»

Urmează semnătura poetului.

În stînga, o scenă alegorică (simbolică) din poemul *Luceafărul*. Dedesubt, anii «*1889—1989*». Deasupra, la mijloc, emblema UNESCO; în stînga și dreapta, legenda: «*MARI ANIVERSĂRI.*» «*CENTENARUL MIHAI EMINESCU*». Jos, în stînga, cu caractere minuscule: «*SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ — SECȚIA BOTOȘANI*».

Tombac, 80/50 mm. Artist modelator: *C[onstantin] D[umitrescu]*.

3. Secția Suceava emite o medalie cu reversul în două variante:

a) Avers. Bustul lui Mihai Eminescu, cu privirea spre înainte, înveșmîntat într-o mantie. Pe bust, versurile, scrise cursiv:

«Ce-ți doresc eu ție,
Dulce Românie...
La trecutu-ți mare,
Mare viitor!»

În stînga, și în dreapta, oblic, la nivelul umerilor, anii: «*1850*» și «*1889*». Sub bust, semicircular, textul (pe 2 rînduri):

«*MIHAI EMINESCU*
LA CENTENARUL MORȚII POETULUI»

Revers. În cîmpul central, Mînăstirea Putna. Sus, semicircular, legenda: «*SERBAREA DE*

LA PUTNA». Sub legendă, la mijloc: «*1871*». Sub mînăstire, hrisov cu textul, pe 5 rînduri, cu litere minuscule:

«*...SERBAREA DE LA PUTNA ARE SĂ FIE ÎNTRUNIREA NAȚIUNEI ROMÂNE ÎN SUVENIRILE TRECUTULUI ÎN ÎNSUFLEȚIREA PREZENTULUI ȘI ÎN SPERANȚELE VIITORULUI*».

Dedesubt, semnătura poetului.

În marginea stîngă, scris minuscul: «*SECȚIA NUMISMATICĂ SUCEAVA*». La dreapta, sub zidul mînăstirii, inițialele modelatorului: «*C[onstantin] D[umitrescu] '89*».

b) Revers. În centru, un vas în formă de cupă, cu picior și două toarte, bogat ornat. Sub vas, semicircular, cu caractere minuscule: «*SECȚIA NUMISMATICĂ SUCEAVA*»; jos, anul: «*1871*». Circular, marginal, legenda: «*URNA DE LA PUTNA CU PĂMÎNT DIN TOATE PROVINCIILE ROMÂNEȘTI*». În dreapta jos, inițialele modelatorului și anul: «*C[onstantin] D[umitrescu] '89*». Tombac, 60 mm.

4. Secția Casa Centrală a Armatei emite o plachetă:

Avers. Bustul poetului, spre dreapta. La bază, textul incus: «*1850 MIHAI EMINESCU 1889—1989*». Marginal dreapta, la nivelul umărului, semnătura sculptorului modelator: «*N. Pascu*».

Revers. În centru versuri, scrise cursiv:

«*Dintre sute de catarge*
Care lasă malurile,
Cîte oare le vor sparge,
Vînturile, valurile?»

Urmează semnătura poetului. Deasupra: «*CENTENAR 1889 — 1989*» Jos, o pană. La bază, text: «*SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ.*

Bătută de secția C[asa] C[entrală a] A[rmatei]». Tombac, 70/46 mm.

5. Secția Bîrlad emite o medalie.

Avers. În centru, bustul tînăr al poetului, cu privirea spre stînga. Sus, semicircular:

«*CENTENARUL EMINESCU*». La stînga şi la dreapta bustului, milesimile: «*1850*»; «*1889*». Sub bust, «*1989*» şi două ramuri de stejar acolate. La dreapta, sub umăr: «*C[onstantin] D[umitrescu]*».

Revers. În centru, versurile:

«CE-ŢI DORESC EU ŢIE, DULCE ROMÂNIE,
ŢARA MEA DE GLORII, ŢARA MEA DE DOR?
BRAŢELE NERVOASE, ARMA DE TĂRIE,
LA TRECUTU-ŢI MARE, MARE VIITOR!»

Urmează semnătura poetului. Deasupra textului, emblema Societăţii Numismatice Române. Sus, circular: «*SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ*». Jos, sub semnătura poetului: «*SECŢIA BÎRLAD*». În dreapta şi stînga, două ramuri de laur.

Aluminiu, 60 mm. Artist modelator: *Constantin Dumitrescu.*

6. Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România a bătut şi ea o medalie.

Avers. În cîmpul central, bustul lui Eminescu (acelaşi ca la nr. de mai sus) înconjurat de mai multe raze. Sub bust: «*MIHAI EMINESCU*». Sus, semicircular, anii: «*1850—1889—1989*». În dreapta, sub umărul bustului, iniţialele: «*C[onstantin] D[umitrescu]*».

Revers. În mijloc, un cadru de carte stilizat pe ale cărei file sînt iniţialele: «*S[ocietatea] [de] Ş[tiinţe] F[ilologice] L[imba] [şi] L[iteratura] R[omână]*». Sub acestea, un motiv naţional aşezat orizontal. Circular, legenda: «*SOCIETATEA DE STIINŢE FILOLOGICE DIN R. S. ROMÂNIA 1949—1989*».

Aluminiu, 60 mm. Artist modelator: *Constantin DUMITRESCU.*

7. Asociaţia Filateliştilor din România emite o medalie:

Avers. În centru, bustul lui Mihai Eminescu, prelucrat după cea de-a doua fotografie, unde acesta apare cu mustaţă, la vîrsta de 30—32 de ani. Sub bust, semnătura poetului. Circular, pe margine, legenda: «● *CENTENARUL EMINESCU* ● *IPOTEŞTI 1889—1989* ●»

Revers: Central, conturul şi conţinutul unei mărci poştale, pe care se văd: chipul tînăr al poetului cu privirea spre dreapta; alături, casa în care s-a născut. În marginea de sus a mărcii: «*MIHAI EMINESCU 1850—1975*»*; în marginea de jos a efectului poştal: «*POŞTA ROMÂNĂ*». În colţul din stînga, jos, valoarea nominală a mărcii: «*55 b[ani]*». Sus, semicircular: «*EMINESCIANA*», iar sub acest cuvînt, o stea. Pe laturile din stînga, dreapta şi de sus ale mărcii poştale cuvintele: «*EXPOZIŢIA NAŢIONALĂ FILATELICĂ*». Sub marcă: «*BOTOŞANI*» şi un ornament. Jos, data: «*14—18.06.1989*»

Aluminiu, tombac, 60 mm. Artist modelator: *Constantin Dumitrescu.*

Mulţumim, şi pe această cale, Directorului Monetăriei Statului, *Stancu Tudorică*, membru de onoare al Societăţii Numismatice Române, pentru concursul ce ni l-a dat la realizarea acestui documentar.

Aurică SMARANDA

---

* Menţionăm că marca respectivă a fost emisă cu prilejul aniversării a 125 ani de la naşterea „Luceafărului" poeziei româneşti.

LITERATURA ȘI REVOLUȚIA

MEMORIAL DIN EXIL

Al. CHRISTOFI

în corespondență cu

Christian TELL

IV

DIN BOGATA CORESPONDENȚĂ A LUI Al. Christofi cu fruntașul pașoptist Chr. Tell, publicăm, în continuare [1], cîteva scrisori, mai scurte, datînd din anii 1852–1853, din intervalul imediat premergător și de început al războiului Crimeii.

În prima dintre ele, autorul relatează călătoria sa de la Smirna la Istanbul, aici, în capitala Imperiului Otoman, întîlnindu-se cu o serie de alți revoluționari emigrați. Este găzduit, deocamdată, de prietenul său, colonelul Nicolae Pleșoianu, urmînd a se muta peste cîteva zile la o altă gazdă, împreună cu Marin Serghescu. Întîlnea aici, între alții, pe Nicolae Bălcescu, aflat în trecere prin Istanbul cu prilejul încercării — eșuată — de a-și revedea patria, cu cîteva luni înainte de moarte.

Corespondentul urma să se întoarcă la Smirna după rezolvarea unor chestiuni administrative de oarecare interes pentru exilații români, care implicau aprobarea autorităților turcești. [2] În acest răstimp al ședерii la Istanbul — în cursul anului 1852 —, care se va prelungi cîteva luni, pînă în octombrie, animat de proiectul unei interesante călătorii în Australia, în compania prietenilor săi, N. Pleșoianu și Marin Serghescu, Christofi culege date necesare privind cheltuielile și dificultățile călătoriei, asigurîndu-se, pentru facilitarea ei, și de o serie de recomandații din partea unor personalități, pe toate comunicîndu-le generalului Tell, interesat și el, cum se vede, de un asemenea proiect.

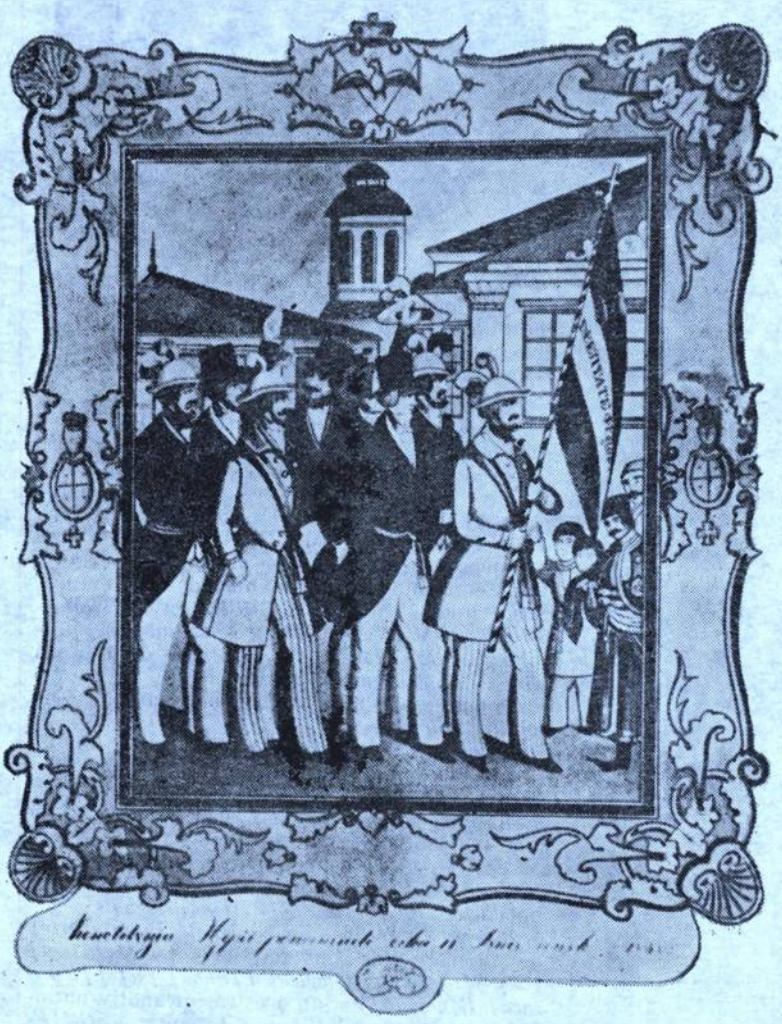

Stampă de la 1848. Desen color de C. PETRESCU.

Cum se știe, apropiata izbucnire a războiului Crimeii va anula proiectata călătorie, în acest nou context, spiritele exilaților români fiind concentrate asupra evenimentelor, direct de soarta patriei lor. Chiar din scrisoarea următoare, din 18 septembrie 1852, știrile privind conflictul dintre marile puteri — dintre Turcia și Rusia, în primul rînd — captează interesul corespondentului, comunicîndu-le lui Tell, odată cu cele privind viața cotidiană a confraților aflați în Istanbul sau în trecere prin marele oraș (pe lîngă cei amintiți, I. Ghica, Radu Golescu, Mitică Crețulescu și alții).

---

[1] Vezi „*Manuscriptum*", nr. 2, 3, 4/1988.

[2] Între altele, era vorba și de aprobarea deplasării generalului Tell de la Chios la Smirna, deși, cum știm, ședерea fruntașului exilat la Chios va mai dura pînă în anul următor.

«... o broșură făcută de Ion Ghica...»

I

1852, August 7, Stambul

Iubite d. Tell!

Din Smirna ți-am scris prin Palamari. Plecînd de acolo am venit cu un batel [1] mare, unde nimeni nu a suferit de răul mării, cu cît mai vîrtos eu. Cît eram de slab cînd am plecat de aci, [2] cu atît am fost sănătos pe drum; acum sunt și mai bine. Cînd am ajuns aici, deși eram ostenit, dar nu am putut face altfel și pe dată, duminecă, la 9 ore, am mers la bine-cuvîntatele Ostroave, de unde seara ne-am [în]tors. Batele sunt o mulțime, am numărat odată la pod mai multe decît 16; își [fac] concurență, și Nae [3] a mers la Ostroave cu 2 lei.

Este o mulțumire cînd vede c neva că civilizația merge așa iute, fiind[că] anul trecut nu era decît un batel pentru Ostroave. — Îți vorbesc de bagatele, dar îmi place să vorbesc cu d-ta. — Radu Golescu era bolnav de o mînă; sunt cu toții

[1] Batel — vapor.
[2] Adică din Chios.
[3] Nae — *Nicolae Pleșoianu.*

Cu scrisoarea din 11 noiembrie 1853, de această dată trimisă lui Tell la Smirna, știrile legate de izbucnirea războiului trec pe primul plan, corespondentul angajîndu-se în ample considerații privitoare la acest conflict. Într-un asemenea moment, autorul scrisorii surprinde starea de spirit a revoluționarilor români emigrați. El consemnează speranța acestora că evenimentele politico militare în curs de desfășurare aveau să faciliteze realizarea aspirațiilor de unitate și independență națională ale poporului român. În acest context, el se referă la proiectul revoluționarilor exilați de a se reîntoarce în patrie, în scopul insurecționării acesteia, semnalînd venirea la Constantinopol, cu această intenție, a lui Nicolae Golescu și Al. Golescu-Negru, [3] între alții, precum și entuziasmul cu care unii dintre revoluționarii români, ofițeri de profesie, ca, de pildă, I. Deiovez, se ofereau să participe la război în scopul înlăturării trupelor străine din țară, al eliberării acesteia. Sînt amintiți, în acest context, I. Ghica și I. Heliade-Rădulescu, cu rolul politic important pe care ei îl aveau în aceste împrejurări, pictorul revoluționar Barbu Iscovescu, Radu Șapcă, Gr. Serurie și alții.

Oferind destinatarului știrile pe care le reținuse privind începutul operațiilor militare dintre Rusia și Turcia, Christofi înțelegea să critice politica expansionistă a marilor puteri, să acuze în primul rînd incapacitatea Turciei de a înțelege aspirațiile de emancipare politică ale românilor.

Interesante sînt știrile privind desfășurarea conflictului, comunicate în scrisoarea cu data de 15 noiembrie 1853. Dar mai ales merită să fie reținute din această scrisoare — ultima din seria celor publicate aici — știrile referitoare la dezbaterile pe care le stîrnesc, în aceste împrejurări, lucrările lui I. Ghica și I. Heliade-Rădulescu, precum și la interesul pe care personalitatea fiecăruia dintre aceștia îl stîrnește în rîndul celorlalți emigrați pașoptiști.

În ansamblul lor, textele publicate mai jos reconstituie episoade dramatice din viața revoluționarilor emigrați de la 1848 — mulți dintre ei scriitori de seamă ai epocii —, reproduc o frîntură din zbuciumul lor sufletesc, din momente de mare încordare politică internațională, vizînd și soarta patriei lor.

N. ISAR

[3] Pentru fixarea acestui moment, vezi studiul mai vechi al ilustrei cercetătoare Cornelia Bodea, *Lupta pentru Unire a revoluționarilor exilați de la 1848*, în „Studii privind Unirea Principatelor", „Editura Academiei", Bucu ști, 1960.

așezați la Ostroave, cu Bălcescu [4], pe care încă nu l-am văzut. Sărusa [5] a plecat în țară cu Duca, pe care nu l-am apucat aici. Scrisoarea d-tale i s-a trimis. Aici șed la Nae, în a căruia cameră nu am văzut nici-o muscă, aproposito de cele multe ce avem în Chio. Nae e zorliu, nu mai este slab, precum era aci. Peste puțin o să ne mutăm la Ostroave, la un loc cu d. Marin. [6] D. Ghica a cîștigat o fată, și are 3 copii: un băiat și două fete. [7]

A treia zi a tribuit să văd pe iubitul nostru Ali-pașa [8], dacă poate cineva *[sic!]* să îi vie dor de dracu; eu doream să-l văd. I-am dat o scrisoare dela d[-ta?] și l-am anunțat de venirea mea, cu cea mai mare politeță (știi, precît poci fi eu politicos); mi-a zis că-o să-mi dea răspuns mai tîrziu. Aveam de gînd să îi dăm zor, ca să se isprăvească mai curînd, și după asta pe dată o să fie și mutarea d-tale la Smirna. [9]

Mi-ar plăcea să ne scrii că ți-a folosit doctoria lui Napoleon [10], care mi-a promis că o să-ți scrie mai cu amănuntul asupra acestei curi. — Ca să se isprăvească cu Ali-pașa ne interesăm mai întîi ca să te vedem la Smirna și apoi, treaba asta odată isprăvită, Nae este liber și plecînd la decemvrie poate să vie cu noi în Australia. [11] Regina a făcut un discurs în Camera deputaților, și asta dovedește că aur esistă. Pe oricine am întrebat aici spune că pentru loc nu se plătește nimic, oricine poate să espoate; rămîne acum modul esploatației, dacă cere multă cheltuială și dacă 3 persoane poate *[sic!]* face ceva, cel puțin să ne putem scoate hrana și cheltuiala voiajului. Aici, am împănat lumea pentru a ne informa, și toți sunt entuziașți spuindu-ne tot lu-

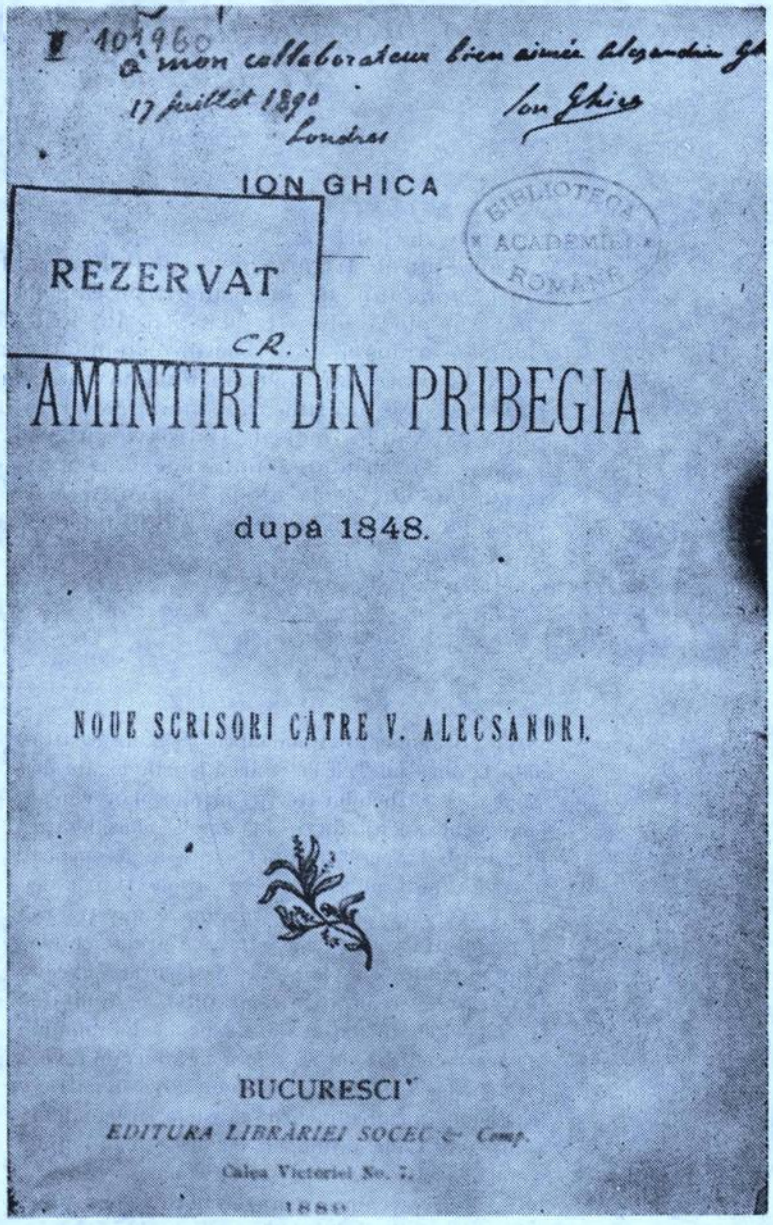

[4] Pentru biografii lui Bălcescu, informația este prețioasă, ea urmînd a fi corelată cu altele referitoare la tentativa sa de reintrare în patrie.

[5] Sărusa — Serurie.

[6] Marin — *Marin Serghescu.*

[7] Informație interesînd pe biografii lui Ion Ghica, despre care este vorba.

[8] *Aali Pașa*, cunoscutul om politic turc, ministru de externe, mare vizir, cu care emigrații români au întreținut și legături personale.

[9] Cum se vede, un obiectiv al deplasării lui Christofi în Constantinopol era obținerea aprobării de mutare a generalului Tell de la Chios la Smirna.

[10] Nume (sau poreclă?) al unui medic francez, aflat în legături cu exilații români.

[11] Proiectul acestei călătorii în Australia —în cele din urmă anulat datorită izbucnirii războiului Crimeii — a stîrnit un viu interes în rîndul exilaților din Constantinopol, așa cum reiese și din amănuntele pe care ni le oferă Christofi.

cruri în favor, adecă « pilaf de privighetori » [12], după cum zice Marin. Am pus pe neguțători[i] de aici și a[u] scris la Londra, ca să aflăm modul espoatației și altele. Despre voiaj ne-am informat: sunt de la Alesandria pînă la Sidnei 48 zile cu batelu[l], care o să înceapă la genarie. 500 oameni a[u] venit din Londra ca să se îmbarce de la Singapor pe corăbii pentru Sidnei. Tot voiajul cu batelul pînă la Sidnei, la locul III, este 140 #. Vasăzică ne rămîne de om 160, cu care să putem face ceva, pînă să ne punem la lucru. Este un căpitan de batel care a fost la Australia, o să vorbim și cu dînsul. Clima se zice că este foarte bună și temperată. Unul a plecat în Australia și, dacă prietenul lui de aici a priimit vreo scrisoare dela dînsul, ni s-a promis ca să mergem să ne spue tot ce scrie. Gîndește-te dacă va fi scris, ce informații bune o să fie pentru noi! Tot ce facem este de datoria omului cu minte că să se informeze, să nu plece « cîne surd la vînat », cel puțin să nu ai a-ți imputa că nu ți-ai făcut datoria pe cît se putea; și adevărul tot nu poate fi sigur pînă cînd nu pipăe cineva. Asta e ceea ce gîndim acum, ce vom face îți vom scri. Așteptăm înștiințările dela Londra, care vor veni peste o lună. Treaba d[tale] să se isprăvească și batelele să înceapă, fiindcă cu corăbiile întîrziezi mult.

Părintelui [13] i s-a scris că, cînd va fi gata, i se va scrie din nou. Nae s-a făcut foc cînd ai scris d-ta că planul îl vezi căzut; pe mine, asemenea, zicîndu-mi că am agiuns în doaga lui Duță. Eu, ce am zis atunci, zic și acum: mai nainte de toate trebuie să ne informăm precît se poate. Ca uvrier ca să căștig 30.000 fr[anci] nu mă duc; pe mine poate să mă facă să mă duc numai o idee mare, ca să muncesc eu pentru mine. Caribolul cel mic, cumnatul Cîmpineanului, a venit aici, merge la Salonic după o moștenire; ne-a spus de multele spionlîcuri și abuzuri, pe care eu mi le închipuiam, fiindcă tinerimea asta nu a avut nici-o educație. În timpul revolu[ției] nu a fost decît un entuziasm care trece ca focul de pae. [14] Am scris sau am rugat pe Polichroniadis, care a plecat de aici, ca să-mi aducă sabia și pistoalele de la Hagiopulo. Teologul [15] este în țară, Teulescului [16] nu i-a dat voie și se află la Rusciuc. Marin este mulțumirea aici; el este unul din amatori[i] de Australia. « C'est fini », zice, trebue să mergem a pipăi « à tout prix ». Rîd de mă topesc de el; zice: am golit o bășică și am început alta, fiindcă vinul este *à discression* la birtul unde mîncăm. D. Carminschi nu a venit. Dufur este sănătos și mi-a zis să-ți scriu multe comple-m[ente]. Are de gînd să-ți scrie și să-ți spue că scrii sau te esprimi bine în franțozește, încît de ar fi o muere s-ar amureza dupe d-ta, adecă ți-ar priimi curtea. Te doresc pînă la al doilea curier.

Sincer,

CHRISTOFI

[P.S.] Pe la Sutamton prețul este tot așa, cu deosebire că mergi 33 zile mai mult și ești la locul II, unde trăești mai bine.

[Locul] I	II	
Lire 90	50	— de la Sutamton la Sidnei, în 70 zile;
	30	*20* — de aici la Sutamton în 16 zile
	70	86 — 53 = 33, pela Indii

O altă idee i-a venit lui Nae; să plecăm la Sutamton, de acolo să mă duc eu la Londra, cu o scris[oare] de recomandație din partea d-tale către Dudlei-Stuard [17], rugîndu-l a ne da o recomandație în Australia; și el fiind ceva și putînd noi 3 face

---

[12] Expresie populară, vizînd dorințe irealizabile.

[13] Este vorba de cunoscutul *Radu Șapcă*.

[14] Funcționează și aici spiritul critic acid al corespondentului, referindu-se la un entuziasm facil, pus pe seama tinereții, deși Christofi însuși, autorul corespondenței, la această dată era încă un om tînăr.

[15] *Nicolae Teologu*, revoluționar exilat.

[16] Petre Tăulescu, fost arhivar la Arhivele Statului din București, participant la revoluție și emigrat, pentru început, la această dată, eșuînd în încercarea de a reveni în patrie.

[17] *Stuart, Dudley Coots* (1803—1854), cunoscut om politic englez care a întreținut legături și cu unii fruntași ai emigrației române.

ceva, o să ne dea atîta lucru; de nu, o să ne spue că nu putem face nimic fiindcă el o să știe și o să ne dea o idee justă fără nici-un interes. Atunci, or mergem, or ne întoarcem; mergînd, vezi ce avantagiu avînd o asemenea recomandație!; întorcîndu-ne, suntem siguri că nu putem face nimic și ne întoarcem la pilaf, a face negustorie în țară cu marfă de Paris De aici o să mai luăm și alte recomandații, către Canning și alți[i] de la Londra, ca ei să ne dea la Australia. — Întorcîndu-ne dela Sutamton se pierd numai 300 #.

[Bibl. Acad. R. S. România, Serv. Msse., Coresp. $\frac{S13(2)}{C}$]

II

1852, Septem[brie] 18

Iubite d. Tell!

Văd că te miri fiindcă nu ți-am scris de două poște. Cu poșta [cu] care am trimis bani Păgînului [18], am trimis o scris[oare] de la Const[antinopol], și viind la Ostrov am mai trimis la poștă alt plic cu mai multe scrisori într-însul, adresat către Duță. Acolo era[u] scrisori și pentru d-ta. După cum zici d-ta, și după cum și Duță, nu îmi răspunde nimic la cele ce îi scriam în acele scrisori, înțeleg că nu ați priimit al doilea plic cu scrisori. Am scris lui Duță să cerceteze la poște. Cu poșta trecută scrisoarea care ți-a adus-o Zorliu [19] era pentru atunci, dar neplecînd părintele a rămas și scrisoarea. Astfel merge pricina de nu ai priimit scris[oarea] dela mine.

D. Duca [20] sîmbăta trecută a plecat de aici să vie acilea și de aci la Atena. Nu l-a priimit în țară c[u] toată puternicia lui Arsachi [21]. De va fi tot aci, te rog arată-i stima și îmbrățișările mele. D. Ghica a spus Goleștilor că în țară, cum și în Moldova, se fac arestații supt cuvînt că sunt în relații cu cei de afară. — Armiile rusești se apropie de frontiera Moldovei. În Pera de cîteva zile poliția este prea stașnică; dela 9 ore seara toate cafe[ne]lele sunt închise, chiar cafe[ne]aua dela teatru, al căruia proprietar este sudit sard. Se zice că flotele tuturor puterilor sunt unite la Cataro, ca la trebuință să dea ajutor Turciei, fiindcă se teme de vreo răscoală înlăuntru. Asemenea nuvele d-ta știi că trebuesc puse la carantină, cel puțin astfel se vorbește.

Mitică Crețulescu [22] a venit din Piemont aici, fără o para în pungă, spune Golescu. Golescului îi este mult bine la mînă [23], și o să vie să șadă la Ostrov. Părintele tot face băi și întrebuințează și alte doctorii, și tot nu poate scăpa de doru[l] ce-l avea, merge însă spre bine; nu este sigur ce drum o să apuce, fiindcă aici zice că o să vie la Chio, aci nu îi vine să vie.

Voi căuta să găsesc acele cărți ce-mi recomanzi, și mă voi gîndi cum poate fi mai bine în pricina muerilor [24]. Acum văd, deocamdată, nu e nădejde (speranță, că mi-e frică să nu-mi facă observație Zorliu) de țară. — Noi suntem Zorlii și petrecem minunat de bine la Ostrov. Scrie-mi despre stomacu[l] d-tale. Te rog să-mi scrii ce ai plătit lui Duță pe luna trecută; nu-mi scrii dacă e drept să iau doi la sută comision de la bani[i] lui Duță!

La revedere,

CHRISTOFI

[Bibl. Acad. R. S. România, Serv. Msse., Coresp. $\frac{S13(4)}{C}$]

[18] «Păgînul», porecla a lui *Grigore Peretz*, unul dintre prietenii corespondentului.

[19] Cum se repetă în text, ceva mai departe, porecla l-ar viza pe *Nicolae Pleșoianu*, prietenul comun.

[20] *C. Duca*, participant la revoluția din Țara Românească și emigrat, eșuînd și el, pentru început, în încercarea de la această dată de reintrare în patrie.

[21] *Apostol Arsachi*, medic, înalt dregător contrarevoluționar.

[22] Colonelul *Mitică Crețulescu*, fratele lui *Nicolae Crețulescu*.

[23] *Radu Golescu*.

[24] Este vorba de o pasionantă discuție privind spiritul de emancipare al femeilor, un subiect abordat pe larg și în alte scrisori.

Ion Ghica

Fraţii Golescu

Popa Şapcă

III

1853, noemv[rie] 11, Smirna

Iubite d. Tell!

Am dat orologiul la acela de la care l-am cumpărat, şi mi-a promis a îl drege bine; i-am zis că priimesc şi îi plătesc numai să îl dreagă în conştiinţă. A zis că pricina nu e resortul, ci strîngerea sau nepotrivirea unor şurupuri. Să vedem; de nu-l va drege bine îl voi da la altul, fiindcă acestuia nu o să-i plătesc pînă nu voi vedea de a merge bine sau nu; prin urmare, trebue să te privezi de el cel puţin o lună de zile.

Aici, de curînd a venit părintele Giurescu [25], ce a fost iconom al fostului mitropolit, din a căruia pricină, fiind persecutat, a plecat din ţară la '844 şi a umblat sau a voiajat pîn Italia (fără să se ocupe cu denadinsul de nimic) pînă la 1849, cînd a intrat în ţară. Cuneski, care era, se vede, şeful poliţiei, l-a pus la arest şi după 40 zile i-a dat drumul supt garanţia noului mitropolit, care îl proteja şi care l-a orînduit iconom la mitropolia Rîmnicului. Curînd după aceasta, nemulţumit fiind părintele, a emigrat din nou, a mers la Marsilia, şi de acolo s-a dus la Adalia în Asia, unde a fost gonit şi persecutat de mitropolitul grec; după asta a mers la Rodo[s], de unde vine acum, şi unde se va întoarce iar, după ce se va întoarce dela Finos, unde zice că este chemat ca să zugrăvească o biserică. Părint[ele] avea bani, şi după ce i-a isprăvit s-a apucat de zugrăveală, care o cunoaştea din ţară şi în care s-a mai perfecţionat în Italia, cu care pînă acum a putut trăi. Zice că a venit aici numai ca să poată găsi cumpatrioţi, să mai afle ceva despre ţară. Cu un laic, care pleacă mîine, zice că doreşte să vie şi aci, ca să vă vază şi pe D.V. În anul trecut, zice că a trecut pe acilea cu consolul englez dela Adalia, a şezut 6 ore şi a cunoscut pe d. Eliad.

Aici se vorbeşte că un caic şi două bărci de hoţi, la Evnuce, a[u] prins trei caice, şi după ce a[u] luat bani şi lucruri ce a[u] găsit, a[u] bătut pe toţi oameni[i] ca să spue dacă mai au bani. Căpitanul chiot Cacări zicea că se teme să plece acum din pricina asta; cu el o să priimeşti sita. — O bandă de 40 hoţi samioţi şi smirnioţi se zice că s-a format acum din nou pe munţi.

Despre cele ce s-aude despre politică este timp p[i]erdut ca să le scrie cineva, fiindcă e timpul minciunilor, precum, de pildă: nuvela ce ţi-am scris că a fost

[25] Este pitoresc acest personaj, preot, dar în acelaşi timp pictor-zugrav de biserici, pasionat călător în ţări străine, despre care Christofi ne oferă cîteva interesante amănunte.

aflată chiar dela pașa, despre o biruință a turcilor în Asia, de care giurnalele n-a[u] pomenit nimic. Ce este în giurnalu[l] de Const[antinopol] numai poate să fie adevărat și chiar acela numai în fapte generale, iar nu în țifre.

După părerea mea, turci[i] a[u] lucrat turcește și în contra intereselor lor, că: I. trebuia să dea un ferman a desespatria pe cei espatriați; II. a orîndui un domn care ar fi putut fi priimit și de nație; III. a da un manifest în țară ca să scoale țara în contra tiranului care a violat toate drepturile românilor și care a proclamat legea marțială. Astfel vedeam că știu să lucreze și intrarea lor ar fi fost legală în țară, dar, așa cum a[u] intrat nu are nici-o osebire din a muscalilor. [26] — Mi-a plăcut un fraz dintr-un articol din „*Presse*": *il s'arroge le droit de souveraine, quand il ne peut remplire même celui de suzeraine.* [27] Gîlceava însă s-a început, și este lucru serios la care acum trebuie să se gîndească cineva. La 28, cînd ofensiva s-a luat la Dunăre de turci, tot în acea zi s-a luat și în Asia, și Ogurul a fost favorabil în amîndouă părțile. Mă mir, însă, de ce nu s-a respectat al doilea termen, de 10 zile, care se isprăvea la 31 oct[ombrie]! că după cel dintîi urma să înceapă la 22, iar nu la 28!

Intrarea lor în țară, în felul cu care a[u] intrat, este dar ca suverani; unde sunt domni[i], care se credea că or să vie la Suzeranul lor? Viena și cufărul cu galbeni să trăiască! « Saulsun » [28]! Ei nu sunt așa proști, cum i-ar crede cineva! Ce teroare trebuie să fie în țară; și ce mai jafuri o să fie de toate părțile! Dar, bravi[i] muscali, cum a[u] lăsat să treacă turci[i] Dunărea în mai puțin de 24 ore? Nu va fi oare să îi facă să înghețe ca pe franțozi la Mosca? Cînd ar putea să gonească pe muscali măcar pînă în Moldova și turci[i] să [i]erneze în România, atunci ar scăpa să nu înghețe; altfel, mi-e tare frică să nu fie vreo stratagemă din partea muscalilor, care se zice că s-a[u] tot tras.

Acum îți scriu mai mult politică pentru că și visezi numai politică. Dar pe frăția din Paris, ce zor trebuie să fie! Încai cei din partea locului sunt de legat, fiindcă Iscovescu scrie lui Duță: dacă el hotărîse să ne pue numele într-o petiție ce au să dea la Poartă ca să se oferească cu slujbă. De eram să îi răspund d-a dreptul, era să îi scriu ceea ce a zis Nițu Magheru, că turcii trebue să se bată pentru noi, fiindcă țara de aceea plătește Porții; la alt om mai serios aș fi zis: noi suntem într-o poziție escepțională de a altor emigrați streini, pe care, zice Isco[vescu], că, după cererea lor [Poarta] i-a priimit în slujbă; pe ei nu îi știe Poarta, pe noi ne cunoaște, prin urmare, de avea trebuință, ne chema și fără a ne oferi noi.

În confidență, însă, către d-ta, Pleș[oianu] sau altul, aș zice că prindea mult bine dacă din vreme era un român care să presante pe turci, numai ca un « Seleamalechi »[29], precum este un Ceaica [30]; și acela după timp și împregiurări știa ce să facă și cum să lucreze; dar n-a fost pînă acum; este bine și timp ca să fie de acum înainte.

Petiții și iscălituri de ale Iscovescului și de ale mele însă sunt « boși lachîrdî » [31]; poate, fiindcă, zic eu așa, este că am 500 lei, și el zice altfel, fiindcă nu are. Numai un Deiovez [32], zice el, am văzut acum patriot, că a venit în persoană a se oferi la turci; ia să vedem dacă avea și el o mie lei venea? Cu toate acestea, mie îmi fac plăcere asemenea propoziții.

---

[26] Indignarea lui Christofi împotriva turcilor era pe deplin justificată și o găsim reflectată în multe alte scrisori ale sale, în care condamnă veleitățile de mare putere ale Turciei, precum și tendințele expansioniste ale Rusiei țariste, ale altor mari puteri.

[27] Referitor la sultan: « Își arogă dreptul de suveran, în timp ce nu poate să-l îndeplinească pe acela de suzeran. »

[28] *Saulsun* — Să fii sănătos! (tc.)

[29] Formulă de salut, de la tc. *Selămŭr aleyküm* — Bună ziua! Plecăciune!

[30] *Czaikovschi Mihai* — Czaica, cunoscut emigrat polonez, ofițer, scriitor și diplomat (1808—1886), colaborator al principelui Czartoryski, aflat în strînse legături cu unii fruntași ai emigrației române, în primul rînd cu I. Ghica.

[31] *Bosi lechârdî* — Vorbe goale! (tc.)

[32] *Ion Veiovez*, ofițerul de pompieri de la 1848, participant la lupta din Dealul Spirei, împotriva turcilor, la această dată — noiembrie 1853 —, cum se vede, printre primii oferindu-se să lupte alături de foștii inamici, împotriva țarismului.

Iscovescu îți scrie o scrisoare, în care trebue să fie iar planuri și sfaturi tot de această valoare. Complem[ente] și omagele mele d-nei Tell, care doresc să fie sănătoasă mai nainte de toate, ca să vedem sfîrșitul dramei, precum am văzut începutul. Pitica și Ales[andru] doresc pe Furduc[33], ca să-l trimit să se gioace cu ei. Ștefan[34] m-o fi uitat, fiindcă a început să îmbătrînească. Complem[entele] mele d[omnului] Barbieri, lui Bimbașa și d[omnului] profesor al nostru. La revedere, sau sper că ne vom revedea. Te îmbrățișez și vă doresc pe toți afară de Chio.

Sincer,

CHRISTOFI

[P.S.] Cu vaporul franc[ez] de astăzi a trecut pe aici d. N. Gol[escu] dela care priimește alăturata scris[oare]. Era cu el și Ales. Golescu-Arapu[l]. Mi-a zis că merg la Const[antinopol] ca să intre cu turci[i] în țară.[35] Din puțină vorbă ce am avut cu Al. G[olescu] i-am zis: — Credeam că te-ai mai schimbat, dar ești tot cel din Paris; fiindcă zicea că încă pînă acum nu a putut să-și formeze o opinie dreaptă despre greșalele revoluționarilor din guvern, precum nici de ale celor din emigrație. D. Nico[lae] mi-a zis că Ștefan și cu alți[i] s-a[u] dus în Serbia în secret.

Astăzi am auzit multe nuvele, care de se vor realiza, sunt de mare importanță:

I. că turci[i] a[u] cîștigat o bătălie la Craiova, unde după ce s-a omorît Ismail Pașa, atît de mult s-a[u] aprins turci[i], în cît a[u] făcut un carnaj mare de muscali.

II. La Cour[36], ambasadorul franț[ez] din Const[antinopol], fiindcă nu a urmat instrucțiilor, se va trimite în locul lui un general franțez.

III. Ambasadorul franț[ez] și englez din Petersburg a[u] plecat, în urma refuzului rusesc la ultimatu[l] cei s-a zis, de a priimi nota de modificațiile turcești și de a evacua principatele.

IV. Flota franț[ează] iar se zice că este gata să intre în Marea Neagră.

Priimește dela Nae alăturata scris[oare] împreună și cu două portreturi ale lor, în care el nu seamănă.

V. Turci[i] se îmbarcă cu toate vapoarele.

VI. Se zice iar că Franț[a] și Engl[itera] a[u] propus Austriei de a se declara *pour* nu *contre*, altfel va fi privită ca o inemică. Îmi pare rău că de rîndu[l] ăsta nu putui ceti presa.

VII. Vcgorid din Iași, ginerile lui Conachi[37], s-a prins de muscali a fi în corespondență cu turci[i] și s-a trimis la Siberia.

VIII. Boieri[i] din țară, împreună cu prințu[l][38], a[u] fugit în Austria iar moldoveni[i] cu domnul lor stau încă pe loc.

D. Ale[xandru] Go[lescu] zicea că Parisul sună de capacitatea lui Ghica[39]; în ce și care? l-am întrebat eu; — nici eu nu știu, zice el; mergînd la Const[antinopol], zice, o să văd, fiindcă mai nainte de moartea Bălcescului, nu am mai fost în corespondență cu el, și nimini din noi.

Iscovescu zice că a scris la Paris că Deiovez a cerut să intre în slujba turcă și nu l-a priimit. Șarlatanu[l] trebuie să moară de necaz că i-a[u] luat alții nainte.[40] În scri-

---

[33] Cum ușor se poate deduce, este numele unui cățel cu care copiiilor generalului Tell le plăcea să se joace, pe cînd și Christofi se afla în Chios.

[34] *Ștefan Golescu.*

[35] Este vorba de acțiunea de deplasare a revoluționarilor români din Paris — în toamna anului 1853 — cu gîndul de a reveni în patrie, în condițiile unei eventuale colaborări politico-militare cu puterea suzerană.

[36] *La Cour*, ambasadorul francez la Constantinopol, din februarie 1853, succedînd lui Lavalette.

[37] *Ștefan Vogoride*, viitorul caimacam al Moldovei din 1857, partizan al Porții; era suspectat de autoritățile țariste, dar știrea lui Al. Christofi era numai parțial exactă.

[38] Domnitorul *Barbu Știrbei.*

[39] Este o aluzie la rolul important pe care I. Ghica — aflat de mai mulți ani la Constantinopol, în strînse legături cu autoritățile turcești — urma să-l aibă în condițiile izbucnirii războiului Crimeii.

[40] Aluzie la atitudinea de loialitate față de Poartă a lui I. Heliade.

s[oarea] d-tale zici că nu ai priimit nici scris[oarea], nici giurnale. Şi lui Palama[ri] îi scrii că le-ai priimit. Am înţeles dar că scrisoarea mea a fost făcută mai nainte de a le priimi. Toate sunt gata la Palama[ri]; vorbeşte numai cu curieri[i] ca să meargă să le ia, astfel nu vei rămîne niciodată fără nuvele.

Pentru pălării voi face întocmai, trimite-mi însă bani. Nu ştiu cît va fi, dar cred că va trebui două sute lei pentru două pălării. Trimite dar două lire. Greci[i] sunt vrăjmaşi de moarte francilor şi francii grecilor.

Fidel vă sărut mîinile.

De la Serurie nici-o scri[soare]. Cred pozitiv că trebue a fi îmbufnat. De ce? Nu ştiu.

[Pe ultima pagină, pe spaţiul gol de la sfîrşit:]

Chio, Monsieur
Chr. TELL

[Bibl. Acad. R. S. România, Serv. Msse., Coresp $\frac{S\ 13(21)}{C}$]

IV

1853, noemv[rie] 15, Smirna

Iubite D. Tell,

Ţi-am scris prin părintele Giurescu care a venit aici, ca să vă vază. Cu curierul ţi-am trimis portreturile lui Nae şi o scris[oare] de la el şi alta de la N. Gol[escu], care mi-a spus că este o broşură făcută de Ion Ghica în pricina Prinţipatelor, ca să se facă un stat.[41] Serurie zice că în acea broşură se vorbeşte de d-ta şi Pleş[oianu], precum vorbeşte Saltatanu[l] în *Regeneraţia* [42] lui. Eu nu am cetit-o. Eu nu numai că nu cred că asemenea oameni să se fi făcut mai buni, dar încă, mai răi. — Serurie îmi scrie că nu vine aici, după cum zicea, şi îmi scrie cam înţepat şi tot îşi bate joc de frăţie, zicînd că Ghica cere iscălituri de la emigraţi ca să le înfăţişeze ministerului, la care el şi popa nu a iscălit. — Părintele Şapcă vă trimite multe comple[mente].

Îmi închipuesc ce intrigi şi calomnii trebuie să fie acum pe români[i] din Const[antinopol]. Cum văd, toţi umblă după iscălituri cu care să poată izbuti pe lîngă turci.[43] De Ghica văzuşi: N. G[olescu] zice iar că este împuternicit de emigr[aţii] din Paris [44]. Mi se pare că nici unul nu a apucat treaba bine, fiindcă au început iar de la iscălituri şi majoritate [45]. Alex[andru] G[olescu] zicea cum [că] Tell şi Eliad nu au nici o influenţă la turci; i-a ı zis că să vază mai întîi de Ghica, care îi este influenţa, ca unul ce a locuit atîţia ani la un loc cu el. — « O să vedem », zice. Mi-e silă să îi şi văd, dar să mai vorbesc cu ei! Parisul urlă zice, de capacitatea lui Ghica. Atît mai bine, numai să o vedem în ce! Eu sunt bine aici, că nu văd pe nimeni din ei.

Îţi trimit două pălării în cutii deosebite, costă 200 lei; de vor fi bune o să-mi pară bine, de nu îmi cer [i]ertare că nu sunt cunoscător. Am zis curierului ca să le aducă însuşi el, şi o să-i plăteşti, fiindcă eu nu i-am dat nimic.

---

[41] Este vorba de cunoscuta broşură apărută sub numele de G. Chainoi, *Dernière occupation des Principautés Danubiennes*, Paris, 1853.

[42] Vezi *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851.

[43] Aluzie la numeroase întîmpinări ale exilaţilor români, solicitînd autorităţilor, turceşti aprobarea ofertei de colaborare militară în contra Rusiei ţariste, ale cărei trupe ocupaseră Principatele.

[44] Este foarte probabil ca fostul membru al locotenenţei domneşti de la 1848, Nicolae Golescu, să fi avut un asemenea mandat din partea celorlalţi fruntaşi emigraţi de la Paris, între Goleşti şi grupul Brătianu — C.A. Rosetti stabilindu-se în prealabil un acord deplin asupra obiectivelor principale de acţiune.

[45] Survine din nou aici pesimismul corespondentului, în privinţa posibilităţii unei înţelegeri între toţi revoluţionarii, pe de o parte, ca şi în privinţa capacităţii Porţii de a răspunde pozitiv unor asemenea oferte, pe de alta.

Astăzi la 16 Cugino mi-a spus că a[u] venit nuvele la pașa (de nu vor fi tot ca și cele ce ți-am scris), că turci[i] a[u] cîștigat o altă bătaie la Craiova, unde de amîndouă părțile a fost o sută de mii soldați. II: că corăbiile turcești a[u] afundat un vapor muscălesc care avea 1500 soldați și muniții ce le ducea în Asia la o cetate.

În giurnalu[l] de mîine, pe care o să îl priimești, o să vedem dacă nuvelele astea sunt adevărate sau nu. Oricum, pînă acum treaba merge bine; să vedem de acum nainte. Și fiindcă turci[i] nu a[u] luat treaba bine, de a scula țara, mi se pare că o să le pricinuiască mare rău. Nechiemarea D.V. dovedește cît sunt de perfizi și cît se bizuesc pe propria lor putere; ca mîine o să îi aud cum o să țipe, ceea ce nu mi-ar plăcea, fiindcă cîștigînd, căci [atunci] mai lesne își caută cineva socotelile decît cu muscali[i], Al. G[olescu] zicea că de va fi înainte turci[i] în țară o să să ducă cu poșta ca să intre mai curînd în țară; de aceea mi se pare că ei or să priimească a intra ca agenți ai lui Fuat, fără a avea un domn în capul lor. Din ce în ce gluma se îngroașă, și atît mai bine, cum zici în scris[oare] lui Duță. Mi-e teamă și mie să nu o pață turci[i] dacă nu se vor fortifica și nu vor scula Valahia Mică. Turci[i] sunt bravi, dar nu am încredere în capacitatea șefilor. Pînă acum, însă, muscali[i] mîncară papară, și greci[i] nici nu suflă. Te îmbrățișez și vă doresc pe toți,

Sincerul d-tale
CHRISTOFI

Chio, Monsieur Chr[istian] TELL

[Bibl. Acad. R.S.R., Serv. Msse., Coresp. S $\frac{13(23)}{C}$]

Imagine din Constantinopol

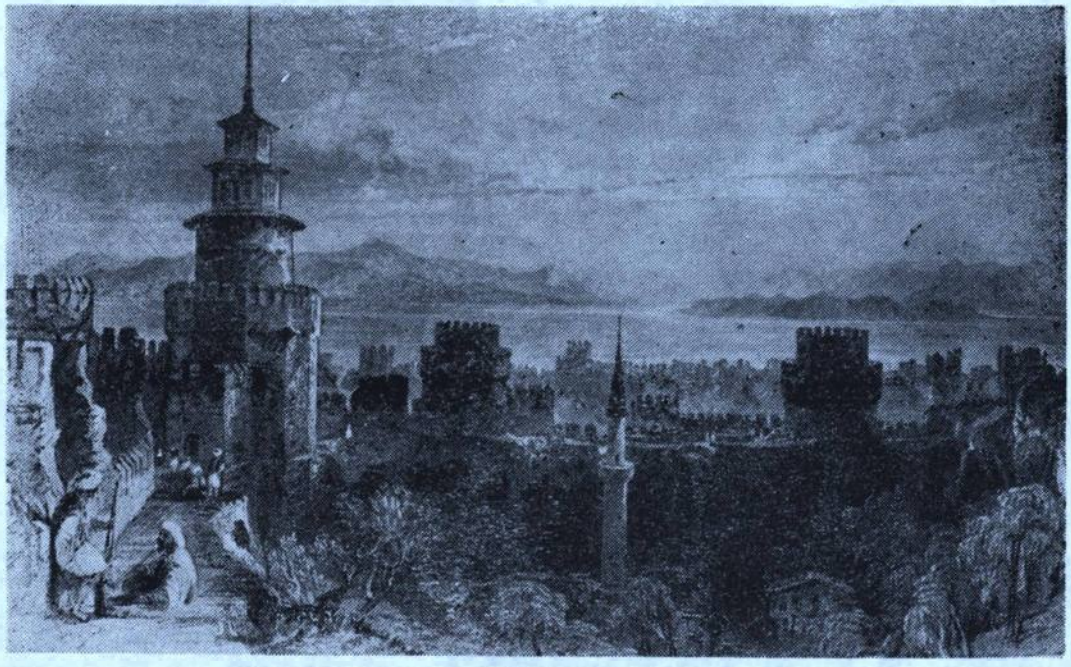

SCRIITORUL ȘI EPOCA SA

Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE

În zorii socialismului românesc

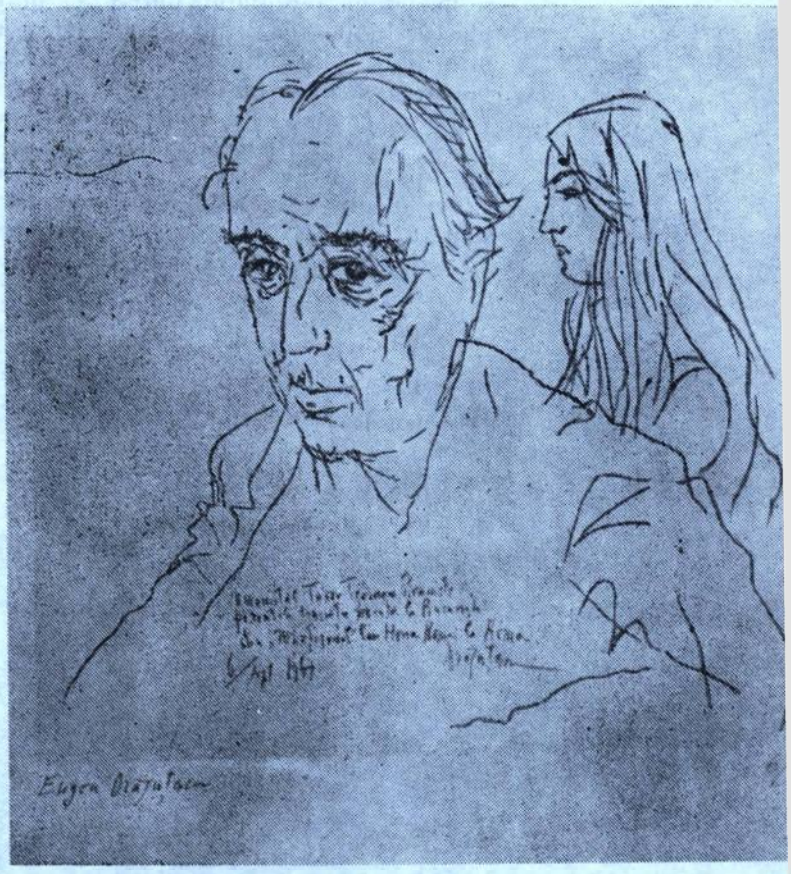

Tudor Teodorescu-Braniște, **Portret în peniță** de Eugen DRĂGUȚESCU

SCRIITORUL ȘI ZIARISTUL TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE s-a născut la 12 aprilie 1899 — adică acum nouă decenii — la Pitești, ca al cincilea fiu al învățătorului Ioan Teodorescu, figură marcantă de dascăl al micului orășel argeșean de la sfîrșitul secolului trecut. S-a stins din viață după o agitată, dar plină de curaj activitate scriitoricească și gazetărească, la 28 martie 1969 — cu două decenii în urmă — puține zile înainte de a-și sărbători împlinirea a 70 de ani. Autorul romanelor *Prințul* (reeditat după patru decenii într-o ediție de mare tiraj în 1984, de Editura „Eminescu"), *Pavilionul de vînătoare* (apărut postum în 1986), *Scandal* (recent reeditat tot într-un mare tiraj), *Primăvara, apele vin mari* (1964), *Băiatul popii* (1933), *Fundătura cimitirului No. 13* (1932), *Domnul Negoiță sau individul împotriva statului* (1932) și al volumului de amintiri *Scara vieții* (1976) — pentru a nu cita decît cele mai cunoscute dintre scrierile sale beletristice — s-a impus în cercurile largi ale opiniei publice ca o personalitate luminoasă a scrisului din perioada interbelică. El și-a legat numele, la vremea respectivă, mai ales de prezența marcată în coloanele presei democrate, mai întîi ca redactor și prim redactor al ziarelor „*Aurora*", „*Adevărul*" și „*Dimineața*", apoi ca director al săptămînalului (politică, literatură, teatru, artă) de nedesmințită atitudine antifascistă „*Cuvîntul liber*" (1933—1936), activitate de presă susținută apoi cu același talent și cu aceeași înaltă ținută morală ca director al cotidianului „*Jurnalul*" (1939—1940), iar, după Eliberare, tot ca director al ziarului „*Jurnalul de dimineață*" (1944—1947).

Se știe — și Braniște a afirmat-o în repetate rînduri — că în anii dictaturii antonesciene, gazetarul a refuzat să facă jurnalistică, retrăgîndu-se la masa de scris din biroul apartamentului său, pentru a se consacra exclusiv literaturii. În anii aceia, de tristă amintire, a scris și a finalizat *Prințul* (apărut într-o primă ediție la începutul anului 1944), precum și *Primăvara, apele vin mari* și *Pavilionul de vînătoare*. Aceste romane se înscriu într-o schiță-program de creație literară ce și-o propusese autorul, vizînd alcătuirea, într-o suită de 12 titluri separate, a unei fresce sociale a societății românești, începînd din 1880 pînă la declanșarea celui

de-al doilea război mondial și instaurarea dictaturii antonesciene.

În această schiță-program scriitorul înscrisese atît acele titluri ce-i apăruseră pînă atunci, cît și altele pe care le avea pe șantierul de lucru sau numai în fază de proiect.

Romanul *Prietenii*, din care publicăm un fragment în coloanele numărului de față din „*Manuscriptum*", face parte dintre scrierile pe care, din păcate, Branițte n-a mai apucat să le ducă la capăt. Dealtfel, în afara romanelor la care lucra sau și le proiectase tematic, scriitorul a lăsat în manuscris, tot neterminate, și două interesante studii cu caracter monografic: unul consacrat lui Eugen Lovinescu (din care am oferit un amplu extras cititorilor revistei anul trecut), și un al doilea, în care-și propunea conturarea uriașei personalități a lui Nicolae Iorga (ambele scrise după moartea celor două mari figuri ale culturii românești).

Ca și romanul *Primăvara, apele vin mari*, *Prietenii* se numără printre acele foarte puține pagini literare pe care Branițte le-a scris pe bază de documentare prin lecturi multiple de studii din cele mai diverse domenii (istorie, politologie, memorialistică etc.), și nu avînd ca sursă de inspirație lumea lui contemporană și cunoscută din juru-i, cu toate defectele și calitățile ei. Dintr-o notă de arhivă literară în care contura profilurile eroilor din *Prietenii*, aflăm că personajul principal, Titu Staicu, e un intelectual cu vederi avansate, de profesiune avocat (creație fictivă, desigur), în vîrstă de 32 de ani, cu următoarele trăsături fizionomice caracteristice: «Fiul unui învățător de țară. Luptîndu-se cu sărăcia în școală și Universitate, a făcut un început de tuberculoză. El însă ia boala ușor. La început nici nu știe. E de statură potrivită, față colțuroasă, ochii negri, vii... Față de țăran muncit. Slab». Din aceeași filă de arhivă literară, cu însemnări scurte, dar foarte sugestive, sîntem puși în temă cu subiectul propriu-zis al romanului. E vorba de acțiunile pe care le desfășoară mai mulți intelectuali (Titu Staicu se numără printre aceștia) și muncitori, în ultimul deceniu al secolului trecut, pentru înființarea și consolidarea primelor cercuri muncitorești, socialiste, atît în București, cît și în alte orașe din țară, centrul de gravitate constituindu-l, în acea epocă, Iașul, unde se aflau puternice nuclee cu vederi și idei socialiste. Poate că nu întîmplător, înainte de a se opri la titlul *Prietenii*, autorul înscrisese pe dosarul manuscrisului, reținînd în cele din urmă, doar ca denumirea unui capitol, titlul *Drumuri încrucișate*, gîndind să sugereze tocmai deplasările și întîlnirile pe care militanții socialiști le făceau pe atunci dintr-un colț de țară în altul, în vederea realizării unor acțiuni conjugate de organizare a acelor cercuri socialiste. După cum, nu întîmplător, în afară de Titu Staicu, în paginile romanului apar personalități reale de mare notorietate în epocă, intrate definitiv în istoria mișcării noastre muncitorești, precum Ioan Nădejde (în roman *Iosif Credință*), George Diamandi, Izabela Sadoveanu (în text *Izabela Andrei*), Anton Bacalbașa (în text *Toni Caravaș*), Ștefan Petică, Jean Bart ș.a. Narațiunea ca atare a scrierii — pe care Branițte a conceput-o potrivit aceleiași note menționate — ca o continuare a romanului *Primăvara, apele vin mari*, are ca fundal urmările răscoalelor țărănești ce au cuprins în anul 1888 trei județe din sudul țării, în Muntenia, răscoale al căror martor ocular — dar nu spectator indiferent — a fost, în satul său natal, Adîncata, însuși avocatul Titu Staicu împreună cu întreaga lui familie (bine conturate fiind, între altele, portretele tatălui, învățătorul Costache Staicu, al mamei, Profira Staicu și al sorei sale, Lenuța).

Acțiunea — ne mărturisește Branițte — se petrece zece ani mai tîrziu, în 1898—1900, după trecerea unor fruntași socialiști în Partidul liberal (așa-numita «trădare» a generoșilor). «Adevărații socialiști — notează romancierul — care rămîn credincioși ideii, sînt arestați, condamnați, prigoniți. Prigoana începe sub guvernul liberal Dimitrie Sturdza și e continuată de guvernul conservator. Amîndouă partidele istorice se luptă pe putere, pe „gheliruri" etc., dar sînt solidare în acțiunea de distrugere a socialismului. Elementele muncitorești rămîn totuși credincioase socialismului, care va reînvia ca partid în 1909. Trebuie să reiasă — și lectura textului lui Branițte spre o asemenea concluzie ne îndreaptă — că o mișcare, care se întemeiază pe masele populare și duce lupta pentru o cauză dreaptă, nu poate fi nimicită prin prigoana guvernelor reacționare».

Chiar dacă optica povestitorului pare obturată uneori de oarecare linearitate, Branițte îmbină fericit elementele de ficțiune cu filonul de autenticitate istorică, imprimînd paginilor respective farmecul unei reconstituiri de epocă pe cît de emoționantă, pe atît de convingătoare.

Constantin DARIE

PRIETENII [Fragment de roman]

*« De o bucată de vreme stă vacantă prefectura de Roman și va sta vacantă pînă se va găsi un prefect à poigne, care să puie stavilă creșterii socialiștilor ». **

M. KOGĂLNICEANU (în ședința Camerei din 14 ianuarie 1889).

Institutorul Nicolae Damian, cu părul albit înainte de vreme, aproape bătrîn, deși era încă în puterea vîrstei, avea acea înfățișare senină, după care poți cunoaște de la început pe oamenii cu adevărat buni. Titu aflase că Damian nu cucerea oamenii nici prin discuții teoretice, nici cu discursuri patetice, ci prin bunătate și omenie. În căsuța lui de provincie, între mobilele vechi, cu multe fotografii de familie pe pereți, institutorul povestea simplu:

— La început, prietene Staicu, eram singur. Singurul socialist în tot tîrgul... Văzînd atîta suferință în mahalale, mi-am spus: — Măi, trebuie să fac ceva pentru oamenii aceștia... Nu mă rabdă inima să stau cu mîinile încrucișate în față. Lucrătorii brutari munceau optsprezece și chiar douăzeci de ceasuri din douăzecișipatru. Plata, nimica toată. Hamalii și căruțașii din port erau în și mai grea suferință. Cînd se încărca sau se descărca un vapor, aveau și ei de lucru. Fiind însă mulți, vătafii lor îi jefuiau ca-n codru. Dacă nu dădeau parte vătafilor, aceștia nu-i angajau și bieții oameni rămîneau fără pîine. Iarna, cînd îngheață Dunărea, nici un ban... Foame și boală și mizerie... Hai să încercăm o societate de ajutor mutual! Singur însă n-am să răzbesc. Aveam prietenie cu un cismar, Gheorghe Darie, om de temei. M-am sfătuit cu el. El zice: « — Bine. Să-ncercăm... ». Am mai convins pe un avocat, Manole, și pe un mic antreprenor de lucrări, Ștefan Tatovici. Ceilalți, cînd le-am vorbit de planul meu, mi-au rîs în nas, alții s-au uitat la mine ca la un nebun. Am pornit la lucru și am întemeiat societatea Înfrățirea muncitorilor. Era în anul 88. Pe urmă, am făcut și un club al muncitorilor, cu conferințe, cursuri serale și altele. A dat Dumnezeu și a mai venit în tîrg un istitutor socialist, Mihai Pastia. Eh, dacă sîntem doi, atunci putem să facem treabă bună! Pastia fusese pînă atunci la Tecuci. Activase și acolo. Ministerul îl mutase disciplinar aici. Dar ministerul nu știa că aici, Pastia va găsi teren de lucru mai prielnic decît într-un orășel ca Tecuciul. Îmi pare rău că nu vei putea să-l cunoști; săptămîna asta e în județ, umblă prin sate. Am cîștigat cîțiva învățători tineri și Pastia s-a dus să mai stea de vorbă cu ei... Vei cunoaște însă cîțiva ofițeri de marină.

— Ofițeri de marină? — se miră Titu.

— Da, da, — răspunse Damian cu fața luminată de o veselie bună. — Ofițeri de marină simpatizanți socialiști... La noi, la Galați, poți găsi toate ciudățeniile din lume!

Portița scîrțîie lung. Institutorul se întoarse către fereastra deschisă asupra grădiniței cu straturi de mixandre și busuioc...

— Vorbești de urs și ursul la ușă... Doi din ei au sosit...

Erau un căpitan și un locotenent, de statură potrivită și bine legați în uniforma lor de o eleganță sobră.

— Căpitanul Cezar Boerescu și locotenentul Negru, — îi prezentă Damian.

Ofițerii se arătară bucuroși să cunoască « un prieten venit de la centru ». Ce se plănuiește și ce se pune la cale la București?

---

* *Motto*-ul are, evident, un sens ironic. Simpatia lui M. Kogălniceanu pentru mișcarea socialistă este binecunoscută. Dealtfel, și alte capitole ale romanului au *motto*-uri din M. Kogălniceanu, încît succesiunea celui de față — care este ultimul — nu implică nici un echivoc.

Un al treilea căzu asupra acestor întrebări:

— Locotenentul Ionescu-Ionsohn.

Figură plină, deschisă. Mișcări energice. Vorbă însufleţită de sinceritate şi rîs comunicativ. Mica încăpere se umplu deodată de veselie. Jumătate în glumă, jumătate în serios. Ionescu-Ionsohn spuse cîteva adevăruri crude despre « încetineala » prietenilor de la Bucureşti.

Portiţa scîrţîi din nou:

— A venit şi Botez...

Locotenentul Eugeniu Botez era înalt şi spătos, dar suplu. Cu fruntea lată, nasul acvilin, glasul grav, bărbătesc şi cu atitudinea de o distincţie firească, era tipul marinarului. În cadrul acelei odăiţe, cu interiorul ei provincial şi bătrînesc, el părea oarecum fără rost. Înfăţişarea lui falnică îl situa pe o punte de comandă, pe o mare dezlănţuită, sub un cer înnegurat şi brăzdat de fulgere, în plină luptă cu furtuna. Cînd se prezentă cu o uşoară înclinare:

— Locotenent Botez — Ionescu-Ionsohn zise rîzînd:

— Lasă fleacurile! Spune-ţi numele adevărat... Şi către Titu: — Jean Bart.

Titu citise primele nuvele iscălite cu acest pseudonim, care cîţiva ani după aceea va fi unul din cele mai preţuite nume din literatura noastră.

— Vezi, prietene Staicu, — spuse Damian cu mulţumire, — vezi ce băieţi minunaţi? Şi nici nu ştii ce ajutor ne dau...

— Ce ajutor? — săltă din umeri Ionescu-Ionsohn. — Nu putem face nimic faţă de ceea ce ar trebui...

O fetiţă aduse o tavă cu gustări şi o carafă cu vin. Ciocniră paharele, se împrieteniră şi, după ce dezbătură îndelung actualitatea, ajunseră la amintiri. Căpitanul Cezar Boerescu arătă că socialismul lor, al marinarilor, are două motive:

— În călătoriile noastre, am cunoscut în Occident stări de lucruri care, deşi criticabile, profund criticabile, sînt însă mult mai bune decît cele de la noi. Apoi, venind în porturile noastre, am văzut o mizerie, de care un observator grăbit nu-şi poate da seama...

— Să am iertare, — zîmbi Jean Bart, — eu n-am ajuns aşa la socialism... Eu am ajuns altfel, pe altă cale... Sînt socialist din clasa treia de gimnaziu, cînd nu făcusem nici o călătorie... Sînt cel mai vechi socialist dintre dumneavoastră toţi, aşa că ar trebui să mă proclamaţi decan! Pentru a restabili însă în toate amănuntele acest important adevăr istoric, trebuie să precizez că n-am fost de la început socialist. Mai întîi am fost ateu, numai ateu. Socialismul s-a adăugat după aceea.

— Asta nu ne-ai spus-o niciodată, — se veseliră ceilalţi.

— Are să ne-o spună acum, hotărî Ionescu-Ionsohn, cu rîsul lui plin.

Şi toţi, cunoscînd darul de povestitor al lui Jean Bart, stăruiră.

— Uite cum a fost întîmplarea, — începu el, cu zîmbet fin. — Eu mi-am trăit copilăria la Iaşi, în Sărărie, cîteva case mai jos de casa lui Iosif Credinţă. Auzisem de la ceilalţi copii din mahala toate legendele, care circulau pe seama lui: că a făcut un măr, dar n-a izbutit să-i dea şi gustul de măr; că a făcut un om în carne şi oase, dar n-a izbutit să-i dea şi suflet şi aşa mai departe. Imaginaţia mea lucra sub aţîţarea acestor scorniri. O fată, servitoare la Iosif Credinţă, venea să ia apă de la fîntîna din curtea noastră. În schimbul unei perechi de mănuşi de mătase, furate din scrinul mamei, fata mi-a adus într-o seară sub şorţ un pachet de cărţi; zece reviste „*Contemporanul*", toate acelaşi număr. Luase la repezeală din pachetele pregătite pentru expediţie. Am oprit un număr şi pe celelalte le-am împărţit a doua zi băieţilor, la şcoală. Cunoştinţele cele noi ne atrăgeau; ştiinţa aceasta păgînă, fructul oprit, îl devoram cu aviditate. Cărţile interzise circulau în şcoală pe sub bănci, în orele de clasă. Acasă, citeam pe ascuns pînă noaptea, tîrziu. Cele ce nu puteam pricepe cu mintea crudă a vîrstei, le învăţam cu încăpăţînare pe de rost; înghiţeam cu lăcomie, fără să digerăm deplin, teoriile lui Darwin, *Forţa şi materia* lui Buchner, *Mecanica cerească* a lui Laplace, cu meşteşug popularizate în paginile „*Contempo-*

ranului". Năzuiam cu pasiune, cu sete de adevăr, la dezlegarea enigmelor universului. Era numai o beție, o aberație a spiritului generației de atunci sau o inițiere în sfera gîndirii pozitiviste a timpului? Că ne emancipam timpuriu, în afară de realitățile vieții, era sigur. Cu ce profund dispreț priveam programul școlii; cu ce ironică impietate ascultam naivele argumente oficiale aduse în lupta deschisă între știință și religie... Școala se împărțise în două; de o parte credincioșii, de alta ateii-revoluționari — și mulți erau atei numai din vanitate. Intoleranți, agresivi, ne hărțuiam cu îndîrjire. Discuții aprinse, pătimașe, urmau fără sfîrșit în școală, pe stradă și în bragageria lui Sultanovici din Tîrgul de Sus... Se punea net, pentru noi, problema Divinității și urmam demonstrația după un concept mecanic și matematic al universului, pentru că nu putem admite să existe și probleme insolubile. Învățasem pe dinafară buchea cărții, articolele scrise de Iosif Credință: « Este sau nu Dumnezeu? » Și repetam cu emfază răspunsul lui Laplace: « N-am avut nevoie de ipoteza Divinității scriind *Mecanica cerească* ! ». Armele de luptă ale ateilor erau mai ascuțite și credincioșii, care simțeau cît de tocite erau argumentele școlărești, se puneau din ambiție pe citit în ascuns „*Contemporanul*". Mai toți sfîrșeau prin a se converti. Tabăra credincioșilor scădea la fiecare semestru școlar. Curentul ateismului, ca o boală molipsitoare, trecea de la an la an, de la o școală la alta, atacînd tinerimea ca scarlatina într-un oraș contaminat.

Jean Bart se opri o clipă, surîzînd unei amintiri vesele, care atunci îi răsărise în gînd:

— Epidemia răspîndită atinsese și seminarul din Socola, supranumit și fabrica de popi. Cu groază, direcția constată într-o zi, că o parte din seminariști, viitori slujitori ai altarului, erau atei convinși. Prietenul meu, Ion Fodor, acum profesor de liceu, pe atunci elev în clasa III la seminar, spusese într-o zi în gura mare, la cîrciuma lui Știul, că nu există Dumnezeu. Scandalizat, Știul crezuse de datoria lui să ia apărarea bisericii creștine ortodoxe: — Iaca, halal, frumos ce-a învățat deja băetul Fodoresei în școala de preuți creștini, — spunea el la toată lumea, care-i intra în prăvălie. Indignarea cîrciumarului ajunsese pînă la urechile direcției seminarului. Conferința profesorilor fu convocată de urgență, ca să judece acest caz fenomenal. Sancțiunea era hotărîtă: izgonirea necredinciosului din toate seminariile din țară. Noroc că se găsea acolo și un bătrîn înțelept: eruditul elenist Erbiceanu, cel care venea călare să-și țină cursul la seminarul din Socola... — I... ra... bre oameni buni... doar sîntem bărbați în vîrstă, nici nu ne-ar ședea bine să se punem mintea cu mucosul aista de băet, care învață bine, dar a zis și el o dată un cuvînt prost auzit de la alții mai bătrîni! — Și vinovatul, după o aspră probozire, a fost iertat, făcîndu-și cuvenitele canoane de pocăință... Din aceeași generație, liceanul Henric Sanielevici scria vărului său Constantin Graur, la Botoșani, o carte poștală deschisă, în care, după ce rezuma în cîteva rînduri diferența între socialismul utopic și socialismul științific, încheia hotărît: « Cît despre Dumnezeu, te anunț precis că nu există ». Astăzi, Henric Sanielevici e profesor și critic literar, iar Graur ziarist, amîndoi în Mișcare.

Jean Bart aprinse o țigară, își răsturnă capul superb pe spătarul jețului, aruncă o coloană de fum albăstrui către tavan și continuă:

— Pe mine, cînd m-a surprins acasă citind „*Contemporanul*" cu articolul *Este sau nu Dumnezeu?*, mama s-a îngălbenit ca ceara, cu ochii în lacrimi, mi-a smuls cartea din mînă și-a aruncat-o în foc: — Ce mi-a fost mai urît mie pe lume... de ce aveam teamă, n-am scăpat... — Lasă, o potoli tata îngăduitor, — să ajungă numai om de treabă în viața lui... — Cum să ajungă om de treabă un păgîn care nu crede în Dumnezeu? În viața lui n-o să ajungă decît un scelerat...

Și Jean Bart încheie cu același surîs fin:

— Așa am ajuns, domnilor, la socialism...

Împărtășindu-și amintirile de ieri și nădejdile în prefacerile de mîine, Titu și cei patru marinari discutară îndelung, sub privirea plină de bunătate și mulțumire a

institutorului Nicolae Damian. Se despărțiră seara, tîrziu, hotărînd ca a doua zi Jean Bart să-l ducă pe Titu la Tulcea.

— Acolo, — spuse cu însuflețire Damian, — vei găsi un om deosebit, un om ales. pe doctorul Petru...

Și toți vorbiră de doctorul Petru, ca de un adevărat apostol.

*

În dogoarea soarelui de vară, Dunărea își purta unda lucie printre perdele de sălcii, întrerupte cînd și cînd de sulițele verzi ale desișurilor de stuf. Șalupa luneca lin. Păsări, pe care Titu nu le cunoștea, săgetau văzduhul înfierbîntat. Pe mal, între așezările pescărești mici și sărace, se iveau lipoveni cu ochi albaștri și bărbi revărsate pînă la brîu, mișcîndu-se domol la treburile lor.

— Ca să înțelegi pe omul la care mergeam — spunea Jean Bart, — trebuie să cunoști povestea vieții lui. Îl cheamă doctorul Petru Alexandrof, dar în tot ținutul, lumea îi spune doctorul Petru. E rus. Ca atîția tineri din țara lui a intrat încă din școală în mișcarea revoluționară. Și tot ca atîți tineri din țara lui, a fost arestat într-o noapte de ohrana țaristă și deportat în Siberia. Aceeași soartă a avut-o și sora lui. După cîțiva ani, doctorul Petru a izbutit să evadeze. Cu hîrtii false, ajutat în taină de cercurile socialiste clandestine, el a străbătut Rusia, din zona înghețurilor polare, pînă la Dunăre. A trecut Dunărea și s-a refugiat în Dobrogea. Era înainte de '77. Dobrogea se afla încă în stăpînirea turcilor. Doctorul Petru nu putea să iasă la iveală,

cu numele și identitatea lui adevărată. A intrat în Deltă și s-a amestecat între pescarii lipoveni. Doi-trei ani, a dus viața lor, totdeauna aspră și adesea plină de primejdii. Lipovenii, suflete bune, l-au primit în sărăcia lor. Cînd se îmbolnăvea unul, el îl îngrijea. Asta însă se întîmpla cam rar. Lipovenii sînt oameni sănătoși. Anevoie se prinde boala de ei. Așa încît doctorul Petru își agonisea pîinea mai degrabă muncind și dregînd uneltele de pescuit. După războiul din '77, Dobrogea reintrînd în hotarele țării, doctorul Petru a cutezat să iasă la lumină, părăsind ascunzișurile din Deltă. S-a dus la București și a trecut examenul de liberă practică în medicină. Pe atunci, nu știa românește. N-avusese de unde să învețe. A fost examinat deci prin mijlocirea tălmăciului, care era prietenul Zamfir Arbore. S-a așezat la Tulcea ca doctor.

Jean Bart își scoase cascheta marinărească trecîndu-și batista peste fruntea înaltă. Tulcea își arăta căsuțele albe în zare. Coborînd din șalupă, cei doi călători străbătură portul mic și, la acel ceas al amiezii de vară, lipsit de viață, un grănicer cu arma la umăr măsura cheiul cu pași leneși, cu capela trasă pe ochi sub dogoarea soarelui. Văzîndu-l pe Bart în uniformă de marină, tresări speriat din somn și înțepeni în poziția reglementară. Bart deschise tabachera și-i dădu cîteva țigări. Primindu-le, ostașul se uită după el cu mirare. În umbra unei magazii, cîțiva cărăuși dormeau lungiți la pămînt. Printre ei, săltau vrăbii, ciugulind grăunțe căzute din saci. Un cîine flămînd căuta hrană. Vrăbiile fugiră speriate. Deasupra unei magherniță, o firmă albastră arăta în litere albe, șterse: *Vama*. Un slujbaș scund și gras, ieși pe o ușă și dispăru pe alta, cu mers greoi și legănat, de rață.

Cei doi călători umblară pe uliți strîmte și prăfuite. Sub umbrarul unei cîrciumi, doi lipoveni bătrîni beau tăcuți, cu ochii pe jumătate închiși. În fața unei porți, pe o bucată de lemn, un turc cu fața uscată sub fesul roșu și cu bărbuța albă privea pierdut în depărtări. Casele se apărau de zăpușeala zilei, sub storurile coborîte. Un grup de copii se întorcea de la școală, alergîndu-se cu mare zarvă și stîrnind nourași de colb auriu.

— Toamna, cînd începe exportul de grîne, — lămurea Jean Bart, — e oarecare mișcare, oarecare viață în Tulcea. Două-trei luni, orașul trăiește. După aceea, reintră în somnolența, în care îl vezi acum...

În fața unei porți se opriră.

— Îngăduie-mi s-o iau înainte, ca să-ți arăt drumul, — zise marinarul.

O cărare îngustă tăia desișul de ierburi înalte. În lumina puternică și cretoasă, — lumina întregii Dobroge, — cîțiva pomi răzleți, bătrîni și triști își desenau umbra puțină. Printre ei, se arăta casa veche, dar prietenoasă. Fără a bate, Jean Bart apăsă clanța. Ușa era deschisă. Intrară într-o încăpere mare, răcoroasă. Pe masa din mijloc, un samovar uriaș murmura monoton, ca un om plictisit, care îngînă un cîntec de unul singur. Alături, un ceainic și o cutie de zahăr. Scaunele așteptau oaspeți.

— Ia loc, — zise Jean Bart. Văd că doctorul nu-i acasă. Trebuie să vină. Pînă atunci, să bem un ceai, deși mai potrivit ar fi un șpriț rece...

Pregătind ceaiurile, marinarul citi mirarea pe fața lui Titu. Îl lămuri, rîzînd.

— Află, prietene, că doctorul Petru nu închide niciodată ușa locuinței lui. Samovarul clocotește de dimineață pînă noaptea. Cine vrea, intră și bea ceai. Dacă are treabă cu doctorul, îl așteaptă. Dacă nu, pleacă. Adaug că pînă acum, nimeni nu i-a furat nimic din casă.

Două bărbi lipovenești se iviră în prag. Una albă. Cealaltă aurie. Purtătorii lor, după asemănarea chipurilor, păreau a fi tatăl și feciorul. Salutară către Bart și Titu. Își umplură două căni și se așezară, urmîndu-și discuția în limba lor, ca la Cafenea. Mai băură încă două căni, salutară și plecară.

Doctorul Petru, — spunea mai departe Jean Bart, — nu are, pentru consultațiile ce dă, onorarii fixe. Fiecare plătește cît vrea și cît poate, unii coborînd pînă la zece parale. Mulți nu pot plăti nimic. Cei mai nevoiași pleacă de la el nu numai cu rețeta, ci și cu bani ca să și-o poată face la spițerie. Astfel, a ajuns să fie cunoscut și iubit în tot ținutul. Oamenii « serioși » spun, însă, că e nebun. În casa lui, fac popas refu-

giații din Rusia, prigoniți de poliția țarului. Doctorul Petru îi îndrumă apoi către București. Acolo, alții le procură acte și bani, ca să poată ajunge în țările din Occident. Uneori, poliția locală percheziționează locuința, dar nu găsește nimic. O dată, însă, a găsit și poliția tulceană ceva și s-a grăbit să consemneze acea descoperire într-un proces verbal, care după aceea a fost publicat: erau, — după cum spunea textual procesul verbal, — «operele complete ale faimosului nihilist rus William Shakespeare». Sora doctorului Petru, care și-a făcut osînda în Siberia, s-a căsătorit cu scriitorul rus Vladimir Korolenko. Vara trecută, Korolenko și soția lui au venit la Tulcea, să-l vadă pe doctor. Au stat o lună. I-a cunoscut și Jean Bart. Doctorul Petru spunea zîmbind: — Aceștia sînt singurii mei oaspeți din Rusia, cu pașapoarte în bună regulă. Acuma să poftească polițaiul la percheziție!

Pe cînd marinarul dădea aceste amănunte, intrară pe rînd o bătrînică uscată, cu tulpan negru, un țăran și un hamal. Fiecare saluta, își lua singur ceașca de ceai și se așeza.

Titu avea impresia că se află în plină poveste. Totul era ciudat, totul era neverosimil. Doctorul Petru părea inventat de un scriitor romantic, într-o carte ce nu putea fi crezută.

Dinspre cuhne, se auziră pași tărșiți. Era bătrîna îngrijitoare a medicului. Ea împrospătă apa în samovar, luă ceștile întrebuințate și puse în loc altele. Apoi plecă încet, fără cuvînt, așa cum venise.

În sfîrșit, sosi și doctorul Petru. Înalt, foarte înalt, cu ochii de un albastru senin sub fruntea largă, cu un început de plești, cu fața luminoasă încadrată de o bărbuță căruntă, veni către Jean Bart cu pasul ferm și cu mîinile întinse. Aflînd cine e și ce rost are vizita lui Titu, se bucură. Bine că mișcarea se interesează de cele ce se petrec la acea margine de țară. Doctorul Petru are și el de trimis unele știri la București. Numai să examineze pe acești trei bolnavi, — bătrînica uscată cu tulpan negru, țăranul și hamalul, care așteaptă o alinare. Pînă atunci, cei doi oaspeți, să poftească în sufragerie. Doctorul Petru va veni îndată.

Vorbea repede, împiedicîndu-se cînd nu găsea cuvîntul românesc. Țăranul, care se ridicase, îl opri.

— Apăi, domnule doftor, eu n-am venit pentru boală. Am venit să-mi faci o jalbă, că am necaz cu perceptoru...

Doctorul Petru îl liniști: îi va face jalba pe loc. Să vadă întîi ce necaz are bătrînica. Bătrînica începu a spune: avea un junghi și o slăbiciune. Luîndu-o binișor de umăr, ca pe o jucărie, veche și gingașă, care se poate ușor sfărîma, uriașul o îndrumă către ușa cabinetului.

— Așa își trece fiecare zi, — spunea Jean Bart lui Titu, intrînd în sufragerie. — De cînd îl cunosc, nu l-am văzut o singură dată enervat, nu plictisit, dar nici măcar cu o ușoară umbră de oboseală față de atîta suferință, cîtă i se arată, cerîndu-i ajutor. Cu o răbdare și o bunătate nesfîrșită, ascultă pe fiecare, dă consultații, împarte ajutoare, scrie jalbe, intervine la autorități, ducînd pentru fiecare din acești nenorociți o luptă înverșunată, fie împotriva maladiilor, fie împotriva nedreptăților.

Bătrîna îngrijitoare a medicului adăugă două tacîmuri la masă. Apoi, aduse o căldare cu ghiață, din care două sticle își înălțau gîturile.

— Bun gînd ți-a dat Dumnezeu, — îi spuse Jean Bart, bătînd-o prietenește pe umăr.

Bătrîna zîmbi, umplînd paharele. Bart îl ridică pe al său și îl privi în zare:

— E vin de Sarica, prietene Staicu, din viișoara doctorului Petru, singura lui avuție pe pămînt, afară de avuția cea mare pe care a agonisit-o în ceruri prin faptele lui bune. La București, acest vin nu se cunoaște, cum nu se cunosc multe și feluritelucruri din țară... În îndoita mea calitate de ieșean și de marinar, două titluri care îmi dau dreptul să-mi atribui fără lăudăroșenie oarecare competență în materie, te pot încredința că vinul de Sarica e dintre cele mai bune. Zilele trecute, citind o nuvelă de Balzac, am găsit un pasagiu care îmi vine acum în minte. Unul din perso-

nagii face elogiul faimoaselor vinuri de Vouvray. Celălalt face elogiul doctrinei lui Saint-Simon. — Saint-simonienii beau vin? — întrebă cel cu vinurile. — Da, — răspunse cel cu doctrina dărîmării actualei orînduiri. — În fond, — spune cel cu vinurile, — lucrătorii care dărîmă, au tot atîta nevoie de vin ca și cei care clădesc. — Cu atît mai mult, cînd cu o mînă dărîmi și cu alta clădești, cum fac saint-simonienii... — După cum vezi, ca și discipolii lui Saint-Simon de acum o jumătate de veac, prietenii noștri din Mișcare știau să prețuiască această licoare; iar Balzac le dă toată îndreptățirea... Dar să ne întoarcem la doctorul Petru. E știut că oamenii, care vin în contact zilnic cu suferința semenilor, după o vreme ajung insensibili. Li se împietresc sufletele. Fenomenul este explicabil: cel mai îngrozitor spectacol, repetîndu-se de dimineață pînă seara, de-a lungul anilor sfîrșește prin a nu te mai impresiona. Am văzut oameni foarte buni, foarte miloși, care și-au început viața ajutînd în dreapta și în stînga. I-am urmărit și am constatat că, unii mai devreme, alții mai tîrziu, au dat mai întîi semne de oboseală și de plictiseală, pînă cînd au ajuns la o nepăsare totală. De la această regulă generală, nu cunosc pînă acum decît două excepții: institutorul Nicolae Damian, pe care l-ai cunoscut ieri și doctorul Petru. Aceștia doi sînt și astăzi tot așa de simțitori la durerea aproapelui și tot așa de săritori în ajutorarea lui, ca și în prima tinerețe. Pentru ei, socialismul e mai mult decît o doctrină: e o stare sufletească.

Doctorul Petru umplu cadrul ușii cu făptura lui de uriaș, bun, cu ochi de copil. Cerînd iertare pentru întîrziere, pofti oaspeții să se așeze. În timpul mesei, el rugă pe prietenul Staicu să ducă la București știri și sfaturi în privința Dobrogei. Guvernele din București n-au extins Constituția asupra provinciei de peste Dunăre. O țin încă sub regim excepțional, adică sub un fel de stare de asediu. Nu e drept. Nu e bine. Regimul excepțional e prielnic abuzurilor. Și-apoi, pentru ce acest regim? Nimeni nu se ridică împotriva stăpînirii. Toți locuitorii, — români, lipoveni, turci, bulgari, — sînt oameni pașnici, care nu doresc decît un singur lucru; să poată munci în liniște, împlinindu-și îndatoririle pe care le fixează legea, dar avînd și apărarea legii. Prietenii din Mișcare să scrie în gazete și să vorbească în adunări, în sensul acesta.

Doctorul Petru vorbea cu căldură, susținînd cauza întregii provincii ca pe o cauză a lui.

După masă, sosi un nou oaspete. Era doctorul Victor Crăsescu, refugiat și el din Rusia țaristă, acum medic de plasă în județ. Făcea parte din Mișcare; iar sub pseudonimul Ștefan Basarabeanu publicase cîteva nuvele de succes din viața dobrogeană.

Bătrîna îngrijitoare aduse două ceaiuri pentru doctorul Petru și Victor Crăsescu, care își păstrau deprinderile din țara lor de baștină și două cafele turcești pentru Jean Bart și Titu.

— Afară de atîtea rele, iacă și două lucruri bune, pe care ni le-au lăsat turcii, — glumi doctorul Petru, arătînd către cafele. — Acestea sînt în adevăr turcești, — urmă el către Titu. Dumneavoastră le fierbeți pe jăratec. Jăratecul fiind puternic, focul le prinde deodată. O parte din aroma cafelei se pierde. Noi am învățat de la ei a le fierbe numai în cenușe tare încălzită. Se fac mai încet, dar își păstrează toată aroma.

— Cînd îi cunoști pe turci, — interveni doctorul Victor Crăsescu, — cînd te apropii de ei și vezi ce fire bună și pașnică au, te întrebi cum de au putut duce războaie atît de crude, sub o stăpînire atît de neîndurată.

— Toate popoarele sînt bune și pașnice; numai stăpînirile fiind rele, le pot înrăi — spuse cu tristețe doctorul Petru.

Titu își arătă mulțumirea de a fi cunoscut pe Jean Bart și doctorul Victor Crăsescu, doi scriitori din generația nouă.

Îi răspunse Crăsescu. Pînă atunci domol și chiar sfios, îndată ce ajunse la literatură vorbi cu căldură și pasiune. Nu, el nu era mulțumit de literatura lui. Nici de literatura confraților lui.

— Ne mărginim la schițe și la nuvele scurte — spunea el. Dar sub ochii noștri se

săvîrșește aici, în țara noastră, o prefacere socială de covîrșitoare însemnătate; cade o lume; se ridică alta. În scrisul nostru, noi nu redăm nimic sau aproape nimic din tot acest proces. Am avut un mare poet, Eminescu și avem un prozator mare, Caragiale. Sub influența lui Eminescu, continuatorii lui au căzut într-un decepționism, într-un pesimism negru. Toți plîng, toți se vaită. Ai crede că se întîmplă aici cine știe ce catastrofe. În realitate, se întîmplă altceva: oamenii își caută o așezare nouă, mai bună și mai dreaptă. Sub influența lui Caragiale, a înflorit gluma ușoară, zeflemeaua. Cu talentul lui excepțional, el s-a putut ridica pînă la nivelul cel mai înalt al satirei. Urmașii lui au rămas la zeflemea. Unde e romanul orașului de provincie, unde, în afară de Cațavenci, Brînzovenești și Farfurizi, sînt atîți oameni onești și serioși, care își pun probleme și caută dezlegarea lor? Unde e romanul mahalalei, cu viața ei de mizerie? Unde e romanul satului, care se frămîntă și se răscoală? Unde e romanul intelectualului, care își caută drumul într-o lume neprielnică și adesea ostilă? Rușii răsfrîng în literatura lor întreaga viață rusească. Găsești acolo și figurile grotești ale lui Gogol, dar și eroii și eroinele admirabile ale lui Tolstoi, Turgheniev și ceilalți. Noi dăm o imagine incompletă și uneori deformată a vieții românești.

— Țară mică, viață restrînsă, oameni puțini, literatură măruntă, prietene, — întrerupse Jean Bart.

Doctorul Victor Crăsescu nu acceptă explicația. În țara aceasta mică, cu viața ei restrînsă, se puneau totuși probleme și existau oameni care puteau alcătui un excelent material de literatură. Scriitorii însă preferau subiectele ușoare.

— Pentru că nu sînt scriitori, — interveni iarăși Bart. — Dumneata ești medic. Eu marinar. Alții sînt gazetari sau funcționari la stat. Toți facem literatură printre picături, în ceasurile libere, pe care ni le îngăduie profesiile noastre. În asemenea condiții, nu putem da decît lucruri mărunte. Un roman, o piesă de teatru cere răgaz și comentare. Lipsa cititorilor, consecință firească a analfabetismului, care stăpînește covîrșitoarea majoritate a locuitorilor țării, ne împiedică de a face din scris, adevărata noastră profesie. Sîntem siliți să ne mărginim la un simplu diletantism și nu putem produce decît o literatură de diletanți...

La întoarcere, în șalupă, Titu reluă această discuție cu Jean Bart, întrebîndu-l:

— Nu crezi totuși că acest admirabil doctor Petru ar putea fi interesant personagiu într-o nuvelă, într-un roman?

Marinarul clătină din cap:

— Nici un cititor nu va crede că un asemenea om există cu adevărat...

SCRIITORUL ŞI EPOCA SA

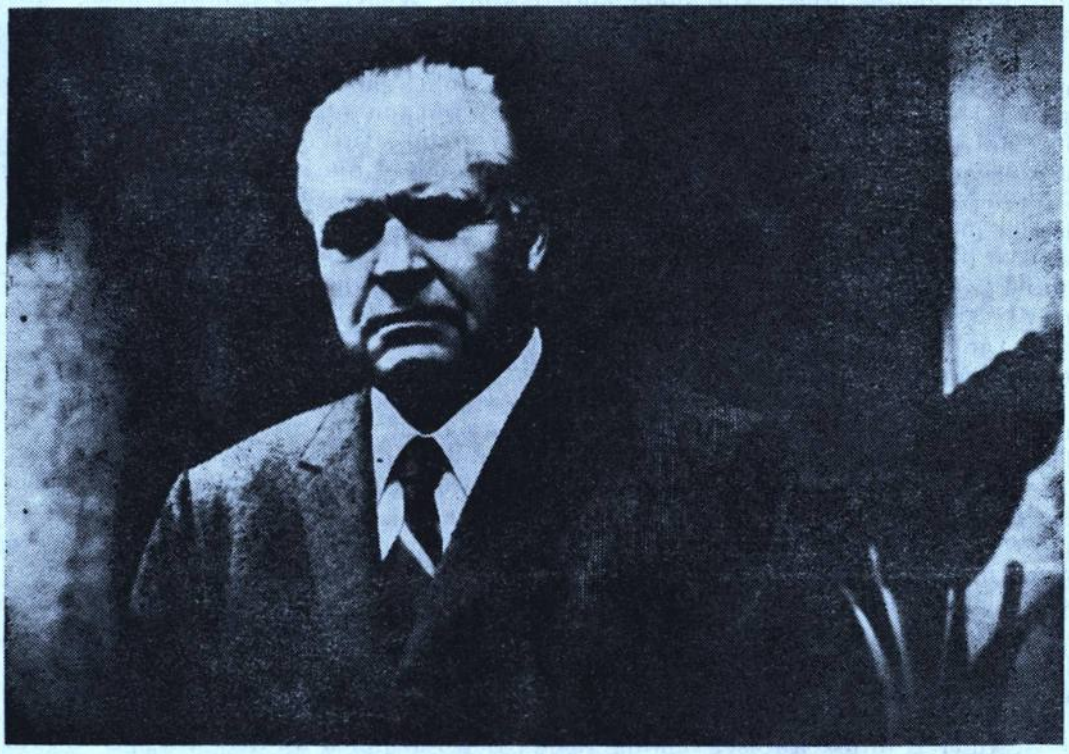

Zaharia STANCU

«70 de ani şi o zi»

ACUMULAREA ÎN MEMORIE A ÎNTÎMPLĂRILOR din propria existenţă nu se produce la Zaharia Stancu dintr-o obişnuită vanitate, ci dintr-un sentiment adînc al înţelegerii destinului său, al convergenţei evenimentelor trăite într-un sens unic cu cel al participării active.

O zi însemnată, aniversarea a 70 de ani de viaţă, îi prilejuieşte o meditaţie poematică despre lumea şi locurile unde a trăit, despre viaţă şi moarte. Timpul capătă materialitate prin intensitatea afectivă a acestei zile festive şi amintirea îl restituie. Momentul venirii pe lume, învăluit într-o aură de mister, asociat cu fenomenele naturii, e privit în ordinea firii, eliberat de timp, dar înscris în perspectiva împlinirii unui destin creator îşi află relevanţa simbolică. Etapele vieţii sînt comparate cu vîntul şi ploaia, cu frigul şi umezeala — perechi metaforice complementare ce cuprind această calitate unificatoare, conturînd închiderea unui ciclu. Liniştea interioară, presimţirea sfîrşitului pe care-l întîmpină cu seninătate vin din conştiinţa clară că n-a pus niciodată opera sa mai presus de adevărurile vieţii, că rădăcinile ei se află-n familie, în oamenii şi locurile pe care le-a cunoscut, în conştiinţa prezenţei lui în tot ceea ce există şi a trăit, tot aşa cum vîntul şi ploaia marcaseră momentul venirii lui pe lume, însoţite de senzaţia de frig şi umezeală. În această solidaritate universală, frigul i-a însoţit întreaga lui existenţă şi acum, cînd vrea să-i cuprindă pe de-a-ntregul fiinţa, nu-i produce spaimă, ci este primit cu sentimentul existenţei lui inevitabile, firești, iar trecerea în nefiinţă ca o împăcată comuniune.

ANIVERSAREA

Mă culcasem mai devreme ca de obicei cu gîndul că voi izbuti să dorm mai mult pentru ca a doua zi dimineaţa să fiu mai odihnit, să arăt mai bine şi să pot rezista. Împlinisem şaptezeci de ani şi era de prevăzut că vor veni cel puţin o duzină de oameni să-mi strîngă mîna şi să-mi ureze viaţă lungă. Dar, împotriva dorinţei mele mă răsucisem în pat ca un pui în frigare şi nu adormisem mai deloc. Poate că era de vină starea de oboseală în care mă aflam, abia ieşisem din spital, poate era de vină culcuşul de care mă dezobişnuisem ori poate erau de vină ploaia care bătea cu violenţă în geamuri ori vîntul care sucea şi răsucea copacii din parcul apropiat şi din curtea casei în care locuiam de nu mai ştiam nici eu de cîtă vreme. Poate că nesomnul meu se datora tuturor acestora. Nu se luminase încă de ziuă. În casă era linişte şi toată lumea dormea. M-am dus călcînd în vîrful picioarelor la baie, m-am spălat, m-am bărbierit şi m-am îmbrăcat cu hainele puse de-o parte de cu seară. Pe urmă m-am apucat să mă plimb prin odaie. Cînd am obosit sau mi s-a părut c-am obosit, m-am dus la fereastră şi am tras storul. Ploaia, pe care vîntul o stîrnea cu înverşunare, continua să se prăvălească asupra oraşului. Era una din acele ploi de toamnă care în ţinutul de lîngă Dunăre unde trăisem ţinea cu zilele iar uneori chiar cu săptămînile.

Întocmai aşa ploua şi atunci. Întocmai aşa bătea vîntul şi atunci.

Asupra naşterii mele existau două versiuni: una că mama m-ar fi născut pe cîmp, alta că pe mama o apucaseră durerile naşterii pe cîmp, că tata o urcase înjurînd în car, o adusese acasă pe vînt şi pe ploaie şi că mă născuse aci, ca pe toţi ceilalţi copii ai ei, în tindă. În cartea mea *Zile de lagăr* înregistrasem ca adevărată întîia versiune. Tata trăia încă şi careva îl întrebase dacă era adevărat ceea ce eu scrisesem în carte. Nu, îi răspunsese tata, nu este aşa. Altul e adevărul. Munceam, cum se muncea pe atunci, pe mai multe moşii. Munceam şi pe moşia Belitori a lui Gogu

---

Întîmplări petrecute cîndva, aparent epuizate, îşi dezvăluie înţelesul neaşteptat, capătă coerenţă dînd dimensiunea timpului. «Şaptezeci de ani şi o zi» — am putea spune o zi cît o viaţă —, în care asemenea tangenţe, absolut aleatorii, se integrează într-un sistem unde episodicul îşi află semnificaţia în ordinea generală a destinului. Atmosfera festivă a unei asemenea zile se menţine la suprafaţă. Felicitările, florile nu izbutesc să stingă melancoliile senectuţii. Rămîne singur cu amintirile de familie şi de viaţă, cu semnele bolii şi presentimentul deznodămîntului apropiat. Pentru cei din casă, ca şi «pentru toţi oamenii din oraşul acesta în care-mi duc traiul, ziua de astăzi a fost o zi ca oricare alta. Pentru mine însă... Pentru mine însă ziua de astăzi a fost *ziua mea de naştere*». Legătura cu părinţii, cu familia devine mai prezentă, solidaritatea cu ai săi mai puternică Modele şi prototipuri ale lumii create de el se ivesc în conştiinţa creatorului, iar reflexele lor luminează viaţa contingentă. «Umbrele» eliberează în mintea lui «dublul» lor negativ, aşa cum se petrecuse odinioară într-un vis tulburător, pe care-l povesteşte în *Vîntul şi ploaia* [1]. Scriitorul intră în lumea umbrelor ca şi eroul său, desculţ, şi în această catabasis este condus de tatăl lui. Îşi regăseşte satul natal, dar nu Salcia, ci Omida din cărţi, părinţii, bunicii, pe fratele Alexe, întruchipat cu atribute vegetale simbolizînd puritatea şi armonia.

Tonul elegiac al primei părţi este părăsit la cel dintîi semnal al memoriei afective şi autorul

[1] Zaharia Stancu, *Vîntul şi ploaia*, Bucureşti, Editura „Eminescu", 1973, pp. 202—210.

Cristodorescu ca învoitor. Culesesem porumbul şi logofeţii boiereşti ne dădeau zor să culegem şi cocenii ca să poată fi însămînţat pămîntul cu grîu. Cerul era înnorat, mirosea a ploaie, dar nu ploua. Am mîncat şi m-am culcat. Cam peste două ceasuri m-am trezit, am înjugat boii la car şi-am plecat. Dacă nu plouă pînă la ziuă tăiem o postaţă bună de coceni, am zis eu. Nevasta, de colo: «O să plouă. Şi cred c-o să mă apuce şi durerile naşterii.» «Dar nu s-a împlinit termenul, n-o să-mi faci pocinogul, n-o să te apuci să naşti chiar acum. Nu vezi că avem treabă?» Femeia s-a înfăşurat într-o pătură şi-a tăcut. Nu avea nici un rost să ne certăm în plin cîmp şi încă noaptea, pe întuneric. Ce mai calea-valea, am ajuns la capul locului nostru, am dejugat boii şi le-am dat nişte coceni să mănînce. Auzeam vorbă de oameni. Erau alţii, mai vrednici, care ne-o luaseră înainte. Am luat o secure, a luat şi nevastă-mea o secure şi ne-am apucat să tăiem cocenii şi să-i stivuim. Munca mergea bine numai că nevastă-mea se oprea din cînd în cînd şi ofta din greu. A început să picure. Ploaia era rară şi măruntă, dar în curînd s-a schimbat într-un adevărat potop. Noi nu ne lăsam. Îi dam înainte cu tăiatul cocenilor cu cîte o ţoală pe spinare. S-a înteţit şi vîntul. Nevastă-mea a căzut, dar n-a ţipat. Am ridicat-o. Tăcea. Tăcea de parcă ar fi fost moartă. «Hai la car, îi spun, hai la car, să înjug boii şi-o să mergem acasă». «Să mergem, a zis, dar eu cred că mi-a venit sorocul. O să nasc în car, înainte de-a ajunge acasă». Am urcat-o în car ferindu-mă să nu cumva s-o lovesc peste pîntec, am înjugat şi boii şi-am strigat cît m-au ţinut puterile: «Măăă... Care sînteţi pe aproape veniţi încoace că se întîmplă o nenorocire. Nevastă-mea... I-a venit să nască...». Au venit alergînd vreo trei-patru oameni, nişte cîrligăţeni. «Nu e cu voi nici o femeie?» «Nu e». «Atunci duceţi-vă cu Dumnezeu... di, boală, dii...». Am pornit-o spre casă. M-am urcat în car şi-am învelit-o cu pătura cît am putut mai

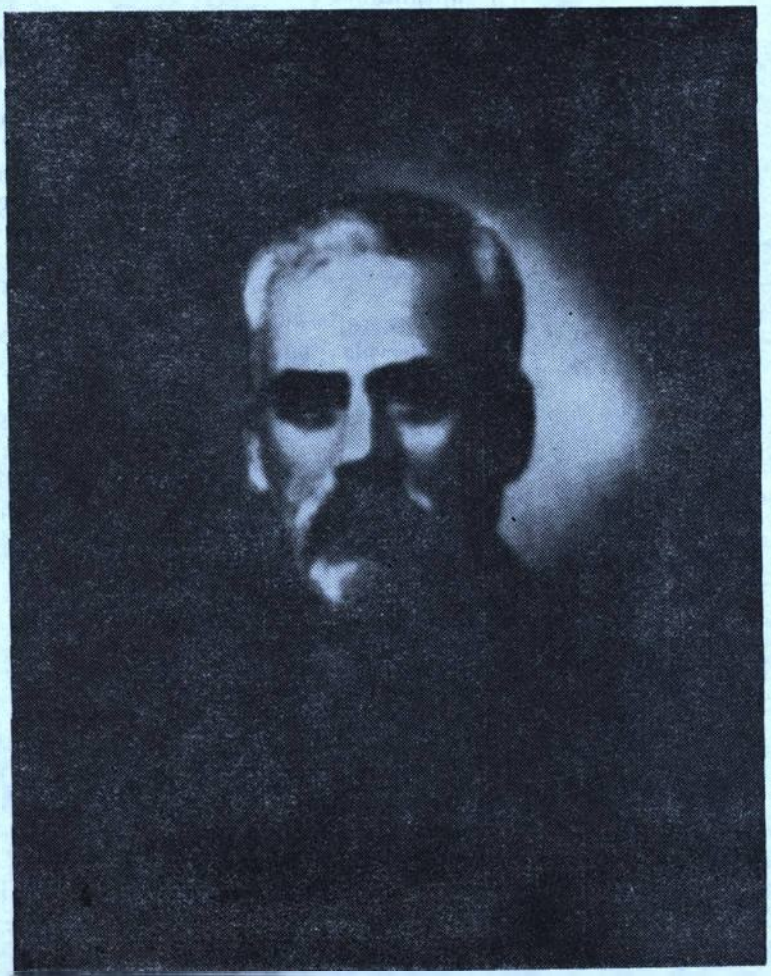

Tatăl scriitorului (MLR. nr. inv. 25098/26)

evadează pentru un moment în amintiri pline de culoare, de vitalitatea şi senzualitatea tinereţii, care contrastează şi oarecum temperează nostalgiile acestui bilanţ al celor şaptezeci de ani şi o zi.

Judecătoria de pace din Turnu Măgurele, mahalaua turcească, birtul lui Penuş, restaurantul „la Greci", războiul, circul ambulant cu dubla lui semnificaţie simbolică din aceste pagini inedite [2] urmau să intre în materia proiectatului roman *Bal la greci* sau, poate, în *Memoriile* scriitorului. În acest sens, fragmentul de faţă poate fi citit ca un text exemplar pentru această permanentă ambiguitate a prozei lui Zaharia Stancu balansînd între „poezie şi adevăr". Din ele se desprinde o posibilă efigie spirituală a creatorului care a cunoscut ca om fericirea de a trăi adevărul vieţii, iar ca artist conştiinţa că acesta niciodată n-a fost sacrificat.

Diana CRISTEV

[2] Ele pot fi alăturate «însemnărilor zilnice» datate 1—27 ianuarie 1973, publicate de Valeriu Râpeanu în „*Caiete critice*", nr. 1—2/1987, pp. 85—89.

Acest fragment, ca şi altele care au văzut lumina tiparului în revista noastră, ne-au fost puse la dispoziţie de Natalia Stancu, soţia scriitorului, căreia îi păstrăm o luminoasă amintire.

bine. «Ți-e greu?» «Greu. Greu de tot. Să nu te superi, omule, dacă o să țip. N-o să m-audă nimeni. Numai tu... Numai tu și boulenii noștri.» Cînd am auzit-o vorbind așa parcă mi-a ars cineva inima. Atunci ploaia s-a întețit de parcă era potopul lui Dumnezeu, nu altceva. A început să dea chiote. Unul după altul. Unul după altul. Am mers așa din chiot în chiot mult timp, prin vînt, prin ploaie și prin întuneric. Cînd am ajuns aproape de sat a căzut în tăcere. A murit, mi-am spus. Acum a murit. M-am dus la ea și-am pipăit-o. Era caldă și răsufla greu. Cînd am intrat în arie ne-au simțit copiii și-au venit. «Ce e cu mama?» «Naște, a zis cea mai mare din fete, naște, ce să fie?» «Du-te, i-am spus, și adu vreo moașă, pe Dioaica, pe Unturica, să vină amîndouă, dacă le găsești pe amîndouă». Au venit babele. Am dus-o în casă și-am aprins soba, să fie cald. În casă, la căldurică, cu toți copiii în jurul ei ca o cloșcă și au mai venit în fine muieri și s-a apucat iarăși să dea țipete. Ploua. Ploua cu găleata. Și vîntul! Parcă voia să sfărîme și să ia cu el tot ce întîlnea în cale. Peste două, ori poate chiar peste trei ceasuri a născut un băiat. A făcut băiatul ochi la o săptămînă și mai bine de la naștere. Era cam pe la începutul lui octombrie.» Cea dintîi senzație pe care a reținut-o memoria mea a fost aceea de frig, — un frig pătrunzător, ascuțit, care parcă mă tăia în bucăți. De atunci și pînă astăzi niciodată nu m-am săturat de căldură, nici atunci cînd, din cauza ei mi s-a năpădit trupul de sudoare.

Acum afară plouă ca și atunci, bate vîntul ca și atunci. În casă e cald, mie însă îmi este frig ca atunci, întocmai ca atunci. S-a luminat bine de ziuă. Cerul e vînăt. Copiii din casă vin și-mi spun *la mulți ani*, apoi pleacă grăbiți să nu întîrzie de la școală. Toți cei cu care trăiesc laolaltă sînt grăbiți: doctorul pleacă la spital, nora la cooperativa unde lucrează. Au fost atît de grăbiți că nici n-au trecut pe la mine să-mi spună, conform tradiției, *la mulți ani*. Sună poștărița și-mi aduce un teanc de scrisori și de telegrame. Iscălește de primirea lor secretara. Cerul e vînăt, încărcat de nori, — nori de toamnă, fără tunete, fără fulgere. Strada e pustie. Rareori vezi un om. Ploaie. Ploaie și vînt. *Ca atunci. Întocmai ca atunci.* Încep să citesc telegramele și scrisorile. În toate mi se urează, — o, Doamne, cît de convențional, — *viață lungă*, *sănătate*, *fericire*.

Gura mi se umple de cenușă. Beau pe stomacul gol un pahar de apă. Mi se pare că am băut zeamă de cucută. Și timpul trece. Da. Timpul trece. Iată, au trecut șaptezeci de ani de cînd am venit pe lume. În casă e cald. Focul arde în sobă. Dar afară bate vîntul. Bate vîntul și plouă ca atunci. Și dintr-odată mă cuprinde frigul. Încep să tremur. Îmi clănțănesc dinții. Careva de-ai casei bagă de seamă că nu mi-e bine și mă-ntreabă: «Ce? Nu ți-e bine?» «Ba mi-e bine.» Spun «mi-e bine» și tremur mai departe. Mai departe!... Cît mai departe?

Doctorul mi-a prescris să nu primesc pe nimeni, să ocolesc tot ceea ce m-ar putea emoționa. Nu primesc pe nimeni. Nu vorbesc cu nimeni. Nici măcar cu mine însumi. Vin oameni, cunoscuți și necunoscuți, cu flori. Lasă florile. Spun secretarei: «Transmiteți maestrului multă sănătate». Eu sunt *maestrul*, mie mi se transmite *sănătate*. Cînd nu prea te pricepi cum să-i spui unuia, ori nu-i cunoști numele te descurci zicîndu-i maestre. De cîțiva ani mi se spune și mie așa. La început mi-a părut rău, ba chiar m-am supărat. Mai pe urmă m-am obișnuit. Acum nu mai reacționez în nici un fel, oricum mi s-ar spune. Am scris cărți, cu unele din ele am avut succes. Mulți confrați nu mi-au iertat aceasta, părîndu-li-se că în literatura română și cea universală nu au loc de mine. Eu am avut loc de ei și am sărit peste toate piedicile care mi-au fost puse în cale de unii sau de alții, — stîlpi de circiumi și cafenele sau, pe o anumită perioadă de timp, oameni cu multă putere în stat. La cea de a șaptezecea aniversare a nașterii mele soneria de la intrare a sunat de multe ori. Către amiază ploaia a încetat, vîntul a risipit norii și pe urmă s-a potolit și el. Am coborît greu sprijinindu-mă cu mîinile de pereți și temîndu-mă la fiecare treaptă a scării să nu lunec și să cad. Odaia de jos am găsit-o încărcată, aproape pînă la refuz, de flori albe și roșii, de toamnă. Dintr-odată am avut o impresie îngrozitoare: se făcea

că am murit şi că toate florile acelea erau aduse pentru a-mi împodobi sicriul. Dar nu, nu era vorba de moarte, ci de viaţă, trăisem şaptezeci de ani şi poate că mai aveam măcar cîţiva de trăit. Am luat nişte medicamente şi am băut un ceai rece. Mă stăpînea mereu senzaţia de frig care îmi ajunsese pînă în măduva oaselor. Aerul din încăpere era cald şi florile, atît de mîndre cu cîteva ore mai înainte, începuseră să se ofilească şi să se întristeze. «Ţi-e frig?» «Da.» «Ia o haină mai groasă pe tine.» «Ar fi zadarnic. Tot n-o să-mi treacă frigul.» «Ţi s-au adus astăzi multe flori.» «Dacă aş fi murit mi s-ar fi adus şi mai multe.» «Mereu vorbeşti de moarte.» «Pentru că o simt cum îmi dă tîrcoale.» «Ţi se năzare.» «Dar acum o lună şi cinci zile... Acum o lună şi cinci zile era cît pe-aci să mor.» «Era. De murit însă n-ai murit.» «Într-adevăr, era cît pe-aci să mor, dar n-am murit.»

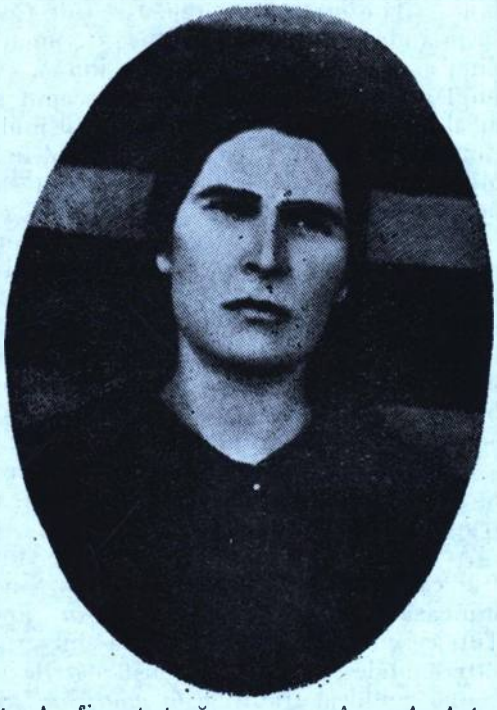

Teodora – sora mai mare a scriitorului (MLR, nr. inv. 25098/28)

Trei din surorile scriitorului – Leana, Elisabeta şi, la mijloc, Evanghelina – **personaje din romanul** Dos. cult (MLR, 25098/29)

Gheorghe Mitrof – fratele scriitorului (MLR, 25098/27)

De nenumărate ori, de-a lungul celor şaptezeci de ani pe care i-am împlinit astăzi în zori a fost cît pe-aci să mor şi n-am murit. Aş fi putut să mor pe cîmp, în întuneric, în ploaie şi în vînt, în pîntecul mamei sau îndată ce mama m-ar fi născut. Eram mic, slăbănog, mă născusem înainte de termen, ţineam ochii închişi şi abia scînceam. Mama îmi vîra între buzele subţiri şi uscate bonţul ţîţei. «Ia cu mama... mănîncă cu mama...». Născuse cinci sau şase băieţi şi fete, înainte de a mă naşte pe mine şi după mine avea să mai nască şi pe alţii. De fapt niciodată n-am ştiut cu exactitate cîţi copii a născut mama. De curînd am aflat de la soră-mea Elisabeta c-am mai avut un frate şi o soră care au murit, ca şi Alexe şi Rada, de mici. Pe acest frate îl chema Constantin, iar pe soră... N-a mai rămas nimeni în viaţă din casa noastră care să-şi aducă aminte. Şi dacă n-a mai rămas, n-a mai rămas. «Poate dacă ai cerceta cimitirul ai da peste crucea ei.» «L-am cercetat. Crucea trebuie să fi fost de lemn. A putrezit şi-a căzut.» «O fi luat-o cineva şi-o fi pus-o pe foc.»

A trecut şi ziua!... Acum nu mai am şaptezeci de ani în cap. Acum am şaptezeci de ani şi o zi. Tremur. Îmi clănţănesc dinţii. Rîd: şaptezeci de ani şi o zi! Iată o vîrstă la care se poate muri fără să laşi în urmă mari păreri de rău. «Era destul de în vîrstă. Trăise şaptezeci de ani, ba chiar mai mult, şaptezeci de ani şi o zi.» Ce mîndru aş fi fost cînd eram copil să mai fi avut încă un frate, ba încă un frate pe care să-l fi chemat Constantin, ca pe unul din marii împăraţi ai Bizanţului. Pe frate-meu Gheorghe îl vedeam rar, pot spune că aproape nu-l vedeam. Frate-meu Ion mă apăra la nevoie de băieţii din uliţă care încercau să mă bată. Îl iubeam. Dar dacă aş fi avut un frate pe care-l chema Constantin. Ei! Ar fi fost altceva. «Ce altceva?» «Nu ştiu, dar cred că întreaga mea copilărie ar fi fost altfel sau, mai limpede, ar fi fost alta.» «Te plîngi de copilăria ta?» «Nu. Nu mă plîng de nimic. Acum o lună şi ceva, într-o noapte, s-a rupt undeva, spre Nord, un baraj. S-a rupt barajul sau a fost aruncat în aer cu dinamită. Călmăţuiul s-a umflat, şi, în năvalnica lui goană, a nimicit, pur şi simplu, cinci sate, — între care şi satul meu de baştină, o adevărată catastrofă. Sătenii m-au aşteptat să mă duc, — sînt doar deputatul lor — să le dau o mînă de ajutor. Nu m-am putut duce din cauza stării sănătăţii. «Muriţi pe drum. Nu ne luăm nici o răspundere.» Am trimis acolo pe frate-meu Ştefan care

s-a întors îngrozit. « Toate satele de pe Călmăţui au fost luate de ape. » « Şi casa noastră? » « Casa noastră, nu. N-au ajuns apele pînă la ea. »

Dacă nu aş fi plecat din sat, poate îmi făceam casă lîngă apă. Poate de acum mă lua şi pe mine apa cum i-a luat şi i-a dus la vale pe atîţia.

Satul de pe Valea Călmăţuiului în care m-am născut şi mi-am trăit paisprezece ani din viaţă nu era nici frumos, nici urît. Se asemăna cu toate satele de cîmp din apropierea Dunării. Erau trei patru case mai arătoase în tot satul: primăria, şcoala, circiumile. Era să adaog şi biserica. Dar în biserică nu locuia nici un om viu. Numai sfinţii zugrăviţi pe pereţi cu neîndeminare în culori închise. Îi priveam pînă îmi osteneam ochii în toţi anii de şcoală primară. Primăvara, vara şi toamna mai mergea să te duci la biserică, iarna însă era greu de tot cu geamurile, cu zidurile şi cu lespezile de piatră îngheţate. Răbdam şi tremuram. Cele trei ore cît dura slujba păreau nesfîrşite. Eram fericiţi cînd clopotele sunau la sfîrşit. Am fi plecat zburînd, dar nu plecam. « Treceţi, copii, la altar, la taica popa să vă miruie. » Treceam. Ne miruia popa. În sfîrşit, plecam.

În alte sate de pe Valea Călmăţuiului, — astăzi căzute în jale din cauza inundaţiilor — cimitirul este chiar în sat şi cînd mori te îngroapă chiar în preajma bisericii. La noi însă cimitirul e chiar în marginea satului. Trece pe lîngă el calea ferată şi dacă trenul are multe vagoane şi vagoanele sînt încărcate cu mărfuri, pămîntul se zguduie ca şi cum ar fi cutremur şi atunci toate oasele morţilor din morminte se clatină şi se mişcă. Este ca şi cum morţii ar încerca să învieze. Doarme acolo tot neamul meu, în partea de jos a cimitirului, aproape de apa Călmăţuiului. Cînd plouă sau cînd apele vin mari morţii noştri zac afundaţi în noroi şi în apă. Cu fiecare ploaie sau înec mai mor parcă o dată. N-am pomenit un cimitir mai nenorocit. După ce oamenii şi-au petrecut viaţa în suferinţă n-au parte de linişte nici după moarte. Gardul cimitirului e rupt. Au căzut nişte uluci. Nimeni nu s-a gîndit să le ridice şi să le prindă la loc, în cuie. Intră copiii în cimitir cu caprele, pasc caprele iarba şi florile de pe morminte. Biserica veche, cu sfinţi fără ochi — pe care am descris-o pe larg în *Desculţ* — s-a frînt de mijloc. Icoanele — cele cu sfinţi cu ochi şi cele cu sfinţi fără ochi — s-au frînt de mijloc. Rămăşiţele ei, peste care au trecut veacuri şi veacuri se topesc şi se afundă tot mai mult în pămînt. Acolo a fost botezat tata, acolo a fost cununat cel puţin de cinci, dacă nu cumva de şapte ori bunicul, al cărui nume simplu m-am

străduit să-l port cu cinste în clocotitoarea mea trecere prin lume. A trece prin lume! De ce ne purtăm cu prietenii noştri, cu rudele noastre şi chiar cu duşmanii noştri ca şi cum n-am trece prin lume, ci am rămîne în lume? Întreabă iarba şi are să-ţi răspundă. Ai văzut vreodată un cîmp nelucrat de aproape? Fiecare buruiană se luptă să înnăbuşe buruienile din preajma ei, pentru mai mult pămînt, pentru mai multă rouă, pentru mai multă lumină, pentru mai mult loc sub cer. Am vrut să iniţiez o acţiune de restaurare. Am întîmpinat greutăţi. « De ce s-o restaurăm? N-are valoare artistică. Nu se ştie cînd a fost făcută, dar o inscripţie de pe un perete arată că la 1702 a suferit o reparaţie generală. » N-are biserica de lîngă Călmăţui valoare artistică. Nu mă gîndisem la valoarea sau nevaloarea artistică a bisericuţei cu sfinţi fără ochi. Mă gîndisem că acolo fuseseră îngropaţi toţi ai noştri în ultimele cîteva sute de ani de cînd exista satul. « Morţii cu morţii, viii cu viii. » « Dar sînt morţii noştri! » « Şi ce dacă! » Afară nu mai plouă, dar cerul a rămas tot înnourat, tot întunecat. Vîntul s-a potolit cu totul. Înserarea cade repede. Cade ca o perdea şi norii mă împiedică să văd stelele. Şi luna, dacă o fi lună. La această oră a serii, acum şaptezeci de ani, eram în vîrstă de o zi. Fericită vîrstă! Nu te uiţi în urmă şi nu te uiţi înainte. În nici o parte nu te uiţi. Nu ştii nimic. E aşa de bine uneori să nu ştii nimic. Dacă mama ar mai trăi aş întreba-o: « Mamă, ce făceam eu în seara cînd împlinisem vîrsta de o zi? » Mama, care rîdea atît de rar, ar fi zîmbit şi mi-ar fi răspuns: « Ei!... Ce să faci? Stăteai lipit de pieptul meu şi scîncei, poate de foame, poate de frig, iar eu mă chinuiam să-ţi bag bonţul ţîţei în gură. » Cînd eram mic multe întrebări îi puneam mamei, unele mai chisnovate decît altele. După ce am crescut ceva mai mare rareori o întrebam cîte ceva. La întrebările care mă chinuiau căutam răspunsuri în cărţi. Mai tîrziu, după ce crescusem şi începusem să umblu prin lume, chiar dacă aş fi vrut s-o mai întreb cîte ceva, nu aveam cum, eram prea departe de ea şi de casă iar de scris scrisori nu prea îmi intra în obicei. Cum nu purtam asupra mea nici o hîrtie de identitate, dacă aş fi murit la Bucureşti sau în cine ştie ce oraş al ţării, nu ar fi ştiut nimeni pe cine aruncă ţărîna groparii. « Tu... Aştepţi pe cineva? Toată ziua mi s-a părut că aştepţi pe cineva. » « N-am aşteptat pe nimeni. Dacă frate-meu Constantin ar fi trăit, l-aş fi aşteptat pe frate-meu Constantin. Acum cred că ar fi avut şaptezeci şi doi, ori şaptezeci şi trei de ani. Cînd, devenit flăcău, s-ar fi plimbat pe uliţi ori pe linia satului, fetele i-ar fi cîntat, ca să-l ademenească:

Constantin,
Floare de crin,
Să-l poarte fetele în sîn...

Constantin însă a murit şi fetele nu l-au mai chemat în nici un fel. Fetelor le plac băieţii vii. Cu morţii n-au nici o socoteală. Îi jelesc cînd sînt duşi la cimitir şi îngropaţi şi gata. Gîndurile încep să le zboare către alţii. S-ar fi putut totuşi, ca după moarte, frate-meu Constantin să fi devenit floare de crin, — floare de crin răsărită pe mormîntul lui. Dar nu pe toate mormintele răsar flori, pe cele uitate răsare şi creşte sălbatică şi înaltă iarba vînjoasă. Peste mormîntul vrăjitoarei care a fost Unturica au crescut urzici, o specie de urzici cu ţepi mari, ascuţite. Cine se apropie de mormîntul ei şi nu bagă de seamă se pomeneşte urzicat pînă la sînge.

Sună cineva la uşă. Cineva din casă se duce şi deschide. E poştăriţa care aduce un ultim teanc de scrisori şi telegrame. « Ce să fac cu ele? » « Pune-le lîngă celelalte ».

Ca o corabie uriaşă, cu mii de lumini aprinse, oraşul se afundă într-o mare de întuneric. Mi se pare că întreaga planetă pluteşte lin pe o mare de întuneric.

Pentru toţi oamenii din oraşul acesta în care îmi duc traiul ziua de astăzi a fost o zi ca oricare alta. Pentru mine însă... Pentru mine însă ziua de astăzi a fost *ziua mea de naştere.* Acum şaptezeci de ani, în zorii zilei, *am venit pe lume.* Am venit pe lume să fac ce? Să cresc mare, să muncesc, să trăiesc, să mă uit şi să văd cum şi mie şi altora ne trece viaţa.

Am crescut mare, am muncit, am trăit, am împlinit şaptezeci de ani şi o zi. Şi mai departe? Poate mai am ceva de făcut. Poate mai am ceva de trăit. Şi pe urmă?

Pe urmă nu mai știu. Ba știu. Mă voi duce să mă întîlnesc cu frate-meu Alexe care a trăit șapte zile și, fără îndoială, să mă întîlnesc și cu frate-meu Constantin, care a trăit trei ani.

Constantin,
Floare de crin,
Să-l poarte fetele-n sîn.

N-am să-l cunosc, dar are să mă cunoască el pe mine. Cum are să mă vadă are să se repeadă la mine să mă ia în brațe. Are să-mi spună: « Tu ești? » iar eu am să-i răspund: « Da, eu sînt, Constantine ». Îmbrățișarea morților e rece. Rece o să fie și îmbrățișarea lui Constantin. După Constantin o să vină Alexe. O să se uite în ochii mei și-o să mă întrebe: « Nene, ce ne-ai adus? » « V-am adus stelele cerului, să vă jucați cu ele. Și luna v-am adus-o. » « Ni s-a urît de cînd ne jucăm cu stelele, iar luna... Luna nu ne mai place. Am văzut oameni umblînd pe scoarța ei. » « Altceva n-am putut să vă aduc. Nu e voie. Dacă aș fi încercat să vă aduc jucării, mi le-ar fi oprit la vamă. » Vorbeau o limbă nouă pe care n-o mai auzisem pînă atunci. N-o știam, dar o înțelegeam. « Dar ce limbă vorbiți voi? » « Limba morților o vorbim, mi-a răspuns Constantin — noi, morții vorbim o singură limbă. »

Careva din casă văzîndu-mă că moțăi într-un fotoliu zise: « Ai adormit. Ar fi bine să mergi la culcare ». « Nu e încă timpul. Dacă m-aș culca m-aș răsuci în pat ore întregi. E insuportabil. » Aproape că mă certai cu toți ai casei, — și erau destui. Mă ridicai cu greu și mă așezai la masa pe care o foloseam atunci cînd scriam și pe care acum, la aniversare, se aflau cîteva maldăre de scrisori și de telegrame. Dedesubtul unuia din aceste maldăre ieșea la iveală colțul unui plic albastru nu prea atrăgător. Ori de cîte ori primeam scrisori mă apucam să le citesc începînd cu cele mai puțin arătoase. Așa făcui și acum. Deschisei cu mare băgare de seamă plicul și scosei din el o bucată de hîrtie care și ea bătea, ca și plicul, în albastru. Scrisul îl mai văzusem cîndva dar nu-mi reamintii unde și cînd. Mă uitai la iscălitură și mă cuprinse deodată *frigul*. N-am să transcriu aici scrisoarea care e cam lungă și, pe alocuri, destul de confuză. Am s-o redau însă pe scurt pentru înțelegerea celor ce vor fi povestite mai departe.

Plicul albastru

« Dragă prietene — mi se spunea în scrisoare — cred că mai ți-aduci aminte de mine. Mi s-a spus că în ultimii ani, cînd treceai pe la noi, prin Turnu, întrebai pe unii cunoscuți comuni despre mine. Acum sînt o biată femeie de șaptezeci și unu de ani. Acum un an mi-a murit bărbatul. Locuiesc într-un apartament de bloc cu o pereche de oameni înfiorători. Nu am acces la baie și nici la bucătărie. Mă înjură și mă amenință cu moartea. N-o să fie nevoie să mă omoare ei. Am să înnebunesc sau am să mă sinucid. Acum tu ai ajuns om mare. Pune o vorbă unde trebuie și cere să mi se dea o cameră unde să-mi pot trăi ultimele zile ori, poate, ultimii ani. Cu mulțumiri călduroase *Angela T., fostă Angela E.* »

« Angela T., fostă Angela E... ». Casa se învîrtește cu mine și *timpul* se învîrtește și el și lunecă, asemeni unei sănii cu tălpi de os, îndărăt peste ani și ani. Bag scrisoarea în plicul albastru și plicul albastru îl înghesui într-un buzunar al hainei. Mă ridic și încep să mă plimb cu pași mari prin casă. Întîi mă lovesc de niște scaune, pe urmă mă lovesc de o masă și pe urmă iarăși de niște scaune în odaia de jos. Mi-e *frig*. Mă plimb să mă încălzesc și nu mă încălzesc. Continuă să-mi fie frig. — *frig ca atunci* cînd am venit pe lume, *acum șaptezeci de ani și o zi*. « Ești nervos. » « Sînt. » « Poate din cauza medicamentelor. Iei prea multe medicamente. Să vorbim mîine cu medicul. » « Să nu vorbiți. Pînă mîine la prînz o să-mi treacă. » « Lasă că te cunosc eu; n-o să-ți treacă. »

Eram foarte tînăr și întîmplările care se țineau lanț în viața mea mă aruncaseră la Turnu, oraș vechi așezat de milenii pe malul Dunării, față în față cu bulgărescul Nicopol. Nu-mi mergea rău. Lucram ca ajutor de arhivar la o judecătorie de pace și

cîştigam binişor. În orice caz, ceea ce cîştigam îmi ajungea să mă întreţin. Judecătorul Ceacăran mă trimitea să-i cumpăr ţigări. Nu-mi cădea nasul, mă duceam şi-i cumpăram. Grefierul Condilescu mă trimitea şi el, dar nu după ţigări, — ţigări îşi cumpărase singur, ci după o cafeluţă gingirlie de la Mahmud.

Zaharia Stancu, elev în cursul superior la Liceul „Anastasescu" din Roşiorii de Vede, 1918 — 1919. *(MLR nr. inv. 25098/4)*

Judecătoria era în apropierea cazărmii unui regiment de infanterie şi tot în apropierea acestei cazărmi se găsea mahalaua turcească. La începutul acestei mahalale, în colţ, turcul Mahmud ţinea de mulţi ani cafenea. Clienţii nu-i lipseau. Bărbaţii din mahalaua turcească lucrau în port, ca hamali. Seara, cînd veneau de la istovitoarea lor muncă, treceau pe la Mahmud, unde se opreau să bea o cafea fierbinte şi cu caimac. Peste zi clienţii erau mai rari. Unul din clienţii statornici ai cafenelei era grefierul Condilescu. Dar el nu călcase niciodată pragul cafenelei. Mă trimitea pe mine să i-o aduc, iar dacă eu nu mă aflam pe acolo, trimitea pe careva din practicienii care foiau în jurul judecătoriei. Judecătorul Ceacăran era un bărbat gras şi gros, cu faţă mare, aproape totdeauna congestionată. Umbla neglijent îmbrăcat şi bea bere. Bea bere şi năduşea. Pe vremea aceea aveam un obicei pe care l-am păstrat pînă tîrziu de tot. Găseam undeva un loc de muncă. Munceam un timp, pe urmă mă plictiseam şi plecam căutînd un motiv oarecare. Cînd, destul de rar, mai treceam pe acasă, tata mă întreba: « Tot n-ai hotărît ce vrei să te faci? Ca să trăieşti, ai nevoie de o meserie. Trebuie negreşit să înveţi o meserie ». Trebuia, era adevărat, însă eu aveam altceva în cap. Şi aveam, mai ales, o nestatornicie în hotărîri care nu o dată mă tulbura. De fapt, viaţa mea se desfăşura la întîmplare. Dar, cînd stam şi mă gîndeam mai bine, vieţile tuturor oamenilor se desfăşurau mai mult sau mai puţin la întîmplare. Arhivar la judecătorie era Tăsică Orceag, un bărbat între două vîrste, mărunt şi puţin la trup ca un pitic, înzestrat cu o mare putere de muncă. Cu el mă duceam la birtul lui Penuş Ruscu, de lîngă liceu, să luăm masa de prînz şi masa de seară, cu el hoinăream noaptea pe lună pe uliţele de margine ale oraşului ori prin mahalaua turcească. În mahalaua turcească nu era greu de intrat, era greu de ieşit. Flăcăii turci îşi păzeau bine iubitele şi nu era lucru rar ca la un colţ mai întunecos să te pomeneşti cu cîteva lovituri de cuţit în trup date în aşa fel ca să sperie numai, nu să omoare. Fusese căsătorit de cel puţin trei ori şi nu se împăcase cu nici una din neveste. Jurase să rămînă burlac, însă jurămîntul nu şi-l ţinuse: se căsătorise a patra oară şi se văzuse tată. Trăieşte şi azi în satul nostru de baştină şi a trecut demult de nouăzeci de ani. Nu mai are mult şi-o să ajungă suta, poate s-o şi depăşească. În epoca despre care vorbesc aci locuiam amîndoi la aceeaşi gazdă: doamna Conţ, o bătrînă uscăţivă, care avea o casă la marginea dinspre Dunăre a oraşului, pe strada Căzăneţe, lîngă cazarma unui regiment de infanterie. Ne aciuisem aci după ce părăsisem bordeiul din spatele prefecturii, vechi, de pe vremea turcilor, al văduvei Balosche. Schimbam gazdele cu aceeaşi uşurinţă cu care schimbam meseriile.

Casa din capul străzii Căzăneţelor a văduvei Conţ era o casă simplă: o tindă şi două

cămăruțe bine spoite cu var, în care se aruncase un băț de vopsea albastră care să dea culoare. Într-una, avînd fiecare patul lui, dormeam eu cu nenea Tăsică Orceag. Sub pat, într-o lădiță soldățească, de lemn, păstram rufele pe care le aveam și cîteva cărți de literatură veche și nouă pe care le cumpărasem de la librarii din oraș — erau cinci la număr din care unul ținea și vindea numai cărți franțuzești.

De pe prispa casei văduvei Conț, dacă te uitai spre Dunăre, priveliștea era fantastică, în zori mai ales și în amurg. La doi trei pași numai de prispa casei începea un povîrniș acoperit în întregime de plante sălbatice și de buruieni înalte. Era un hățiș cum rareori văzusem. Mă feream, la venire și la plecare, să nu cumva să mă prindă în mrejele lui. Mai mult decît mine se ferea nenea Orceag, care uneori venea tîrziu acasă și oarecum băut.

Cea de a doua odaie a casei era locuită de o femeie tînără, cărnoasă și ciolănoasă. O cunoscusem înainte de a ne muta în casa din strada Căzănețe, la restaurantul lui Penuș Ruscu unde era grataragioaică. Venea la culcare după miezul nopții și niciodată singură. Intra în casă în vîrful picioarelor, să nu ne trezească. Dar noi nu dormeam. Orceag citea ziare iar eu eram afundat în lectura unui roman. Deseori scriam versuri ori mici povestiri în proză. După ce zgomotele și gemetele din odaia Janetei Jantea se potoleau și musafirul ei pleca, fata bătea cu degetul în ușă și ne întreba: « Hei... băieții mei, ați adormit? » Tăceam. Îi răspundea nenea Tăsică: « N-am adormit. Poți intra, Janetă. » Ușa se deschidea și în cadrul ei se arăta Janeta Jantea, voinică, durdulie, aproape grasă. Dacă, din întîmplare, ne-am fi încăerat cu ea, fără nici o îndoială am fi ieșit biruiți. Dar nu aveam de ce să ne încăerăm. Puneam cărțile sau jurnalele la o parte, o pofteam să intre și să ia loc pe singurul scaun care se afla în odaie. « Ei? Cum ți-a mers? » o întreba glumind arhivarul. « Nu prea bine », răspundea fata. «Am venit cu un plutonier. Omul era cam băut și *după* a plecat fără să mă plătească. » « Și nu i-ai făcut scandal? » « Ar fi fost zadarnic. L-am lăsat să plece și l-am poftit și pe mîine seara. » N-am întrebat-o de ce, dacă plutonierul se arătase atît de puțin galant, îl mai poftise. Janeta, ca și cum mi-ar fi auzit gîndurile, adăogase: « Am să-l învăț cum să se poarte cu o biată femeie singură. » Nenea Tăsică făcuse ochi mari: « Ai de gînd să-l cotonogești? Ar fi prea puțin. »

Aprindea țigară după țigară și pe măsură ce timpul trecea, fata se potolea. « Bun lucru tutunul. Calmează. Mîine seară însă n-o să mă pot stăpîni. N-o să pot fi calmă. Poate că, pentru ceea ce vreau să fac, nici nu trebuie să fiu calmă. »

Plecă spre ziuă și mult timp după ce plecă o auzii umblînd prin mica ei odaie și fredonînd vechi cîntece de mahalale.

Colo-n grădiniță,
Sub bolta de viță,
Vin, fetițo, vin să te sărut.

Nenea Tăsică adormi repede. Dormea greu. Nu s-ar fi trezit nici dacă ai fi tăiat lemne pe el. Omul era ostenit, muncise din greu toată ziua și era și tîrziu. Am aprins și eu o țigară și am ieșit s-o fumez la aer, pe prispă. O lună plină purtînd de jur împrejur un cerc vioriu, ceea ce însemna că a doua zi avea să fie furtună, umplea văzduhul cu lumina ei gălbuie. Povîrnișul acoperit cu iarbă și buruieni înalte părea a fi de argint, foia de vietăți ale nopții, — gușteri cenușii ori verzui, țestoase bătrîne care trăiau pe locurile săbăticite de aci de pe timpul lui Adam Babadam. Trăiau și șerpi. Unii erau verzi la piele și nu mai mari decît degetul, alții erau uscați ori cenușii și măsurau de la doi pînă la trei coți lungime. Janeta ne spusese că ar trăi, laolaltă cu aceștia, și vipere veninoase. O făcuse poate ca să ne sperie. De cînd mă mutasem aci vipere n-am mai văzut. Poate că timpul nu era trecut. Poate că aveam să văd.

Cîntecele Janetei încetară. Mai aprinsei o țigară și o fumai rezemat și rămînînd aproape nemișcat. Auzii licăit de apă în lighean un timp care mi se păru nesfîrșit de lung. Numai cînd aștepți ceva cu ardoare trece timpul încet, atît de încet. Nu așteptam nimic, dar parcă așteptam, și nu un lucru care să fie chiar de nimic.

Zaharia Stancu — învățător suplinitor la o școală din București (MRL, 25098/85)

Dincolo de povîrniș era o baltă care se întindea între șosea și terasamentul căii ferate ce ducea la port. Dacă prispa casei ar fi fost ceva-ceva mai înaltă s-ar fi putut vedea panglica lată, totdeauna tulbure a Dunării. Janeta ieși din casă cu un lighean mare, rotund, în brațe, făcu cîțiva pași, mă văzu și aruncă apa tocmai acolo de unde începea povîrnișul. Intră în casă, așeză undeva ligheanul și se întoarse. Deși era la un pas de mine, o simții fierbinte. Rosti încet, încet de tot, dar aproape poruncitor: « Acum poți să vii. M-am spălat. M-am spălat bine de tot. Cu săpun. Cu săpun care miroase frumos. L-am cumpărat de la Heberling, de la farmacie. » Ca să mă convingă întinse mîinile să i le miros. Eram gata să iau foc. Vrusei să i le sărut însă ea și le retrase repede: « Nu. Nu. Asta nu îngădui. Altceva îngădui, dar asta nu. » « Îmi pare rău, îi spusei încet, aș fi vrut să ți le sărut. » « Nu trebuie, zise, nu trebuie. Eu sînt o biată fată. O fată oarecare de la restaurantul lui Penuș. Hai în casă. » O luai înainte. Veni după mine, se întoarse, puse zăvorul și zise: « Acum și să vrea cineva să intre peste noi nu are cum. » « A mai încercat cineva să intre noaptea peste tine? » « A mai încercat, însă nu i-a mers. Dacă mie nu-mi place un bărbat, nu-mi place și gata. Nu-l las să se apropie de mine. Poate să și moară, dacă nu vreau, nu vreau. Ai înțeles? » « Am înțeles, tanti Janeto. Am înțeles, cum să nu înțeleg. » « Dar stai odată pe scaun ori tragi a ginere? « În odaie nu e nici un scaun, tanti Janeto. » Ne apucarăm să rîdem cu poftă, cu gurile întinse pînă la urechi. Fetei îi plăcea mult să rîdă. Și mie îmi plăcea să rîd — rîsul e viață — dar mai puțin și mai rar. « Dezbracă-te, îmi spuse, dezbracă-te și culcă-te în pat că vin și eu acuș. » Îi ascultai porunca. Fata mă privi cu nemulțumire și încruntîndu-și sprîncenele adăogă: « Nu așa, nu așa. Vreau să te văd fără nimic pe tine, vreau să te văd în pielea goală. » Mă dezbrăcai de tot. Se uită la mine, se uită mult. Mi se păru că nu se mai satură. Mi se făcu rușine. Vrusei să închid ochii însă mă stăpînii și-i păstrai deschiși. Păstra pe trup o cămășuță scurtă, albă ca zăpada. Îmi întoarse spatele, se închină de trei ori la o icoană cu Nașterea Domnului prinsă în perete, apoi luă un scăunaș, se urcă pe el și, trăgînd un ștergar, acoperi icoana. Spuse: Iartă-mă, Maică a Domnului, iartă-mă pe mine, păcătoasa. Aruncînd cămășuța într-un colț rămase și ea goală, cum venise pe lume. Era negricioasă, bătută mult de soare

Cu soția, Nicolina Păun, în august 1925. (MLR, inv. 25098/23)

și frumoasă ca o statuie din adîncă vechime. Se ridică pe vîrful picioarelor și suflă în lampă. Odaia fu năpădită pentru cîteva clipe de întuneric apoi pătrunse în odaie și ne învălui lumina puțină și fumurie a lunii. Mă căută cu mîinile și cînd mă găsi, puțin și fierbinte de așteptare mă întoarse repede cu fața spre ea și-mi mușcă gura. Mi se păru că-mi bea tot sîngele din mine și că, în aceeași clipă, îmi soarbe tot suflul. După ce ne potolirăm cu totul o auzii spunîndu-mi: « Eu pe tine, puștiule, eu pe tine nu te mai părăsesc niciodată. Plec de la domnul Penuș. M-am săturat de viața de aici. Plec de la domnul Penuș. Plec la București și te iau cu mine. Intrăm într-o fabrică și lucrăm acolo. Lucrăm și ne cîștigăm viitorul. Ia spune-mi? Vrei? » « M-ai luat cam pe neașteptate, tanti Janeto. Va trebui să mă mai gîndesc. » « Dacă e vorba să te mai gîndești, n-o să mergi niciodată la București. Ce-ai să faci în orașul ăsta adormit? La București e altceva. Intrăm într-o fabrică și lucrăm. » Mă văzui nevoit să-i mărturisesc. « Dar eu de la București am venit aici. Acum două luni. » Fu oarecum surprinsă. O întrebai: « Dar tu, tanti Janeto, ai mai fost pînă acum la București? » « Nu, n-am mai fost. Dar dacă o să mă duc, dusă am să fiu. Aici, puștiule, aici n-o să mă mai vadă nimeni. »

Vorbirăm pînă scăpătă luna și se apropie sosirea plină de răcoare a zorilor. Mă îmbrăcai și trecui în odaie. Pe cînd cădeam în somnul cel mai adînc, arhivarul se trezea, aprindea lampa și se apuca să se bărbierească într-un ciob de oglindă. Îi plăcea să se ducă dimineața la slujbă bine ras, gătit, dichisit aproape. Somnul meu fuse adînc, însă scurt. Mă treziră tunetele și trăznetele cerului. Ziua de sfîrșit de vară începu cu furtună. Mă îmbrăcai repede și alergai la judecătorie. Arhivarul se uită lung la mine și mă întrebă: « Dar ce e cu tine, puștiule? » « Nimic, ce să fie? » « Ești galben ca turta de ceară. » « Se poate. N-am prea dormit. » « Se vede. » Intră în ședință cu judecătorul Ceacăran și cu grefierul Condilescu. Aprodul începu să strige împricinații: « Năstase Calalb. » « Prezent. » « Ilie Calalb. » « Prezent. » Ore și ore împricinații intrau și ieșeau din judecătorie și odată ajunși în stradă continuau să se certe. « Ai cîștigat tu procesul, dar dreptatea este cu mine. Nu mă las. Merg în apel, la tribunal. » « Mă, nene, mă. » Avocații nu țineau seama nici de vînt, nici de ploaie. Îi țineau pe oameni de mînecă, îi vrăjeau cu vorba: « Nu ne lăsăm. Mergem la apel. O să mă coste procesul ăsta ochii din cap. » « O să te coste, dar după ce cîștigăm, pămîntul o să te despăgubească an de an. » Ochi să fi avut, să te tot uiți și să tot vezi și urechi să fi avut să le ciulești și să tot auzi.

Masa de prînz n-am luat-o decît tîrziu de tot, mult după ora obișnuită. « Nu mîncăm la Penuș? » « Nu, astăzi facem chef, mîncăm la Sfețetu. »

În drum spre cîrciumă scoase o bănculță din buzunar și mi-o arătă: « O mîncăm și o bem toată. Ai să scrii mîine niște citații. » « În procesul Tolincă. » « Da, în procesul Tolincă. N-am nimic împotrivă. » Procesul acesta era unul dintre cele mai renumite. Dus de ani și nu se mai termina. « Gras proces, puștiule, proces comercial. »

La Sfețetu parcă voisem să mergem. Restaurantul însă gemea de lume, — și încă ce lume. Judecători de ședință și judecători de instrucție, domnul Stoica vice președintele tribunalului de Teleorman, grefieri și prim grefieri. Ceva mai ferit de ochii

celorlalți clienți, însuși domnul Seneca Alexandrescu, primul președinte al aceluiași tribunal. Un aer acru și stătut plutea în întreaga încăpere. Pe frunțile și pe obrajii celor ce mîncau curgeau șuvoaie de sudoare. Era, după calendar, cam pe la începutul toamnei. Vremea se menținea frumoasă și caldă, te îndemna la călătorii fără sfîrșit. Îmi ardeau tălpile. Să mă duc să văd Ardealul devenit acum parte din țară? Să mă duc la Constanța și să mă strecor într-un vas care ar porni-o spre Australia sau America de Sud? Războiul cel mare se sfîrșise, dar noi tot mai aveam fronturi: ne băteam...

Văzusem războiul de departe și îl văzusem și de aproape. Văzusem mai multe decît se cuvenea să văd pentru vîrsta mea. Eram în cele mai multe împrejurări, timid, ba chiar mai timid decît eram în realitate. Obosit peste măsură de război, orașul de pe malul Dunării visa — ca întreaga lume — o lungă perioadă de pace. Aproape că nu exista familie care să nu fi dat războiului o jertfă. O placă simplă, prinsă pe o casă din mahalaua Sfîntei Vineri, arăta că aci s-a născut unul din eroii războiului nostru: Generalul P. Dar orașul nu era copleșit de această placă, ci de mulțimea mutilaților de război. Orbi care cerșeau pe la colțuri îmbrăcați în tunici militare, ciungi și șchiopi, cu un picior dacă nu cu amîndouă lipsă. Unii umblau tîrîndu-se pe cioturi, alții în cărucioare trase de cîini. Erau eroii noștri, cu care ne mîndream și erau cerșetorii noștri de care ne cam săturasem. Să stai cu mîna în buzunar, mereu să scoți bani și să dai!... Războiul! A fost ce-a fost, acum trebuia să înceapă altceva. « Hai să luăm masa *la Greci*, spuse arhivarul, aici n-avem loc. » « Să mergem. » Mie îmi plăcea mai mult *la Greci* decît la *Sfețu*. Bucatele pe care le puteai mînca *la Greci* aveau mai mult gust decît cele oferite de Sfețu... Sfețu era bulgar, frații Menelaos erau greci. Orașul, poate din cauză că era port la Dunăre, făcuse loc larg între zidurile lui aproape tuturor semințiilor din Balcanii misterioși și din amăgitoarea Mediterană. Mai tîrziu, cînd am umblat, călcînd aproape toată țara cu piciorul, mi-am dat seama că tot așa erau mai toate orașele dunărene: greci și turci, sîrbi și bulgari, macedoneni și skipetari, levantini vorbăreți și visători. Tuturor le umbla gura ca o moară și fiecare știa, în afară de limba învățată de la mama, limba învățată în stradă a tuturor celorlalți. Într-o parte a orașului era lunca plină de vii și de livezi cu nuci, cu mere, dar mai ales cu vișini și cu cireșe pietroase. Dincolo de toate aceste adevărate grădini de rai, curgea totdeauna tulbure Dunărea, iar dincolo de Dunăre se înălța malul bulgar, alb, văros, cu case vechi, de pe vremea turcilor, agățate de rîpi sau prinse de tăpșane. Seara, văzduhul răsuna de trompetele celor trei regimente românești și le răspundeau vesele trompetele bulgarilor. Acum era bine. Se isprăvise într-un fel războiul. Dar fusese război. Și oamenii îl uitau greu sau nu-l uitau de loc. « Au să-l uite, îmi spunea arhivarul judecătoriei. Totul se uită. Și răul se uită și se uită și binele. » Eu, într-un fel, eram un băiețandru destul de nefericit. Mă răsuceam mereu ca un sfredel, de nimic nu eram mulțumit. Cu nimic nu izbuteam să mă împac. *Și nu uitam nimic.* Arhivarul mă certa: « Trebuie să uiți. Trebuie să înveți să uiți. Nu ești un adevărat om dacă nu ești în stare să uiți. » « Așa o fi. » În drum spre *Greci* trecurăm pe lîngă Hotelul Comercial, hotel așezat pe un colț de stradă și cu renume nu prea bun. În pervazul ferestrei deschise două fete. Tinerele amîndouă. Arhivarul le salută. Le salutai și eu. Ne chemară: « Nu veniți pe la noi? Veniți pe la noi să vă cinstim cu cîte-o cafea. » « Sîntem înainte de masă, le spuse arhivarul, și ne ducem *la Greci*. » « Poftă mare vă urăm și la întoarcere să ne aduceți și nouă niște sarailii. » Nu făgăduirăm nimic, dar fetele strigară după noi pînă nu ne mai văzură: « Sarailii... Să nu uitați să ne aduceți sarailii. » Eram amîndoi lihniți de foame. Cuvîntul *sarailie* azvîrlit de cîteva ori în auzul nostru, făcu să ne lase gura apă. Prăjitura cu nuci, înnecată în miere sau în zahăr topit era dintre cele mai căutate și frații Menelaos știau, într-adevăr, s-o prepare mai bine ca oricine altcineva. Soarele bătea strada cu razele-i de foc și nici o adiere de vînt nu mișca frunzele teilor ce mărgineau strada. « Dacă ne mai rămîne ceva din suta asta le luăm și fetelor cîteva sarailii. » « Propun să le luăm și dacă nu ne rămîne. » « Ai tu rezerve? » « Am, de ce să nu am. » Într-adevăr, mai aveam ceva rezerve.

Zaharia Stancu (în dreapta, cu baston), Samarineanu, Mihail Sorbul și Octav Șuluțiu.

Ajunsesem *la Greci*. Și aci restaurantul era plin de clienți eleganți, unul mai simandicos decît altul, unul mai flămînd decît altul. Mîncau, cine știe de cînd, dar încă nu se săturaseră. Mîncau de parcă se băteau tătarii la gura lor.

Nu trecusem bine pragul cînd unul din frații Menelaos ne și ieși în față:

«Poftiți... Poftiți... Avem în fund o masă... Tocmai ce vă trebuie Dvs.» Mîncarăm o ciorbă de vacă, mîncare cu carne și cartofi, ardeiată și cîte o friptură pregătită în sînge, la grătar. Ajunserăm și la sarailii și nu ne zgîrcirăm. După ce ne făcurăm o parte bună, luarăm cîteva la pachet și pentru fete. Tot timpul cît ținu masa băurăm. Arhivarul se ținu bine, dar eu mă cam muiai. Ajunsei acasă, abia apucai să mă dezbrac că și adormii. Seara mă trezii tîrziu, dar nu tîrziu de tot. În grădina publică care se afla în mijlocul orașului, muzica militară continua să cînte. Asta însemna că timpul nu a trecut încă de miezul nopții.

De primăvara și pînă toamna, cînd cădea bruma și se culegeau viile, într-un chioșc rotund, vopsit în verde, cînta, de la cinci după amiaza pînă după miezul nopții, fanfara militară a unuia din cele trei regimente cîte adăpostea orașul. Valsuri, uverturi, fragmente de operete și chiar din opere, — toate făceau ca în urbea în care trăiam vremelnic să plutească un aer romantic care ne încînta pe toți și ne arunca în plasa amăgitoare a visului. În timp ce arivarul bea de unul singur ori dormita cu capul pe masă *la Greci* sau la Penuș, mă plimbam, rămas de unul singur, prin grădina publică. Orașul era plin de ofițeri de infanterie, de cavalerie, de artilerie. Nu puteai să faci un pas fără să dai ochii cu vreunul din ei. Coloneii, maiorii, căpitanii luau loc la mesele restaurantului din grădină și rămînînd cu ochii sticliți la lumea care se plimba încoace și-ncolo pînă după miezul nopții consumau cantități uriașe de bere rece, la ghiață, și mici. Lîngă ei rîgîiau neveste grase și guralive. Raiul era al locotenenților și al sublocotenenților care zburau ca albinele din floare în floare. Cine nu-i căuta? Cine avea fete de măritat și nu și-i dorea gineri? Războiul, în care muriseră ofițeri și soldați, se isprăvise, micile ciocniri cu ungurii nu conteneau, și alt război mare n-o să mai fie. Așa gîndeau și așa ziceau cei mai mulți dintre oameni. Viitorul avea să ne arate tuturor că nu așa, ci tocmai dimpotrivă avea să se desfășoare istoria. În război muriseră mulți, dar fuseseră și unii care se întorseseră acasă bogați. Nu dintre aceștia făcea parte nenea Iancu Plocon. Plecase la război întreg, o mîndrețe de băiat și venise cioont de-un picior. Sta și el la o masă, singur, cu halba

în față, sorbea din ea din cînd în cînd, striga chelnerului « Încă una, chelner, încă o halbă luptătorului de la Tabla Buții. » De altfel în oraș erau puțini aceia care-i mai spuneau Iancu Plocon. I se spunea din ce în ce mai des, odată în serios și de nouă ori în glumă „Eroul de la Tabla Buții". După ce se întorsese din război, trezise un timp, — destul de scurt, — interesul orașului: să vezi zilnic pe Strada Mare un om care bocăne cu piciorul lui de lemn era ceva, era, în orice caz, pentru oraș o noutate. Acum nu mai era. Se întorseseră din război și alții schilodiți de gloanțe sau de schije, — unii fără mîini, alții fără ochi sau fără amîndouă picioarele. Librarului Stănuț îi lipsea o falcă întreagă. Omul se mulțumea că războiul i-a luat numai atît, altora le luase mai mult, ba chiar și viața. Cu cît se întorceau mai mulți schilozi din război cu atît atenția pentru Eroul de la Tabla Buții scădea. Îl cunoșteam de la Penuș, unde nu o dată luase masa cu mine și cu arhivarul. Îl salutai. Mă văzu și-mi făcu semn să mă duc la el. Fanfara tocmai cînta *Invitație la vals*, piesă care îmi plăcea deosebit de mult. Făcui pe surdul și mă pierdui prin mulțime în cealaltă parte a parcului. Pe aci erau tufișuri și întuneric. Tufișurile erau prielnice șoaptelor. Mă chemară niște femei care, după glas, păreau să fie destul de tinere și mă chemă și un glas cu sunete grecești. « Vino la mine, băiețașule. » Femeilor nu le spusei nimic. Era dreptul lor să se lege de cine vroiau să se lase prinși în laț. Pe grec însă îl înjurai de pitulicea mă-sii. Mă pregăteam să-l mai înjur și de altceva dar nu mai avui timpul. Unul dintre tufișuri trozni și din el ieși la iveală un bărbat. Mă trăsei spre lumină socotind că grecul va rămîne mai departe în tufiș și își va încerca norocul cu alții. Mă înșelai însă. Ieși întreg la vedere și întinse spre mine mîini rugătoare: « Băiețașule... Nu fugi de mine, băiețașule. Îmi placi mult. » Dacă nu l-aș fi cunoscut pe grec și dacă nu i-aș fi știut năravurile, l-aș fi crezut beat și nu m-aș fi atins de el. Dar nu era beat. Era numai îmbătat și întărîtat de amăgirea nopții plină de lună și de stele. Nu mai fugii de el. Îl lăsai să se apropie și-l izbii cu dosul mîinii peste gură. Buzele îi plezniră și începură să-i sîngereze. A doua oară mă prefăcui numai că-l pleznesc, însă nu-l pleznii. Omul care ieșise din tufă după grec, și care era o adevărată namilă, nu era altul decît spaima tîrgului, unul care înjunghia vitele la abator și pe care toată lumea îl cunoștea sub numele de Tarapazan. Era un munte de om și pumnii îi erau grei ca două baroase. Ca să te trimită pe lumea de dincolo nu avea decît să te strîngă nițeluș în brațe. Întîi îți pîrîiau oasele, pe urmă pîrîia și ți se frîngea șira spinării. În orașul de lîngă Dunăre, unde trăiam destul de binișor, nu îmi era niciodată foame — și dacă mi-ar fi fost aș fi avut cu ce să mi-o astîmpăr de îndată —, veneau destul de des, în scurte turnee, circari. Pînă seara, din căsuțele desfăcute parcă în bucăți, ieșeau case întregi cu pereți subțiri de pînză colorată, pe care îi bătea și-i clătina vîntul. Minunea cea mare însă era circul: rotund și înalt, cu estradă pe care clownii și muzicanții făceau o larmă de neînchipuit. Larma circului, poposit la o margine a tîrgului nu supăra ci, dimpotrivă, plăcea. Monotonia orașului dispărea și locul ei îl lua o veselie ușoară, care alunga pentru cîteva zile măcar tristețile cotidiene. Clowni, cai, o cămilă, doi-trei urși, un leu jigărit și un luptător de neînvins care încheia programul încercîndu-și puterile cu un amator din public. Amatorul din public era totdeauna același Tarapazan... Tarapazanul nostru... Cădea masca. Tarapazan își lua suța. Publicul aplauda în delir. Acum Tarapazan apucă pe grec de turul pantalonilor, îl aruncă în sus, îl prinse în mîini și continuă să se joace cu el cîteva minute. În jurul nostru, toată suflarea. Tarapazan însă se plictisi repede de el, îl mai aruncă o dată în sus pe grec și-l lăsă să-l prindă, din cădere, alții. Ne întoarse spatele și plecă. Grecul se ridică, dar mai bine ar fi făcut dacă rămînea jos, ghemuit. Cîțiva băiețandri îl împinseră și-l loviră grav în glumă. « Grecu pederastu... Grecu pederastu... ». Îl duseră afară din grădina publică cu cel mai mare tărăboi și se întoarseră triumfători. Scena, se pare, este una din cele obișnuite ale orașului. Nu se supără nimeni, nici măcar grecul, ci toți fac haz.

ARHIVĂ CONTEMPORANĂ

Cu fiul său, Norişor (Călimăneşti, 1971).

Dimitrie STELARU — alte poezii

DACĂ IRONIA, SATIRA, SARCASMUL ŞI alte asemenea manifestări spirituale sînt prezente în lirica lui D. Stelaru de la primele volume, atitudinea antirăzboinică apare în deceniul al cincilea, trecînd, apoi, în proza şi teatrul autorului. După război, prin anii 1949—1950, în cotidianul constănţean *„Dobrogea nouă"*, îşi face loc şi pamfletul politic în proză sau versuri. În arhiva scriitorului, printre alte poezii, au rămas pamfletul antirăzboinic —*Şobolanul*— şi cel politic -*Cetăţeanul Flux şi naţionalizarea*, inspirate din evenimentele anilor imediat postbelici. Aşadar, presupunem că au fost scrise în epoca aceea; în acest sens pledînd lexicul (saturat de clişee lingvistice specifice vremii) şi problematica în sine.

Cu ce ne mai încîntă astăzi? Nu cu marea lor artă, ci cu suflul satiric, la fel de proaspăt, în pofida anilor!

Celelalte poezii incluse în grupajul de faţă sînt două miniaturi, extrase cu penseta din meandrele încîlcite ale manuscriselor lui Stelaru.

Victor CORCHEŞ

Cetățeanul Flux și naționalizarea

A fost o neliniște infernală
în pielea cetățeanului Flux
nici Byron pozînd în semeț spărgător al conformismului
de maimuțe blonde urmat
spre dantelele Arnului
n-a lovit cu floreta o tobă atît de mare
cît neliniștea infernală
din pielea cetățeanului Flux:
am putea zice că l-a apucat
un rechin de picioare sub macat.

E ceva peste friptura pe jar,
ceva nemaiîntîlnit prin țeasta lui
zău, fir-ar al dracului!
Cine-a văzut nasul nevestei
rurerului Virgiliu
ori laurii măgarilor deșelați
de sacii de argint proaspăt
dăruiți poetului de zeul latin?
Cine-a văzut inima cetățeanului Flux?
Parcă moartea i-a trecut prin urechi,
prin urechile de patruzeci de ani vechi.
A fost o neliniște infernală
în pielea cetățeanului Flux
spre ora de la miezul nopții
cînd și trenul a plecat
din orașul cu o broască veterană
(sub domnia regilor a devenit o rană)

e și lîngă miezul nopții
(luna din hamac surîde
ceasului de stele dezlînate —
intră prin perdea la Flux,
cască, așezîndu-i-se, tencuială,
peste fruntea glacială).

Fruntea lui e cam îngustă
nu e fruntea vinovată — părul
s-a întins nelegiuit
pînă la sprîncene
ca o sîrmă, să păzească
cifre încîlcite de zgîrcit.

E cu sîngele albastru, Flux —
dimineața bea cafea cu unt și pîine arsă,
iscălește și admiră;
dincolo de forfecar nu e nimic,
nici cățelul, nici bucătăreasa Bic.

Mama poetului, Pasca Petrescu-Stoicea, după moartea soțului în război (1917).

Casa din Turnu Măgurele, str. 1 Mai nr. 35, unde a locuit, până la mo mama poetului.

E zelos ca un păianjen gri
care-și țese borangicul printre tufe
și așteaptă, bunăoară,
în formula veche, plasa:
bîzi, hymenoptere — și mai știi? o cioară.

Cetățeanul Flux nu suferă
o tristețe îndelungă —
e la anii patruzeci desprins
de furtuni umane:
ca o peșteră de unde nu mai iese,
fără aer, înfundat
(fabrică de tunuri maică-sa i-a dat).

Așadar e trecătoare
și furtuna. Dar? dar dacă?
Cetățeanul Flux, prevăzător
s-a vrut și peste hotar
cît de cît: viperă, milionar...

N-ar strica o armă nouă
supersonică ori un ghiveci cu stronțiu
să le aibă, la adică
pentru neciopliții lumii,
pentru țipetele foamei cică.

I s-a înmînat o veste grea,
i-a adus-o într-un plic
Guy, valetul credincios —
și citindu-i rîndurile
întrerupt de sluga Bic,
mai să cadă pe covor,
mai să-și uite de friptură
(a rămas cu furculița-n gură)
cu sudoarea mai apoi șiroaie
s-a trîntit pînă la baie.

Scrisoarea, mă rog, cifrată
l-a izbit atît de mult,
l-a pălit atît de mult
că magnetul din oglindă
cu ochi albi și fără buze
necesar
deveni din cal măgar.

Nu de afrodism, de spleen
își văzu ceafa cu ochii:
acțiunile din sud și aurul
(ramolitul tun — balaurul)
bazele incendiare de prin vest
de pe lîngă zece întreprinderi de azbest,
voiajorii, incendiatorii,
toate, bineînțeles
(să le piardă?)
îi zbîrciră obrajii.

Ce-ar fi dincolo să plece
dincolo de zidul rece
unde libertatea n-are dinți —
dincolo peste cortină
unde niciodată n-o să moară
ca aici în țară?
Cetățeanul Flux cum e războinic
țipă la tablouri și la cărți
uneori își scoate limba din palat —
nici prin fabrică nu e umblat.
El dă ordin. Și atît.
Un despot în pelerină, haină mov
și cu rar suav alcov.
Toate zvonurile și cifrate
nu sînt decît concurența! bănuie —
preotul i-a spus că merge-n rai:
doar e membru al bisericii ditai.

Și strigă: vreau bols!!
dar bucătăreasa Bic
adormise: îl știa calic.
Guy plecase prin vecini.
Nici friptura n-o mîncase
ori ciupercile de seră —
Bic să-l lase?

Sînt stricate slugile de azi:
ce e aia vor să știe
un magnet, filosofie;
nu se tem de țeava fulgerată
ori de turboreactoare
ce-au cu tunurile mele ramolite, mortuare?
Nu le dau și loc
la cîntar: pîine, bani și viitor?
Scrisoarea, mă rog, cifrată
îl vestise — dar ce veste!
că palatul, fabricile lui
chiar din noaptea asta
au trecut în grija statului.
Își văzu străbunicii, crucile de fier,
cifre sparte, despuiate,
polițe neonorate —
se încîrligă, ajunse mărunțel
și nu mai văzu defel,
ci rămase strîmb, căscat
pînă dimineața
cînd bucătăreasa Bic
și valetul Guy aflară
nu stăpînul de odinioară,
nu magnatul tare ca un tun:
doar un ciot fără suflare
răsturnat lîngă chiuvetă
cu o gaură de glonț mark Flux
în obrazul stîng, discretă.

Șobolanul

Trei generali mustăcioși, grași — cu urechi mari
la istoria lor, mîncau ciuperci și pastramă
ca Frederic cel Mare. Unul zise: vezi
nu mai e loc în Alemania,
nu mai e loc nici să visezi.
— Trebuie, mormăi altul, să facem un marș.
— Bine spui! Un marș pentru pace. Să fie pace.
Întîiul: Și noi să fim vulturi, drace!

Uite că se învineții.
Mai băură de patru mii de mărci și gîfîiră.
Săraci, cum spuneau că sînt în hotarele lor,
(mîncau săracii din decor)
oberul le da băuturi ori blesteme
dar se țineau bățoși, grași,
și la șepcile decolorate lipeau steme.

Berea umblîndu-le prin obraji, chiar prin stomac
(pupăză peste colac)
însuflețindu-i pe o parte — în cealaltă erau invalizi
(vai, sînt necurate multele oglinzi
că prea spun tot, prea le arată
făptura dezmembrată).
Berea umblîndu-le prin obraji, chiar prin stomac
le da idei constipate, lîncede idei.
— Avem, spuse întîiul, nevoie de un bobîrnac
tot așa ca blazoanele gotice
mînjite, cîștigate în războaie
(inimile noastre sînt extrapatriotice)
în războaiele de unde ieșirăm învinși.
— Ce contează?! bău halba al doilea general
Avem broaște țestoase (submarine) pe litoral,
avem și morți, glumi generalul doi.
— Ești prost! Sînt morți, dar eroi.

Cei trei generali băură la barul Krup —
(ca veverițele mîncau ciuperci fripte din decor)
și barmanul învățat cu gimnastica
le-a dat țigarete egipte, poloneze
(să-i mai distreze)

Al treilea general (fiți atenți), zîmbi
și cum era frig, înfrigurat vorbi:
— Eu cunosc un șobolan austriac
niței chel și obraznic ca un rac!
Să-l aducem noi, generalii, baronii, zic așa
să fie pentru miazăzi, miază-rea.
Să-l aducem și să-l judecăm împărătește
ca la circ ori pe dește.

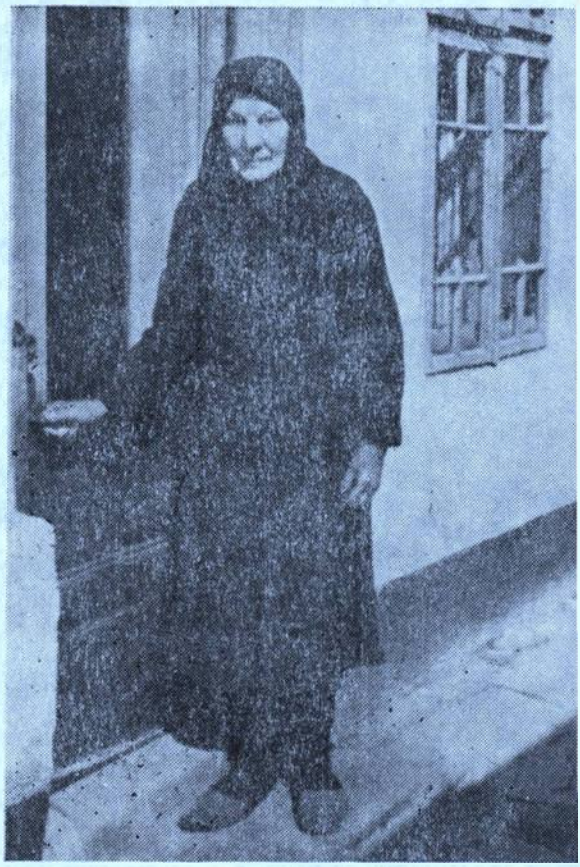

Mama poetului, la 82 de ani, în pragul casei sale din Turnu Măgurele.

La familia Costică Enache, cumnatul mamei poetului din Cerchezu-Dobrogea.

Să facem din şobolan
(e cenuşiu, prostovan)
un mare cantă-lup.
Întîiul zise: Aşa generale. Te pup!
— Aşa, spuse al doilea. Aşa!
Avem nevoie de şobolani şi de aur,
cît mai mulţi sclavi. Adu şobolanul austriac
Şi-l joc eu. Führer îl fac.

Cei trei generali de la barul Krup
care ciuguleau din ciupercile fripte ale decorului
îşi jurară şi cu săbiile se crestară
că aduc şobolanul în Alemania, spre seară.
Barmanul învăţat cu gimnastica
le propune stema nouă: zvastica.

II

Cînd intrară trei generali în familia şobolanului,
bătoşi, puturoşi, daţi dracului,
cu gheme, cu steme, livizi invalizi,
le făcu loc la masa de scris bălţată
care fusese cașcaval altădată.

Desen de SILVAN

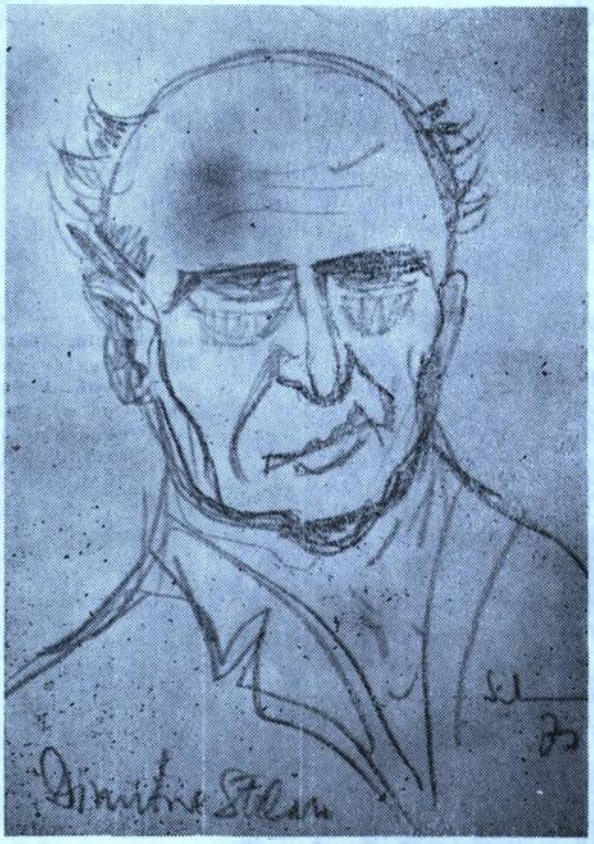

Şoriceii
zburdau printre cioturile generalilor ca mieii.
Diplomaţii îşi scoaseră pintenii cocliţi.
— În hruba mea fiţi bine veniţi!
Cred că sînteţi trimişii iadului — greşesc?
sau al altui imperiu diavolesc?
spuse şobolanul cu mustăcioară
învestit, zăpăcit de-aşa pricopseală.
Aveţi mutre slute, plouate, de eroi învinşi.
(apoi la urechea de plastic a întîiului general)
Diseară am organizat în galeriile mele un bal
cu dichis nemaipomenit, cu şerpi şi libărci —
din gunoiul Europei am la grătar hălci,
eu personal am făcut rom
din sînge de om.
Treizeci de sute de şoricioaice
drăgălaşe, unduitoare, vin cu balalaice
şi te mai miri ce.
Invitaţi de onoare să-mi fiţi. Veniţi? A-he!
— Venim dacă înălţimea ta primeşte acuşi, îndată,
crucea turtită, la mînecă şi la cravată!
— Primesc, fariseilor, cum să nu primesc
(de-atîta zugrăveală cam duhnesc).
Vă iau în spinare întunecimea
şi toată vina.

Ei, trei generali se sfătuiră în ei
şi deciseră: e ora patruzeci şi trei.

— Excelent! După bal
o să fiu livizilor cu pinteni cocliţi, mareşal,

După mareşal mă fac zeu
(schimb epoleţii, văleu).
Numai să-mi daţi ghiulelele
şi tunuri, să fac tumba cu ele.

III

S-a şi făcut!
Şobolanul s-a întronat arian înnăscut,
zeu curat
(cei trei generali în mormîntul lui Thor au sucombat)
Are SSobolănime în jur — şi-i dă mîncărime.
Pisicile au fost date afară din ţară.
Cei mici, şoriceii
care imitau mieii
sînt hamali cu diagonală ai onoratului şobolan
cu emblemă, cu stemă.
În dilemă
fiindcă pămîntul s-a răsucit prea tare
şi i-a luat şobolanului din picioare.
Unii spun că botişorul lui mătăsos
ar fi la un muzeu al tărîmului de jos.

[Sînt mut...]

Sînt mut în vîrful muntelui meu
şi nu alerg tare de mă topesc
mai ales noaptea, cînd mă topesc noaptea
în vînturi grave de inimă.
Degetele degetelor, frunzişul pleoapelor
sînt mut în vîrful muntelui.

Pisica

N-am fost niciodată dezmierdată —
aseară ca o pisică am urcat umerii casei
(trebuia să-mi aud labele, cotoarele unghiilor)
trebuia să fiu peste acoperişul iubitului
ca o pisică să mă apropii de lună şi să ţip
(iubitul m-a cumpărat din piaţă)
să-mi ţip dragostea.

Viitorul scriitor (primul din stînga, faţă?) într-un grup de rude ale lui Costică Enache din Dobrogea. (Fotografii comunicate de Ion SEGĂRCEANU)

ARHIVĂ CONTEMPORANĂ

La sărbătorirea a 10 ani de la apariția revistei „Vatra" (1980).

Romulus GUGA — o proză autobiografică

LA 2 IUNIE, ROMULUS GUGA AR FI împlinit 50 de ani! Un destin nemilos i-a secerat viața, în octombrie 1983, la numai 44 de ani.

A trăit însă atît de intens, încît și-a asigurat o « *viață post-mortem* » cît alții cu o existență de două ori mai lungă: « La 44 de ani, Romulus Guga a lăsat în urma lui o operă serioasă care l-a propulsat în primul plan al literaturii noastre » — scria, într-un medalion, colegul de generație și prietenul (multe fotografii îi prezintă « luați de gît »), valorosul prozator clujean Augustin Buzura (în „*Vatra*", nr. 10, octombrie 1983, p. 3).

Cîteva repere bibliografice se cuvine a fi transcrise în acest moment aniversar. Romulus Guga s-a născut, așadar, la 2 iunie 1939, la Oradea, în familia medicului Ioan Guga. Mama sa, Sarolta Guga, a decedat în 1951, moartea ei marcîndu-l profund pe viitorul scriitor. Ca și tradiția cărturărească, « vocea » istoriei, ce venea de departe, atît din partea bunicilor, dinspre tată, cît și din partea bunicilor soției (doctorul pediatru Voica Foișoreanu-Guga). Bunicul său, Ioan Guga, protopop de Cuvin (Banatul sîrbesc, unde și este înmormîntat), a fost un mare luptător pentru eliberarea popoarelor asuprite de sub jugul austro-ungar, iar bunica sa era o femeie de o rară distincție și noblețe; sîrboaică de origine, cum se vede și din proza alăturată, a trăit mult timp, în peri-

oada postbelică, în Iugoslavia, venind însă în România, în ţara lui Agârbiceanu, pe care îl preţuia nespus, doar cu puţin înainte de moarte şi intrînd în lumea de veci aici. Bunicii soţiei s-au numărat printre membrii fondatori ai „*Astrei*", iar bunicul a ridicat „Foişorul de foc" din Bucureşti (de acolo numele de Foişoreanu).

Cu asemenea « gene » luminoase, în sînge, şi cu o asemenea tradiţie « de familie », nici nu mai surprinde activitatea politică şi de animator cultural a lui Romulus Guga.

Copil, a trăit anii grei de după Diktatul de la Viena în Transilvania ocupată. Legate de acest diktat, îmi vin în minte două întîmplări pe care mi le-a povestit scriitorul însuşi:

1. Cînd, după apariţia romanului *Labirintul* de Francisc Păcurariu, a citit un articol al meu referitor la acesta, publicat, pe-o pagină, în „*România literară*", mă felicita şi regreta că, cedînd prea uşor unor conjuncturi, a pierdut ceva din dramatismul social-politic al epocii în romanul său *Paradisul pentru o mie de ani*, consacrat aceloraşi evenimente şi publicat concomitent — 1974. « Feri-baci — zicea Romulus Guga — mi-a luat-o înainte cu realizarea artistică, deşi eu aveam întîietate cronologică. A fost şi mai inspirat. A dat cartea la „Dacia". »

2. Să nu mai stai la „Belvedere" — îmi lăsa de înţeles altă dată, ştiindu-mă că mă duc des la Cluj şi, de obicei, cazarea se făcea în frumosul hotel de pe Cetăţuia oraşului. Era supărat pe edilii de aici — a şi scris în presă, parcă în „*Tribuna*", pe această temă — că n-au găsit un nume « mai frumos » pentru acest edificiu decît numele de tristă amintire al hotelului din Viena în al cărui somptuos hol s-a semnat, în 1940, odiosul « diktat » de cedare a Ardealului de Nord.

Şcoala a început-o la Oradea (Liceul „Emanoil Godju"); după moartea mamei, o continuă la Cluj (Liceul „Bariţiu"), apoi la Gherla, ultima clasă de liceu o face la Dej, la « fără frecvenţă ».

În 1957, intră la Facultatea de Filologie din Cluj, pe care o absolvă în 1962. Aici, în Cluj, îi întîlneşte pe Iosif Pervain, Anatol E. Baconsky, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu.

În 1958, debutează în revista „*Steaua*", cu poezii. (Dealtfel, poezii va scrie şi va publica în diverse publicaţii, pînă în 1970. În 1959, se trezeşte tradus de Rosa del Conte şi inclus într-o antologie a poeziei româneşti contemporane apărută în Italia.)

După un an de « dăscălie » la Şcoala generală din satul Măcicaş, ocupă, prin concurs, postul de activist cultural la Casa Universitarilor din Cluj, unde, sub îndrumarea profesorului C. Daicoviciu, va organiza cîteva spectacole de amplă reverberaţie patriotică. În 1967, se mută la Teatrul din Tg. Mureş, ca secretar literar. Din 1971, cînd apare, preia conducerea revistei „*Vatra*" din acelaşi oraş, pe care o va deţine pînă la neprevăzutul lui sfîrşit. Aici, în această calitate, înfiinţează un cerc de traducători pe lîngă revistă, încurajînd cunoaşterea reciprocă a literaturii române şi maghiare, iniţiază rubrica „Documentele continuităţii" şi galeriile de artă ale revistei, ţine numeroase conferinţe şi dă tot aşa de multe interviuri, făcînd din publicaţia sa una dintre cele mai vii şi mai căutate de cititori. Urmează cursurile Academiei de Studii Sociale şi Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (1971—1975), ale Universităţii politice şi de conducere din Tg. Mureş (1974—1978), face parte, din 1976, din Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

Activitatea sa pe tărîm literar, cultural şi politic este încununată cu multiple ordine şi medalii: „A 50-a aniversare a P.C.R." — 1971; „25 de ani de la proclamarea Republicii" — 1972; „30 de ani de la Eliberarea României de sub dominaţia fascistă" şi ordinul „Steaua Republicii Socialiste România", clasa a V-a — 1974; ordinul „Meritul Cultural" — 1981. Creaţia propriu-zis literară a lui Romulus Guga s-a concretizat în:

1. Volumele de poezie *Bărci părăsite* (1968) şi *Totem* (1970 — iniţial, *Trotuarele singurătăţii*); *2.* Romanele *Nebunul şi floarea* (1970); *Viaţa post-mortem* (1972); *Sărbători fericite* (1973); *Adio, Arizona* şi *Paradisul pentru o mie de ani* (1974); *3.* Piesele de teatru *Speranţa nu moare în zori* (Premieră absolută — 31 martie 1973, la Tg. Meurş); *Noaptea cabotinilor* (Premieră absolută — 13 octombrie 1977, la Tg. Mureş); *Evul mediu întîmplător. Tragi-comedie în două părţi, trei interogatorii şi un epilog sau utopie dramatică suficient de reală pentru a fi tragică* (Premieră absolută 29 februarie 1980, la Teatrul Mic din Bucureşti); *Amurgul burghez* (Premieră absolută la 4 februarie 1983, la Teatrul Naţional din Tg. Mureş, secţia maghiară), precum şi alte două « inedite »[1]: *Moartea dom-*

[1] La data apariţiei volumului Romulus Guga, *Evul mediu întîmplător*, Ediţie îngrijită de Voica Foişoreanu-Guga, „Teatru comentat", Editura „Eminescu" Bucureşti, 1984, unde apar. Acest volum oferă şi o amplă bio-bibliografie.

nului Platfus și *Cele cinci zile ale orașului*. *4*. Traducerile: Sütö Andras, *Un leagăn pe cer* (Ed „Kriterion", București, 1972); Jurek Becker, *Jacob mincinosul* (Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1974, în colaborare cu Iva Paraschiv); Willi Meinck, *Uluitoarele călătorii ale lui Marco Polo* (Ed. „Dacia", Cluj-Napoca, 1974).

După cum ne informează soția și editoarea sa, dr. Voica Foișoreanu-Guga [2], Romulus Guga a scris incomparabil mai mult. I-au rămas în sertare 3 romane: *Autopsie sentimentală*, *Străbunicul din cămară* și *Prințul incinerat*, primele două incluse cumva în piesa *Noaptea cabotinilor* (adică subiectul, problematica, așa cum și romanul *Adio, Arizona* și piesa *Moartea domnului Platfus* au cam același subiect și același motiv inspirator: cafeneaua „Arizona" din Clujul studențici autorului.)

Laboratorul de creație al lui Romulus Guga a cuprins cîte 2—3 și chiar mai multe variante la aproape fiecare lucrare concepută. Iată, de pildă, numai cît privește piesa *Speranța nu moare în zori:* «Textul, jucat în premieră absolută la Teatrul din Tîrgu Mureș — scrie Voica Foișoreanu-Guga [3], este a patra variantă (primele, cu titluri diferite, sînt: *Prima noapte de dragoste*, 131 p.; *Primul tren spre libertate*, 1972, 101 p.; *Porniți înainte, tovarăși*, 1973, 68 p.). O primă piesă de teatru, *Zborul pescărușilor*, terminată în 1962, «o distruge ulterior» [4], iar o alta *Elefanții*, cu o a doua variantă, «terminată» în 1976, deși elaborată în anii 1964—1966, nu a fost inclusă în volumul antologic amintit: probabil pentru că «va fi parțial înglobată» în [romanul] *Nebunul și floarea*. [5] (Dealtfel credem că studiile viitoare va trebui să analizeze comparativ acest complex proces de cristalizare artistică a unor acelorași teme și motive în cele trei genuri abordate de R. Guga: poezie, roman, dramaturgie). Majoritatea lucrărilor lui Romulus Guga s-au bucurat de frumoase distincții literare și artistice: *Nebunul și floarea* (1970) și *Noaptea cabotinilor* (1977) — Premiul Uniunii Scriitorilor; *Speranța...* — Marele premiu pentru spectacol, Premii de interpretare (masculină— *Florin Zamfirescu*, feminină — *Lucia Boga*), Diploma de onoare pentru regie *(Dan Micu)* — la Festivalul spectacolelor de teatru pentru tineret Piatra Neamț — 1973 și Marele premiu pentru spectacol la Festivalul de teatru politic al studiourilor de televiziune din țările socialiste — Praga, 1975; *Noaptea...* — Premiul pentru cea mai bună opțiune repertorială din dramaturgia originală, Premiul pentru scenografie *(Romulus Feneș)* și altele, la Festivalul de teatru contemporan — Brașov, 1978; *Evul mediu...* — Premiul de regie *(Cristian Hadjiculea)* și Premiul I pentru interpretarea unui rol feminin *(Leopoldina Bălănuță)* — Brașov, 1980; *Amurgul...* — Marele premiu al festivalului, Premiul I pentru regie *(Dan Alecsandrescu)*, Premiul I pentru scenografie *(Emilia Jivanov)* etc. — la Festivalul dramaturgiei românești actuale, Timișoara, 1983.

Iată, deci, o mică fișă bibliografică a ceea ce a însemnat trecerea meteorică printre noi a celui ce a fost omul atît de afabil, de prietenos și de generos, Romulus Guga.

Povestirea *Cioctrlia tndoliată*, singulară printre scrierile sale, oferă cîteva elemente demne de reținut: întîlnirea, pe Dunăre, cu bunica, ce a rămas pentru el, multă vreme, o himeră, «trimiterea» la Agârbiceanu, întîmplări de neuitat din «obsedantul deceniu» — cum l-a numit Marin Preda — și el adus la această «masă a umbrelor».

Scrisă cu puțin timp înainte de însăși trecerea sa la această «masă» (în 1983, anul dispariției și al prietenului său, Nichita Stănescu), povestea *Cioctrlia tndoliată* ilumineză, dinlăuntru, creația și activitatea lui Romulus Guga, cel puțin în cîteva direcții ale personalității lui: patosul justițiar, «patima» istoriei implicarea politică, umanismul său funciar.

Iată, dealtfel, ce mărturisea scriitorul însuși— într-un interviu:

«*Iubesc istoria pentru că este cea mai frumoasă carte despre neamul meu. Lucru de care sînt foarte mîndru și, atunci cînd va veni clipa să închid ochii, voi ști că mă întorc în sufletul unui neam, care e omenos, generos și bun, și care, chiar și sub imperii trecătoare, chiar și pe roata istoriei, nu și-a uitat niciodată versurile sublime pe care talentul său le-a scris, inima sa le-a voit și mintea sa le-a conceput. E un popor care a născocit* **Poemele luminii**.» („*Echinox*", nr. 4 — 5, aprilie-mai 1981, p. 7)

Admirabilă profesiune de credință!

Fănuș BĂILEȘTEANU

---

[1] Vezi studiul *În loc de autobiografie*, în vol. cit., pp. 519—528.
[2] *Loc. cit.*, p. 522.
[3] *Ibidem*, p. 521.
[4] *Ibidem*, p. 521.

CIOCÎRLIA ÎNDOLIATĂ

Cînd, imediat după terminarea războiului, bunica mea, Ţveta Obretcovici din Cuvin, i-a scris tatălui meu că ar voi să-şi vadă nepoţii, nu mă gîndeam că voi trăi cea mai fantastică aventură din cîte îmi amintesc să fi cunoscut în anii aceia. Dacă entuziasmul întîlnirii cu bunica ne copleşea atunci, mai ales pentru prăjiturile excepţionale pe care dînsa, numai dînsa le ştia face, noi, nepoţii ei, ne delectam şi, gîndindu-ne că iar va vorbi cu noi bunica în limba aceea ciudată din care niciodată nu înţelegi nimic. « Trebuie să învеţi sîrbeşte, dragă, cum am învăţat şi eu româneşte », spunea ea, şi însoţea povaţa cu o mîngîiere blîndă şi o mişcare abia perceptibilă a buzelor care era semnul că ne putem apropia cu frunţile plecate de faţa sa pergamentoasă, cu cutele adînci şi ciudate, amintind de o fructă îmbietoare şi îngălbenită de pe etajera cămării sale întotdeauna încărcate, şi unde grădinile bunicii dormeau somnul de veci între geamurile de gutui, caise şi strugurei, în vecinătatea nemuritoarelor borcane cu miere de albină, în care nucile verzi erau ingropate de vii în fiecare toamnă.

Era septembrie atunci, parcă în 1946, foametea încă nu-şi arătase colţii, şi la noi în Bihor erau fructe şi zarzavaturi, mai multe ca niciodată în piaţa cea mare de vite, unde, mai tîrziu, peste cîţiva ani, avea să se ridice cel mai impunător deal şi monument din partea de dincolo de Criş a oraşului.

Bunica avea darul povestirii, ca toate bunicile, şi nouă ne plăcea cel mai mult atunci cînd istorisea despre turme stranii care circulau peste vîrful Balcanilor, undeva în ţara macedonă, de unde, peste muntele sfînt coboriseră strămoşii-strămoşilor noştri, mînaţi ei înşişi de turmele de oi şi de legenda, care noi credeam că o reprezintă, a căutătorilor argonauţi de odinioară. Erau seri minunate acelea, căci poveştile le spunea în limba sa, iar noi nu înţelegeam nimic, căci tata plecase din casa bunicii la şcoală la Cetatea Albă, încă înainte de sfîrşitul primului război mondial, căci aşa voise bunicul ca fiii lui să trăiască în România Mare. Şi atunci, mulţi se întrebau ce ne interesa aşa de mult în poveştile bunicii din momentul în care înţelesul era atît de departe de noi? Probabil inconştientul sufletelor noastre descoperea un izvor pierdut de mult, o memorie ancestrală, cum avea să scrie mai tîrziu savantul american Dement, că toţi purtăm această memorie, doar cheia am pierdut-o undeva pe drum .Vorbele calde, mereu asmuţite spre dor şi mîngîiere, ale vechii limbi sîrbeşti, erau un susur de izvor, care aşa cum obişnuia să spună bunica, ne lasă fluturi peste ochi şi noi trebuie să stăm cuminţi, căci dacă vom rămîne aşa, vom zări îngerii peste pleoape cum ne zboară.

Către începutul lui octombrie, împreună cu tata, Ioan, şi fratele, Dan Gheorghe, am plecat cu trenul spre Orşova, şi spre insula miraculoasă a *Ada-Kalèh*-ului, pe care aveam s-o văd atunci pentru ultima oară. Nu erau semne de toamnă, o vară prelungită, parcă îngîndurată şi nehotărîtă ne-a însoţit tot drumul pînă la Timişoara, Băile Herculane, Orşova, unde aveam să stăm cîteva zile în aşteptarea evenimentului. Ceasurile acelea le-am petrecut în plimbări lungi, şi poate atunci am plecat într-o dimineaţă la *Ada-Kaleh*, unde am descoperit *Cetatea* cea veche austriacă, şi turcească, străzile acoperite şi boltite cu ziduri groase sau altele, coborînd în trepte spre pieţele mici, unde se vindea cafea turcească, rahat, cum numai la *Ada-Kaleh* se făcea, şi dulciurile Orientului. Cîteodată răsunau acordurile muzicii turceşti, şi în poveştile noastre ce ne împuiau capul eram hotărîţi să credem că din clipă în clipă

Romulus Guga, alături de familia Augustin Buzura și de Sanda Popa (1980).

se va dezlănțui o urgie mare, se vor auzi iataganele zvîrcolindu-se prin aer, și vom fi noi urmașii copiilor de la Rovine, ajunși aici la capătul drumului, după ce toți dușmanii au fost izgoniți și Mircea, domnul cel sfînt, s-a așezat în istorie ca un semn de carte. Zilele erau lungi și plicticoase.

Într-o dimineață, tata ne-a vestit că mult așteptata întîlnire va avea loc și n-a mai fost liniște în sufletele noastre, uimiți și, am văzut și revăd și astăzi ziua aceea, atît de ciudată, nedreaptă și de neînțeles pentru anii copilăriei de odinioară.

Ne-am îmbarcat într-o barcă a grănicerilor, un soldat s-a așezat cu pușca la picior alături de noi și am pornit spre mijlocul Dunării. De departe se vedea venind o altă barcă, de la malul celălalt, barcă în care un soldat stătea în aceiași poziție ca al nostru, doar că uniforma părea mai închisă la culoare decît a celui român. Și, în barca aceea stătea bunica, cu părul ei alb, cu rochia ei neagră și ne făcea semne cu mîna, și noi făceam semne, pe măsură ce vîslele ne aduceau tot mai aproape. Era o zi posomorită, parcă soarele nu voia să fie prezent la întîlnirea noastră, și nici ploile nu se hotărau să curgă pe pămînt, privindu-ne pe noi cu ochii în lacrimi, așteptînd clipa aceasta de care ne despărțeau atîția ani. Și în mijlocul Dunării bărcile s-au întîlnit una lîngă alta. Noi n-am avut voie să coborîm în barca cealaltă, nici bunica să coboare, și am stat așa cîteva clipe, îmbrățișîndu-ne peste ramele și marginile bărcilor, cu ochii plini de lacrimi, și am stat așa ascultînd-o pe bunica, care nu și-a găsit altceva mai bun de făcut decît să vorbească sîrbește și noi să nu înțelegem nimic, doar tata îi răspundea, și, din cînd în cînd mîna ei se întindea prin aer și se rătăcea prin părul nostru ca un dor după pămîntul românesc, pe care mai voia să-l simtă o dată. A scos pe urmă borcanele cu dulceață, prăjiturile cele miraculoase, din miez de nucă și miere de albină, cozonacii, cîrnații și le așeza toate cu grijă în barca noastră, nu înainte de a-l servi și pe grănicerul nostru și pe grănicerul sîrb cu cîte o ploscă de ginars sîrbesc, cei doi trăgînd cu nădejde din sticlele primite, dar, pentru a fi cu conștiințele împăcate, întorcîndu-se cu spatele unul la altul, și numai ofurile și ahurile de plăcere însemnînd în timp bucuria de a fi părtași la viața noastră.

Apoi bărcile s-au depărtat, nu înainte ca bunica să-l fi întrebat pe tatăl meu Ioan, ce mai face Agârbiceanu. N-aș fi reținut nici numele, căci numai drumul pe ape mă

durea și bărcile care se îndepărtau. Și n-aveam să ne mai vedem, să ne scriem sau să mai știm unii de alții vreme de 15 ani, cînd mai tîrziu toate aveau să se așeze în albia lor bună, și veacurile de statornică prietenie între neamuri să se redeschidă, era deja prea tîrziu. Bunicul murise, iar bunica, ca o pasăre singură și bolnavă, avea să se refugieze în cuibul nostru, unde, după cîteva săptămîni de liniște, avea să închidă ochii, fără să mai putem rememora nimic din anii care puteau fi minunați și se pierduseră.

Poate și datorită unchiului meu, fratele mai mic al lui tata, mort de tînăr și poet la vremea lui, aveam să scriu și eu prin 1958 versuri, sau poate de vină erau poveștile bunicii, căci bunica pentru mine era un miracol, cum probabil India și China au fost pentru europeni într-o etapă a dezvoltării lor.

« Cine e Agârbiceanu? » aveam să-l întreb pe tata pe drumul de întoarcere.

« Un mare scriitor român care a scris și povești », avea să-mi spună el.

Poate pentru că a scris și povești numele mi s-a fixat alături de cel al bunicii în sufletul meu. Și în vremea cînd, poet, eram la Cluj, și student la litere, cînd trudeam și eu sub dăscălia lui Mircea Zaciu, Iosif Pervain, Leon Baconsky și alții, în vreme ce Breazu și Pașca mai trăiau, i-am însoțit și eu pe drumul lor fără de întoarcere și l-am văzut, la catafalcul lui Breazu, întîia oară pe Blaga, aveam apoi să mă întîlnesc la o coadă într-o alimentară și cu maestrul. Era în haina sa inconfundabilă, neagră și pînă la glezne, peste care se revărsa barba albă și i se sprijineau ochelarii parcă din sîrmă ghimpată în vremea accea, căci nu avea încă dreptul de a fi el însuși.

Și a cerut vînzătoarei o sută de grame de *parizer*. Vînzătoarea a tăiat o felie, a pus-o pe cîntar și a întrebat: « Poate fi mai mult? » « Am spus o sută de grame » — a răspuns bătrînul și a înghesuit pe tejghea bănuții mici de aramă care erau potriviți pentru cantitatea cerută.

M-am gîndit la sărăcia autorului român mult mai tîrziu, cînd bătrînul străbătea orașul în buzunar cu o sticlă strălucitoare de șampanie, vrînd să arate tuturor că și-a recîștigat dreptul de a trăi din munca sa. Și mai tîrziu cînd aveam să-l cunosc, să-i povestesc de bunica mea și de bunicul meu, de întîlnirea aceea de pe Dunăre, aveam să-i văd ochii mici, aproape complet decolorați, care lăcrămau des, și în care lacrimile veneau colorate, aducînd parcă semnul omului de odinioară. El avea să-mi reamintească de lupta românilor din Banat pentru drepturile lor naționale și despre truda bunicului meu, unul din liderii lor, în anii grei ai începutului de secol, sau mai tîrziu, între cele două războaie, cînd fugeau cu toții la București, să caute o mînă de ajutor, pentru ca românul în țara lui să rămînă român. Și *Apusenii* și *Fefeleaga* și *Arhanghelii* și *Căutătorii de aur*, și doamne — ce zile și ce nopți — și ce privilegiu să respiri cerul înstelat în care strălucește un poet ca Blaga și un prozator ca Agârbiceanu.

Pot spune azi c-am avut un privilegiu. Căci generația noastră a întîlnis la vremea descoperirilor o literatură de care nu te puteai sprijini, iar noi aveam nevoie de repere trainice și de căi sigure în care să avem sentimentul că ne continuăm părinții, strămoșii și sensul pentru care acest popor român s-a născut pe pămînt. Ardealul fără cărturari, precum au fost ei, ar fi fost ca o pădure uriașă fără rădăcini. Dar niciodată n-am uitat că Macbeth s-a temut întotdeauna de păduri, de clipa cînd ele pornesc spre castel, să-i împlinească destinul.

Acum, cînd și Marin Preda a murit, într-o ticăloasă zi de mai, să ne gîndim la tot ce avem în sufletul nostru și să chibzuim la comorile noastre, căci prea puține avem și prea ușor se risipesc.

Iată cum mi-am amintit de un septembrie demult uitat, de cămările și poveștile bunicii, în ziua cînd am fost să așez o floare pe mormîntul unuia dintre cei mai importanți misionari ai culturii românești.

1983

(Text ales și îngrijit de Voica FOIȘOREANU-GUGA)

DOSAR: Ion BARBU

Prezentăm mai jos un grupaj documentar inedit Ion Barbu (Dan Barbilian), format din:

1. O scrisoare din anul 1938 a lui Constantin Barbilian către fiul său, precum și o recomandare autografă a profesorului universitar Dan Barbilian pentru unii dintre studenții lui, din care se desprind interesante date referitoare la activitatea universitară a acestuia.

2. Consemnarea unei convorbiri pe care am avut-o în anul 1985 cu Gerda Barbilian, soția poetului, pe marginea cărților din biblioteca lui Ion Barbu.

3. Cîteva scrisori păstrate în arhiva Gerda Barbilian și pe care aceasta mi le-a dăruit, adresate lui Dan Barbilian, prin anii '30—'40, de mai tînărul său coleg, prof. univ. Miron Nicolescu, viitor președinte al Academiei.

4. O fotografie a lui Ion Barbu din timpul sărbătorilor de iarnă ale anului 1938, pe care le-a petrecut la Giurgiu, împreună cu soția și părinții *(supra)*.

5. O fotografie a judecătorului pensionar Constantin Barbilian din aceeași vreme (1938), cu cîteva luni înainte de epistola către fiul său, mai sus amintită (fotografie la care constatăm o asemănare izbitoare cu figura lui Ion Barbu în cei din urmă ani ai vieții).

6. Invitația adresată lui Dan Barbilian de Primăria orașului Oslo de a lua parte la dineul organizat la Hotelul „Bristol", în seara zilei de 15 iulie 1936, cu ocazia Congresului internațional al matematicienilor.

Sorin POPESCU

Profesor universitar

POET DE GENIU ŞI, ÎN ACELAŞI TIMP, matematician de renume, Ion Barbu (Dan Barbilian) nu suporta mediocritatea, suficienţa, subliniind-o dispreţuitor sau batjocorind-o ori de cîte ori o depista la unul sau altul dintre semenii săi.

Această atitudine o dovedea, cu deosebire, în calitate de profesor la Universitatea din Bucureşti, cînd nu pregeta să trîntească la examene pe toţi nepregătiţii, nechemaţii în ale ştiinţei numerelor, cu profunda convingere că numai astfel îşi făcea datoria.

După părerea sa — menţionată de Gerda Barbilian în volumul de amintiri despre Ion Barbu —, dacă în timpul liceului mai era de înţeles lipsa de stăruinţă, superficialitatea în pregătirea şi însuşirea unor materii, odată profesiunea aleasă, nepriceperea şi dezinteresul, generînd mai departe incompetenţă, erau inadmisibile. Cînd era pus totuşi în situaţia să acorde calificative mediocrităţii, o făcea potrivit unui sistem de notare aparte, care dezvăluia şi atitudinea sa faţă de aceasta (nota, de pildă: « 5, cu scîrbă »).

Nu admitea nici un fel de ingerinţă în aprecierea studenţilor, era imun la orice intervenţie din afară, chiar dacă provenea de la cei apropiaţi lui, după cum rezultă din scrisoarea, inedită, pe care o reproducem, prin care tatăl său, Constantin Barbilian, fost prim-preşedinte al Tribunalului din Giurgiu, îi reproşa că nu a trecut la examen pe o studentă din acest oraş. Nici chiar rugămintea părintelui său, magistrat integru, dar preocupat şi de principii de echitate în aplicarea justiţiei — la care D. Barbilian ţinea deosebit de mult şi a cărui moarte, în 1939, l-a marcat profund — nu a reuşit să-l clintească în convingerea sa, potrivit căreia notele se acordă exclusiv după merit.

Scrisoarea bătrînului judecător de la Giurgiu are mai mult decît o valoare documentară pentru biografia poetului. Are în primul rînd o valoare morală, general umană. (Paradoxal, prin refracţie, ea poate explica şi... intransigenţa profesorului universitar).

Dragă Dane

Mulţumesc pentru sfaturile date, şi regret că te plictisesc din nou.

Cunosc demult principiul *dura lex sed lex.*

În aplicarea acestui adagiu însă, în care văd că te încăpăţînezi, eu ca judecător dintr-o bucată — expresie cu care m-ai onorat —, ca şi orice profesor tot dintr-o bucată, am căutat să fiu şi *echitabil* şi tot aşa ar trebui să fii şi tu.

Aplicarea integrală a legii duce de multe ori la o ferocitate inutilă şi dăunătoare.

De aceea Societatea, la toate popoarele civilizate, a înlesnit judecătorului, cu diferite texte de legi, să reducă pedepsele cu închisoare pentru unele infracţiuni, în cazurile unde crede, la o simplă amendă, şi chiar să şi achite.

Tot aşa trebuie să fie şi la voi, profesorii examinatori, în vigoare dreptul de apreciere; unde poţi da nota 6 în loc de 5, fără să-ţi ceară nimeni socoteala.

Nu cred să aveţi vr-un cîntar de farmacie, sensibil pînă la miligram, în darea notelor.

Să nu pui la grea cumpănă conştiinţa că ai făcut un rău, asta se cere unui bun judecător, ca şi unui bun profesor examinator.

Prea multă rigiditate se numeşte capsomănie şi încăpăţînare de animal, care nu cadrează cu un om al cărui nume a trecut demult în ştiinţă. Aş înţelege-o asta la un belfer, dar nu la un om ca tine.

Eu, care sînt părintele tău, te-am rugat un lucru care se poate, nu un lucru care să te compromită, am cerut o mică indulgenţă, nu o clemenţă.

Mama fetei nu m-a minţit, nu m-a mistificat, poate că eu am înţeles-o greşit. Eu i-am promis că voi interveni, acum tu eşti liber să mă sacrifici, să mă depreciezi în faţa lumii, voi trage consecinţele.

N-am fost vrednic să fiu luat în seamă de tine nici pentru un fleac. Sunt plin de amărăciune, eşti un om fără inimă.

Fă cum crezi, un lucru însă îţi mai cer, *nu fi irascibil, nu fi răzbunător cu acea* nenorocită.

Scuză-mă că te-am deranjat cu divagaţiunile unui om senil trimiţîndu-ţi această scrisoare *humoristică*, care va avea, şi de astă dată, un efect comic asupra ta.

C. BARBILIAN

18 iunie [1]937 Giurgiu

Scuză-mă că te-am deranjat cu divaga-
ţiunile unui om senil trimiţîndu-ţi această
scrisoare humoristică, care va avea şi de astă
dată, un efect comic asupra ta.
18 Iunie 937 — C. Barbilian
Giurgiu

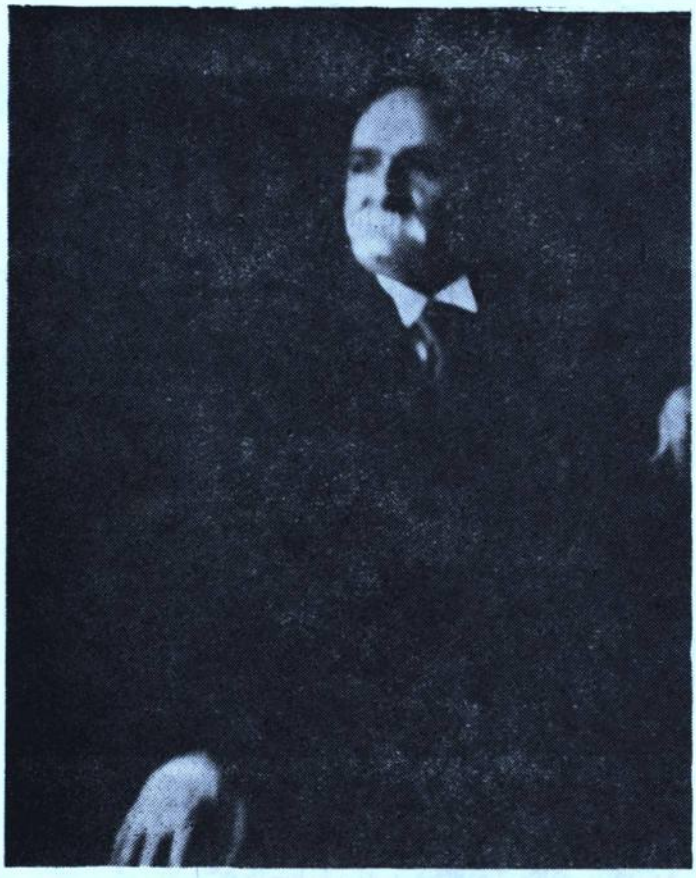

Constantin Barbilian — tatăl poetului —

După cum îmi destăinuia soţia sa, o singură dată Dan Barbilian şi-a călcat pe inimă şi a promovat, la rugămintea unanimă a confraţilor săi, un student, strălucitor la celelalte discipline, dar care nu reuşea să se descurce în faţa exigentului profesor. Întorcîndu-se la catedră, după examen, D. Barbilian, cu mîinile în sus, a exclamat: «S-a comis crima!». Căci pentru el era un sacrilegiu, o adevărată crimă ceea ce săvîrşise.

Dar profesorul Dan Barbilian nu ezita să se entuziasmeze sincer şi să noteze cu calificative maxime pe acei studenţi la care credea că întrezăreşte scînteia matematicilor, observîndu-i atent şi îndrumîndu-i îndeaproape pentru a-i face să progreseze în căutările începutului.

Întru ilustrarea celor spuse, reproducem alăturat ciorna unei scrisori inedite, din anul 1952, prin care Dan Barbilian recomanda directorului Institutului de Matematică — unde funcţiona ca şef de secţie — pe unii dintre cei mai buni studenţi ai săi, aflaţi în ultimul an de studii, pentru a fi cooptaţi ca cercetători la Secţia de algebră a acestui institut, după absolvirea facultăţii.

Domnule Director,

Mi-ați cerut să propun pentru viitoarele locuri de afiliați ai Institutului de Matematici, secția de Algebră, studenții pe cale de a termina anul IV de matematice.

În primul rînd se cuvine să menționez pe *Ștefan Pană* și *Marcel Chirnoagă*. [1] Cel dintîi dovedește o înclinare timpurie pentru cercetările abstracte, înțelegere și ascuțime. Cel de al doilea are, la o dezvoltare mai puțin bruscată a tînărului său talent matematic, multă stăruință, metodă și o adevărată pasiune atît pentru Algebră, cît și pentru Teoria Numerelor.

Într-un al doilea rînd trebuie să menționez pe *Meghea Constantin*, pentru observațiile pline de spontaneitate de la seminariile noastre, și pentru cunoștințele sale mai variate în cîmpul matematicelor. Nu sunt sigur însă dacă a căpătat pentru Algebră un interes mai durabil.

Cu deosebită stimă

D. BARBILIAN

Observăm, chiar și în această succintă recomandare de rutină, observațiile pertinente pe care le face profesorul Barbilian cu privire la fiecare în parte dintre candidați, grija deosebită în alegerea cuvintelor care să exprime cel mai exact aptitudinile acestora, înalta exigență și devoțiune cu care își împlinea sarcinile de dascăl.

S. P.

[1] Este vorba de viitorul grafician Marcel Chirnoagă.

La Ville d'Oslo

prie

M. Dan Barbilian

de lui faire l'honneur

de prendre part au dîner organisé

à l'hôtel Bristol

le Mercredi 15 Juillet à 20 heures

à l'occasion du

Congrès International des Mathematiciens.

Cu Gerda BARBILIAN despre Ion BARBU
— cărțile sale și ale altora —

— Stimată Doamnă Gerda Barbilian, la 18 martie, anul acesta[1] Ion Barbu ar fi împlinit 90 de ani. Ce sentimente vă încearcă rememorînd viața alături de marele poet și matematician?

— Am simțit, aproape instinctiv, încă de la începutul traiului lîngă Dan, că am de-a face cu un om deosebit, înzestrat cu însușiri ieșite din comun, care nu se încadra în tiparele obișnuite, și am căutat să-i fac viața mai suportabilă, să-l feresc, pe cît posibil, de grijile și necazurile ei mari și mici, de multe ori cu sacrificii și renunțări din partea mea. După moartea lui, n-am trăit decît cu gîndul de a-i cinsti cît mai bine memoria. Iar acum nu mă pot opri să nu încerc un sentiment de satisfacție și mîndrie.

Pot spune, fără să mă înșel, că recunoașterea unanimă a poeziei lui Ion Barbu a venit abia în ultimii douăzeci de ani, cînd edițiile succesive apărute, traducerile în alte limbi l-au redescoperit și impus în conștiința maselor largi de cititori, așezîndu-l definitiv în rîndul marilor ctitori ai spiritualității românești. Probabil că dacă ar fi trăit, soțul meu ar fi fost el însuși uimit de deosebita răspîndire și cunoaștere a creației sale literare, altădată prețuită numai într-un cerc restrîns de inițiați.

Sînt mulțumită că am contribuit, cu modestele mele puteri și mijloace, la un asemenea rezultat.

— Ce volume Ion Barbu (Dan Barbilian) urmează să apară în acest an jubiliar?

— La sfîrșitul anului 1984, în „Biblioteca pentru toți" a apărut ediția a II-a din *Versuri și proză*, îngrijită de regretatul Dinu Pillat. Anul acesta a ieșit de sub tipar volumul II din cartea Dan Barbilian — Ion Barbu — *Pagini inedite*. Urmează ca la „Cartea Românească" să apară în curînd *Joc secund*, ediție bibliofilă, în redactarea și formatul din anul 1930 (propriu-zis din 1929, dacă avem în vedere faptul că unele exemplare sînt dăruite în acel an de poet prietenilor săi).[2]

În sfîrșit, va mai apărea un volum de algebră, la Editura Didactică și Pedagogică, constituind, într-un fel, volumul IV al *Operei didactice*.[3]

---

[1] 1985, anul convorbirii.

[2] Volumul a apărut în anul 1986, în îngrijirea lui Romulus Vulpescu.

[3] Este vorba de volumul Dan Barbilian — *Algebră*, apărut în anul 1985, cu sprijinul Secției de matemati că a INCREST, sub îngrijirea cercetătorului dr. Horia Pop.

Convorbirea cu Gerda Barbilian, consemnată în rîndurile alăturate, a avut loc în mai multe după-amiezi, petrecute în casa Domniei-sale, prin lunile ianuarie—februarie 1985, anterior expoziției omagiale care urma să se deschidă la Muzeul Literaturii Române, cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la nașterea poetului (la al cărei vernisaj m-a rugat s-o reprezint). I-am citit materialul rezultat într-o primă formă, urmînd ca el să fie definitivat și să îl oferim spre publicare unei reviste literare, probabil la „*Viața Românească*" sau „*Ramuri*". Din păcate, lucrurile au rămas în fază de proiect și n-au fost duse pînă la capăt în timpul vieții Gerdei Barbilian.

Am considerat, totuși, acum, că această convorbire, conținînd multe amănunte inedite din viața lui Ion Barbu, care completează cartea de amintiri a Gerdei Barbilian, merită să fie dată publicității pentru netăgăduitul său interes documentar. Ea se constituie, în același timp, ca o mărturie a abnegației, devotamentului nemăsurat cu care l-a înconjurat pe poet admirabila sa tovarășă de viață.

S. P.

Ştiu, de asemenea, că este anunţat şi un volum bilingv, român-francez, în Editura „Minerva", traducător fiind profesorul Paul Miclău. [4]

Ce deosebire faţă de situaţia din anii 1950, cînd poezia lui Ion Barbu era atacată de criticii «la modă» sau, în cazul cel mai fericit, trecută sub tăcere! În legătură cu aceasta, aş vrea să evoc un episod dureros, aproape necunoscut. În septembrie 1950, într-un articol nesemnat din „*Scînteia tineretului*", intitulat *Cu privire la unele aspecte ale învăţămîntului în Facultatea de Matematică şi Fizică din Bucureşti*, Dan Barbilian era învinuit, alături de profesorul Froda, de a fi păstrat o linie «formalistă, obiectivistă, abstractă», fără contact direct cu viaţa şi de a fi făcut «ştiinţă pentru ştiinţă» în cursurile şi la seminariile sale. Temîndu-se că ar putea fi înlăturat de la facultate, înfricoşat de perspectiva de a rămîne pe drumuri, Dan redactează un lung memoriu în care respinge, punct cu punct, acuzaţiile aduse.

În final, pentru a preveni legătura ce s-ar fi putut face între creaţia sa poetică, catalogată în epocă drept «retrogradă, formalistă», şi activitatea sa ştiinţifică, el se dezice de poezia anilor 20—30, spunînd:

REMEMBER

DE

MATEIU ION CARAGIALE

Lui Ion Barbu
26 Mai 1928
Autorul

«...încît n-am conştiinţa că fostul meu formalism literar, extirpat prin propria-mi voie, ar ameninţa să se transforme într-un formalism matematic».

Era, bine-nţeles o negare *pro forma*, dar ce trist că se ajunsese pînă aici!

— Trist, într-adevăr. Să revenim însă la prezent, cînd situaţia este cu totul alta. Pe cînd o monografie Ion Barbu?

— Dinu Pillat a fost primul care a scris, mai amplu, despre viaţa şi opera lui Ion Barbu. Bineînţeles că au rămas încă multe de spus. Nu ştiu dacă vreunul dintre istoricii noştri literari şi-a propus să dea o lucrare de acest fel.

În anul 1982, am primit însă de la Alexandru Ciorănescu, prin bunăvoinţa sorei sale, acad. Ecaterina Neniţescu-Ciorănescu, o carte dedicată lui Ion Barbu, tipărită în „Twayne's world Authors series" şi în care acesta este proiectat în contemporaneitatea universală, fiind socotit unul dintre marii noştri poeţi ai secolului XX. Alexandru Ciorănescu spune chiar: «*...one of greatest Rumanian poets of our century and perhaps the greatest of all...*» [5].

Ţin foarte mult la această carte, semnalată şi de „*România literară*", într-un articol despre autorul ei. Ciorănescu mi-a trimis-o cu următoarea dedicaţie: «*Omagiu Doamnei Gerda Barbilian, cu gratitudine pentru tot ce m-a învăţat de mult şi acum*». Se referă,

[4] Volumul a apărut în 1985, sub titlul: Ion Barbu — *Nadir latent*.
[5] «Unul dintre marii poeţi români ai secolului nostru şi poate cel mai mare dintre toţi».

desigur, la împrejurarea că, prin anul 1932, l-am avut student la Facultatea de Litere, fiind asistenta prof. Mândrescu. De asemenea, cunoştea cartea mea de amintiri despre Ion Barbu, pe care o citează în bibliografie.

— Credeţi că s-ar mai putea descoperi în viitor alte creaţii literare ale lui Ion Barbu?

— De la moartea sa, au fost date la iveală destule pagini inedite, atît poezie, cît şi proză, de către Romulus Vulpescu, Dinu Pillat, Barbu Brezianu, Oscar Lemnaru şi alţii. A apărut un volum de corespondenţă a lui Ion Barbu[6], unele scrisori avînd o netăgăduită valoare literară. Eu ţin, apoi, în mod deosebit, la însemnările cu caracter autobiografic, de evocare a vremurilor şi prietenilor din anii adolescenţei şi tinereţii, cuprinse în paginile vechilor numere din „*Gazeta Matematică*" şi incluse în cele două volume de *Pagini inedite*, prefaţate de acad. Gh. Mihoc, prietenul său.

În revista „*Manuscriptum*" au apărut variante ale unor poezii, versuri de circumstanţă etc., care întregesc opera barbiană. Am citit în cartea lui Liviu Călin, *Corespondenţa între Al. Rosetti şi G. Călinescu*, că lui Al. Rosetti nu i-a mai fost restituit în 1955, de către un tînăr scriitor (tînăr atunci!), un carnet cuprinzînd poezii ale lui Ion Barbu.[7] Sper ca cel puţin să nu fie pierdute pentru totdeauna!

Este foarte posibil ca şi în viitor să apară unele creaţii ale poetului, mai ales variante ale poeziilor sale cunoscute, ştiut fiind obiceiul său de a scrie, după memorie, diverşilor prieteni ori cunoscuţi, unele versuri, după care dăruia acestora manuscrisul. Mă gîndesc, dealtfel, că nici prima variantă a *Domnişoarei Hus*, trimisă de Ion Barbu, din Germania, lui Vianu, n-a fost descoperită pînă acum.

Cred că tot ce-a rămas de la Ion Barbu ar trebui dat publicităţii, pentru a uşura şi întregi înţelegerea personalităţii şi creaţiei sale.

— În timpul vieţii, lui Ion Barbu nu i-au apărut, după cum se ştie, decît două volume: DUPĂ MELCI, **în 1924, şi** JOC SECUND, **în 1929. Aceste volume existau în casa poetului, la moartea sa?**

— Se ştie că Barbu a fost nemulţumit de ilustraţiile lui Teişanu la volumul *După melci* şi n-a păstrat nici un exemplar din această primă carte. În momentul cînd ne-am cunoscut, în 1924, Dan mi-a dăruit volumul *După melci* pe care i-l trimisese Tudor Vianu în Germania. Exemplarul l-am lăsat la familia mea din Cottbus, pierzîndu-se în timpul războiului împreună cu multe alte lucruri.

Cît despre *Joc secund*, singurul exemplar pe care-l poseda din ediţia format mare — din cele numai 70 tipărite —, l-a încredinţat, prin anii '30, unui profesor din Misiunea franceză de la Cluj, pentru a-l traduce; acesta a plecat însă din ţară, fără să-l restituie.

Astfel că la moartea sa, în 1961, nu exista în locuinţa poetului decît un singur exemplar din *Joc secund*, în formatul mic, şi acesta cumpărat de Dan, în 1958, de la « franzelarul Gagel, legat gata » — cum consemnează el pe coperta interioară a cărţii.

Ştiu însă că unele exemplare din *Joc secund* — chiar din cele format mare — fuseseră dăruite de Ion Barbu unor prieteni, imediat după apariţia volumului sau ulterior.

— Ne-am propus să vorbim şi despre cărţile din biblioteca lui Ion Barbu, despre preferinţele lui literare.

— Ion Barbu n-a cumpărat niciodată decît cărţile pe care le preţuia. Multe volume le-a primit, cu dedicaţii, de la prietenii săi, scriitori sau matematicieni.

Biblioteca pe care o vezi aici, la parter, în camera de toate zilele, şi care a adăpostit cărţile poetului, are o mică poveste. Înainte de a muri, în 1939, tatăl lui Dan, Constantin Barbilian, a cumpărat un nuc, l-a ţinut mai mult timp, pînă s-a uscat bine şi l-a trimis fiului său la Bucureşti. Un meşter ungur ne-a confecţionat, după desenele mele, această bibliotecă, imitaţie de stil florentin, relativ de mici dimensiuni,

[6] Volumul *Ion Barbu în corespondenţă*, apărut în anul 1982, a fost îngrijit de Gerda Barbilian şi Nicolae Scurtu.

[7] Vezi pp. 133–134 din volumul amintit, Editura „Eminescu", 1984.

două fotolii și un scaun impozant pentru birou, pe care Dan îl numea « episcopal » și pe care nu s-a așezat niciodată, întrucît nu obișnuia să scrie decît în pat. Meșterul, care își avea atelierul pe actuala stradă „Nuferilor", a plecat în 1940 în Ardeal, în teritoriul răpit prin Diktatul de la Viena, cu restul de lemn ce-i mai rămăsese din nucul nostru.

Dan mai ținea unele cărți, cu deosebire matematice, cursuri, precum și manuscrise la care lucra, pe un raft lîngă patul din camera mică de la parterul locuinței. După moartea lui, am fotografiat toate lucrurile din casă, pentru a se păstra imaginea lor din acel moment. Iată aici fotografii ale încăperii de la parter, unde ne aflăm, în care se văd biblioteca și biroul, precum și din camera mică, cu raftul de cărți și o măsuță lîngă pat, plină cu manuscrise, cursuri și cărți.

— Ion Barbu a păstrat cărți de la părinții săi?

— La moartea mamei, în 1956, soțul meu a adus de la Giurgiu cîteva cărți de care se simțea legat afectiv. Erau, în primul rînd, cele 17 volume ale *Marii Enciclopedii franceze*, cumpărate de tatăl său înainte de primul război mondial și de care amintește cu nostalgie în notițele cu caracter autobiografic din vechile numere ale *„Gazetei Matematice"*. Dan îmi povestea cum a învățat să silabisească în franceză după textele din enciclopedii, la care apela destul de des cînd era interesat de un subiect sau altul. Deseori, în copilărie, răsfoia cîte un volum al enciclopediilor, stînd pe jos, în mijlocul camerei, se cufunda în lectură și adormea pe carte: mama sa, Smaranda, nu-i admitea să citească în pat, cum va fi obiceiul său mai tîrziu. Enciclopediile le-am dăruit în urmă lui Dinu Pillat.

În afară de enciclopedii, Dan a mai păstrat, dintre cărțile provenite de la părinți, o ediție populară, în franceză, a *Iliadei*, cîteva cărți vechi de drept, dar mai ales volumele apărute în „Biblioteca pentru toți", ale lui Anton Pann *(Nastratin Hogea)* și Ion Ghica, *(Scrisorile* către Vasile Alecsandri). Ultimele două, am spus-o și în cartea mea, se numărau printre cărțile sale de inimă, pe care le recitea adesea, aflîndu-se totdeauna pe măsuța de la căpătîiul patului. Cu o nepoată directă a lui Ion Ghica, Natalia, căsătorită cu inginerul Teodor Balș, fost inspector general la Căile ferate și care fusese crescută chiar de scriitor, la proprietatea sa de la Ghergani, am fost prieteni toată viața. Natalia Balș, care își avea locuința lîngă noi, pe strada Dr. Iatropol, a murit anul acesta, în februarie, la peste 90 de ani.

Iată, apoi, o altă carte a tatălui său. Este cărticica lui Tudor Vianu despre Ion Barbu, apărută în Editura „Cultura Națională" în 1935, și care poartă următoarea dedicație:

« Domnului C. Barbilian—Omagiul respectului și dragostei cuvenite tatălui lui Ion Barbu și al duioșiei cu care îmi permit a mă reaminti vechilor prieteni ai tatălui meu

8 Martie 1935

T. VIANU ».

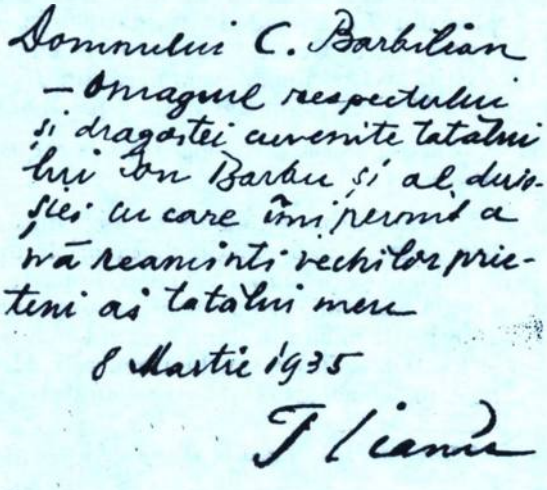

Cartea are multe sublinieri pe text, făcute de Constantin Barbilian, semn că acesta a citit-o cu atenție. Dan, se știe, considera că Vianu nu l-a înțeles și nu a păstrat volumul trimis lui de autor.

— Despre alte cărți ale unor scriitori români, aflate în biblioteca lui Ion Barbu, care dezvăluie și unele dintre preferințele poetului, ce ne puteți relata?

ION BARBU

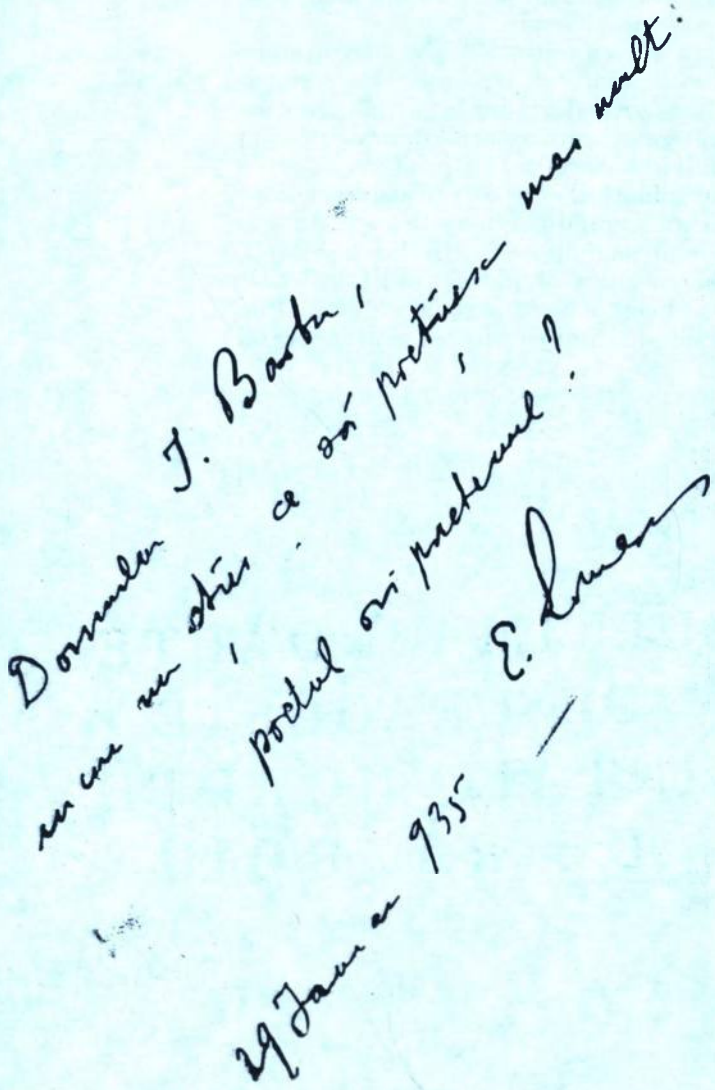

— Bineînțeles, Ion Barbu prețuia, dintre autorii români, în primul rînd pe Eminescu, avînd unele ediții mai vechi din poeziile acestuia. Îmi povestea cum, în liceu, se ducea în cimitirul Bellu și citea la mormîntul poetului *Scrisoarea a III-a*, *Odă (În metru antic)* și altele. Avea în bibliotecă primele trei volume din ediția scoasă de Paul Zarifopol, a lui I. L. Caragiale pe care-l prefera în schițe și nuvele. Noi am fost prieteni cu N. N. Costache Caragiale (Nae), nepot în linie directă al lui Costache Caragiale, fratele tatălui lui Ion Luca și al lui Iorgu Caragiale, de la care am și unele scrisori. Într-un timp am dorit să cumpărăm de la N. N. Costache Caragiale locul său de veci din cimitirul Bellu, situat lîngă mormîntul lui Eminescu. Dealtfel, socrii mei fuseseră, la rîndul lor, prieteni cu Nicolae Costache Caragiale, tatăl lui Nae.

Într-o vreme, Dan era amic cu Luki Caragiale, fiul lui Ion Luca. Țin minte cum Dan rîdea, ca de-o șotie pe care o făcuse, povestindu-mi că poezia *Răsturnica*, despre a cărei paternitate s-a vorbit mult, crezîndu-se că era scrisă de Vinea, a compus-o la sugestia lui Luki, într-o anume împrejurare.

— Dacă tot ați vorbit de unii membri ai familiei Caragiale, cred că nu puteți să-l omiteți tocmai pe Mateiu.

— Ion Barbu l-a prețuit enorm pe Mateiu I. Caragiale, scriind despre *Craii de Curtea-veche* imediat după apariția cărții, din care știa pe de rost pagini întregi.

Uite aici primul volum tipărit al lui Mateiu, *Remember*, exemplar de lux, apărut în Editura „Cultura Națională" în 1924. Are pe el o scurtă dedicație:

« Lui Ion Barbu, 26 Mai 1928,

Autorul »

Dăruirea acestui exemplar lui Barbu este, dealtfel, consemnată în *Jurnalul* ținut de Mateiu. [8] Probabil că relațiile dintre ei au fost într-o perioadă ceva mai strînse, de vreme ce în același *Jurnal* am citit că în 1927 Mateiu I. Caragiale s-a deplasat în trei rînduri la Giurgiu, pentru a sta de vorbă cu Constantin Barbilian în legătură cu un proces pe care-l avea. [9]

În volumul: Mateiu I. Caragiale — *Dosar al existenței*, Muzeul Literaturii Române, București, 1980, pp. 82—83:

« *26 martie 1928 — I-am dat lui Ion Barbu un exemplar din* REMEMBER. »

[9] Consemnările lui Mateiu I. Caragiale figurează la pp. 74—75 din vol. sus citat, pentru zilele de 11 și 22 ianuarie, precum și 14 februarie 1927 (« chestiunea Slătineanu Elena »).

Dan mai poseda și ediția definitivă a operelor lui Mateiu, îngrijită de Perpessicius, pe care o legase în pînză de culoare grenât și care poartă acum pe cotor inițialele sale: « *D.B.* » Era o carte la care revenea mereu, pentru a o reciti.

Vreau să amintesc aici și o altă carte, care, fără a avea o deosebită valoare literară era prețuită mult de Dan. Volumul se numește *Sub Vulturul Moldovei*, este scris de magistratul Nicolae N. Pancu, fost ajutor al lui Constantin Barbilian în „exilul" acestuia în Moldova, la Dămienești, și descrie cu multă putere evocatoare atmosfera de început de secol a tîrgului în care a sosit Dan după absolvirea clasei a II-a primare.

Pe cîteva din paginile cărții, soțul meu a făcut adnotări, care corectează unele afirmații ale autorului. În cartea mea de amintiri am reprodus cîteva din ele. Iată și una care n-a mai fost publicată, aflată la subsolul paginilor 66—67. Ea face rectificări în legătură cu un pasaj din carte, în care se arată că judecătorul Constantin Barbilian venise la Dămienești însoțit de un băiat de 9 ani și de cățelușa Pik. Dan, care își aducea aminte, în cele mai mici detalii, de cîinii pe care i-a avut, notează:

« *Aici Pancu are o slăbiciune de memorie. E vorba de Miss, cățelușa foxtericră dăruită nouă de Ghcorghe Lalu, din Piatra Neamț, cu doi ani în urmă (1992 toamna), pe cînd era supleant la Cîmpulung. Miss a murit în 1914 vara, pe cînd ne găseam în vilegiatură la Cîmpulung și doarme în grădina lui Mutuligă, a cărui casă o închiriasem pentru sezon (str. Negru Vodă, între casele lui Cocăneanu și casa Dr. Nanu). A avut un singur copil, Fox (+1910).* »

— Poate ne dăruiți cîteva dedicații inedite aflate pe cărțile din bibliotecă.

— Mi-e greu să aleg, între atîtea cărți, pe cele care poartă dedicații mai semnificative. Prietenii săi — Tudor Vianu, Al. Rosetti, Mihai Moșandrei, Al. Philippide, Zaharia Stancu și atîția alții — îi trimiteau fiecare volum apărut, totdeauna însoțit de cîteva cuvinte, în semn de omagiu care nu era deloc de circumstanță. În cartea mea se găsesc unele dintre aceste dedicații.

Să încercăm, totuși, să alegem și altele.

Iată-l pe Eugen Lovinescu, scriind pe volumul *Mite* apărut în 1935:

« *Domnului I. Barbu,*
în care nu știu ce să prețuiesc mai mult: poetul ori prietenul?

E. LOVINESCU *29 ianuarie 1935* ».

Sau pe Camil Petrescu, care pe volumul I din *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*, ce apărea în 1930 la „Cultura Națională", înscria aceste rînduri memorabile:

« *Lui Ion Barbu,*
a cărui inteligență înaltă e pură poezie (nu poezie pură) și a cărui poezie adîncă

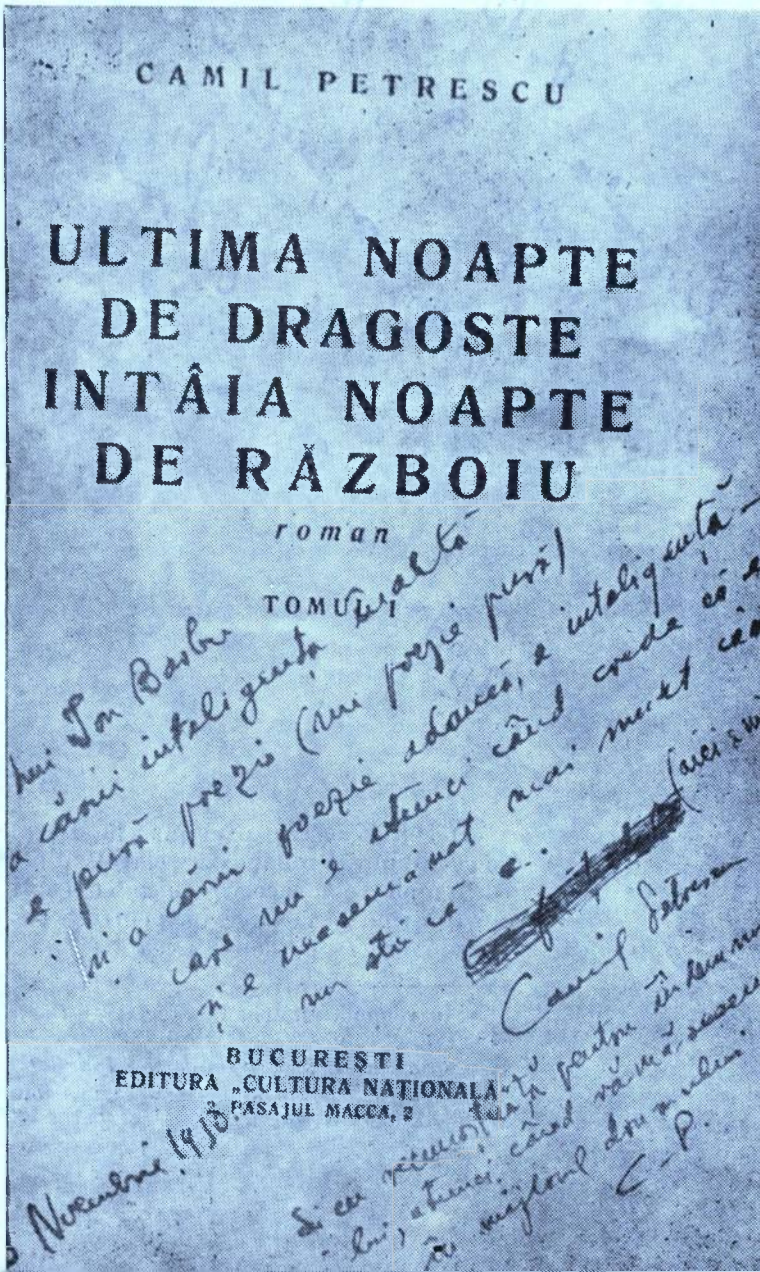

e inteligență — care nu e atunci cînd crede că e și e neasemuit mai mult cînd nu știe că e (aici e misterul).
3 noiembrie 1930

Camil PETRESCU

Și cu recunoștință pentru îndemnul lui, atunci cînd rămăsesem în mijlocul drumului».

Mihai Moșandrei, colegul și prietenul său de-o viață, scria pe exemplarul nr. 25, nepus în comerț, al cărții sale *Lisimac*, apărută în Editura „Casa Școalelor", în 1944:

« Lui Ion Barbu,
Celui mai vechiu și mai bun prieten, acest Lisimac, *reînviat fără voia mea, sub același semn războinic, sub care a trăit.*
Cu neschimbată afecțiune
Mihai MOȘANDREI »

Dintre cărțile trimise de Tudor Vianu, volumul *Imagini italiene*, apărut în 1933, făcînd aluzie la zilele și nopțile petrecute împreună, consemnează:

« Lui Dan Barbilian,
Această călătorie, cu mai puține întîmplări decît ale noastre împreună, rămase nescrise.
Sept[embrie] 1933

T. VIANU »

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

Pe volumul I din monumentala sa operă, *Istoria limbii române*, apărut în 1938, Al. Rosetti nota:

« Lui Ion Barbu
marelui poet
scumpului prieten
cu inalterabilă dragoste și
admirație

Al. ROSETTI »

Iar V. G. Paleolog îi scria pe volumașul despre C. Brâncuși:

« Poetului Ion Barbu, pentru opera sa de descălecare în veacul nou al vorbelor românești
Îi închină autorul
Corlate, iunie 1938, Dolj

V. G. PALEOLOG »

Pentru a încheia acest capitol, să citim împreună versurile, cred, inedite*, pe care Romulus Vulpescu le dedica lui Ion Barbu, în 1958, pe volumul de traduceri din opera «magistrului» François Villon:

Lui Ion Barbu

Gestul arcului și evul însumînd în unghi, ogivă,
Gotica, de smalț, rigoare și lumina în răspăr
Timpul, de a cărui sgură pregetai să i-o dezbăr
Pezevenghea lui de viață și poetica parșivă

Sunet lung și ritm, pecete grea de rost și întrebări,
Țărmul visului și spaima rătăcirii în derivă,
Orizonturi nălucite consemnate-n foi de-arhivă,
Piedici sînt peste al căror sens simbolic nu mai săr.

* Evident, *inedite*, după cum ne-a confirmat, cu plăcută surprindere, chiar autorul lor *(n.r.)*.

Toate ți le-nchin, magistre, unic, lui deopotrivă,
Singur, pasionat, teribil vistier de adevăr!

Romulus VULPESCU

În București la
30 mai 1958»

— Cîteva cuvinte despre unele cărți de autori străini, păstrate în bibliotecă.

— În afara cărților polițiste (în special englezești) și a unora de factură istorică (mai ales franțuzești), Dan nu avea în bibliotecă decît puține cărți de autori străini, doar poeți și scriitori pe care îi prețuia cu deosebire. Stăpînind la fel de bine limbile germană, franceză, engleză, citea în original autorii săi preferați, care au rămas cam aceiași de-a lungul întregii vieți și din ale căror scrieri există volume și în bibliotecă: Rilke, Rimbaud, Poe, Baudelaire, Proust, Shelley, Coleridge, Longfellow, Moréas, Dostoievski (în franceză). Unele dintre cărți sînt legate de Dan și poartă inițialele sale, «*D.B.*», ca acest volum de povestiri și povestiri fantastice al lui Edgar Allan Poe, sau ca operele poetice ale lui Samuel Taylor, Coleridge ori Shelley, toate apărute în celebra editură „Bernhard Tauchnitz" din Leipzig, în secolul trecut.

— Cu ce credeți că am putea încheia această convorbire, stimată Doamnă Gerda Barbilian?

— Cu un gînd care mă frămîntă de mai mult timp și pe care țin să-l exprim aici. Mulți, chiar foarte mulți dintre scriitorii și poeții români, contemporani lui Ion Barbu — aș numi pe Camil Petrescu, Arghezi, Vinea, Blaga, Pillat, Goga, Bacovia, Călinescu, Vianu etc. — beneficiază de ediții de opere complete, unele în curs de apariție, altele deja încheiate.

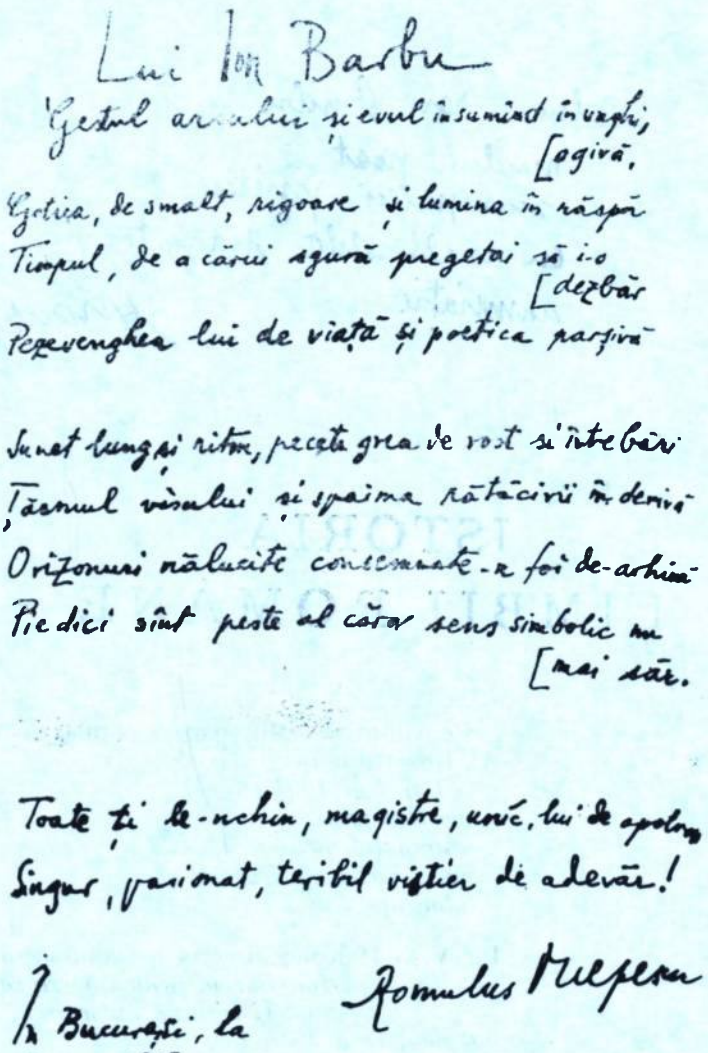

Nu înțeleg cum de Ion Barbu a fost omis de pe această listă. Socot că este timpul ca editurile să se hotărască pentru a întreprinde ceva în această direcție. Trebuie, într-adevăr, ca întreaga creație literară a lui Ion Barbu — care dealtfel nici nu este de prea mare întindere — să fie adunată în cîteva volume, însoțite de un aparat critic corespunzător. Aș dori să trăiesc cel puțin pînă a vedea începută această ediție, pe care aș socoti-o încununarea ostenelii întregii mele vieți, și, într-un fel, justificarea ei.

Ion BARBU
în corespondență cu
Miron NICOLESCU

CORESPONDENȚA PE CARE O PUBLICĂM — Miron Nicolescu către Dan Barbilian — este formată din 13 scrisori, cărți poștale ilustrate, o telegramă și se întinde pe parcursul a șase ani (1934—1940), pe cînd Miron Nicolescu funcționa ca profesor titular la catedra de Geometrie analitică și superioară a Universității din Cernăuți, iar Dan Barbilian era conferențiar la catedra de Matematici elementare și geometrie descriptivă din Facultatea de Științe a Universității din București (din 1935, conferențiar definitiv).

Deși este sigur că schimbul epistolar a fost mai bogat (o atestă unele referiri ale scrisorilor, inclusiv cea din ultima epistolă, din care rezultă că cei doi iluștri matematicieni se cunoșteau încă din anul 1932) și cu toate că nu sîntem în măsură să prezentăm și răspunsurile lui Dan Barbilian (în eventualitatea că ele se mai păstrează), această corespondență se constituie, chiar în forma de față — incompletă — într-un prețios document de istorie științifică și literară.

Apropierea dintre Miron Nicolescu și Dan Barbilian s-a făcut, probabil, firesc, nu numai din pricina pasiunii comune, mistuitoare, pentru știința matematicii, precum și a gustului amîndurora pentru «viața cafenelei», dar și datorită faptului că ambii erau legați afectiv de orașul Giurgiu, în care primul se născuse, iar cel de al doilea își avea părinții și petrecuse multe clipe din anii copilăriei și ai tinereții.

Scrisorile relevă relațiile strînse de prietenie existente la un moment dat între ei, sincera admirație și prețuire pentru munca celuilalt, la care se adaugă un permanent schimb de informații referitoare la lucrările pe care le pregăteau ori la ideile matematice cu care se confruntau și pe care încercau să și le clarifice reciproc, înainte de a le expune și altora.

Cînd nu comunică idei și demonstrații științifice, tonul scrisorilor este cel al unui adevărat «cronicar monden», glumeț-ironic, profesorul Miron Nicolescu fiind amator de «cancanuri» nevinovate, colportor de mici răutăți (cum le numește el însuși) pe seama prietenilor comuni, recurgînd, deseori, pentru a se exprima, la modalitatea cronicii rimate, în care se dovedește a fi, surprinzător, un veritabil virtuoz.

Din cuprinsul scrisorilor aflăm amănunte despre viața universitară și boema bucureșteană interbelică, date cu privire la lecturile, itinerariile și preocupările de vacanță ale corespondenților. Clipele de destindere sînt alternate, însă, chiar în timpul vacanței, cu ore de muncă asiduă, potrivit unui program prestabilit.

Avînd un spirit leal, de adevărat «gentleman» (astfel îl caracterizează și O. Onicescu, într-o dedicație pe o carte, reprodusă într-una din scrisori), prof. Miron Nicolescu se bucură sincer de succesele profesionale ale colegului și prietenului său. El este primul care-l felicită pe Dan Barbilian în 1938, pe cînd acesta se găsea la Universitatea din Münster-Westfalia, pentru promovarea sa ca profesor titular la Universitatea din București. Tot Miron Nicolescu este acela care se entuziasmează de triumful turneului de conferințe în străinătate (1936) ale lui Dan Barbilian, considerîndu-le ca o izbîndă a școlii matematice românești.

Scrisoarea din 15 iulie 1940 marchează o răcire a relațiilor dintre cei doi corespondenți, care, din cîte îmi mărturisea Gerda Barbilian, nu se vor restabili niciodată pe deplin. Potrivit celor expuse în scrisoare, se pare că neînțelegerile fuseseră provocate de unele aprecieri diferite ale înțelesului unor cuvinte pronunțate de Miron Nicolescu în legătură cu activitatea lui Constantin Barbilian în epoca 1914—1916; Ion Barbu le găsise insultătoare pentru memoria părintelui, dispărut cu puțin timp în urmă, reacționînd în felul său caracteristic, violent și categoric, fără a admite scuze, justificări ori altfel de interpretări ale faptelor decît cele ale sale.

Oricum însă, respectul și prețuirea lui Miron Nicolescu pentru matematicianul-poet n-au încetat nici de la acea dată nefastă pentru prietenia lor. Dovadă stă articolul pe care-l publică

Miron Nicolescu

în „*Contemporanul*" în 1964, la apariţia volumului selectiv din creaţia poetică a lui Ion Barbu, *Ochcan*, în îngrijirea lui Al. Rosetti şi a lui Liviu Călin.

Iată cîteva rînduri din acest articol, intitulat *Ion Barbu, un matematician al poeziei:*

« Lui Ion Barbu i se cuvine, poate, mai mult ca oricui, calificativul de singular, nu numai prin ceea ce reprezintă el în cultura noastră, cît mai ales prin atitudinea lui faţă de viaţă, faţă de societate. Elev preferat, în matematică, al marelui Tiţeica, el i-a continuat opera în formă, dîndu-i totuşi un conţinut propriu de mare originalitate. Comentatori înşelaţi de structura poeziei sale, nouă în limba noastră, au încercat să-l înhame la carul triumfal al poeziei moderne franceze. Dar, în tipare noi, Ion Barbu a turnat lava fierbinte a pămîntului nostru românesc, filtrată prin sita fină a complexei sale personalităţi. »

S.P.

Mi-e dor de ger rar, de „intrigi" şi de Iorgu,
De strada asfaltată „De Corso, ora seara"
Ştiinţa-Universală şi Spiritul „Local"
Şi iată cum, din epic, devin sentimental
Făcui atît prea mare de mirarea ta răbdare
Încheiu. La revedere O caldă îmbrăţişare.
Miron Nicolescu

Prietene, ştiu bine că nu am reuşit,
(Aşa precum gândiserăm şi-aşa cum am voit)
Să te conduc — non Mentor — prin paradisul scit.
Sau să-ţi trezesc ispita grădinilor cu nuci
Sau să te plimb (cu gândul) pe mări de emisfere
Superbă viziune! Ţi-ar fi tentat pe Dante
S'o dea posterităţii în strofele-i pedante.
Umăl depun condeiul. Şi-ţi cer iertare dacă
Te-am enervat atâta cu rima mea săracă,
Metafora forţată şi poezia... seacă
Mi-e dor de schwarzul negru, de galbenul Estic
De calamburul verde, pamfletul violet
(De calamburul nostru, nu Calambur Lemnaru
Pamfletul barbianic, iar nu Pamflet Şeicaru,

Ion Barbu,
un matematician al poeziei

Desen de SILVAN

Acad. MIRON NICOLESCU

«...am aflat de o polemică Arghezi-Barbu...»

I

ROMÂNIA
UNIVERSITATEA REGELE CAROL II
DIN CERNĂUȚI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE
Geometria analitică și superioară [1]

București, 17.X.1934

Iubite prietene,

Nu știu dacă am să te pot vedea astăzi și mîine. Astăzi, îmi voi petrece după amiaza pe lîngă mama, mîine... nu pot afirma nimic. Recurg la această cale — scumpă D-tale, pentru a răspunde unei remarce făcute la Corso.

Ți-ai manifestat teama că nu cumva interesul funcțiunilor poliarmonice să scadă prin faptul că o funcțiune (poli-)armonică de ordinul p poate fi exprimată cu ajutorul a p funcțiuni armonice ordinare (de ordinul întîi). [2]

Imaginează — prin absurd (dacă vrei: ipoteza nu e deloc absurdă) — că matematicienii s-ar fi ocupat de teoria polinoamelor plecînd de la singura ecuație

$$\frac{d^n y}{dx^n} = 0$$

și că ar fi găsit *ulterior* că, a-ți da un polinom de gradul n echivalează perfect cu a-ți da $n + 1$ *constante*. Înseamnă acest lucru că interesul polinoamelor a scăzut prin această descoperire?

Răspunsul afirmativ ar corespunde aici unei stări subiective speciale și anume părerii pe care ai putut să ți-o formezi *a priori* de importanța polinoamelor.

---

[1] Miron Nicolescu (1903—1974) a funcționat la Universitatea din Cernăuți în perioada 1 aprilie 1928—1 octombrie 1940. La 1 august 1933, a fost numit profesor titular la catedra de Geometrie analitică și superioară.

[2] Manifestînd interes, încă de la începutul carierei, pentru «teoria funcțiilor», prof. Miron Nicolescu este creatorul noțiunii de «funcție poliarmonică» (armonică de ordinul p), generalizare a «funcțiilor armonice», asupra cărcia a publicat, în 1936, în colecția „Actualités scientifiques et industrielles“ din Paris o monografie de 54 de pagini, intitulată *Les fonctions polyharmoniques*, încoronare a lucrărilor sale din domeniul respectiv. Prezenta scrisoare reflectă preocupările profesorului M. Nicolescu din acei ani.

Răspunsul obiectiv este — cred — cel negativ. Singurul lucru pe care-l putem afirma este că descoperirea aceasta a corespondenței biunivoce între un polinom de gradul n și un grup de $n + 1$ constante într-o anumită ordine, permite să cunoaștem *ceva* mai bine polinoamele. Nici acest lucru nu ne spune încă *prea mult*, căci e oarecare distanță de la o constantă la un polinom.

Exact același lucru se petrece și cu funcțiunile armonice de ordinul p. S-au definit mai întîi prin relația:

$$\Delta^p u = 0$$

Apoi Almansi a pus în evidență caracterul lor polinomial (-oid) elementul de bază fiind funcția armonică simplă (coresp. constantei la polinoame).

Proprietatea lui Almansi (care s-ar fi putut lua foarte bine ca *definiție* a funcțiunilor poli-armonice, relația $\Delta^p u = 0$ verificîndu-se ulterior) n-a contribuit mai mult decît relația $\Delta^p u = 0$ la cunoașterea vreunei proprietăți a funcțiilor poliarmonice de ordinul p.

Il fallait creuser là-dedans, pour y trouver quelque chose ! [3]

E ceea ce am încercat să fac în lucrările mele, ulterioare tezei.

Expliquer à quelqu'un d'autre, c'est — d'abord — s'expliquer à soi-même... [4].

La porunca — și sub protecția ! — acestei maxime am pornit să-ți scriu această scrisoare.

Cu trainice sentimente de prietenie

de la

Miron NICOLESCU

II

25.VII.35
Sinaia — Casa Piscul Clinelui

Iubite Dan Barbilian,

Să nu te grăbești să faci vreo legătură biunivocă între gîndurile mele și veștile pe cari... nu le-ai primit de la mine. Adevărul este că am avut aici o lună moartă, din toate punctele de vedere. Lipsă totală de inspirație în toate domeniile.

Întreaga mea « activitate » s-a redus la citirea a trei-patru ziare pe zi, a unui singur roman (de aventuri: *Comoara din Insulă*, început și sfîrșit azi) și a unei cărți cu conținut suficient de abstract: *Théorie de l'Intégrale*, de polonezul Saks (lectură absorbantă. Excelentă carte).

Am vrut ca, potrivit unui ritual scump (singurul meu fel de-a fi superstițios) să-ți scriu din vîrful muntelui, ca și anul trecut. Am fost însă jenat de grupul în care mă aflam, așa încît m-am resemnat să-ți scriu de jos, însă cu gîndurile sus ... și departe.

Unul din prietenii comuni, pe cari i-am întîlnit mai des în Sinaia, a fost Tudor Vianu. L-am întîlnit aproape totdeauna în compania D-nei Vianu, care a cîștigat în frumusețe [precum el pare a fi cîștigat în simplicitate (îngăduie-mi această mică răutate)], în parc, în pădure, la cofetărie, în cazinou (la masa de joc și la dancing).

Un alt prieten « comun » (altă răutate. Nu mă trăda !) și-a făcut două meteorice apariții în parc și la noi, pentru a eșua la Cazinou, în tovărășia lui Carafoli și a... Adinei C.

---

[3] « Trebuia să adîncești cercetarea pentru a mai descoperi ceva ! » *(fr.)*
[4] « Pentru a explica altuia, trebuie să-ți explici mai întîi ție însuți... » *(fr.)*

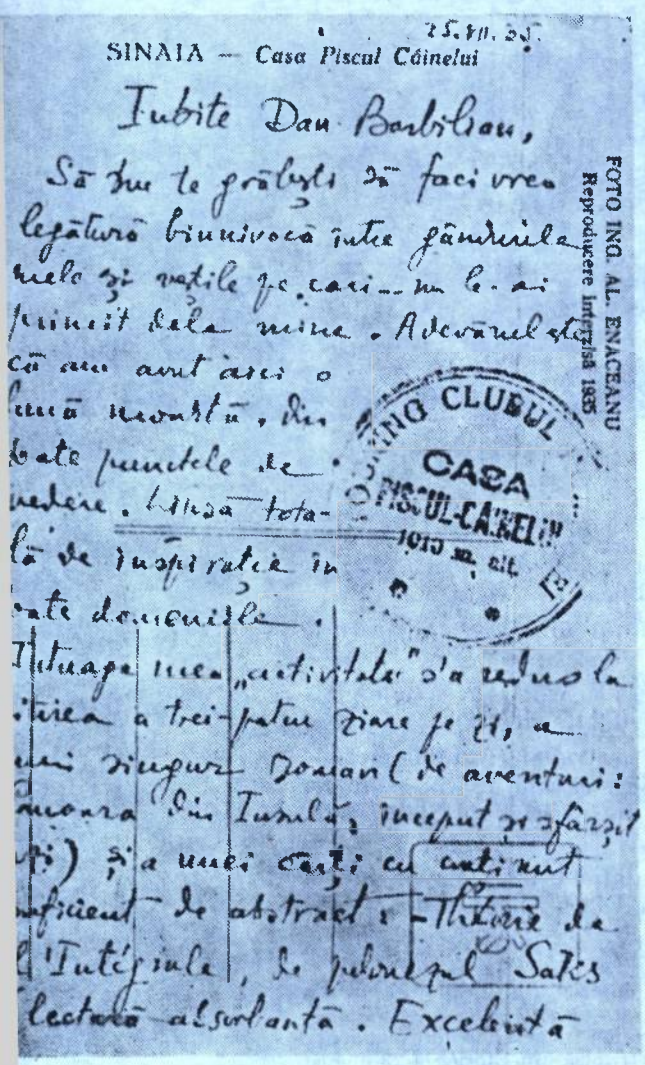

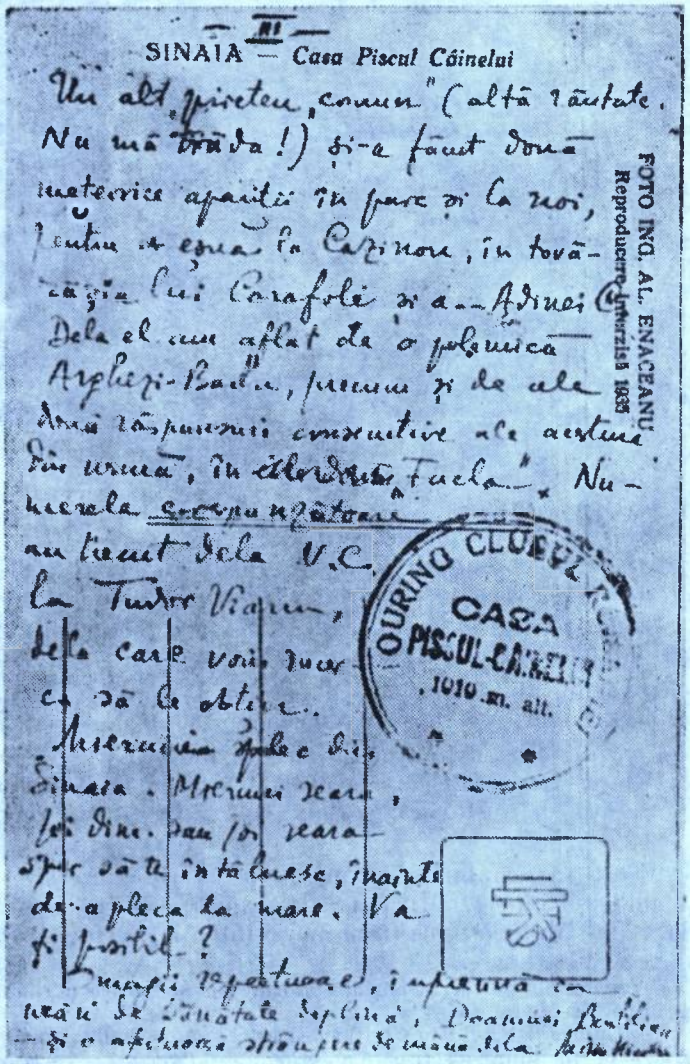

De la el am aflat de o polemică Arghezi—Barbu, precum și de cele două răspunsuri consecutive ale acestuia din urmă, în „*Facla*“[5]. Numerele corespunzătoare au trecut de la N.C.[6] la Tudor Vianu, de la care voi încerca să le obțin.

Miercuri plec din Sinaia. Miercuri seara, joi dim. sau joi seara sper să te întîlnesc, înainte de-a pleca la mare. Va fi posibil?

Omagii respectuoase, împreună cu urări de sănătate deplină, Doamnei Barbilian și o afectuoasă strîngere de mînă de la

Miron NICOLESCU

[3 cărți poștale ilustrate]

---

[5] Miron Nicolescu se referă la tableta lui Tudor Arghezi, apărută în „*Adevărul literar*“ din 7 iulie 1935, care a provocat scrisorile deschise adresate de Ion Barbu lui T. Arghezi și Nicolae Carandino, publicate în ziarul „*Facla*“ din 13 iulie și, respectiv, 14 iulie 1935.

[6] Este vorba de matematicianul Nicolae Ciorănescu (1903—1957).

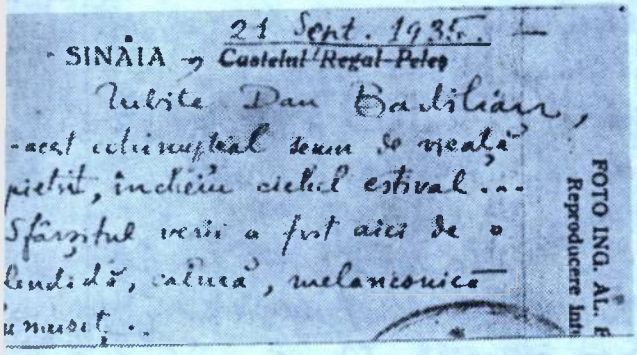
SINAIA — 21 Sept. 1935.
Castelul Regal-Peleș
Iubite Dan Barbilian,
-acest echinupțial semn de vieață
pietrit, închei ciclul estival...
Sfîrșitul verii a fost aici de o
splendidă, calmă, melancolică
frumusețe.
FOTO ING. AL. F
Reproducere int

SINAIA — Vedere panoramică.

III

Sinaia, 21 sept. 1935

Iubite Dan Barbilian,

Cu-acest echinupțial semn de vieață împietrit[7], închei ciclul estival...
Sfîrșitul verii a fost aici de o splendidă, calmă, melancolică frumusețe.

Zilele trecute am fost iarăși la Piscul Ciinelui, de unde am adus această mărturie (ștampilată) de piatră fotografiată.

De-acum mă pot întoarce liniștit în București. Marți, 24.IX. voi fi la „Academie", unde, desigur, Vianu și N. Ciorănescu și-au reocupat fotoliile.

Plec din Sinaia mulțumit (dar nu îndestulat): Mi-am «ratrapat» timpul pierdut la Eforie. Suprafețele tetraedrale vor avea mulțumirea să stea alături, în ședințele Societății, de un tovarăș ce se va sili să fie cît mai demn de o astfel de vecinătate.

*

Vreau să restabilesc un punct de istorie «literară» (confidențială), cu privire la «galbenul estet».[8] În pană de inspirație, i-am cerut (la Eforie) nevesti-mi o rimă la violet. Mi-a răspuns (fără nici o intenție): estet. *Deinde*...[9]

[9] «pe urmă...» *(lat.)*.

---

[7] Vederea de pe cartea poștală pe care sînt scrise aceste rînduri reprezenta un grup statuar din grădina Castelului Peleș.

[8] «Galbenul Estet» era criticul și esteticianul Tudor Vianu, prieten al ambilor corespondenți. Aluzie la rima dintr-o scrisoare anterioară — în versuri! — scrisoare trimisă din Eforie, la 23 august 1935, din care reproducem finalul, pentru culoarea sa de epocă și «jocurile de vacanță» ale celor doi savanți (inclusiv «jocuri de cuvinte», calambururi, fine ironii etc.), pentru «voluptățile balcanice» ale celor doi, atît de austeri, profesori universitari:

«Prietene, știu bine că nu am reușit
(Așa precum gîndisem și-așa cum am vroit),
Să te conduc — nou Mentor — prin paradisul scit
Sau să-ți trezesc ispita grădinilor cu mere
Sau să te plimb (cu gîndul) pe mii de emisfere,
Superbă viziune! L-ar fi tentat pe Dante
S-o dea posterității în strofele-i pedante.
Umil, depun condeiul. Și-ți cer iertare dacă
Te-am enervat atîta cu rima mea săracă,
Metafora forțată și poezia... seacă.
Mi-e dor de schwarzul negru, de galbenul Estet,
De calamburul verde, pamfletul violet
(De calamburul nostru, *nu* Calambur Lemnaru
Pamfletul barbianic, iar nu „Pamflet" Șeicaru).

Mi-e dor de epigrame, de „intrigi" și de șoapte
De strada asfaltată. De „Corso, ora șapte"
Știința-Universală și spiritul „Local"
Și iată, cum, din epic, devin sentimental.
Făcui abuz prea mare de marea ta răbdare
Închei. La revedere. O caldă-mbrățișare

Miron NICOLESCU».

Un amănunt de alt ordin. Am găsit aici niște extrase de lucrări ale lui Onicescu, cu următoarea dedicație: « Lui Miron Nicolescu, cu marea mea prețuire pentru analist și pentru gentleman ».

Ce zici??

Dacă la aceasta mai adaug că ieri l-am întîlnit (pe Onicescu) și m-a rugat să-i telefonez îndată ce ajung în București, căci « are de vorbit » cu mine, ce mai zici?

Acum trei zile, în trecere prin Bușteni, am fost la D-ra Țițeica. Am găsit-o într-o stare de evident și foarte însemnat progres față de acum două luni. Dl. Țițeica trebuie să fie foarte mulțumit — și cu el noi toți.

Omagii Doamnei,

Calde salutări de la

Miron NICOLESCU

[2 c.p.i.]

IV

Str. Sp. Cantacuzino 19,
Sinaia, 28.VII.1936

Salutări din Sinaia.

Mulțumiri pentru salutările de la Congres [10], ca și pentru adeziune.

Unde s-a fixat definitiv viitorul congres?

Lilica și
Miron NICOLESCU

(Veniți prin Sinaia?)

D-nei și D-lui
Prof. Dr. D. Barbilian
str. Carol Davila, 8
București, VI

[c.p.i.]

V

28.IV.1938

În trecere prin Băile Herculane, vă trimitem o caldă aducere-aminte.

Lilica și Miron NICOLESCU

N.B. Dacă pînă miercuri nu sunt în București, poți să mă anunți cu o comunicare pentru Academie. Merci.

Miron N.

D-nei și D-lui Prof. Dan Barbilian
8, str. Carol Davila
București, 6

[c.p.i.]

---

[10] Este vorba de Congresul internațional de matematică de la Oslo, din iulie 1936, unde Dan Barbilian a participat, alături de Gh. Țițeica, O. Onicescu și V. Vâlcovici, ținînd și o comunicare *(Die von einer Quantik induzierte Riemannsche Metrik)*.

VI

Ada-Kaleh, Paşte 1938

Cu calde salutări din patria ultimilor turci cu fesuri şi — vai — fără Esperide.
Christos a înviat!

Lilica şi Miron NICOLESCU

D-nei şi D-lui Prof. Dr. *Dan Barbilian*

8, str. Carol Davila, 8 Bucureşti, 6

[c.p.i.]

ADA-KALEH
(c.p.i.)

VII

Professor BEHNKE

Pentru Professor [D.] BARBILIAN

Piaţa Domului nr. 1

Münster

Felicitări pentru promovare! [11]

[Miron] NICOLESCU

[telegramă]

VIII

Sinaia, 2.VIII.1938

III. Apoi: asfalt, calorifer,
Maşini luxoase, *chemin de fer*,
Ruletă, pocker, baccara
Carré (de dans) *etcaetera*.

IV. Cînd nu te-aştepţi, spre asfinţit
Jenela — apare — ca un
sbenghi
(N-avem noi „Mutter
Pisewitt“, [12]
În schimb: ce mutre pezevenghi

Miron NICOLESCU

Frau

Hossenfelder

(für Herr Prof. D. Barbilian)

21, Bahnhofstraße, 21

Cottbus

(Germania) [13]

[c.p.i.]

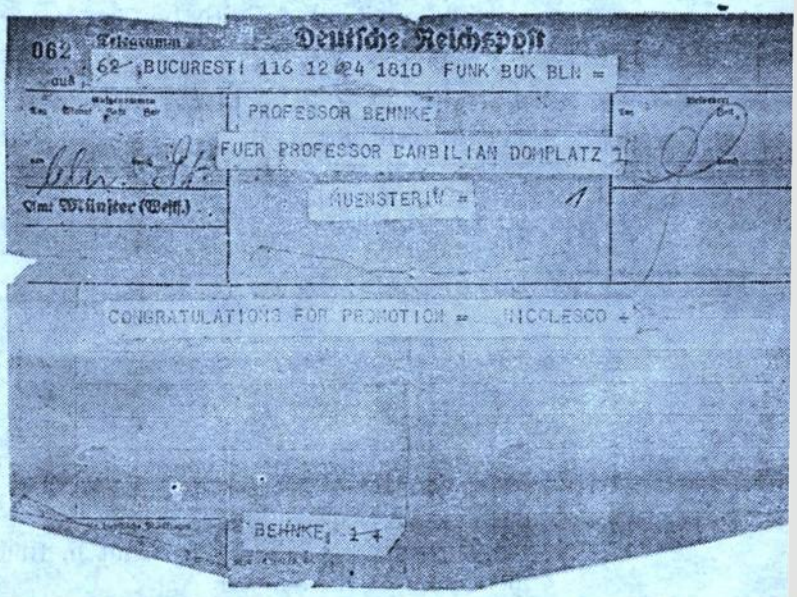

---

[11] Felicitările transmise se referă la numirea lui Dan Barbilian ca profesor titular la Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti, prin ridicarea conferinţei sale la rang de catedră — măsură, din păcate, revocată peste numai 3 luni, la schimbarea ministrului învăţământului.

[12] «*Mutter Pisewitt*» era firma unui renumit restaurant studenţesc din Hannovra, frecventat şi de Dan Barbilian în timpul studiilor sale din Germania.

[13] Lipseşte prima ilustrată cu primele două strofe ale poeziei.
Traducerea adresei este:
«Doamnei Hossenfelder (numele de familie al Gerdei Barbilian — *n.n.*) / (pentru domnul profesor D. Barbilian) / Strada Gării nr. 21 / Cottbus / (Germania)» (adresa mamei Gerdei Barbilian — *n.n.*).

IX

Sinaia, 19 august, 1938

Iubite Dan B., această scrisoare vroiam să ți-o trimit după eventuala întîlnire cu Musceleanu (despre care auzisem că va trece prin Sinaia pe la mijlocul lunii), în drum spre Cîmpulung). Pînă acum însă (19 aug.) nu l-am văzut. L-am văzut în schimb pe I. Purcariu, *qui faisait bonne mine à mauvais jeu* [14], și pe D-rul Paulian, încîntat că legea pensionării va scoate pe toți bătrînii care au votat împotriva lui, lăsîndu-i chiar și o catedră pe care o va putea ocupa („Parhon").

După cele ce-mi scrii relativ la Stoilow, mi se pare că nu m-am explicat bine asupra legii pensionării: Această lege *nu* se aplică membrilor *activi* ai Academiei Române, adică — în speță — lui Pompeiu. În schimb, Davidoglu [15] — în plină putere — va fi pensionat, avînd 35 ani serviți în învățămîntul superior.

Dealtfel, azi a apărut o explicație a calculului celor 35 ani! Pentru profesorii universitari, în această sumă vor intra numai anii serviți *în învățămîntul superior*. Bănuiesc că această interpretare se datorește spiritului talmudico-alambicat al lui Kiriț(escu, cel care încurcă lucrurile pentru alții, dar și le lămurește admirabil pentru sine...

Alte noutăți și gînduri mai amplu prezentate, într-o viitoare scrisoare.

Îmbrățișări

Omagii Doamnei

Miron NICOLESCU

Frau Hossenfelder
(für Herr Prof. Dr. *Dan Barbilian*)
Bahnhofstraße, 21
Cottbus
(Germania)

[c.p.]

X

12.XI.1938[16]

Str. Paris No. 14
Buckarest, Romania

Dear old chap,
Thank you so very much for the programme and for your card. I hope your conference will be a frank success for the Rumanian Mathematic. Within a week or so I shall be in Bucharest, in order to be the first to congratulate you for the triumphal journey.[17]
With my respects to Mrs. Barbilian, I am yours affectionately

Miron NICOLESCU

Retour: str. Paris 14, Bukarest, III

Herrn
Prof. Dr. Dan Barbilian
Zum Deutscher Physiker und Mathematiker tag[enblatt]
Baden-Baden
(Germania)

---

[14] «Care făcea haz de necaz.» *(fr.)*

[15] Profesorul Anton Davidoglu (1876—1958) a fost pensionat în 1940; la catedra sa de Calcul diferențial și integral de la Facultatea de Științe a Universității din București a fost numit, la 30 decembrie 1941, ca profesor titular, Miron Nicolescu.

[16] Datarea este greșită. Potrivit ștampilelor poștale, cartea poștală ilustrată a plecat din Sinaia la 13 septembrie și a ajuns la Baden-Baden la 17 septembrie 1938; a fost deci scrisă la *12 septembrie* 1938, și *nu* la 12 noiembrie 1938.

X

Str. Paris nr. 14
București, România

12.XI.1938 [16]

Bătrîne prieten,

Îți mulțumesc foarte mult pentru program și pentru vedere. Sper că această conferință a ta va fi un adevărat succes pentru matematica românească. În circa o săptămînă voi fi la București, spre a fi primul care să te felicite pentru triumfala călătorie.[17]

Transmite respectele mele Doamnei Barbilian. Rămîn al tău, cu afecțiune,

Retur: str. Paris nr. 14, București III

Miron NICOLESCU

Domnului
Profesor dr. Dan Barbilian
La revista germană de fizică și matematică
Baden-Baden
(Germania)

XI

Sinaia, 29 iulie 1939

Iubite *(quand même)* Coleg,

Am fost pus în posesia scrisorii D-tale abia la întoarcerea din București, unde mi-am îndeplinit datoria de fiu și de frate; aceasta explică întîrzierea cu care răspund frumoasei D-tale comunicări.

Am admirat — sincer — demonstrația pe care ai dat-o pentru cazul general, reducînd totul la o problemă de poziție pe hipersferă, cît și examenul critico-axiomatic al ipotezelor utilizate.

Să-mi dai voie să nu fiu de acord cu problema gramaticală pe care ai pus-o.

N-am găsit nimic trivial în demonstrația D-tale de Maestru. Caracteristizarea mea, te rog să o cauți în «celula antipodică» aceleia căreia aparține acest cuvînt... trivial.

D-ta ai urcat de la Podul Dîmboviței la Giuvala, ca să poți lucra. [18] Pentru același motiv, am urcat și eu, în Sinaia, de la parter la etajul doi. Aici, la o masă de brad, înconjurat de cărți și de memorii, consacru cîteva ore pe zi lămuririi unor probleme rămase în suspensie.

Unele din ele le-am lămurit; am reușit astfel să lămuresc pînă la epuizare structura funcțiunilor poliarmonice în jurul unui punct singular esențial. Cu acest studiu consider încheiată cariera mea de poliarmonist (cel puțin pentru o bună bucată de vreme).

Alte probleme vor aștepta, probabil, vara viitoare...

Calculele, însă, și aerul îmi provoacă o poftă de mîncare teribilă. Mi-e tare teamă să nu mă întorc în București—Cernăuți mai greu decît am plecat. De aceea am de

[17] În anul 1938, Dan Barbilian a efectuat un turneu de conferințe în Austria și Germania. Astfel, la Societatea matematică din Viena a ținut, în luna iunie, comunicarea *Die Algebren und ihre Anwendungen in Gruppentheorie und Axiomatic* (Algebrele și aplicarea lor în teoria grupurilor și axiomatică); tot în iunie 1938, a ținut două prelegeri la Universitatea din Münster-Westfalia, cu subiectul *Differential-geometrie der von Klein vorgeschlagenen Riemannschen Flächen* (Geometria diferențială a suprafețelor riemanniene prezentate de Klein). În septembrie 1938, la data scrisorii lui Miron Nicolescu, Dan Barbilian se găsea la Baden-Baden, pentru a participa la un Congres de matematică, unde fusese invitat să prezinte o comunicare. Anunțîndu-se la radio că Hitler a invadat Cehoslovacia, D. Barbilian nu-și mai ține comunicarea (care va apărea însă ulterior, în volumul ce reunea lucrările congresului) și se reîntoarce imediat în țară, împreună cu soția.

[18] În vara anului 1939, Dan Barbilian, preocupat de lucrul la un memoriu de matematică de mai mari proporții, și dezamăgit de revocarea numirii sale ca profesor universitar, s-a refugiat, împreună cu soția și cățeii, în ținutul Rucărului: mai întîi în localitatea Podu Dîmboviței, apoi la Giuvala, unde a închiriat o casă a factorului poștal Moise Arișanu.

gînd să iau măsuri. Ca gimnastică a trupului, voi adopta plimbarea, prelungită eventual pînă la excursie. Am fost, deja, acum o săptămînă, pe jos, pînă la Poiana-Ţapului şi înapoi (12 km). Luni pornesc în munţi pentru două zile.

Evident, ca om complet, nu neglijez nici gimnastica minţii. Am devorat pînă acum patru romane poliţiste, două franţuzeşti şi două englezeşti. De la Bucureşti am mai adus în geantă alte patru, toate în englezeşte. Astfel' încît dacă vei veni în Sinaia, vei avea de unde alege.

A propos de Sinai-a, l-am zărit azi pe Tudor Vianu. Cum eram grăbit, nu m-am oprit să-i vorbesc. Alţi cunoscuţi comuni n-am mai zărit. Ba da: pe cei doi Jenei. Prezenţa lor mă jeneză însă teribil, ca om, ca om însurat şi ca universitar.

Transmite, te rog, Doamnei Barbilian, omagiile mele respectuoase, iar D-ta primeşte o călduroasă *şi leală* strîngere de mînă de la

Miron NICOLESCU

[Adresa pe plic]
Domnului
Profesor Dr. *Dan Barbilian*
(la Dl. Moise Arişanu, factor poştal)
Rucăr
(Jud. MUSCEL)

XII

15, Iulie 1940, ora 15

Dragă Dan Barbilian,

Ai perfectă dreptate în a fi presupus că m-a trădat expresia în ceea ce priveşte caracterizarea manifestărilor publice ale tatălui D-tale în epoca 1914—1916.

Intenţia mea era în gradul cel mai înalt şi exclusiv laudativă.

Găsesc însă că ai dat prea mari proporţii unei expresii nepotrivite, ce traducea o noţiune întru totul admirativă şi căreia cuvîntul: « animator » i se aplică perfect.

Îmi pare adînc rău că nu ai putut să mă cunoşti în cursul celor 8 ani de cînd ne cunoaştem. Altfel m-ai fi crezut, fără să ţi-o declar acum răspicat, *odată pentru totdeauna*, că mi se pare un lucru monstruos să defăimez memoria persoanelor scumpe unui prieten al meu; un lucru atît de monstruos încît nu l-aş făptui chiar dacă acel prieten s-ar schimba în cel mai înverşunat duşman al meu.

În asemenea condiţiuni, am dreptul *în egală măsură* să fiu şi eu gelos de reputaţia (respectiv memoria) fiinţelor de care sunt legat prin rudenie sau electiv.

De aceea te rog şi eu, la rîndul meu, să precizezi, tot în scris, că fraza (referitoare la cuvîntul « agitator »):

« Ea se potriveşte mai degrabă comportării agenţilor electorali ai răposatelor partide... »

nu face aluzie la nici una din persoanele de cari vorbesc în fraza mea precedentă.

...Iar pentru orice expresiune din această scrisoare, care ar putea da loc la dublă interpretare, te rog anticipat să mă scuzi şi să crezi că nu corespunde deloc atitudinii mele actuale faţă de Dumneata, atitudine de perfectă corectitudine şi de leală camaraderie — lucru de care vei avea ocazia să te convingi în curînd.

Al Dumitale, cu vechile sentimente,

Miron NICOLESCU

P.S. Odată cu această scrisoare am comunicat şi lui G. Vrînceanu rectificarea cerută *n scris*. Scrisoarea Dumitale am primit-o azi, ora 12.

[Adresa pe plic]
Profesor Dr. *Dan Barbilian*
no. 8, strada Carol Davila no. 8
Loco, VI

EPISTOLAR

G. CĂLINESCU

90 de ani de la naştere

DIN IANUARIE 1932, G. CĂLINESCU A colaborat cu regularitate la *„Adevărul literar şi artistic"*, revistă săptămînală, editată de consiliul de administraţie al Societăţii Anonime „Adevărul", dar aflată sub direcţia efectivă a lui M. Sevastos (1892—1968). Săptămînalul se adresa, în genere, intelectualului mijlociu şi avea structura unui magazin literar, în care predominau traducerile din prozatorii străini, majoritatea de valoare artistică medie. Profilul eclectic al revistei, abundent ilustrată, atrăgea un mare număr de cititori, şi M. Sevastos afirma într-un interviu (*„Luceafărul"*, X, nr. 25, 24 iunie 1967, p. 1) că realiza chiar beneficii de 500.000—700.000 lei anual.

Scrisorile lui G. Călinescu către M. Sevastos privesc colaborarea sa la revistă, reglementarea problemelor onorariului, dar şi relaţii de camaraderie, ce trec dincolo de rigiditatea oficială. Corespondenţa păstrată provine din trei momente temporale diferite. Din 1934, se păstrează o singură scrisoare, expediată de G. Călinescu într-un moment dificil al existenţei sale: o puternică nevroză l-a determinat să suspende orice activitate intelectuală între lunile februarie—august, acelaşi an.

Epistolele dintre anii 1938—1939 dezvăluie laturi inedite ale personalităţii lui G. Călinescu. Mai întîi, atitudinea critică faţă de administraţia revistei. Apoi, efortul profesorului G. Călinescu de a cultiva la studenţii săi aptitudinile de muncă intelectuală. El le solicită să lucreze independent, să caute documente, să redacteze schiţe biografice, dar se şi străduieşte să e valorifice eforturile prin intermediul revistei ui M. Sevastos.

Fără a exclude momentele de încordare relativă, relaţiile dintre G. Călinescu şi M. Sevastos rămîn cordiale pînă în luna august 1939. De fiecare dată, expeditorul accentuează că face deosebire între instituţia ca atare şi slujitorul ei. Cînd *„Adevărul literar şi artistic"* îşi încetează apariţia, G. Călinescu acceptă colaborarea lui M. Sevastos la *„Jurnalul literar"*. Însă M. Sevastos va fi prezent în coloanele revistei numai în trei numere, din cauză că textele lui respirau o ironie suburbană, ce distona cu ţinuta elevată a revistei.

În nota intitulată *Reîntoarcere* (*„Jurnalul literar"*, I, nr. 34, 20 august 1939, p. 1), G. Călinescu dezavua fără rezerve colaborarea fostului amic: «Rămînem îndărătnici în ideea că o revistă, chiar săptămînală, trebuie să înfrunte cu onoare judecata urmaşilor, în bibliotecă. Şi de aceea actualităţile de ordin politic, glumele prea picante cu personalităţi capabile să jignească pe om sau să mîhnească, nu ne-au plăcut şi nu ne plac. Maliţia se cade să fie abstractă, să ilustreze doar un principiu.

După război, relaţiile se normalizează şi G. Călinescu apelează la M. Sevastos (care, împreună cu soţia lui, amîndoi cunoscători ai limbii ruse, lucrau în Comisia interaliată), solicitînd efectuarea unui serviciu.

Dincolo de valoarea documentară, scrisorile îşi păstrează, peste ani, incandescenţa de odinioară, relevîndu-ne spontaneitatea şi incisivitatea spiritului călinescian în relaţiile interumane.

Ion BĂLU

«...sunt capabil de multă dezinteresare...»

I

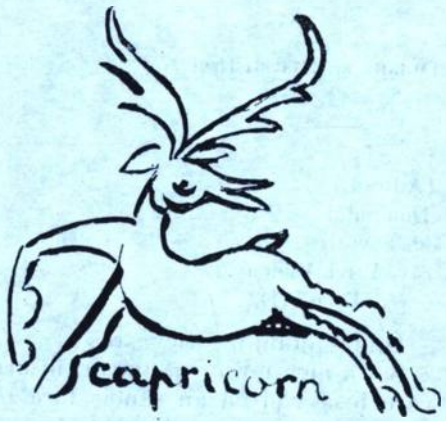

[Adresa:]
Domnului
M. Sevastos
Redacţia „*Adevărul literar*"
Strada Const. Mille, 6—9, Bucureşti

Iubite domnule Sevastos [1],

Rîndurile dumitale atît de adînc prietenoase (urmate pe dată de trimiterea banilor solicitaţi) [2] mi-au făcut mult bine, în momentul acesta de grea încercare pentru mine. Încă de cînd, chemat de d-ta la „*Adevărul literar*", am văzut cu cîtă seninătate rezistai tuturor intrigilor, mi-am dat seama că găsisem în dumneata un adevărat prieten. Te rog să primeşti mulţumirile mele scurte dar afectuoase şi să mă ierţi că, bolnav cum sunt, nu-ţi scriu deocamdată mai mult.

Cu nestrămutată dragoste,

G. CĂLINESCU

[M.L.R. nr. 2670, 31/III/10]

II

Iubite domnule Sevastos, [3]

Articolul meu literar [4] doresc să apară fără modificări.[5] El este, ca să zic aşa, condiţia colaborării mele mai departe la „*Ade[vărul] lit[erar]*" şi o profesiune de demnitate intelectuală care nu atinge întru nimic ţinuta de pînă ieri a „*Ad[evărului literar]*". Este chiar în interesul dumitale ca să se despartă „*Adevărul literar*" de „*Adevărul*

[1] Scrisoare redactată cu cerneală neagră pe o filă de caiet studenţesc: data pe plic: 6 iun[ie] 1934; adresa expeditorului: Str. Faurului, 6, Sibiu.

[2] La 31 mai 1934, M. Sevastos i-a expediat 6000 de lei, drepturile de autor la romanul *Cartea nunţii*, şi 3000 de lei de la „*A.L.A.*". În aceeaşi zi, H. Blazian (1902—1962), critic de artă la „*A.L.A.*", îi preciza că «la „*Adevărul*", ţi se achită săptămînal — pe tot timpul vacanţei — onorariul pe care îl meriţi cu prisosinţă. Mai ales că în trecut ţi-am tras chiulul de cîteva ori.» (Vezi Nicolae Mecu, *G. Călinescu şi contemporanii săi*, Editura „Minerva", Bucureşti, 1984, p. 184).

[3] Carte de vizită, cu menţiunea: «G. Călinescu, conferenţiar universitar». Textul este scris pe *verso*, cu cerneală neagră. Cartea de vizită nu este datată, dar ea a fost redactată în ultima săptămînă a lunii noiembrie 1937 şi a însoţit «articolul literar» expediat destinatarului.

[4] «Articolul» îl constituie cronica literară la romanul *Secretul Anei Florentin* de Ionel Teodoreanu, apărută în „*A.L.A.*", XVIII, nr. 887, 5 dec. 1937, p. 13.

[5] Insistenţa de a i se publica textul fără modificări era determinată de natura cronicii. G. Călinescu schimba integral viziunea asupra romancierului ieşean, unul dintre colaboratorii permanenţi ai revistei: «Că d. Ionel Teodoreanu nu poate deveni vreodată observator — afirma cronicarul — pare să dovedească şi acest nou roman, *Secretul Anei Florentin*. Trebuie acum, cu toată părerea de rău să adăugăm că şi cronica trecută [La *Arca lui Noe*, „*A.L.A.*", XV, nr. 838, 27 dec. 1936, pp. 11—12, *n.n.*] şi celelalte au fost eufeminizate. Am crezut că nu se cade să atingem prestigiul unui scriitor pentru nişte rătăciri ce puteau fi trecătoare. De acum încolo însă orice acoperire este inutilă şi suntem datori, în chiar interesul autorului, să spunem adevărul în faţă: Ionel Teodoreanu este un scriitor „inferior reputaţiei sale"».

politic" într-o formă prudentă care să te apere de orice eventualități. Admit să mi se dea mie responsabilitatea articolului.

Cu dragoste,

G. CĂLINESCU

[M.L.R., nr. 2674, 31/I/20]

III

[Adresa:]
Domnului
M. Sevastos
Str. Aurel Vlaicu, 27
Loco III

Simbătă, 5 februarie 1938

Iubite domnule Sevastos [6]

Soția mea mi-a comunicat, în urma convorbirii la telefon, lucruri foarte liniștitoare, care însă văd că au rămas fără nici o urmare. În consecință [7], eu sunt îndreptățit să constat că mi se datoresc trei mii lei și că totuși colaborarea nu mi se plătește. [8]

Ți-am spus, și te rog să mă crezi, că sunt capabil de multă dezinteresare și dacă aș ști că „*Adevărul literar*" este o revistă nesprijinită de nimeni ți-aș da articole și ani de zile gratis cum am dat la atîția și mai dau. Totuși aș fi nevoit atunci să-mi înlocuiesc onorariul pierdut, oricît de mic, colaborînd și în altă parte. Însă nu e cazul. „*Adevărul*" a trecut pe mîna cui știi și administrația face cărpănoșii. Eu cred chiar că acum cu atîtea gazete în tipografie face afaceri mai bune. Este pentru proprietari un mijloc binevenit de a se scăpa de un lest și a face reviste de cultură gratuit. Aiasta nu se poate! Scriu la „*Adevărul literar*" de peste șase ani nu ca un colaborator întîmplător, ci cu o obligațiune permanentă și am dat pe cît am putut de toate și dau mereu. Mi-am făcut dușmănii implacabile spre marea bucurie a lui Marcovici et. comp., atacînd diferiți Nae Ionești și dr. Roși. [9] O bunăcuviință cerea din partea administrației să mă pună sub regimul tuturor colaboratorilor permanenți și să-mi dea preaviz. Cum? Antohi (băiat de treabă) după cîteva luni de staționare prin sală primește concediere legală, Weiss, servitor, primește concediere legală, Blazian care nu face nimic și avea un salariu disproporționat încasează probabil și acum preavizul. Și eu? În vreme ce invazorii de la „*Adevărul*" politic, ca George Mihai Zamphirescu [10], binevoiesc a arunca niște maculatură cu plată asigurată pe cîteva luni, să continui a trece drept « vîndut » presei etc. scriind gratis? Ca un simplu maniac al condeiului? E cert că nu vor să plătească de vreme ce nu primesc nici bani, nici preaviz. Iar eu n-am vreme și nici nu cred că e de demnitatea mea să trec să întreb la Administrație pentru cîțiva lei.

Prin urmare, să nu te superi, întrucît nu cu dumneata am eu proces. Încetez colaborarea dacă nu mi se plătește cum este legal. [11] Să facă cronică George Mihail Zamphirescu ori Cioculescu [12] ori Booz [13]. Din parte-mi voi regreta că nu mai sunt lîngă d-ta, fiindcă ne înțelegeam așa de bine, dar prea mult nu voi pierde material [14] fiindcă în cele din urmă pișcat de mîncărimea de a critica voi găsi altceva.

[6] Text dactilografiat pe o jumătate de coală; semnătura, cu cerneală neagră; adresa expeditorului: Strada Aviator Th. Iliescu 47, Loco III.

[7] Sintagma « în consecință » adăugată cu cerneală.

[8] Pentru cronica literară, G. Călinescu primea o mie de lei săptămînal; celelalte texte: « cronica mizantropului », articole etc., i se plăteau separat.

[9] Referire la Nae Ionescu și medicul N. Roșu, criticați de G. Călinescu în aceeași revistă.

[10] Ortografierea intenționat greșită a lui George Mihail Zamfirescu (1890—1939), dramaturg și prozator.

[11] G. Călinescu va refuza să mai scrie cronica literară între 13 februarie și 6 martie 1938.

[12] Șerban Cioculescu (1902—1988).

[13] Lucian Boz, critic literar.

ANUL 1 Nr. 153 — 4 PAGINI 300 LEI

Natiunea

ZIAR DE INFORMAȚIE, ATITUDINE ȘI REPORTAJ

Director: G. CĂLINESCU

ROSTUL SCRIITORULUI

de G. CĂLINESCU

MORMANTUL LUI LINCOLN DIN WASCHINGTON

Răsăritul

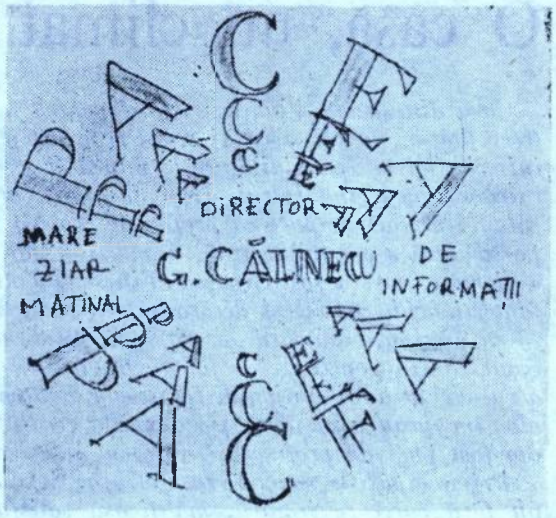

Ziarul „Națiunea", condus de G. Călinescu, și alte două proiecte cu frontispicii imaginate de gazetarul-arhitect — desene originale primite de la soția criticului, Alice Vera CĂLINESCU, cărora îi mulțumim și pe această cale pentru sprijinul acordat în realizarea acestui număr al revistei.

Asta în chestia colaborării. Cît despre d-ta, te încredințez de prietenia mea și te asigur că totul o să fie bine în cele din urmă. Înfățișează d-nei Sevastos respectuoasele mele sărutări de mînă.

G. CĂLINESCU

[M.L.R., nr. 2676, 31/II/13]

IV

[Adresa:]
Domnului
M. Sevastos
„Adevărul literar"
Str. Const[antin] Mille, 6—9
București

4. V. [1]938

Iubite domnule Sevastos [14],

Balmuș [15], venind de la București mi-a spus că *„Adevărul literar"* nu mai apare. [16] Să fie adevărat? N-am putut trece înainte de a pleca pe la dumneata, de prea multe treburi. Văd că situația e dificilă, dar poate că e o greșală să nu se reziste. E singura publicație veche și bună de felul acesta. Eu, personal, ai văzut că nici n-am mai trecut să formulez vreo pretenție. Tocmai mă pregăteam să-ți trimit niște material istorico-literar comandat la studenți. Pentru cîteva numere din ce-ți trimit eu se pot umple destule pagini. Dacă însă *„Ad[evărul literar]"* n-ar mai apărea n-aș putea trimite articolele studenților fiindcă trebuie să le am aici la seminar. Poate că totul e, să sperăm, o falsă știre sau interpretare greșită a necazurilor d-tale. Îți trimit salutările mele călduroase și ale soției mele, iar d-nei Sevastos îi sărut mîinile.

G. CĂLINESCU

[M.L.R., nr. 2673, 30/I/9]

[14] Carte poștală dactilografiată cu panglică bicoloră; cu roșu este scris titlul revistei; data este adăugată cu cerneală neagră. Adresa expeditorului: *Str. Vasile Conta 32, Iași.*

[15] Constantin Balmuș (1896—1957), profesor de limbi clasice la Universitatea din Iași.

[16] Zvonul era întemeiat; la 9 iunie 1938, M. Sevastos îl anunță pe G. Călinescu că revista «nu va mai dura mult». Interzicerea ziarelor *„Adevărul"* și *„Dimineața"* a determinat și încetarea apariției *„Adevărului literar și artistic"*. În luna august 1938, revista reapare într-un număr redus de pagini și, la 24 august, M. Sevastos îi scria profesorului că dispune de bani pentru onorarii: «Voi putea deci să te trec regulat pe stat cu 1000 de lei. Aștept răspunsul cu manuscrisul d-tale.» G. Călinescu trimite studiul *Psihologia fricii în opera lui Caragiale*, ce apare la 11 septembrie; va continua colaborarea pînă la 9 octombrie; mai trimite un articol despre *I. G. Duca, scriitor*, publicat la 1 ianuarie 1939, apoi colaborarea încetează.

O casă, un climat...

Casa din strada Vlădescu a fost pentru mine totdeauna, ca și pentru oricine a frecventat-o, un loc a cărui revedere o așteptai, care îți sporea emoția odată cu bătăile inimii cînd te apropiai, care te punea și te ținea într-o stare de tensiune intelectuală extraordinară cînd intrai. Încă de afară, privind imaginea sfîntului ucigător de balaur, pe care se pare că profesorul însuși o zugrăvise, începeai să intri în atmosfera particulară a acestei locuințe a marelui intelectual, umanistul demofil cu habitundini senioriale, care a fost George Călinescu. Totul împrejur era rodul unei temerare fantezii arhitectonice și decorative, în reducție, pe dimensiuni mici, uneori de jucărie, — ca piscina, bunăoară, de care era atît de mîndru. Broasca țestoasă ținea locul unor ecouri de înțelepciune de fabulă orientală. «Cucurigul» cu scara detașabilă avea aerul vag al unui donjon de fortăreață de decor și întreținea un ușor mister. Între zidurile albe încăpeau însă multe flori, multă verdeață. Iar cu regretatul Șerban Cioculescu am fost puși de profesor să culegem cireșe din pomul la care el ne-a ținut scara.

Prima apariție sonoră era Fofează. Și nu nuami sonoră. Profesorul te avertiza, nu fără oarecare ironică, malițioasă satisfacție, că mușcă. De aceea n-am îndrăznit să-i spun că pe mine Fofează nu m-a mușcat.

După aceea, amfitrionul te poftea cu un gest larg, în micul său «palazzo». Și intrai ca prin farmec într-o lume în care fiecare ungher respira artă și frumusețe. Fără doar și poate, «arhitectul Ioanide» gîndise locul acesta astfel încît, în mic, să se oglindească somptuosul și fiecare lucru să exprime, chintesențial, valoarea speciei. În fotoliul și canapeaua cu tapiserie de Beauvais sau Aubusson, reprezentînd fabule de La Fontaine și înconjurînd o masă Boule, regăseai ceva din spiritul castelului francez; în fața broderiei persane te duceai parcă spre o Asie permeată de elenism; deveneai curios și visător în fața «scrinului negru» care nu mai părea o achiziție întîmplătoare. Și peste tot abundau covoarele de preț și tablourile de maeștri români sau copii făcute de aceștia după maeștri străini, la sugestia profesorului. Interioare, flori și, mai cu seamă, peisagii de Nicolae Grigorescu, G. Petrașcu, Th. Pallady, Tonitza, Șt. Popescu, Ciucurencu lărgeau și adînceau spațiul reședinței dominate de portretele senioralelor gazde, ieșite de sub același penel favorit, al lui Al. Ciucurencu.

Dintr-o direcție, te privea, cu elegantă grație, doamna Alice Vera Călinescu, al cărei farmec candid se degaja tot atît de cald din tablou, cît și din persoana sa plină de bunăvoință și generozitate.

Portretul profesorului, din care privirea sa se degaja dominatoare, severă, avea o mică istorie hazlie. Ciucurencu înainta greu în realizarea tabloului. Modelul și-a ales cu grijă deosebită costumul, accepta să pozeze de cîte ori voia pictorul. Dar ceva nu mergea. În fiecare dimineață, Ciucurencu trebuia s-o ia de la capăt și nu înțelegea ce se întîmplă. Într-un tîrziu, a băgat de seamă că și în culoare și în desen se produceau modificări: profesorul intervenea în tablou după plecarea pictorului, pentru a «corecta» ceea ce i se părea nesatisfăcător...

Din tablou, figura lui stăpînește autoritar biroul în care s-au gîndit și s-au făurit atîtea capodopere. Cărțile acoperă pereții, frumos legate, în culori discrete cu care contrastează plăcut mătasea aurie a fotoliilor tapisate. Pe birou, același in-quarto, *aceeași lampă de acum un sfert de secol și mai bine. Undeva, alături, era așezată vioara pe care, din cînd în cînd, profesorul încerca o arie dintr-un preclasic, mai mult pentru delectarea sa decît a ascultătorilor. Meloman pasionat, tempera vehemențele sale barochizante cu balsamul muzical al preclasicilor predilecți. Și toate artele, inclusiv teatrul, s-au practicat în această casă care, cu patina ei nobilă, dobîndită în cursul anilor, poartă încă vie amintirea marelui intelectual și artist G. Călinescu, atît de prețioasă pentru noi toți, pentru cultura românească.*

Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA

Acasă la G. Călinescu

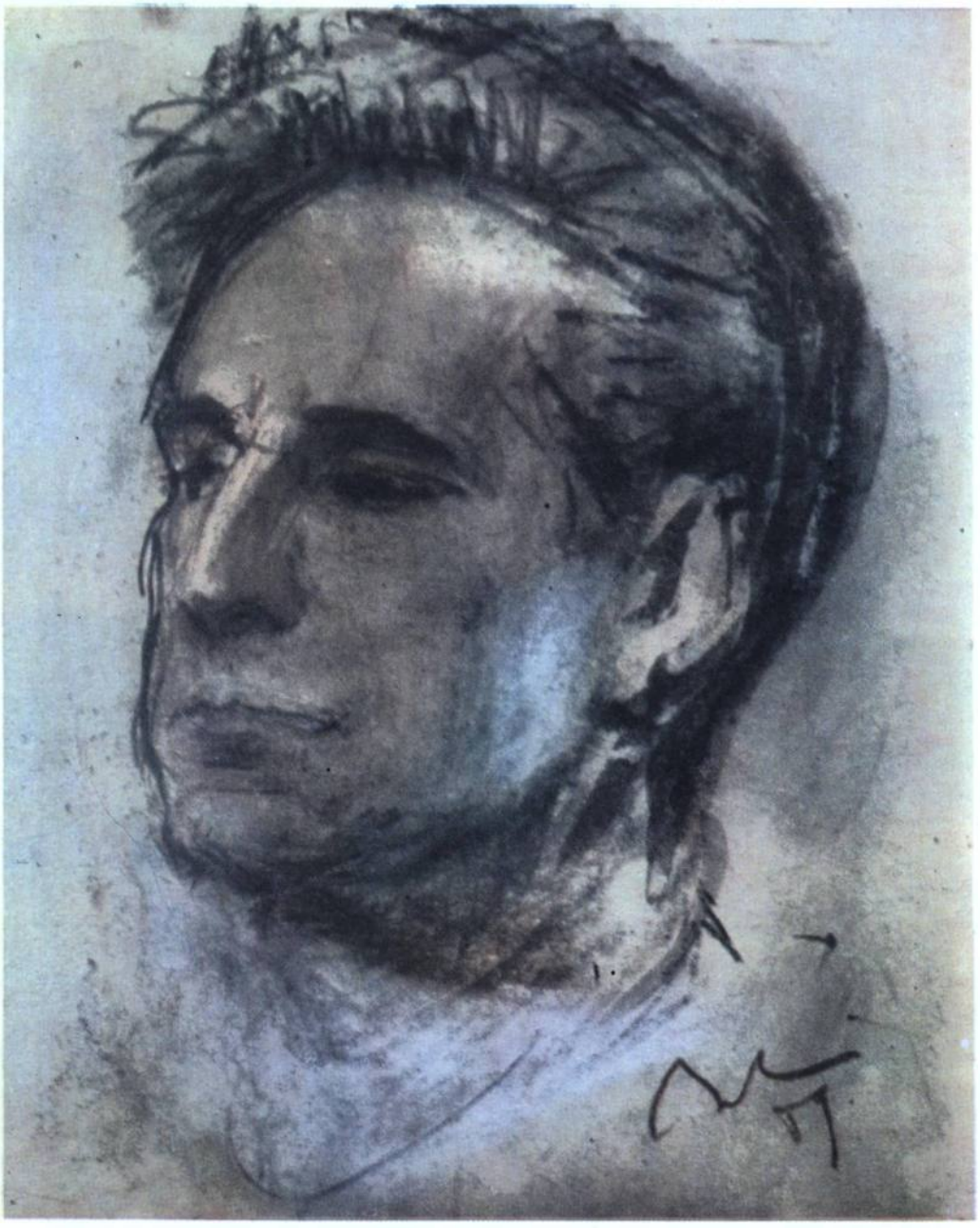

G. Călinescu — portret de *Corneliu BABA* (Colecţia *Vera Alice Călinescu*)

4) Poarta ține vie amintirea marelui intelectual și artist G. Călinescu, atît de prețuită pentru toți, și pentru cultura românească.

Ze Dumitru Popescu

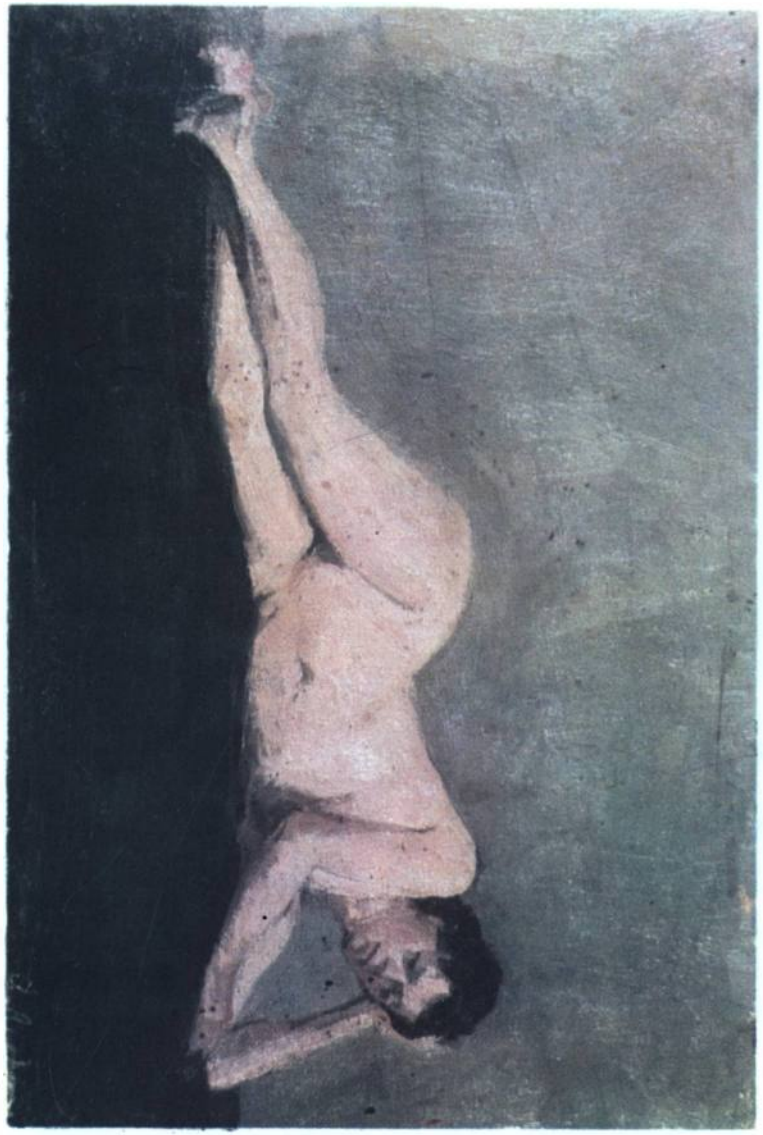

Nud de Ion ANDREESCU
(0,14×0,23 m)

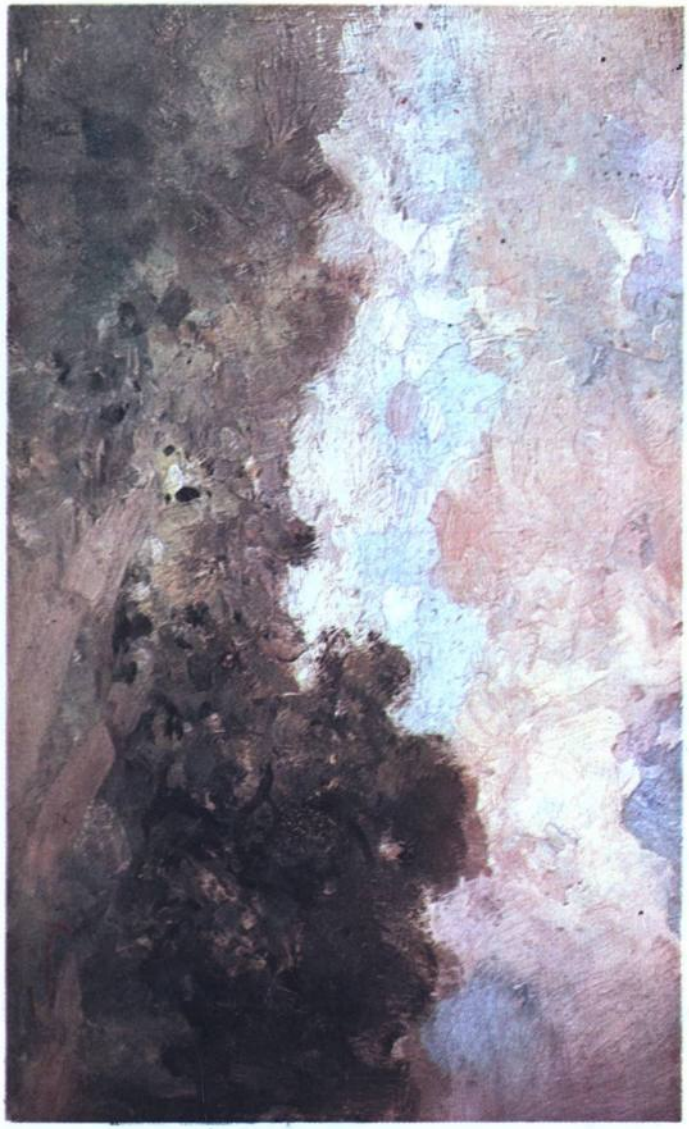

Peisaj de Nicolae GRIGORESCU
(0,23×0,43 m)

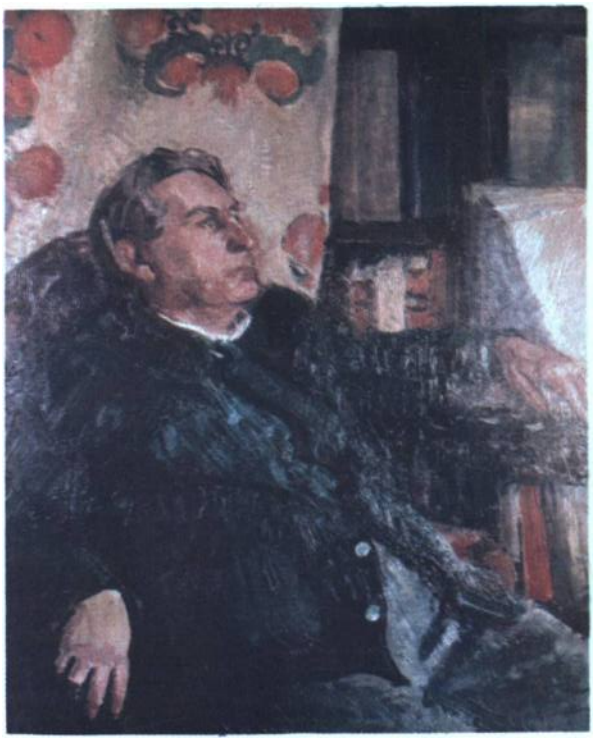

G. Călinescu — portret de
Al. CIUCURENCU
(1,10×0,96 m)

Alice Vera Călinescu — portret de
Al. CIUCURENCU
(0,94×0,80 m)

Colț din Casa „Călinescu" (stînga — nord) cu „Scrinul negru", broderie persană, trusă de samurai, vas chinezesc, vioara criticului, tablouri, păpuși etc.

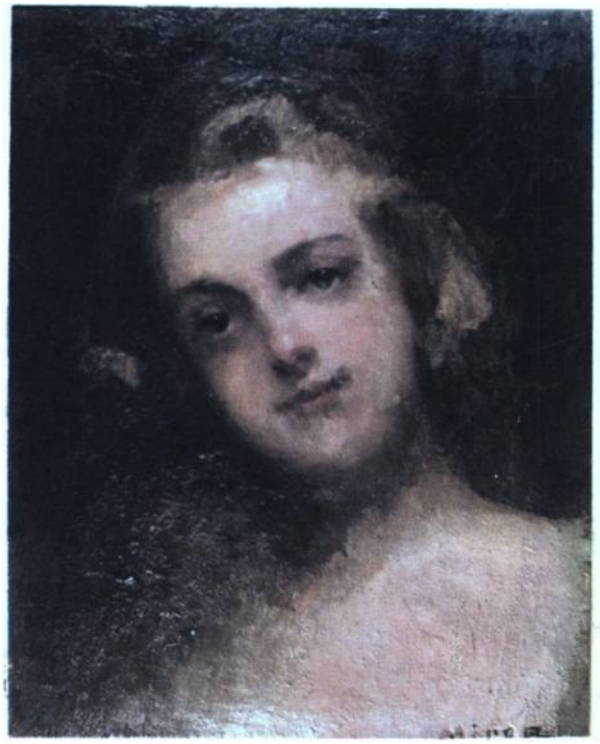

Cap de fată de G. D. MIREA
(0,50×0,39 m)

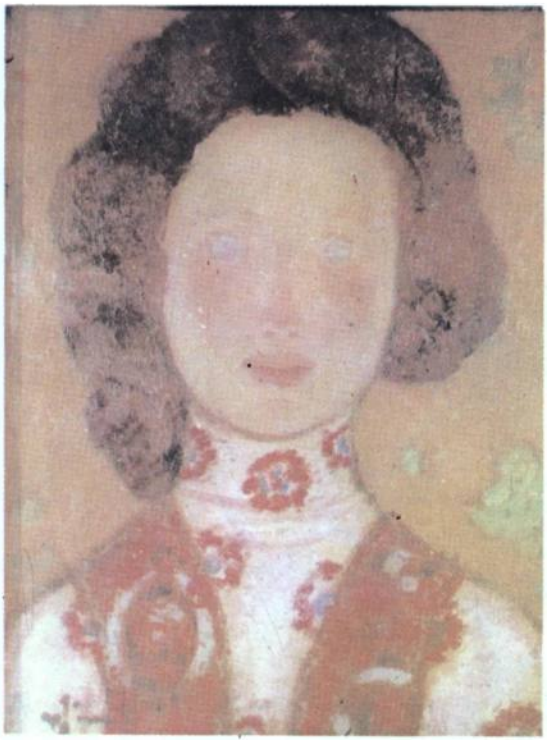

Cap de ţărăncuţă de N. N. TONITZA
(0,48×0,26 m)

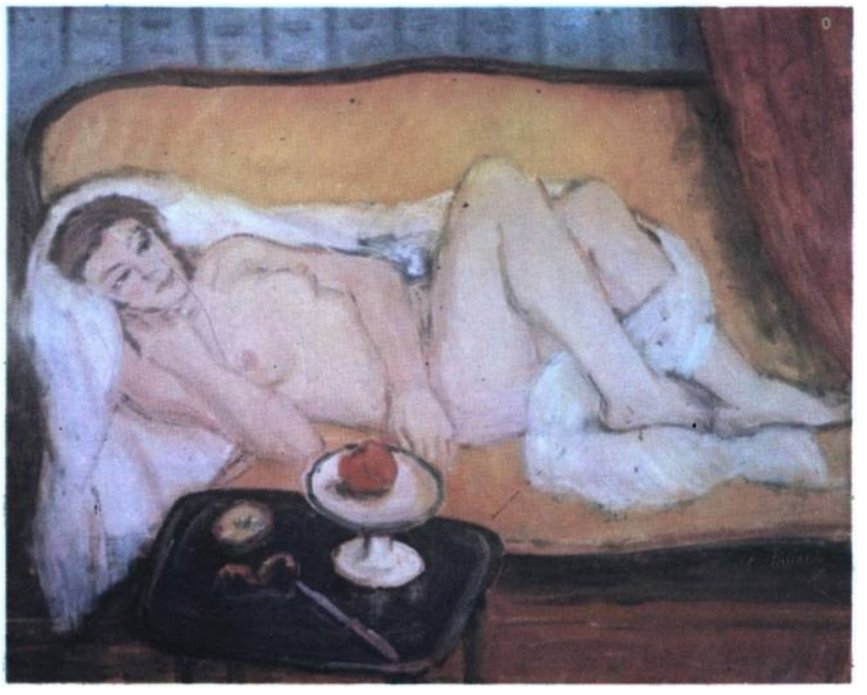

Nud de Th. PALLADY
(0,49×0,58 m)

Acuarelă de St. POPESCU
(0,33×0,50 m)

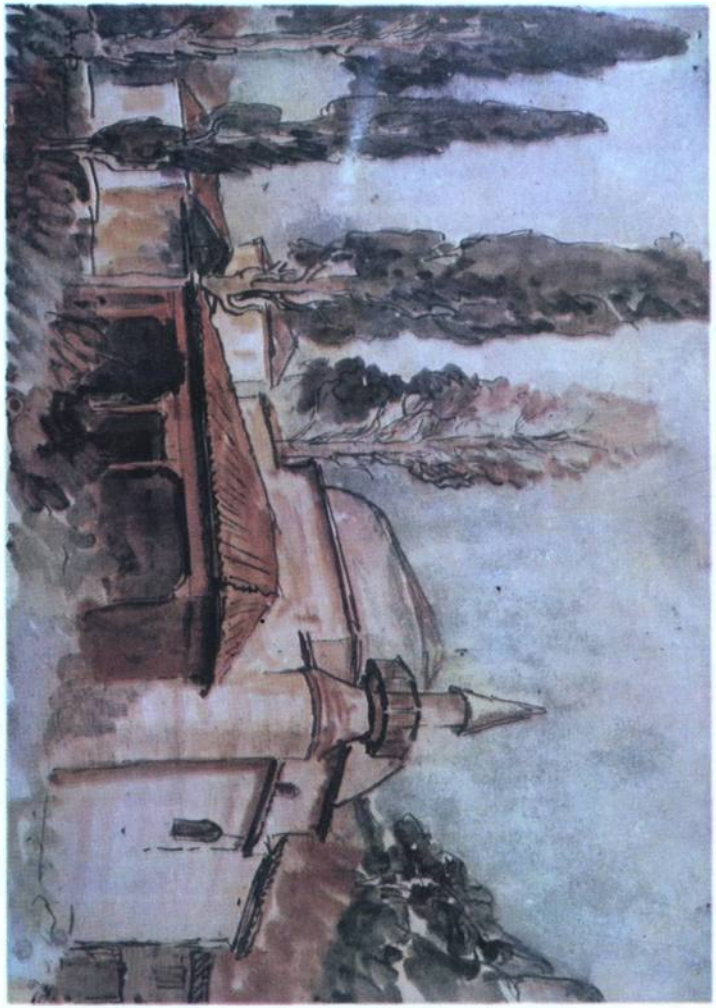

Marină de G. PETRAȘCU
(0,41×0,49 m)

Sf. Gheorghe (patronul Casei) — icoană pe sticlă

Familia de Anonim (olandez?) (0,39×0,28 m)

Icoană pe sticlă din Transilvania

Sf. Nicolae (detaliu) — icoană pe sticlă

Interior cu soţia de G. PETRAŞCU
(0,40×0,48 m)

Turcoaică de ISER
(0,41×0,58 m)

Turcoaice de ISER
(0,56×0,66 m)

Natură moartă. Flori, cărți de
Al CIUCURENCU
(0,56×0,65 m)

Flori de N. N. TONITZA
(0,39×0,48 m)

(Diapozitivele color de *Radu BRAUN* — Laboratorul foto al C.P.C.S.)

V

Iubite domnule Sevastos [17],

Îţi trimit un articol despre Goga [18], socotind că e oportun, două mizantropia, lecţii de poezie [19] care se pot pune laolaltă sau despărţit, după cum cere paginaţia, şi cîteva lucruri comandate aici pentru „*Adevărul literar*“, pe care te rog să le publici treptat, cîte una de număr ca să nu indispunem pe simpatizanţii revistei, mai ales că e fără bani. Am pus pe studenţi să facă cîte o schiţă biografică a unor scriitori mai mărunţi ca să-i învăţ să redacteze articole de istorie literară şi de critică. Scriu prost, e drept, n-ai ce să le faci. Le-am revizuit eu, nedînd decît ceea ce conţine o cantitate cît de mică ştire inedită. Te rog să le pui în ordinea următoare: *Pogor* (trimis), *Samson Bodnărescu*, *Veronica Micle*. [20] *Poezia lui Mircea Pavelescu* s-a citit aici în „Noua Junime“ şi am reţinut-o eu, după ce am scurtat-o apreciabil. „*Adevărul*“ iese din ce în ce mai frumos. Reclama inepţiilor Olgăi Monta, [21] deşi cu rezerve, nu cadrează cu seriozitatea revistei. Alecsandri, Duiliu Zamfirescu şi Olga Monta! N-are nici un talent şi ar trebui să i se dea domiciliu forţat, fără unelte de scris.

Peste vreo zece zile voi fi din nou la Bucureşti. Cu cele mai calde salutări din partea mea şi a soţiei mele şi sărutări de mîini pentru doamna Sevastos.

G. CĂLINESCU

[M.L.R. — nr. 2667, 31/II/13]

VI

[Adresa:]
Domnului
M. Sevastos
La „*Adevărul literar*“
Societatea „Adevărul“
Bucureşti

23 august 1938, Covasna

Iubite domnule Sevastos, [22]

Îţi mulţumesc pentru plinul de prietenie articol din „*Adevărul literar*“ [23]. Eşti nedesmînţit în bunăvoinţă pentru mine. Cum foarte curînd mă reîntorc în Bucureşti, vom sta de vorbă direct.

Sărutări de mîini doamnei Sevastos, d-tale o cordială strîngere de mînă. Salutări din partea soţiei mele.

G. CĂLINESCU

[M.L.R., nr. 2668, 31/I/7]

---

[17] Dactilogramă pe o jumătate de coală; data şi semnătura sînt adăugate cu cerneală neagră; titlul revistei este scris cu roşu.

[18] Articolul, care conţine descrierea drumului de la Sibiu la Răşinari, va forma începutul capitolului despre poet din *Istoria literaturii române*.

[19] «Lecţiile» sînt două capitole din volumul ce va fi numit ulterior *Principii de estetică*.

[20] M. Sevastos va tipări textele în ordinea indicată de expeditor: V. I. Cătarama: *Vasile Pogor*, schiţă biografică, „*A.L.A.*“, XVIII, nr. 911, 29 mai 1938, p. 9; Maria Simionescu: *Samson Bodnărescu*, *Schiţă biografică*, „*A.L.A.*“, XVIII, nr. 912, 29 mai 1938, p. 6; Dana Vasiliu Voina: *Veronica Micle*, *schiţă biografică*, „*A.L.A.*“, XVIII, nr. 913, 5 iun. 1938, p. 2.

[21] Se referă la recenzia Isabelei Sadoveanu despre romanul *Casa de pe culme* („*A.L.A.*“, XVIII, nr. 910, 15 mai 1938), paginată în interiorul unui articol de Barbu Lăzăreanu, care dădea ştiri despre Delavrancea, Alecsandri şi Duiliu Zamfirescu.

[22] Carte poştală, scrisă cu cerneală albastră.

[23] Se referea la cronica lui M. Sevastos la monografia *Viaţa lui Ion Creangă* („*A.L.A.*“, XVIII, nr. 924, 21 aug. 1938, pp. 1—2), caracterizată drept «romanul viu, colorat şi palpitant al unei vieţi de mare artist».

VII

[Adresa:]
Domnului
M. Sevastos
Str. Aurel Vlaicu 27
București

25. I. 1939

Iubite domnule Sevastos, [24]

Abia acum am răgaz să-ți scriu. Mi s-a spus că ai trecut pe la mine și ai lăsat o carte de vizită. «Dobitoaca» nu mi-a dat-o. Eu îți scrisesem din noiembrie o scrisoare în care mă scuzam că întors din străinătate n-am dat ochii cu d-ta și, reînnoindu-ți prietenia mea, îți ofeream, dacă mai erai în încurcătură, articole de istorie literară. M-a surprins că nu mi-ai răspuns nimic. Gust de scris e drept că nu prea aveam și nici nu m-am supărat, cunoscînd tragediile redacționale ale „*Adevărului*", dar evident cînd mi s-a propus să fac un jurnal literar m-am socotit dezlegat. Acum mă întreb: oare ți-au dat scrisoarea la „*Adevărul*"? În sfîrșit, să lăsăm asta. Vroiam să te asigur de bunele mele sentimente. Dacă cineva își închipuie din inamicii de la „*Adevărul*", de vor fi, că eu am să trec la polemică se înșeală asupra caracterului meu. Am și văzut că unii vor să mă dea drept antisemit! Omul care te urăște vrea cu orice chip să-ți găsească un cusur. Eu mă gîndeam la unele convorbiri ale noastre. Cine știe dacă, mai tîrziu, n-am putea iar sta alături? Ce zici de „*Jurnal*"? [25] Am impresia că „*Adevărul*" are tendința să fie ostil. Ar fi o ingratitudine din partea lor. Salutări cordiale din partea mea și a soției mele și sărutări de mîini respectuoase d-nei Sevastos.

G. CĂLINESCU

[M.L.R, nr. 2675, 31/I/10]

VIII

[Adresa:]
D-lui M. Sevastos
Str. Ing. Kertsch nr. 17, etaj II
Brașov

Ocna Sibiului băi
14 iulie 1939

Iubite domnule Sevastos [26],

Am primit prietenoasa d-tale scrisoare p[entru] care-ți mulțumesc [27]. Am anunțat în nr. 30 colaborarea d-tale (în redacție) și a Isabelei [28]. Eu te rog să-mi trimiți grabnic, deși nu va putea intra decît în nr. 31, un articol sau mai bine zis niște Note [29] așa cum făceai la „*Adevărul*" politic, de pus în pagina I, la contrafileu. E mai ușor de făcut și mai atractiv. Am anunța pe afiș. Mai încolo vedem noi ce e de făcut.

---

[24] Carte poștală dactilografiată cu panglică bicolor; titlurile periodicelor, cu roșu: data și iscălitura adăugate cu cerneală neagră; cîteva rînduri dactilo se continuă și pe față.

[25] Se referă la „*Jurnalul literar*", al cărui prim număr a apărut la 1 ianuarie 1939.

[26] Carte poștală, scrisă cu cerneală neagră; adresa expeditorului: D. G. Călinescu, Str. Gării 4, Comuna Ocna Sibiului băi, Jud. Sibiu.

[27] M. Sevastos îi trimisese la 6 iulie o scrisoare în care oferea colaborări gratuite la „*Jurnalul literar*", « vrînd să mergem împreună și la bine și la rău ».

[28] În „*Jurnalul literar*" nr. 30, 23 iulie 1939, p. 2, a apărut anunțul: « Redacția jurnalului nostru a sporit cu experiența publicistică a d-lui M. Sevastos și a d-nei Isabela Sadoveanu, continuînd ce era valabil la „*Adevărul literar*", cu înlăturarea a tot ce stînjenea acolo libera manifestare a spiritului critic ».

[29] *Note*-le cerute apar în nr. 31; ele vor continua în numerele 32 și 33; în ultimul, va semna și articolul *Sfîrșitul lumii?* Isabela Sadoveanu publică, în nr. 32, articolul *Orientări engleze.*

«Arhitectul Ioanide»
văzut de... arhitectul SILVAN...
La 2 iulie — G. CĂLINESCU
ar fi avut 90 de ani.
În anul acesta —
distinsul nostru colaborator,
Silvan IONESCU,
prieten al scriitorilor
și al Muzeului Literaturii Române
(nelipsit, ca și în fotografia de față,
din primul rînd al „Rotondelor 13",
studiindu-și «modelele»
și creionîndu-le portretele),
împlinește 80 de ani!
Îi transmitem
și pe această cale
tradiționalul
«LA MULȚI ANI!»

(Redacția)

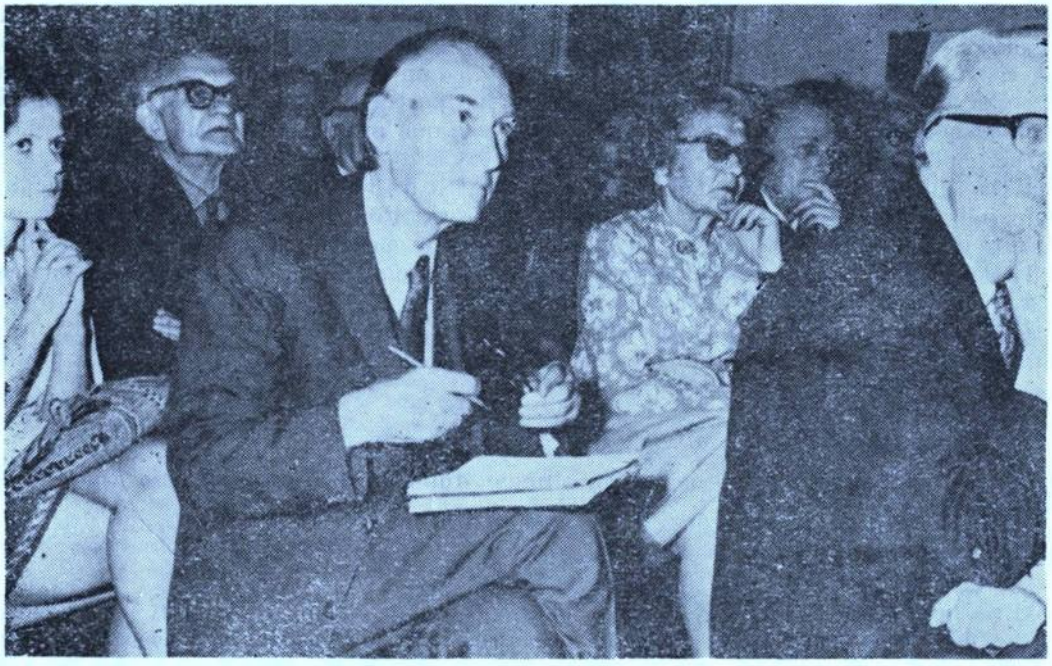

Nu mă îndoiesc însă că cu buna d-tale voință și cu prudența mea am izbutit să batem după oarecare luptă toate publicațiile.

Sărutări de mîini doamnei și afectuoase salutări din parte-mi.

G. CĂLINESCU

V[ezi] adresa pe *verso*.

Dacă trimiți direct la Iași lui Al. Piru, ziarul „*Iașul*", str. Cuza Vodă 62 m[anu]-s[cris] pînă luni intră în nr. 30.

[M.L.R., nr. 2869, 31/I/8]

IX

„Jurnalul literar"
Director / G. Călinescu

Iubite domnule Sevastos,[30]

Am aşteptat să primesc Cartea d-tale de bucate ca să-ţi răspund.[31] Dealtfel sunt aşa de ocupat şi scriu atît de mult, încît am prins oroare de corespondenţă. Acum înţeleg eu de ce eşti bolnav de rinichi şi de ce şi doamna Sevastos a suferit la fel. Cu aşa pricepere în materie de mîncăruri, nici nu-i de mirare. Cartea este excelentă şi am luat-o imediat în consultare şi aplicare. Este cea mai bună operă de acest fel din cîte cunosc (şi le am aproape pe toate). Te felicit şi pe d-ta şi pe doamna. Am să mă ocup de ea, aşa lateral, atrăgînd atenţia asupra ei în măsura în care atinge noţiunea estetică.

În privinţa C-v[32] te-am trădat puţin, dar cred că vei înţelege de ce. Editorul[33] nu se administrează bine, vremurile sunt grele, n-avem corespondenţi şi pierde. Interesul nostru moral este ca revista să reziste pînă cînd se potolesc lucrurile şi putem să ne lansăm altfel, servindu-ne de apariţia exactă ca o bază de reclamă. Acum lucrul cel mai cuminte este rezistenţa modestă. Editorul cerea să-i completez o parte din pierderi măcar simbolic şi apariţia revistei era problematică. Dar iată, a venit neaşteptatul dar prin d-ta şi am putut da 20.000 lei[34], completînd eu editorului. Situaţia era salvată. Citind scrisoarea în grabă, am înţeles că amicul C. urma să mai dea ceva. Pe de altă parte d-na S.[35] mi-a spus la plecare că i s-a spus cum că ni se va da cel puţin o sută de mii şi că ea e dispusă să mai aştepte. Dacă aş fi căpătat cu vreo şapte mii în plus trimiteam numaidecît proporţia promisă. Concluzia? Pe dată ce mă voi învrednici de undeva de bani, vei avea mai mult decît legitimul d-tale onorariu pentru colaborare.

Articolul despre noi n-a apărut în *„Jurnalul"*[36] care ne duşmăneşte, se vede. Acum este şi inutil. Rugămintea mea este acum aceasta: Poate cunoşti pe Zamfirescu de la Oficiul de Hîrtie. Gheorghiu a comandat hîrtie pentru *„Jurnalul literar"*. Dă-i un telefon şi îndeamnă-l să efectueze comanda, cît mai urgent. Asiguraţi din partea asta vom putea mai bine să ne ocupăm de rest.

Cu rugămintea de a-mi păstra prietenia şi de a suporta trecătorul accident, îţi urez un an spornic şi vesel. Doamnei, căreia îi prezint omagiile mele şi sărutări de mîini, la fel.

G. CĂLINESCU

Soţia mea, care compune acum un aliment după *Cartea de bucate* se asociază la urările mele.

[M.L.R., nr. 2672, 31/V/2]

---

[30] Dactilogramă nedatată, dar expediată probabil în decembrie 1939, redactată la mai multă vreme după consumarea evenimentelor relatate; semnătura şi *post-scriptum*-ul adăugate cu cerneală.

[31] Se referă la volumul *Carte de bucate. Bucătăria românească, franceză, rusă*... Colaborator tehnic, I. Catoianachi, Editura „Cugetarea", 890 p. + 14 planşe. Apărut în a II-a ediţie la aceeaşi editură în anul 1943.

[32] « C-v » ar putea însemna, după cum atestă rîndurile următoare ale scrisorii, « contravaloarea », partea ce urma să revină lui M. Sevastos.

[33] Ath. Gheorghiu, editorul revistei *„Jurnalul literar"*.

[34] Al. Rosetti îl anunţa pe G. Călinescu încă de la 1 aprilie 1939 că îi va trimite de la „Fundaţii" « lei 20.000, sumă ce uşor, la nevoie ar putea fi dublată ». Expedierea banilor a întîrziat şi numai la intervenţia lui M. Sevastos, « amicul C. », generalul Condiescu, directorul „Fundaţiilor", a aprobat plata.

[35] Doamna S. ar putea fi Sanda Popescu, publicistă, al cărei soţ era funcţionar la Banca Naţională, prin intermediul căreia a fost virată suma respectivă.

[36] Aluzie la un fapt ce rămîne a fi verificat.

X

„*Tribuna*“ *poporului*
Ziar de informații
Director G. Călinescu
Str. Sărindar 5—7—9
București
Telefon 5.84.39.

Iubite domnule Sevastos,[37]

Am înscris firma ziarului „*PACEA*“[38], am obținut autorizație de[la] cenzura noastră, ziarul, independent, apare (nici nu se putea altfel) cu agrementul Uniunii Patrioților și al Frontului. Printre colaboratori ești și d-ta. Ziarul trebuie să apară urgent ca să urmărim evenimentele, procesele Tribunalului Poporului. Comisia interaliată a cerut un memoriu mai larg decît cel trimis de mine, fiindcă probabil un funcționar de acolo nu știa de Uniunea Patrioților, „*Tribuna*“ etc. Azi la 12 pornește la Dangulov un memoriu detailat. Te rog insistent intervino, *mîine*, (prin soția d-tale?) la Comisie ca să obținem repede autorizația și [să] ajungă hîrtia la Dangulov, cu explicația, dată suficient în memoriu că „*PACEA*“ apare din hotărîrea Uniunii Patrioților și cu colaboratori propuși de ea.[39] Asta pentru a evita ca hîrtia să se împotmolească la ignoranți. Telefonul meu este 2.31.56.

Cu afecțiune, la revedere,

G. CĂLINESCU

[M.L.R., nr. 2671, 31/III/11]

---

[37] Scrisoare nedatată, dar după cerneala verde folosită și după conținut, epistola a fost compusă în toamna anului 1945.

[38] În *Mapa cu desene*, existentă în arhiva sa, se află titlul ziarului „*Pacea*“, desenat de G. Călinescu cu cerneală și creioane colorate. (Vezi facsimilul din p. 95 — *n.r.*)

[39] Aprobarea nu a fost dată. Însă, între 10—12 ianuarie 1946, a avut loc, la București, Congresul general al Uniunii Patrioților, care a hotărît transformarea acestei organizații în Partidul Național Popular. G. Călinescu este ales în Biroul executiv al noului partid și numit director al cotidianului „*Națiunea*“, al cărui prim număr a apărut la 20 martie 1946.

JURNALUL LITERAR

FOAIE SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ŞI INFORMAŢIE LITERARĂ

DIRECTOR G. CĂLINESCU

Cuvânt pentru început

Enescu

Estetica limbii

EPISTOLAR

Lucian Blaga

Sextil PUȘCARIU

IV

Sextil Puşcariu — desen de SILVAN

XXXVIII*

Berna 8 martie 1929

Iubite Domnule Profesor,

rîndurile atît de prietenești ce mi le-ai scris mi-au făcut deosebită bucurie. Mi-ar fi plăcut foarte mult să ne întîlnim la Paris, dar tocmai luna asta (de la 15—30) voi fi la București pentru premieră (20 martie) [72]. Mă întreb dacă nu cumva veți pleca la Paris *de la București*, căci în cazul acesta ne-am întîlni în capitala noastră. De multe ori aș fi voit să-Ți scriu pe larg, dar nu știam de unde s-apuc lucrurile.

Deocamdată nu pot să fiu decît tot scurt. E adevărat că la catedră nu am renunțat, dar — în nici un caz nu m-aș anunța și nu m-aș prezenta la un *eventual examen*. Nu mai am nici vîrsta, și am și atîta conștiință despre mine însumi și despre tot ce pot și nu pot, pentru a mă mai aventura în asemenea încercări oarecum pierdute din capul locului. De altfel, sunt și prea *format*, pentru a face examene. Dacă se găsește o formă (art. 81) spre a mi se *oferi* o catedră, desigur că aș primi-o. Dar și aceasta, *nu acum*. Situația în care mă găsesc îmi dă posibilitatea de a mai sta cîtva timp în străinătate, vreo cîțiva ani, și-mi mai dă posibilitatea și de-a ieși puțin din sărăcie. Un mic fond de rezervă pentru mai tîrziu nu-mi strică.

În ce privește noua lucrare [73], informațiunile de la Roșca nu corespund întocmai adevărului. *Sunt numai la adunarea materialului. La însemnări.* Vor trece încă vreo 2 ani pînă voi isprăvi-o. Din nenorocire nu e de estetică, și conține idei atît de noi încît cu ea mi-aș tăia desigur pentru totdeauna drumul în Universitate. (Universitatea a găsit exagerate și cele cîteva formule din *Filosofia stilului*, care în cinci ani de la apariție au devenit locuri comune în tînăra generație. Cred că ai observat lucrul acesta!)

Găsesc însă că ținîndu-se seama de rolul pe care ideile expuse în *Filosofia stilului* le joacă în mentalitatea tinerei generații, și ținîndu-se mai departe seama de celelalte lucrări ale mele *Fenomenul originar*, *Fețele unui veac*, *Daimonion*, cari se complectează reciproc, aș merita catedra.

Noua lucrare n-o public decît numai după ce voi fi obținut catedra sau după ce voi fi renunțat definitiv la ea. Va fi opera mea capitală într-o serie de volume.

Situația o văd deci așa: dacă găsești vreun moment potrivit (presupunînd firește că ești de acord, în chip excepțional, să intru cu [articolul] 81 în universitate) pentru

* Vezi cele trei numere anterioare ale revistei noastre. (Stabilirea textelor și note de *Magdalena VULPE* și *Mircea CENUȘĂ*.)

[72] Premiera piesei *Meșterul Manole* a avut loc la 5 aprilie, nu la 20 martie *(M.C.)*

[73] *Eonul dogmatic (M.C.)*

a pune chestiunea în mișcare, cît timp sunt la putere național-țărăniștii, Ți-aș fi desigur nespus de mulțumitor. *Timp este.* Aș vrea să stau cît mai mult aici. Chiar 4 ani dacă se poate.

În ce-i privește pe cei de la Cluj cari la un moment dat s-au opus, cred că sunt și ei pe cale de a vedea că au făcut o prostie. Breazu îmi scrie tocmai ceva în sensul acesta. (Mi-e teamă însă să nu fie un pic prea tîrziu. Deziluzia de-atunci m-a costat mai mult decît am crezut. Și dacă și acum mai petecesc la o sănătate pierdută, aceasta se datorește în primul rînd amărăciunilor ce au binevoit clujenii să mi le pricinuiască. Și o datoresc numai spiritului meu și disciplinei interioare, că nu m-am dezorganizat complect!)

Sunt foarte curios de reprezentarea lui *Manole*, de decorurile și costumele lui Demian.

Lauda somnului a stîrnit la tineri un entuziasm, cu care de mult n-am mai fost obișnuit. Ai văzut numărul „*Ultimei ore*" ce mi s-a închinat? [74] E interesant și absolut « european ».

Da, încă ceva: într-un rînd voiam să-Ți scriu un mic studiu de cîteva pagini pentru „*Dacorom[ania]*" despre o curioasă rămășiță *mitriatică* (cultul lui Mithras) într-o curioasă credință poporală rom[ânească]. Analogia nu a fost încă remarcată de nimenea.

Am mai isprăvit o grotescă în 4 acte (cu care nu prea sunt mulțumit) și o *dramă într-un act.* [75]

Încheind aș vrea să te rog mult, mult de tot, să stai în ajutorul prietenului Roșca [76]. E un coleg de școală, prieten bun, om admirabil pregătit, merită orice. Dacă se va întîmpla minunea s-ajung și eu la Cluj, am putea subt conducerea D[umi]tale să facem împreună mult. În orice caz, dacă nu e nevoie la Cluj de oameni ca mine, e desigur nevoie de oameni ca el.

Nu știu cum, simt că ne vom întîlni la București. Bucuria mea ar fi nemăsurată.

Cu toată dragostea

LULU

Ion Breazu, azi conferențiar la Universitatea din Cluj, și D. D. Roșca, profesor de filosofie la aceeași universitate, îl țineau în curent cu atmosfera ce se crease pentru el în capitala Transilvaniei.

XXXIX

Berna 14 aprilie 1929
[Răspnns: 21. IV. 29]

Iubite Domnule Profesor,

Suntem iarăși la Berna, după 3 săptămîni de drum obositor, încordare enervantă și așteptare care mi se părea fără sfîrșit. Deși nu am avut deloc un Manole la înălțime, cu ajutorul celorlalți actori și mai ales al unei admirabile Mire [77] — piesa

---

[74] „*Ultima oră*" îi dedică pagina a doua din nr. 49 (24 febr. 1929). I. Barbu semnează articolul *Legenda și somnul în poezia lui Lucian Blaga*, iar Ion Pillat pe cel intitulat *Lucian Blaga și specificul românesc (M.C.).*

[75] Piese de asemenea necunoscute pînă acum *(M.C.).*

[76] D. D. Roșca dorea să intre în învățămîntul universitar la Cernăuți sau Cluj. Avînd nevoie de sprijin, îl roagă pe Blaga să intervină pe lîngă Sextil Pușcariu: « O scrisoare din partea ta, dragă Lulule, l-ar face pe P. să lucreze cu și mai multă însuflețire, și mai ales cu multă perseverență. Mă autorizez de-un pasagiu al scrisorii tale din urmă și te rog să-i scrii lui Pușcariu » (Scrisoare inedită, din 1 mart. 1929, M.L.R. 19398) *(M.C.).*

[77] Rolul Mirei a fost jucat de Aura Buzescu, căreia Blaga îi scrie imediat după spectacol: « Tot drumul de la București la Berna (55 ore) m-am gîndit numai la jocul D[umnea]voastră, și sosit — trebuie să vă scriu: ați făcut din Mira exact minunea pe care am visat-o! Și nu pot admira îndeajuns marea intuiție artistică, sigură și fără greș, ce v-a adus la această desăvîrșită realizare. V-aș mulțumi, dar nu poți mulțumi puterilor naturii: Pot însă să mă înclin. » (V. Silvestru, *Clio și Melpomene*, Ed. „Eminescu", Buc., 1977, p. 177) *(M.C.).*

a avut un strălucit succes. Nu numai în sală, ci și în presă. Se vorbește despre ea ca « de o dată în evoluția teatrului românesc ». În sfîrșit s-a făcut dovada că piesele mele se pot juca.

De asemenea sunt mulțumit de neașteptatul succes al *Laudei somnului*. După zece ani (atîta a trecut de cînd D[umnea]ta ai scris întîiele rînduri despre *Poemele luminii*) s-a spart gheața.

La București l-am întîlnit pe Roșca. Îmi spunea că Marin Ștefănescu [78] (cel de la „*Cultul patriei*" sau vorba lui Iorga: « de la curul patriei ») e dispus să-și împartă catedra cu el. Te rog și eu din toată inima să-l sprijinești pe Roșca cu toată căldura posibilă. Merită.

Am auzit că O. Ghibu, pe care mi-l știam prieten, vrea să pună la bătaie catedra de estetică pentru — altcineva. (Ciura? [79])

Dacă s-o întîmpla și aceasta, am să fac de toată minunea pe toți acești mici imbecili în frunte cu Goangă și Bărbat etc. Pînă acum am tăcut, dar cînd voi porni campania, am să fiu cel puțin atît de temeinic ca în tot ce scriu. Cred că s-a făcut deja prin multe dovada că timpul *mie* îmi [dă] dreptate. Se înșeală Domnii amar dacă-și închipuie că eu uit. **Nu uit nimic.**

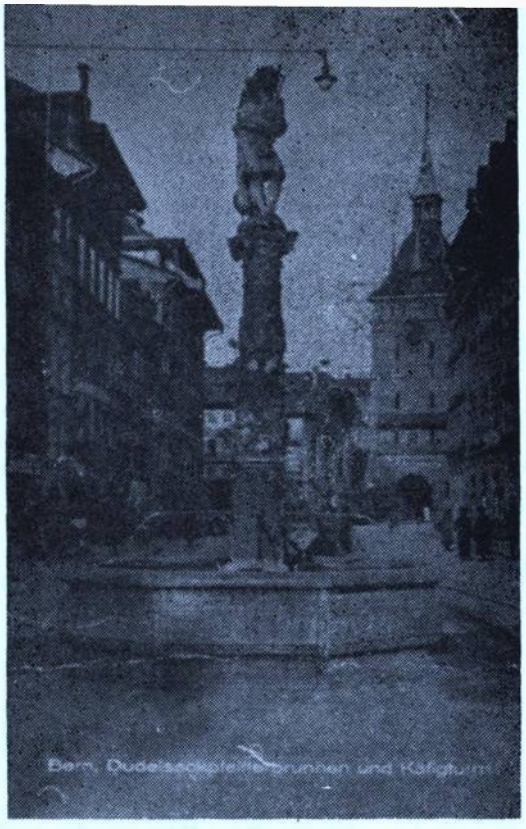

Imagini din Berna (vezi și p. 106)

Îmi pare nespus de rău că iarăși nu ne-am întîlnit. Aș fi putut să-ți spun multe lucruri, cari nu se pot scrie.

Cu toată dragostea

LULU

XL

Berna 23 decembrie 1929
[Răspuns: 29 XII 1929]

Iubite Domnule Profesor,

e mult de cînd nu am mai scris nimic aceluia la care în tot Ardealul țin mai presus de toate. Folosesc prilejul sărbătorilor să-i trimit dorințele cele mai bune. Cît mă privește — am avut o toamnă destul de agitată. Am trecut bine peste premiera lui *Manole*, care sper să fie întîia dar nu cea din urmă în străinătate. [80] Printre orele de birou (între noi fie zis nu prea obositoare) și repetițiile de la teatru am mai avut și răgazul să scriu o nouă dramă în trei acte: *Cruciada copiilor*. Voi tipări-o în curînd.

În ianuarie voi veni în țară pentru cîteva săptămîni, mă voi opri și la Cluj.

Ce mai e nou în capitala Ardealului? Ce mai face prietenul Bogdan-Duică? Cred că zilele trecute a avut o surpriză plăcută: i-am trimis toate cronicile teatrale ce-au apărut în Elveția despre *Meister Manole*. Ca să-și amintească cronicile scrise de el!

[78] Marin Ștefănescu, profesor de filosofie la Universitatea din Cluj *(M.V.)*.

[79] Probabil Al. Ciura (1871—1936), prozator ardelean, profesor la liceul din Blaj, fost redactor al revistei „*Luceafărul*" *(M.V.)*. Ciura îi scrisese încă la 28 VII 1919 lui Pușcariu, însărcinat cu reorganizarea Universității din Cluj pe baze românești, solicitîndu-i o catedră, dar « de literatură latină, sau mitologie ». (Scrisoare inedită din Arhiva S. Pușcariu) *(M.C.)*.

[80] *Meșterul Manole* s-a reprezentat în premieră la „Berner Stadttheater" în seara zilei de 19 nov. *(M.C.)*.

Cu sănătatea o duc mai bine, adică așa: « stabilizat » într-o mică neurastenie.

Cornelia e însă bine de tot și intenționează de astă dată serios să se reproducă. Din parte-mi nu am decît o dorință: să fie fetiță * și să semene cu ea. Aș fi sigur că o mărit. Și tot atît de sigur: nu cu un poet.

Cu multă dragoste

BLAGA

* Cornelia vrea s-o boteze Dorica [81].

XLI

Berna 2 mai 1930

M-am născut

Ana Dorica BLAGA
(zis Dorli fiindcă sunt elvețiancă)

XLII

[Carte poștală ilustrată]

[Köln] 12. VIII. [1] 930

Un călduros salut din valea Rinului, de unde s-a pornit « cruciada copiilor »

BLAGA

XLIII

Berna 26 oct[ombrie] 1930
(Răspuns 2. XI. 30)

Iubite Domnule Profesor,

îmi scrie amicul Roșca că s-a publicat concursul pentru faimoasa catedră de la Cluj și că a fost învinuit de a fi cerut *el* publicarea. Eu îl cunosc, și-l știu prea cinstit decît s-o fi putut face.[82] În orice caz pînă în această clipă n-am știut nimic despre publicarea concursului. Cred însă că Unversitatea are posibilitatea să ceară din nou anularea.

Dacă însă nu se anulează, eu rămîn la vechea hotărîre: *nu mă prezint la concurs.* Motivele sunt foarte multe, și îndeosebi proasta sănătate, pentru care trebuie să mă cruț de orice enervări, altfel ajung la balamuc. Dacă mi se oferă catedra bine, dacă nu — nu eu rămîn de pomină!

Am publicat în ultimul timp *Daimonion* în forma-i revăzută, care alături de toate eseurile și studiile mele de pînă acum alcătuiesc un suficient titlu spre a putea fi profesor la Cluj.

Zilele acestea am isprăvit *cartea* la care lucrez pe îndelete de ani de zile: *Eonul Dogmatic.* Peste vreo trei săptămîni o am transcrisă la mașină. În decemvrie încep s-o public în „*Gîndirea*". Nu e mare, dar foarte concentrată (cam 150 pagini). Din nefericire la obținerea catedrei nu poate avea vreo importanță deoarece *nu* e de estetică. E de metafizică, teorie a cunoașterii, filozofia culturii. Dar dintr-un punct de vedere cu totul nou. Convingerea mea modestă e că dau întîia operă de filozofie

[81] Ca pe sora lui Pușcariu. *(M.V.).*

[82] Iată fragmentul din scrisoarea (inedită) a lui D. D. Roșca din 24 oct. 1930; « Dacă nu l-ai cerut tu *[concursul n.n.]* te rog să nu cumva să crezi că l-am cerut eu. Îți dau cuvîntul meu de onoare și de prieten care ține la prietenia ta mai mult decît la orice interes material, că nu m-am gîndit niciodată să mă îmbulzesc la un loc pe care ai vrea să-l ocupi tu » (M.L.R. 19402) *(M.C.).*

originală românească. Dorli și cei de vîrsta ei vor face peste 25 de ani teze de doctorat asupra acestei opere, pe care nu îndrăznesc s-o prezint ca lucrare spre a mi se da o catedră.

(În paranteză: ceea ce Bărbat a făcut lui Roșca e o crimă care ar trebui pedepsită cu ocna. După răspunsul pe care i l-a dat Roșca — Bărbat ar trebui să părăsească Universitatea! Dar cu incultura filosofică de la noi totul e posibil.)

Altfel destul de bine — numai cu sănătatea prost ceea ce mă face destul de indiferent la orice —

Cu multă dragoste și devotament

BLAGA

XLIV

Berna 27 noemvrie 1930

Iubite Domnule Profesor,
am primit scrisoarea D[umi]tale și mi-am îngăduit să nu răspund trei zile ca să am timp de gîndit. Înainte de toate țin să-ți mulțumesc din toată inima pentru dragostea cu care te-ai interesat de chestiunea aceasta. N-am să uit niciodată!! Acesta e de altfel cel mai frumos cîștig pentru mine, din toată afacerea. Cîștigul moral, văzînd că totuși mai există cîțiva oameni cari țin la mine. Dealtfel și impozantul număr de 16—17 profesori, cari mă vor oarecum necondiționat, m-a impresionat. Cît privește sfatul de a mă prezenta la concurs — ce să-Ți spun? Ar trebui să scriu sau să vorbesc două ceasuri ca să-Ți arăt că *nu pot*. Poate fac o nebunie. Dar asemenea nebunii am mai făcut:

1. cînd m-am născut

2. cînd m-am hotărît să fac poezie și filozofie, deși cu mintea pe care o am puteam să încep lucruri mai utile

3. cînd m-am hotărît să mă însor sărac

4. cînd m-am hotărît să mă fac « profesor » etc. etc.

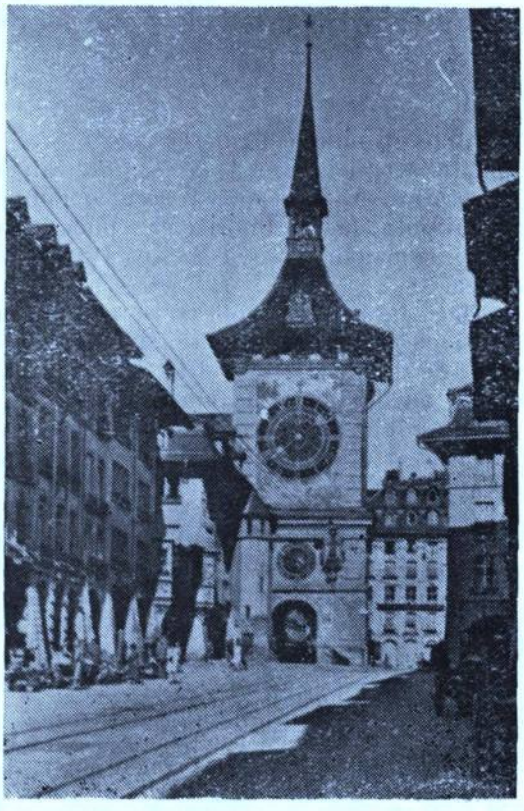

Dar toate aceste nebunii le-aș face desigur încă o dată dacă ar fi să fiu pus din nou în situații asemănătoare. Fiindcă n-am putut altfel, și fiindcă nu pot altfel. Deși cîteodată aș vrea eu însumi să pot altfel!!

Știu că cu art. 81 s-au făcut abuzuri, dar acest articol există, și cît timp există, e *legal*. De ce să se facă excepție tocmai în momentul cînd poate intra în universitate un tînăr de valoare? (e ultimul an că mă mai socot « tînăr »). Profesorii cari se opun, sunt sigur că s-au înfruptat din acest articol. Spune-le, Te rog, că a sosit momentul ca articolul 81 să fie reabilitat, înainte de a fi îngropat! Cei cari și-au făcut cariera cu el ar trebui să-i fie atît de recunoscători să-l reabiliteze!

Am intervenit şi eu ca concursul să fie anulat. Dacă nu se anulează, mă îndrept către D[umnea]ta cu o ultimă rugare: să mă susţii cu toată energia, pe temeiul art. 81. Să ceri să se ia proces verbal despre toate discuţiile, *şi să se ia semnăturile* atît *pro* cît şi *contra !* Fiindcă presupun că atunci cînd e vorba să se iscălească o asemenea hotărîre vor mai fi vreo doi-trei cari bat în retragere (înţeleg, dintre cei *contra*). Şi pentru tot ce faci, încă o dată toate mulţumirile mele!!

Celălalt sfat, de a mă odihni cîteva luni, Ţi-l urmez întocmai. Am mare nevoie de odihnă. Fiindcă ştiu că după aceea mă aşteaptă zile şi mai grele.

Alătur cîteva fotografii de-ale Dorlii, care-i extrem de bună. (În şapte luni nu ne-a trezit încă niciodată noaptea).

Cu multă dragoste

LULU

XLV

[Foto]

Dorli protestează împotriva profesorilor de la Cluj: « vă log nu supălaţi pe tăticu! »

Textul acestui răvăşel e scris pe dosul unei fotografii, care reprezintă pe micuţa Dorli. [83]

XLVI

Berna 10 martie 1931

Iubite Domnule Profesor,

mi-aduc aminte de un articol pe care l-aţi publicat acu vreo cîţiva ani despre o poezioară a lui Văcărescu şi o poezie a lui Goethe. I-am vorbit întîmplător profesorului de germanistică de la Univ[ersitatea] de-aici Singer despre asemănarea între cele două poezii. Singer e foarte intrigat de chestiune şi m-a rugat să-i procur articolul D[umnea]voastră. M-aş bucura dacă mi l-aţi trimite.

Pe la noi nimic nou. Ocupaţi ziua întreagă cu Dorli. Mai puţin cu poezia şi cu filosofia.

Cu cele mai bune dorinţi

BLAGA

Într-un articolaş din „Cele trei Crişuri“ [84] **arătam că poezia lui Goethe e, cronologic, ulterioară versurilor lui Enăchiţă Văcărescu Într-o grădină, cu acelaşi subiect. Orice contribuţie la cunoaşterea marelui poet fiind pentru germani importantă, profesorul Singer de la Universitatea din Berna a cerut acest articol ataşatului de presă al legaţiei române.**

XLVII

[Berna] 25.IV.931

Iubite Domnule Profesor,

zilele trecute am primit o telegramă că sunt desfiinţat (postul) pe 1 mai. Ieri o altă telegramă că sunt menţinut provizoriu în funcţie. În orice caz situaţia mea se clatină,

---

[83] Aceeaşi fotografie se mai găseşte o dată în arhiva S. Puşcariu, cu inscripţia: « Cumînţenia pămîntului ».

[84] *Goethe şi Ienăchiţă Văcărescu*, în *„Cele trei Crişuri“*, I, 1920, nr. 13, pp. 9—12 *(M.V.)*.

încît mă văd silit să pun în mișcare oamenii cari ar putea să mă salveze. Cu o asemenea rugăminte mă îndrept și către D[umnea]ta. Cred că ești în termeni buni cu d. Manoilescu [85], care e în termeni buni cu Regele. Un cuvînt al D[umi]tale către întîiul ar ajuta desigur foarte mult. Te rog pentru acest cuvînt cu toată insistența. Spun cu inima liniștită că mi-am făcut totdeauna datoria. Și înainte de a fi pus *eu* pe drumuri ar trebui [să fie] puși alte cîteva milioane de români.

Am citit pamfletul lui Bogdan-Duică. [86] E un monument de zăpăceală și mai ales de reacredință. N-aș putea să-i răspund decît în același ton în care a scris el. (De, sunt și eu de 36 de ani, și nu un elev la seminarul D[omnu]lui Duică). Dar acu — nu-mi prea dă mîna. De aceea mai aștept puțin.

Dorli a fost grav bolnavă 6 săptămîni, din care cauză am început să încărunțesc. Cu toate mulțumirile întregii familii — și cu multă dragoste

BLAGA

XLVIII

[Aprox. mai 1931]

Iubite Domnule Profesor,
am primit scrisoarea lui Mocu și mă grăbesc să răspund.

În politică nu m-am legat încă de nimenea, și nici n-aș vrea să mă leg, cel puțin deocamdată. Fiind însă vorba de un ziar condus de Sextil Pușcariu — mă oblig să colaborez cu articole *iscălite* și *neiscălite* de natură culturală, eventual politică internațională, corespondențe elvețiene. Dacă anunțați aceasta în ziar, rog s-o faceți în acest sens: L.B. va colabora trimițînd articole culturale.

Pentru nevoile redacției trimit alăturat două copii după ultimele mele rapoarte făcute Direcțiunii de care depind. Veți găsi în ele tot ce trebuie asupra felului cum a fost primit în Elveția guvernul. Mocu poate să extragă tot ce crede de cuviință și *apoi să-mi retrimită imediat rapoartele ! !* (Rapoartele sunt oarecum lucru secret).

De situația mea personală sunt destul de îngrijat. (N-aș fi dacă m-aș bucura de altă sănătate!). În partea a doua [a lui] iunie intenționez să vin pe o lună în țară; cu această ocazie țin neapărat să te văd la Cluj. Am așa de multe pe suflet.

Îți mulțumesc pentru toate intervențiile promise și făcute. Pentru noi e nespus de important să rezistăm cît mai mult la Berna.

În curînd un articol.

Cu toată dragostea

BLAGA

---

[85] Mihail Manoilescu (1891—1950), economist și om politic, era, la data aceea, ministru la Industrie și Comerț. Un frate al lui era căsătorit cu fiica lui Pușcariu *(M.V.)*.

[86] E vorba despre seria de articole intitulată generic *Literatura fără nici un rost*, apărută în „*Națiunea*", începînd din 25 mart. 1931 *(M.C.)*.

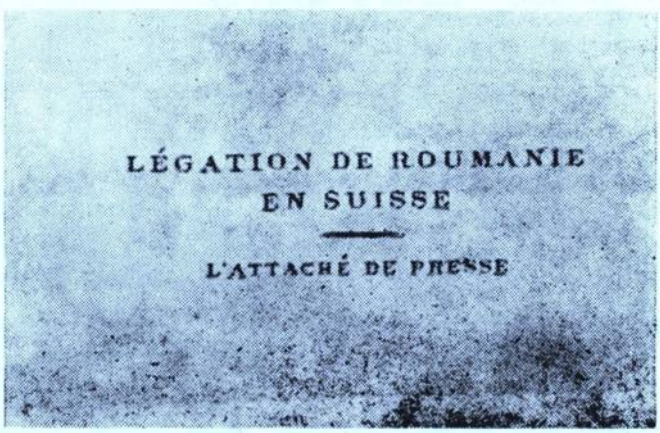

EPISTOLAR

Lucian Blaga

Domniţa GHERGHINESCU-VANIA

Un punct de referinţă

LUNGUL ŞI SUBSTANŢIALUL SCHIMB epistolar purtat de Lucian Blaga cu Domniţa Gherghinescu-Vania, între anii 1941 şi 1948, numără 155 de scrisori, dintre care 100 îi aparţin poetului (90 fiind adresate direct Domniţei, două soţilor Gherghinescu, opt lui Dumitru Gherghinescu-Vania, referitoare însă în mare parte tot la Domniţa), iar restul de 55, corespondentei sale. Scrisorile Domniţei către Blaga se află în arhiva Muzeului Literaturii Române şi sînt inedite, pe cînd o parte din cele ale lui Blaga către ea (din arhiva Bibliotecii Academiei R.S.R.) au fost publicate fragmentar în revista „*Astra*" din anii 1966 şi 1967 de către poetul D. Gherghinescu-Vania, soţul Domniţei.

Fragmentele respective, referitoare în special la laboratorul de creaţie blagian au fost la rîndul lor citate, dialogul epistolar în ansamblul lui constituind un punct de referinţă în multe din exegezele dedicate poetului.[1] La mai bine de patruzeci de ani de la emiterea ei, această corespondenţă intrigă, suscitînd, prin însuşi caracterul ei fragmentar, ca şi prin ceţoasele legende ce înconjură prietenia celor doi, interesul cercetătorilor, în egală măsură, să zicem, cu cel suscitat la vremea publicării ei, de corespondenţa Mihai Eminescu — Veronica Micle. Într-adevăr, de la cea din urmă, la scrisorile de care ne ocupăm, există un gol relativ care s-ar umple destul de greu chiar cînd ştacheta personalităţilor ar fi, circumstanţial, coborîtă.

Totodată, fără a încerca efectuarea de comparaţii axiologice — care nu şi-ar avea rostul — dintre cele două corespondenţe, aceea dintre Blaga şi Domniţa Gherghinescu demonstrează ceea ce a adăugat culturii noastre trecerea de decenii, cît şi, mai ales, o altă perspectivă a relaţiei propriu-zise dintre parteneri. Este vorba de împrejurarea că schimbul de scrisori avea loc între personalităţi ce-şi fixaseră destinul, fiecare de partea sa, încă de multă vreme, şi definitiv. Acest specific conferă corespondenţei în discuţie sunetul definitoriu, cristalin, egal şi inconfundabil, cu toate că în cele mai multe din scrisori se dezbat probleme cu răsunet în densa materie a cotidianului (chestiuni editoriale, probleme de sănătate, de călătorii, de mutări etc.). Un model am putea găsi — spre a nu rămîne fără un punct de reazim — în magnifica corespondenţă dintre Suzette Gontard (Diotima) şi Hölderlin. Şi acolo, ca şi aici, fixaţi în destine ce nu le-ar fi îngăduit altă apropiere decît cea spirituală, cei doi îndrăgostiţi ard în spirit, mai pur, mai înalt şi mai acut decît dacă destinul nu ar fi pus între ei depărtarea şi interdicţia imediatei cunoaşteri. Cele două personalităţi se cunoscu-

[1] A se vedea, în acest sens, ca să dăm un singur exemplu, — cel al unei ultime cărţi despre Blaga — frecventa revenire la această corespondenţă în atît de instructivele dialoguri adnotate cuprinse în volumul de interviuri *L. Blaga — Printre contemporani* (alcătuit de I. Oprişan), apărut în 1987 la Editura „Minerva".

seră încă din iunie 1937 [2] cu ocazia şedinţei festive a Academiei, la care Blaga îşi rostise discursul de recepţie *(Elogiul satului românesc)*.

În perioada anilor 1937/1938, pe fundalul climatului de nesiguranţă politică din Europa şi a tracasărilor legate de concursul pentru catedra de estetică de la Cluj (şi, deci, de întoarcerea lui în ţară), Blaga a trecut — şi corespondenţa lui cu prietenii, ardeleni în special, I. Chinezu, I. Breazu, stă mărturie în acest sens — printr-un greu impas sufletesc. După ani de muncă intensă, atît în domeniul creaţiei propriu-zise, cît şi în cel al carierei diplomatice (se cunoaşte conştiinciozitatea lui extremă), poetul a clacat psihic, bîntuit de un sindrom de oboseală, deznădejde şi de sentimentul inutilităţii.

În acest climat de secătuire, apariţia solară a Domniţei Gherghinescu a marcat începutul unui reviriment existenţial şi creator, intrarea într-o nouă zodie. Înviorată ca forţă şi prospeţime, poezia blagiană avea să renască la rîndul ei şi să se întrupeze într-un «cîntec nemăsurat», ca în *Schimbarea zodiei* din volumul *Nebănuitele trepte*, volum apărut în 1943, dar scris pe parcursul anilor 1941—1942. Cele mai multe poeme ale volumului *(Schimbarea zodiei, Încîntare, Domniţele, Îndemn de poveste, Cuvinte către fata necunoscută din poartă, Dumbrava roşie, Ardere)* reconstituie tulburătoarea biografie a sentimentului nutrit de poet.

Personalitate feminină de mare farmec şi inteligenţă, Domniţa Gherghinescu a fost, alături de soţul ei, poetul Dumitru Gherghinescu-Vania, o animatoare a vieţii literare a Braşovului în perioada interbelică. Spirit liber, spontan, nealterat de boala incurabilă (tuberculoza) care a chinuit-o pînă la moarte (1969), ea a fost o adevărată «profesoară de energie» şi «răspînditoare de farmec» (Şerban Cioculescu). Timp de un sfert de secol, casa soţilor Gherghinescu, care alcătuiau revista de poezie „*Claviaturi*“ chiar în locuinţa lor de pe strada Crişan nr. 16, a primit vizita a nenumăraţi tineri veniţi cu manuscrisele la subsuoară, precum şi a multor scriitori şi artişti deja consacraţi, ca Lucian Blaga, Tudor Arghezi, George Enescu, Corneliu Baba, Ionel Teodoreanu, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Ion Vlasiu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Chinezu, Victor Papilian, Virgil Gheorghiu, Petru Comarnescu şi alţii, cu toţii fascinaţi sau cel puţin impresionaţi de Egeria despre care primul din cei de noi citaţi spunea, într-o celebră poezie din volumul *Nebănuitele trepte*:

«Scris i-a fost, scris,
Ţintă să fie de vis»

(DOMNIŢELE)

Corespondenţa cunoscută a lui Blaga cu Domniţa începe în primăvara anului 1941, vreme de restrişte pentru ţară, aflată în «vîrsta de fier», ca şi pentru cultura românească ameninţată de obscurantism. În urma Diktatului de la Viena (30 august 1940), Lucian Blaga părăsise Clujul şi plecase în refugiu, mai întîi la Turda, apoi la Sibiu, unde, dealtfel, se refugiase Universitatea din Cluj. În pofida climatului apăsător, a privaţiunilor, a faptului că poşta circula mai defectuos decît înainte şi ţinînd seama că «cenzura transcendentală» era de rigoare, între Sibiu şi Braşov (sau Moroieni, sanatoriul în care Domniţa se interna periodic pentru tratamente sau operaţii) schimbul epistolar ţesea un spaţiu închis în care literatura, arta şi iubirea regăseau dintr-o dată o importanţă majoră şi o stare pură, în afara timpului şi a tensiunilor cotidiene.

O primă lectură a corespondenţei lasă impresia unei anumite uscăciuni, a supunerii la nişte tipare pe care cititorul le-ar fi dorit înlăturate, tocmai întru o mai bună edificare. Eronat unghi de vedere! Cei doi erau clarificaţi asupra sentimentelor lor, încît în nici un punct nu vor recurge la cuvîntul scris, cel puţin direct, pentru a pretinde mai multă afecţiune, dacă nu reînnoirea pactului, certificarea stării de iubire. Cuvîntul iubire, ca atare, nu va fi pronunţat, revenind cercetătorului să conchidă asupra esenţei sentimentului care l-a determinat pe poet să scrie un număr mai mare de scrisori, faţă de cele primite, iar pe Domniţa să-l secondeze cu atîta fidelitate pe acele făgaşe ce nu-i puteau fi proprii — lectura operelor filosofice ale înaltului ei prieten, supunerea la un ceremonial constrîngător în care nu rămîneau aproape niciodată singuri împreună, adesea nici chiar în actul intim al corespondenţei intelectuale. Un ce dureros se intuieşte aici, dînd la iveală sacrificiul acceptat de fiecare dintre corespondenţi, în egală măsură cu calitatea acestora de a fi consecvenţi, fiecare sieşi, pînă acolo încît lectorul ar putea crede, şi fără să se înşele, că, în fapt, «cuplul» atît îşi dorea.

[2] Vezi Bazil Gruia, *Blaga inedit*, Ed. „Dacia“, Cluj-Napoca, 1981, vol. II, pp. 188—194.

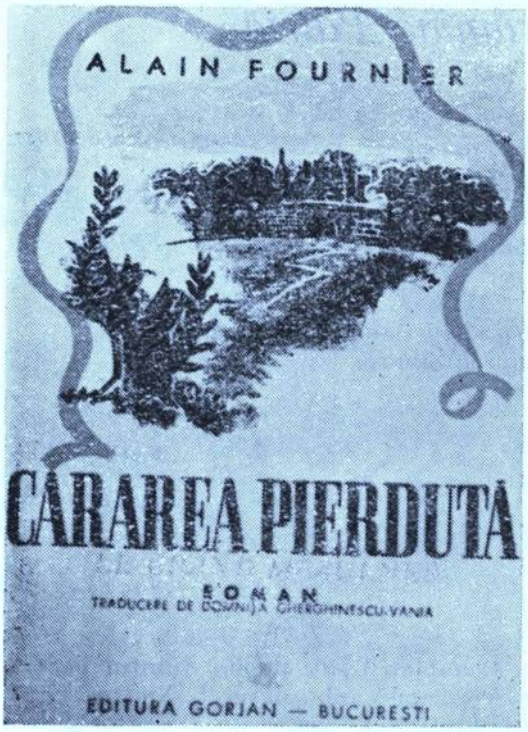

ALAIN FOURNIER

CĂRAREA PIERDUTĂ

ROMAN

Lui Lucian, —
cu inima de mișopteca ani
Domnita

15 Martie 1942

Afară de numeroasele informații privind creația blagiană (cum ar fi geneza poeziilor din *Nebănuitele trepte*, a unora din studiile cuprinse în *Trilogia valorilor* și în *Trilogia cunoașterii*, a pieselor de teatru *Arca lui Noe* și *Anton Pann*, a *Hronicului și cîntecului vîrstelor*, apariția revistei „*Saeculum*" etc.), precum și de unele caracteristici ale firii poetului (de ex. umorul) care, prin repetiție, își capătă o confirmare ce n-ar mai putea fi contestată, corespondența pune în lumină personalitatea femininei Domniție, « *domina inefabilis* », « Domnița Nebănuitelor trepte », « Domnița spiritului românesc », « Poezia absolută », mîntuită în maladia ei, ca de o grație, atît de vie, cu o imensă capacitate de a-l înțelege și o totală disponibilitate de a-l urma pe creator pe schelele sale. Cu tot rolul secund pe care și-l asumă, paradoxal, eroina corespondenței este Domnița, cazul fără precedent cînd ecoul devine eroul însuși. Desigur, această femeie care impresiona puternic, prin prezența ei, orice fire artistică, nu ni s-ar fi oferit spre înțelegere și contemplare în lipsa scrisorilor și, am spune, a poeziilor pe care i le-a dedicat Lucian Blaga. Corespondența o învăluie mai mult decît să o descifreze, încît putem presupune că față cu ideologia artistului Blaga, care nu nimicea « corola de minuni a lumii », persistența unui ecran îi va fi convenit aceluia, slujind și eroinei la țeserea de noi văluri, în lunga și cumplita ei recluziune. Două firi comprimate și, în cele omenești, orice s-ar spune, resemnate, s-au întîlnit și au pus la un loc zestrea lor de netrăire pămîntească, într-o comunicare ce, încetul cu încetul și tot mai temeinic, a început să constituie prin sine un succedaneu al trăirii, operațiune miraculoasă, de ordin eminamente poetic. Cele ce se comunică în scrisori, pe un ton familiar, ba chiar, cît îl privește pe poet, cu un anumit aer de badinaj protector, aparțin cotidianului, încît asemeni banului Cezarului, se întorc în matca lor, fără a lăsa urme. Așa cum sînt, însă, furnizează o serie de date asupra lui Lucian Blaga și a Domniței Gherghinescu-Vania, care nu ne rămîn indiferente. Cele ce învelesc aceste date, ca pe coconi ai viermilor de mătase, se constituie în mesaje secrete, pe care cei doi le schimbau între ei, trăgînd din aceasta noi puteri existențiale și creatoare. Tonul egal al emitentului, cel ce admitea secundariatul, al emitentei, răspund unei convenții care oglindea raportul de forțe, însă nu situația în complexitatea ei.

Asupra acesteia, cicitorul trebuie să-și edifice singur propriul sistem de decodare, păstrînd proporțiile și legătura cu rîndurile scrise, dar și avansînd de la sine acele elemente de calcul și interpretare ce-i pot asigura neașteptate satisfacții.

Simona CIOCULESCU

«...singura noastră iubită rămîne Patria»

I

Braşov, 5 mai 1941

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai
A... puşcat în van
Căpitanul Dan... [1]

Te felicit călduros pentru contra-atac [2]. *Hilevist!* (pour vous faire plaisir). [3]
Nu vii pe aici? Eşti ferecat în Curţile Dorului la Sibiu?

[10/I/47 M.L.R.]

DOMNIŢA

II

[18 iunie 1941]

Dragă Domniţă,
Îţi trimit o poezea. Dacă eşti de acord, un exemplar îl poţi da lui Şuluţiu pentru „*Tribuna literară*". [5] Dar numai dacă eşti de acord. Şi Vania, natural. Nici pe Uta [6] n-am uitat-o. Vă veţi avea surpriza oarecum la braţ amîndouă.
Lui Vania toată prietenia,

[148878 B.A.R.]

Lulu POPII [7]

III

1941 iunie 22
Moroieni [8]

Iubite domnule Blaga,
Evenimentele se precipită, aşa sunt ultimele veşti. Aceste cauze fac inutile eforturile noastre de a «corupe» — prin mijloace savante — pe şeful «echipei de doctori».

---

[1] «Căpitanul Dan» e poetul Dan Botta cu care Blaga a purtat cea mai violentă polemică din activitatea sa publicistică pe tot parcursul anului 1941.
[2] «Contra-atacul» la care se referă Domniţa e pamfletul publicat de Blaga concomitent (26 aprilie 1941) în ziarele „*Ţara*" din Sibiu şi „*Timpul*" din Bucureşti, intitulat *Hazul ţărănesc al imperialului Botta*, continuat cu articolul din „*Ţara*" (30 aprilie»), *O gravă tentativă de expropiere literară*, ambele referitoare la ceea ce i s-a părut lui Blaga a fi o încercare de a i se uzurpa anumite teorii de filosofia culturii (precum «spaţiul ondulat»). În acest sens, sînt concludente şi răspunsurile lui Dan Botta strînse în broşura *Cazul Blaga*, din 1941.
[3] «ca să-ţi facă plăcere» *(fr.)*
[4] Ştampila poştei.
[5] E vorba de *Încintare*, inspirată de destinatara acestor scrisori, poezie care a apărut în decembrie 1941 în „*Tribuna literară*" din Braşov (condusă de Octav Şuluţiu), împreună cu *Fetiţa mea îşi vede ţara*.
[6] Uta — numele prinţesei burgunde din poezia *Domniţele (Nebănuitele trepte)*.
[7] Poreclă a lui L. Blaga, ca şi Lulu Mătrăgună, care îşi are obîrşia în perioada copilăriei din Lancrăm.
[8] Sanatoriul în care se interna periodic Domniţa spre a-şi trata boala de plămîni.

Rugăm pe doamna să ne ierte că nu putem rămîne; şi pe D[umnea]ta la fel. Şi dacă nu credeţi că cei dintîi şi cel mai mult — regretăm noi, fiindcă vă simţim... lipiţi de sufletul nostru « ca marca de scrisoare! » — vorba cîntecului.

Dacă e posibil, am vrea cel puţin în trecere să vă vedem.

Cu sinceră dragoste
GHERGHINESCU-VANIA [9]

[10/I/45
M.L.R.]

IV

3 iulie [1941]

Dragă Domniţă,

Dacă n-am fi siliţi să scriem deschis, te-ai trezi cu o declaraţie de dragoste cum n-ai mai auzit în viaţa ta. Dar aşa, cu cenzura...

Ai auzit desigur şi tu la Radio că astăzi singura noastră iubită rămîne Patria. S-ar putea întîmpla ca luni sau marţi să mă aducă un amic prin părţile locului pe care-l stăpîneşti. Pentru 24 de ore numărate ca bobocii toamna. Dorli te pomeneşte cam suspect de mult. Prea iai lumea cu aruncătoare de flăcări!

Mă închin cu multă sănătate şi ţie şi lui Vania.

[148379
B.A.R.]

L. [BLAGA]

V

[29 iulie 1941] [10]

Dragă Domniţă şi Vania,

Abia astăzi 25 iulie m-am înapoiat de la ferma de lîngă Copşa [11], unde am fost complet izolat. Cu mare bucurie citesc rîndurile care îmi vestesc că Domniţa e acasă. Sper ca acest semn s-o găsească refăcută, sau cel puţin fără febră!

Domniţă, îţi sărut amîndouă mîinile, sau cele zece dacă ai fi zeiţă de pe malurile Gangelui. Ţie, Vania, aceeaşi prietenie.

L. BLAGA

[140476
B.A.R.]

VI

1941 iulie 20
Braşov

Iubite domnule Blaga,

Fiindcă de la scrisoarea trimisă nu am avut veşti bune cu adevărat — n-am mai scris. De vreo două-trei zile febra a scăzut şi sper că se va stabiliza la scădere. Vă comunic deci această veste bună. Cei cărora mă simt dator să o spun sunt puţini. Dumnezeu o ştie. El e primul şi cel mai mare medic... Ceilalţi sunt mai puţini decît degetele unei singure mîini.

---

[9] Gherghinescu-Vania, D. (1900—1971). Originar din Cîrceni-Mehedinţi, a absolvit liceul din Turnu-Severin şi a urmat dreptul la Bucureşti. Avocat la Severin, apoi magistrat la Sighişoara, Tîrgu-Mureş, Braşov, s-a dedicat literaturii, fiind multă vreme secretarul filialei din Braşov a Uniunii Scriitorilor. A condus revistele „*Claviaturi*" şi „*Luceafărul de ziuă*", iar în ultimii ani revista „*Astra*". Autor a cinci volume de versuri: *Drum lung* (1928), *Amvonul de aur* (1933), *Privighetoarea oarbă* (1940), *Timp sonor* (1968), *Acolo sus, steaua, Elegii* (1971).

[10] Ştampila poştei.

[11] « Ferma de lîngă Copşa » Mică aparţinea inginerului Marin Ciortea, unul din prietenii şi sprijinitorii lui Blaga din aceşti ani, inginerul care l-a subvenţionat şi financiar pe poet pentru publicarea revistei „*Saeculum*"; e desemnat în corespondenţă şi cu apelativul prietenesc de « Ultra-Marin ».

Nu uităm şi nu vom uita niciodată cît de aproape v-am simţit şi de ce mare folos ne-a fost această apropiere. Nu mai vorbesc de prezenţa d[umi]tale... Suntem acasă de 5 zile. Doctorul vine încă zilnic. Sărut mîinile Doamnei şi lui Dorly — pe d[umnea]ta te îmbrăţişez.

GHERGHINESCU-VANIA

[10/0/118 M.L.R.]

VII

[2 august 1941]

Dragă Domniţă,

îmi spune Papilian [12] că eşti mult mai bine şi aproape fără febră. Aş vrea ca aceste rînduri să-ţi aducă o nouă etapă pe drumul sănătăţii. Nu se poate altfel! Tu, care ai sufletul cel mai sănătos din toată România! Tu, care eşti «stea năzdrăvană» [13]. Repetă te rog cît mai mult descîntecul din *Gîndirea magică:*

Sfinte soare
Sfinte Domn mare!...
Să ne pari iarăşi la toţi «feciorii»
Cireş de munte înflorit
cu mărgăritar îngrădit!

LUCIAN

[148880 B.A.R.]

VIII

1941 august 6
Braşov

Iubite Domnule Blaga,

Primirea fotografiilor a fost un eveniment. Sunt foarte frumoase, mai ales a d[umi]tale, care e de-a dreptul măreaţă... Dorly e graţioasă ca un vîrf de răchită. Ne pare rău că acolo unde suntem împreună, noi doi am pus o notă de blazare nemotivată şi am stricat « memorabila » pozâ. Ne vom răzbuna însă, la prima ocazie, cînd venind la Sibiu, vom avea, sunt sigur... surîsul pe buze.

Vă trimitem fotografiile cu casa de pe Ciocrac (patru la număr) de care Domniţa, pe bună dreptate, e mîndră. Casa pare din poveşti (lui Dorly i-ar place să se joace acolo de-a Cenuşăreasa).

Vă dorim, pe toţi, din toţi, din toată inima

GHERGHINESCU-VANIA

Sunt bucuroasă că eu am... imortalizat casa în care « Lulu Popii » sta « plecat peste întrebările lumii », adus puţin din umeri...

DOMNIŢA

[10/I/46 M.L.R.]

---

[12] Papilian, Victor (1888—1956) — scriitor şi medic clujean, profesor de anatomie umană la Universitatea din Cluj. Întemeietorul revistei literare „*Darul vremii*“ şi al „Asociaţiei scriitorilor români din Ardeal şi Banat“, director al Operei române din Cluj (între 1933—1936), director al Teatrului Naţional din Cluj (1936—1940), unul din fondatorii Filarmonicii „Gh. Dima“ pe care a condus-o între 1934—1939. Refugiat în 1941 la Sibiu, unde a condus pînă în 1945 revista „*Luceafărul*“.

[13] Sintagmă din poezia *Încîntare (Nebănuitele trepte)*, scrisă pentru Domniţa.

IX

12 august 1941

Dragă Domniţă şi Vania,

în adevăr de poveste sunt fotografiile! Cînd le-am văzut, copilăria m-a năpădit ca un val de sînge în obraz. Şi Domniţa — în poarta copilăriei mele! Am luat hîrtie şi am aşternut numaidecît o poezie [14] (rimă involuntară!). Are un dar această Domniţă, de a contamina de poezie, cum nu este al doilea! Dar la Sibiu cînd veniţi? Eu nu îndrăznesc să vin la Braşov, fiindcă am auzit că intrarea e interzisă cu un afiş medical. Dar e bine aşa şi să mai tacă guriţa aceea prea agitată!

Toată dragostea

[148476 B.A.R.]

Lulu POPII

X

Sibiu 8 sept[embrie] 1941

Dragă Domniţă,

sosit acasă, foarte senin după cele văzute în strada Crişan 16, m-am apucat iarăşi de treaba asta de zidar, de zidar al unui aşa-zis « sistem », despre care mi-ai vorbit cu o foarte dulce ironie. Tu ai însă completă dreptate: totul e în adevăr un cumplit viciu sistematizat. Cărţii noi am să-i dau titlul *Religie şi spirit.* (Aşa cred, încă nu sunt fixat!)

Ţi-am trimis prin dl. Vulcan, un prieten al d-lui Petala şi Sorin Banciu [15], cîteva cărţi. Sper că le-ai primit. Şi sper mai ales că le şi citeşti. Îţi pregătim de asemenea o serie de fotografii din Portugalia. O să-ţi explic eu odată de ce « o serie », şi nu numai una. Nu te-ar interesa bunăoară şi fotografia celor doi dictatori: Salazar şi Blaga? Haide, nu rîde!

Va să zică veniţi la Sibiu, cam de azi într-o săptămînă?

Spune-i te rog lui Petala să nu uite pe doamna aceea cu rugul aprins!

Cum ai aranjat chestia cu V.B.? Corneliei i-a făcut oarecare mare haz.

Vă aşteptăm cu incendii în inimi.

[148381 B.A.R.]

LUCIAN

XI

Braşov, 15 septembrie 1941

Dragă Lucian,

Este aproape o săptămînă de cînd am primit cărţile tale şi scrisoarea şi-mi ard obrajii de ruşine că-ţi mulţumesc abia acum pentru ele. Am fost bolnavă.

Iarăşi şi iarăşi... Poţi fi sigur însă că am citit totul cu rară plăcere; inclusiv *Spaţiul mioritic* şi *Avram Iancu*, care mă fericiseră la vremea lor. Am făcut, cum s-ar zice, o săptămînă Blaga, ca să concurez săptămîna Mozart, a nemţilor. M-a bucurat, mai cu seamă, *Cruciada copiilor*, care nu se mai află în librării de cînd a intrat, cu flamuri şi cu flori, în istorie, fără să mai ceară îngăduinţa d-lui Călinescu G. [16] (se vede

---

[14] E vorba de poezia *Cuvinte către fata necunoscută din poartă*, din ciclul *Nebănuitele trepte*. Versurile au fost inspirate de instantaneele făcute de familia Vania la « casa de pe Ciocrac » — casa în care a locuit poetul pe timpul cînd învăţa la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov.

[15] Prieteni braşoveni ai Domniţei.

[16] Aluzia răutăcioasă la G. Călinescu se datorează probabil atît faptului că acesta ignorase *Cruciada*, cît şi comentariilor din *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* asupra teatrului lui L. Blaga. Articolul consacrat poetului se încheie cu următoarea frază referitoare la *Meşterul Manole:* « Desigur că publicul nu poate urmări în spectacol intriga ideologică şi ca atare drama rămîne o simplă lectură pentru intelectual, nu lipsită însă de manierism » (p. 797).

că tocmai în momentul intrării triumfale, « ilustrul criticant » adormise cu creionul după ureche...).

Îți mulțumesc din tot sufletul (și-ți mulțumește și Vania, care e entuziasmat ca și mine) pentru geniala ta *Cruciadă*. Am citit-o cu bătăi de inimă și, cînd s-a lăsat cortina, i-am făcut o foarte plecată reverență, așa cum se cuvine celei mai pure prințese a teatrului românesc.

Mă gîndesc ce succes imens și de variate feluri... ar fi avut această înflăcărată *Cruciadă a copiilor* dacă s-ar fi jucat acum cîtăva vreme — să zicem, de pildă anul trecut [17]... Dar oamenii nu știu să se folosească de minunile ce le stau la îndemînă.

Aștept cu emoții — și gata de admirație — fotografiile promise (și pe cea cu « dictatorii Blaga — Salazar » [18]. De ce nu? Dacă trăim într-o epocă în care primează politicul).

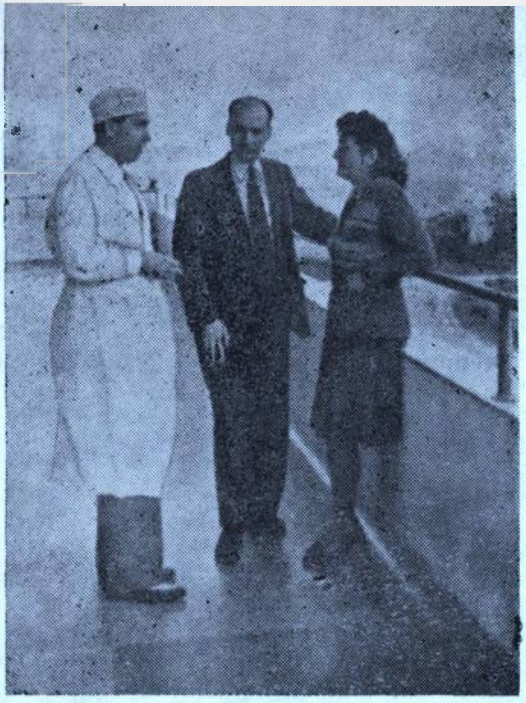

Blaga în vizită la Sanatoriul de la Moroieni.

N-am mai putut-o vedea pe d-na V.B. [19]. Dar îmi închipui clasica ei figură, de Apollo, lungindu-se de suferință ca un chip bizantin. Despre cealaltă admiratoare a ta, frumoasă « ca rugul aprins » iar nu-ți pot spune noutăți. Se învăluie în mister; n-o mai zărește nimeni, nicăieri. Cum la Brașov plouă, neîncetat, de două săptămîni, probabil că se ascunde ca să-și apere flacăra. Sunt pasiuni care nu pot rezista la intemperii. Nu crezi?

Uta mă întreabă, din ochi, de tine și poate că ți-ar face un semn nostalgic cu mîna dacă n-ar urî și ea « les mouvements qui deplacent les lignes... ». [20]

Te rog îmbrățișează, pentru mine, pe frumoasa ta doamnă și pe Dorly și sărută-le dreapta din partea lui Vania, care-ți trimite cele mai afectuoase salutări.

Și fiindcă tu ai mare trecere la Marele Anonim, roagă-L să-mi trimită un picuț de soare. Dacă nu vrea, vină tu la Brașov și adă-mi-l în pumni.

DOMNIȚA

[10/III/346 M.L.R.]

XII

Sibiu 18 sept[embrie] 1941

Dragă Domniță,

Am primit încîntătoarea ta scrisoare. Dorli a cerut Corneliei să i-o citească « de două ori cu glas tare, ca să înțeleagă tot ce scrie Domnița ». Pe mine m-a prins însă o mare jale, că iar ai fost bolnavă. Ce-i de făcut cu tine, Domniță? Și-mi fac și

---

[17] Aluzie la mesajul pacifist al piesei și la tragicele evenimente ale anilor 1940/41 (Diktatul de la Viena, intrarea României în război). De fapt, piesa a fost reprezentată chiar în anul 1940, la 7 februarie, în premieră, de către Teatrul maghiar din Cluj, în regia lui Emeric Kádár și D. Șt. Petruțiu, cu decorurile lui A. Demian, și muzica lui Sabin Drăgoi.

[18] Despre fotografiile făcute în Portugalia și despre cea împreună cu Salazar, din 1938, pe cînd poetul era ministru plenipotențiar al României în Portugalia — se vorbește cu același ton ironic și în corespondența cu Ion Chinezu și cu Basil Munteanu.

[19] Poate Victoria Bena (căsătorită Medan), verișoara poetului, de care l-a legat o strînsă prietenie.

[20] Sintagmă din poezia *La beauté* de Ch. Baudelaire redată, din eroare, la plural.

amarnice reproşuri, că poate că vizita mea, cu ieşiri la restaurant, a fost cauza. Ieri a fost o zi cu soare. Cu soare cam tomnatic, dar năvalnic, aproape nebun (adică bun de legat); l-am împachetat şi ţi l-am trimis la Braşov. Numai de nu l-ar reţine domnii de la cenzură.

Fotografiile sunt demult gata. Aşteptam să ţi le trimit prin cineva. Dar văd că nimenea nu mişcă, şi astfel mă hotărăsc să le expediez. Cu excepţia fotografiei cu Salazar, toate sunt făcute de frumoasa mea doamnă Blaga, care astăzi nu mai crede în complimente. Scrie-mi te rog cîte ai primit.

Noul meu volum avansează [21], sunt cam dincolo de Nipru, şi dacă Hitler nu cucereşte Moscova în zece zile, l-am întrecut. Ah, Doamne, Mare Anonime, şi cîte mai am de scris. Drept să-ţi spun că m-am cam plictisit!

Pe Vania, căruia îi trimit toată prietenia şi dragostea mea, îl rog să comunice lui Octav că la sfîrşitul lunii va primi un fragment destul de mare pentru revistă. Aminteşti-i de asemenea că e timpul să înceapă tipărirea dramelor. [22] (Dragă Domniţă, fii Tu îngerul păzitor al acestei reeditări!)

Ce n-aş da să pot veni pînă la Braşov! Dar mi-e teamă, că iarăşi ieşi seara şi că prea mult te reţin cu tăcerile şi prezenţa mea. Şi gura ta se simte datoare să vorbească întruna ca să umple golurile mistice.

Cînd voi putea, mă reped eu, totuşi.
Cornelia şi Dorli te sărută amîndouă, adică
Trei, Doamne şi toţi trei!

(Coşbuc, pe care-l cam deteşti cu mine împreună, e totuşi bun de ceva! Cum mi-aş fi încheiat scrisoarea de nu mi-ar fi sărit el într-ajutor cu genialitatea lui?!)

LUCIAN

P.S. pentru Uta:
eşti adorabilă, dar aibi puţintică răbdare.

[148882 B.A.R.]

XIII

Braşov, 1941

Dragă Lucian,

Ce frumoase sunt fotografiile! Nici nu ştiţi cîtă bucurie ne-au făcut. Îţi mulţumesc, vă mulţumim. Poza ta va pendula între scumpul nostru Arghezi, care stă pe malul apei şi priveşte peştii printr-un ciob de sticlă colorată şi Nae Ionescu, rămas de cealaltă parte a fluviului, cu ochii aţintiţi pe cer. Tu care lopătezi, cu acelaşi talent, de la un mal, la altul, primeşti — nu-i aşa — să fii punte mişcătoare?... (Şi nu mă crede colecţionară maniacă, fiindcă nu sunt decît o cititoare recunoscătoare şi o prietenă sentimentală care se uită seara la fotografii...) [23].

Ţi-a spus dl. profesor Papilian că am vorbit cu d-na B. (bătrîna, căci pe cea tînără mă tem s-o... agrăesc acum) despre voi, despre Cornelia Doamna, îndeosebi? Eram un trio de admiratori ai frumoasei tale doamne. O spun cu mîna pe inimă.

Mi se pare că încep să am puţin noroc cu sănătatea mea cam... deteriorată de la o vreme. Dl. profesor Papilian experimentează nişte seruri din care am început şi eu nişte injecţii şi care par să fie miraculoase. Strînge pumnii, Lucian!

[21] E vorba, probabil, de *Religie şi spirit*, tipărit ca al treilea volum din *Trilogia valorilor*.
[22] Opera dramatică a apărut în două volume în anul 1942, la Sibiu, în Editura „Dacia Traiană".
[23] Casa soţilor Gherghinescu era un loc ospitalier pentru oamenii de litere şi artă, fascinaţi de cea pe care Blaga a numit-o *« domniţa din ţara bîrsană »*, iar Arghezi *« domniţa cu cinci turle la cetate »*. Dealtfel, prin intermediul ei s-au cunoscut şi s-au apropiat cei doi mari poeţi. Gherghinescu Vania povesteşte într-o tabletă plină de umor din *„Astra"* felul în care a avut loc prima vizită a lui Blaga la „Mărţişor".

SALA DE LECTURA

Toată ziua stau în *chaise-longue* şi buchisesc la *Meaulnes* [24]. Azi am ajuns la *O serbare ciudată* şi tot capitolul l-am scris cu gîndul la Dorly. E vorba acolo, de un *poney* galben, de nişte pălării mari, cu panglici şi de două fetiţe, care fac piruete...

Îţi mulţumesc pentru intervenţie: Marele Anonim s-a îndurat şi azi în a 24[-a] zi a lui răpciune a oprit corabia noastră pe muntele Ararat. În dimineaţa asta e un soare că, după foc, l-ai crede mai curînd portughez, decît braşovean...

Eu şi Vania vă trimitem, fiecăruia, după cuviinţă toate cele bune care pentru noi sunt mai uşor de simţit decît de spus.

[10/I/44 M.L.R.]

DOMNIŢA

XIV

Sibiu 4 oct[ombrie] 1941

Dragă Domniţă,

cer mai întîi mii de scuze că n-am mai trecut să-mi iau rămas bun, deşi aş fi dorit enorm. Dar Marin Ciortea cu alţi doi ingineri m-au luat prin surpriză la o oră cînd nu se putea să mai vin. (După cum desigur remarci, scrisul meu o ia în sus, — ăsta-i semnul stării sufleteşti în care mă găsesc!)

Sosit acasă am găsit o adorabilă scrisorică de la Nichifor, prin care-şi cere scuze, dimpreună cu Ionescu, pentru articolul din „*Gîndirea*". Articolul a apărut «din greşeală», în locul *altuia*, care trebuia să apară. Doamne, Doamne! Ciudat, foarte ciudat! [25]

Acasă am mai găsit şi scrisorica ta. M-a încîntat, postum ca să zicem aşa. Dar nu te iert că-mi atribui gînduri pe care niciodată nu le-am avut. Că tu ai vrea să faci colecţie de celebrităţi! (Sunt foarte supărat!)

În fiecare dimineaţă mă bucur cînd văd că e frumos: încă o zi pentru însănătoşirea Domniţei! Încă o zi, încă o zi, încă o zi!

Şi ţi-am trimis *Censura transcendentă*, de asemenea cartea lui Băncilă [26]. Nădăjduiesc să-ţi facă plăcere (Nu ştii cît m-am bucurat că ai citit *Diferenţialele!*).

Şi nu am decît o singură grije şi un singur gînd: să te faci sănătoasă!

LUCIAN

Multă prietenie lui Vania.

[148383 B.A.R.]

XV

Sibiu 10 oct[ombrie] 1941

Dragă Domniţă,

minunate au fost zilele din urmă. M-am plimbat singur, cu Tomniţa la braţ, prin dumbravă. Acu s-a întunecat iarăşi cerul, şi mi-e teamă că acelaşi lucru se petrece şi la Braşov.

---

[24] Traducerea romanului *Cărarea pierdută (Le grand Meaulnes)*, la care se referă scrisoarea, a apărut în anul 1942, la Editura „Gorjan" din Bucureşti, prefaţată de Petru Comarnescu.

[25] E vorba de articolul lui Petru P. Ionescu: *Lucian Blaga. Despre gîndirea magică* (din numărul pe septembrie 1941 al „*Gîndirii*"), în care autorul exprimă sub formă de nedumeriri — dealtfel protocolare — contradicţiile şi parţialitatea sistemului filosofic blagian. «Nedumeriri» de felul acesta mai apăruseră în „*Gîndirea*" şi în numărul din martie—aprilie 1941, în articolul lui D. Stăniloae: *Despre dogmă*. Dealtfel, D. Stăniloae îşi va exprima şi în 1942 atitudinea critică asupra filosofiei lui Blaga în seria de articole publicate în „*Tipografiul român*", intitulată *Poziţia d-lui Lucian Blaga faţă de creştinism şi ortodoxie* (apărută şi în volum) în care analizează îndepărtarea filosofiei lui Blaga de dogmele religioase.

[26] Cartea lui V. Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*, apărută în 1938, la Cluj, este prima lucrare monografică amplă asupra filosofiei lui Blaga. Ea apare pomenită frecvent şi în corespondenţa poetului cu prietenii (ardeleni, în special I. Chinezu ş.a.).

Ai fost la Moroieni?

Ai primit cărţile?

De multe ori regret că n-am studiat medicina. Eu am mari daruri ştiinţifice, care au rămas latente, şi sunt sigur că aş fi învins, cu un leac miraculos, boala asta. Dar tu o vei învinge cu inima ta mai miraculoasă, decît orice binefăcătoare otravă vindecătoare. Te rog să ne faci această bucurie!

[148884 B.A.R.]

LUCIAN

XVI

11.X.1941 Braşov

Dragă Lucian,

Îţi scriu din pădure, de la funie, unde am venit să citesc *Censura transcendentă* (am în minte o fermecătoare pozã... « într-o pădure la Estoril »).

Uitasem să-mi iau un creion de acasă şi am cerut unul la restaurant.

— Dacă vreţi să scrieţi, avem şi plicuri *pilote*, îmi spune gentila mamă a celor trei pui de birtaş răgăţean: Jean, Bombonel şi... Goe, desigur.

Bună idee! Şi iacă aşa...

A venit şi « cîinele-sirenă » cu mine. De cînd l-am poftit şi pe el la ospăţul din pădure, mă urmăreşte pretutindeni ca un paj devotat. Şi fiindcă n-am trenă, să mi-o poarte pe alei, ia în gură cîte un beţişor uscat şi-l duce vesel, încredinţat că-mi face un serviciu... Acum s-a suit cu două labe pe masă şi mă priveşte cu nişte ochi galbeni, cum sunt toamna, frunzele de... gorun *(pour vous faire plaisir)*. Ştie că-ţi scriu ţie şi e gelos.

Am fost foarte fericită că mi-ai trimis cărţile, mai curînd decît mă aşteptam.

Şi, uite, Lucian dragă, îţi mulţumesc din toată inima.

Aici e soare, soare, soare, dar frig. Şi o « Tomniţă » puţin palidă; n-a dormit toată noaptea; şi puţin tristă; s-a gîndit toată noaptea; şi puţin proastă; s-a complicat toată noaptea...

Spune Corneliei Doamna şi lui Dorly că le îmbrăţişez.

Iar ţie îţi mulţumesc pentru toate ceasurile şi pentru transcendenţele...

[10/II/152 M.L.R.]

DOMNIŢA

XVII

17 X [1]941

Dragă Domniţă,

vrei să citeşti un fragment din noua mea carte? — După ce-l vei fi citit, te rog să-l dai lui Octav Şuluţiu pentru „*Tribuna literară*".

Sunt cam mîhnit că nu mai primesc nici o veste de la Gavril Pop — s-au apucat de lucru sau nu? Înţeleg de culegerea operei dramatice! Nu mă îndoiesc că tu, care eşti îngerul ediţiei, ştii ceva... Timpul trece-trece, şi mi-e teamă că, după ce am părăsit „Dacia Traiană", rămîn aşa — fără operă dramatică.

Eşti aşa de bună să iei tu această chestiune asupra ta? Imposibil să-ţi reziste cineva! Pune în joc toate armele moderne: aruncătoare de flăcări, tancul cuvîntului şi otrava surîsului. Ha-ha-ha! Am să-l văd eu atunci pe Gavril Pop! Cîinele-sirenă mi-a făcut mult haz. Şi felul cum poartă un beţişor în gură, crezînd că-ţi face un serviciu, e simbolic. Uite, eu îţi trimit un fragment de studiu, ţi-l aduc în gură, — şi-mi închipui ca şi animalul ăsta, că-ţi fac un serviciu. Iac-aşa!

LUCIAN

Prietenie multă lui Vania

[148885 B.A.R.]

XVIII

Sibiu, 28 oct[ombrie] 1941

Dragă Domniță,

după ce am inspirat trei zile puțin aer de munte pe culmile Făgărașului cu Ultra-Marin — Ciortea nu știi cît am regretat că n-am fost acasă cînd ai venit la Sibiu. Altădată să nu ne mai faci asemenea surprize fără a ne anunța. Foarte stupidă coincidență! Nu ești de aceeași părere?

Și mai aud că vei pleca la Moroieni. Cînd? Și pentru cît? Nădăjduiesc că-mi dai adresa. Dacă nu te mai pot vedea, cel puțin să-ți pot scrie cîteodată! Sau și asta-i interzis?

Eu pregătesc plecarea la Viena (23 noiembrie). Și încep cursul la 3 noiembrie. [27]

Am auzit că după citirea lui *Tao* te-ai simțit cam « chinezoaică ». Îmbucurător. Articolul să-l dai totuși lui Octav. Pentru „*Luceafărul*“ un alt fragment. Tot pe atît de „*definitiv ! !*“ [28]

De la Moroieni te vei întoarce neapărat sănătoasă. Și eu sunt de părere că trebuie să pui odată capăt boalei. Că doar tu nu ești și nu trebuie să fii un personaj de *Zauberberg* [29].

Îți mulțumesc și pentru știrea că „*Tribuna*“ se apucă de lucrarea mea, și de a ta. Promisiunea lui Gavril Pop o privesc totuși cu îndoială, deoarece am mai primit de cîteva ori asigurarea stereotipă: săptămîna viitoare...

Dar poate că —

Mă întorc iar la scurta ta vizită la Sibiu.

Ah, ce stupidă întîmplare —

LUCIAN

[148386 B.A.R.]

XIX

12 noiembrie 1941
Moroieni

Dragă Lucian,

Inerentele melancolii, de rigoare la asemenea solitară altitudine, m-au făcut să amîn în fiecare zi această scrisoare, pe care o visasem iute ca gîndul și ca vîntul. Mi-am zis de o sută de ori pe ceas: « Lasă, întîi să treacă criza... ». Dar de cînd sunt aici e mereu ceață, și ninge și e frig și muntele magic (nu ca... « gîndirea ») îmi anulează orice elan.

Mîine împlinesc primul majorat de sanatoriu: o săptămînă. Pentru cîte amare nostalgii mi-au răvășit inima în timpul ăsta, e foarte mult; dar pentru planurile cu care am venit aici, e nimic.

Aseară mi-am amintit că în ziua de trei ți-ai deschis cursul. Dacă ai ști ce mult am dorit să fiu și eu de față. Poate știi!

Și mi se pare că spre finele lunii ăsteia pleci din țară. Pentru multă vreme? Am impresia că tot mai mult se lărgesc distanțele. Și Doamne, ce tare aș vrea să fie invers!

Îmi sună mereu în urechi apelul disperat al lui Frantz de Galais [30].

---

[27] La 26 noiembrie, Blaga a ținut la Universitatea din Viena conferința *Caracterul sofianic al culturii sud-est europene*, iar la 29 noiembrie, la Universitatea din Praga, conferința *Sufletul românesc*.

[28] E vorba de capitolul *Tao* din volumul *Religie și spirit*, apărut la Sibiu, în Editura „Dacia Traiană“, în 1942, cu dedicația: « *Lui Marin Ciortea* ». Fragmentul n-a apărut în „*Tribuna literară*“.

[29] Referire la romanul *Muntele magic* de Thomas Mann. (Comparația se face între sanatoriul Moroieni, unde Domnița se trata de tuberculoză, și sanatoriul și personajele lui Thomas Mann).

[30] Frantz de Galais — unul din tinerii eroi ai romanului *Cărarea pierdută* de Alain Fournier. Fragmentul face parte din capitolul *În care e vorba de domeniul misterios.*

« — Juraţi-mi că veţi fi prietenii mei. Fiţi prietenii mei pentru ziua cînd voi fi din nou pe pragul infernului, cum am mai fost odată.

Juraţi-mi că veţi răspunde la chemarea mea, cînd voi striga aşa: Hu-uuu!... ».

Foarte patetic, foarte cinsprezece ani, dar nu poţi şti ce perfect se potriveşte stării mele sufleteşti din clipa asta.

Scriu foarte greu, pe o cutie de bomboane, în pat. Bate vîntul cumplit şi ninge. E greu să ajungă cineva pînă aici şi pe aşa viscol cum să mă auzi cînd o să strig *Hu-uuu!*

Spune, Lucian, tu auzi bine, spune-mi!

Peste două săptămîni o să ştiu sigur dacă trebuie să rămîn aici pînă la primăvară, sau pot pleca la Crăciun.

Te rog mult mai scrie-mi din cînd în cînd. Şi ce bine mi-ar părea să-mi trimiţi poezia cu Uta.[31]

Ce veşti ai despre cartea de la „*Tribuna*"? Spune-mi dacă ştii ceva.

Mi-e foarte dor de doamna ta şi de Dorly şi de tine. Foarte dor.

DOMNIŢA

Aţi primit pozele de la mine? Toate?

[10/II/150 M.L.R.]

XX

Sibiu 19 nov[embrie] 1941

Dragă Domniţă,

sentimentul singurătăţii din scrisorile tale mi-a cam sfîrticat inima. Trebuie însă, musai, să fii cuminte. O ţară întreagă ţine neapărat să te întorci acasă « sănătoasă ». Şi pentru asta va fi nevoie de puţină răbdare. Parcă nouă nu ne-ar fi dor de tine? Ba încă ce dor! Cîteodată cînd mă plimb pe subt arini — îmi vine nu ştiu cum să tot repet versurile alea, care încep aşa:

De din vale de Rovine
Grăim Doamnă către Tine...

Am primit şi fotografiile. Cea de care eşti aşa de mîndră, e bună, n-am ce zice, dar nu mă convinge. Nu eşti fotogenică, degeaba. Eu îi prefer « realitatea ». Îmi am eu argumentele mele.

Dorli mi-a spus astăzi ceva foarte drăguţ. Cum se întîmplă cam des, ne făceam reciproc declaraţii de dragoste. M-a întrebat:

— Tăticule, mă iubeşti tu în adevăr mai mult decît orice în lume?

— Ştii tu, foarte bine, că nu te-aş da pe nimic în lume.

— Ba da, ştiu eu că totuşi este ceva, pe ce m-ai schimba!

— Ei, haide spune-mi, pe ce aş fi în stare să te schimb? Ce-o fi aia?

— Pe două gemene, exact ca mine. Dar să fie exact ca mine. Adică una din ele să fiu eu.

De la Gavril Pop nici o ştire. Deşi i-am dat un fel de ultimat. Nu mai înţeleg nimic.[32]

Cursul l-am început cu o lecţie despre *Viitorul filosofiei româneşti*. A produs multă tulburare. Ca şi reprezentarea piesei *Daria* la Timişoara.

Duminică plec la Viena. Sper să fiu iarăşi acasă pe la 3—4 dec[embrie]. Nu-mi cere te rog poezia cu Uta, încă nu e gata. Dar cînd va sosi, va sosi, cu mai multe împreună.

---

[31] Poezia *Domniţele* (din volumul *Nebănuitele trepte*) inspirată de Domniţa Gherghinescu.

[32] Blaga, ca şi Domniţa în scrisoarea precedentă, se referă la întîrzierea apariţiei culegerii *Opera dramatică*, care iniţial trebuia să apară la Braşov, la tipografia „Tribunei", condusă de G. Pop, dar care va apărea în mai 1942, în Editura „Dacia Traiană", din Sibiu.

Așa, dragă Domniță, cuminte, cuminte! Și răbdare, o lună, două, trei. Atîta cît va fi nevoie. Îți vorbesc cu cruzime de medic. Dar cu tine nu se poate vorbi altfel.

Ca să-ți treacă timpul mai repede, știi ce? Învață nemțește. Am să-ți aduc o carte din Germania. Și-ți voi da voie s-o pui subt pernă.

LUCIAN

[148387 B.A.R.]

XXI

8.XII.1941

Dragă Domniță,

sosit în țară, cam gripat, iată, mă grăbesc să-ți dau un semn că am sosit. Cîteva zile mai tîrziu decît speram, deoarece ungurii nu voiau să-mi dea viza de întoarcere. Eram amenințat să rămîn astfel pe la Viena cîteva luni, și a fost un deosebit noroc că s-a intervenit din partea Ministerului de externe al Reichului ca să mă pot întoarce. Chestiunea mi-a pricinuit multă amărăciune, fiindcă îți închipui că n-ar fi fost deloc plăcut să stau pe acolo ca într-o cușcă. Cu cele două conferințe de la Viena și Praga am avut însă o mare satisfacție. Cercurile filosofice au fost grozav de surprinse, după chiar mărturisirile presei, de revelarea unei « lumi noi », pe care nici nu o bănuiau. Cu aceasta am făcut așa-zicînd întîia încercare serioasă de a pătrunde dincolo de granță, și, de acu am convingerea că expansiunea va merge cu cea mai mare ușurință. Nici nu-ți dai seama cum căscau ochii!

Într-o librărie la Viena am găsit o carte, pe care voiam să ți-o aduc: *El Greco*. Din păcate, librarul mi-a spus că nu e bine să iau cărți cu mine, și cum mă temeam și de mizeriile ungurești, am renunțat. Dar o comand de aici, și peste cîteva săptămîni o ai. E o carte recentă, de un autor foarte bun (Pfister, 1941). [33] Probabil că nici Alecu Busuioceanu nu o cunoaște! Și acu să-mi scrii repede de tot, căci vreau să știu cum o duci cu sănătatea? S-a făcut operația?

Înainte de a pleca, îți scrisesem o recomandată. Sper că ai primit-o. Cornelia pune această scrisoare la poștă, și, înțelegi tu, că — nevoind s-o fac geloasă, nu pot spune chiar cu cuvinte cît mi-e de dor de tine. (Cu toate că ea e foarte bună și mai închide un ochi.) Dar las în schimb să vorbească poetul popular:

Arde Doamne, dealurile,,
să rămîie văile,
să se-adune dorurile.

LUCIAN

[148388 B.A.R.]

XXII

23 dec[embrie] 1941

Dragă Vania,

ți-am primit veștile despre Domnița. Ah, Doamne, Doamne, de ce tocmai *ea* trebuie să sufere atît?

Curaj Vania, curaj!

Eu am o foarte fierbinte speranță și credință că se face bine. Sanatoriul e foarte mult lăudat.

I-am scris Domniței — și am încercat să-i spun niște glume.

[33] Kurt Pfister, istoric de artă interbelic, autor al mai multor studii și monografii, între care: *Die Mittelalterliche Buchmalerei des Abendlandes, Die romanische Plastik, Rembrandt, Bosch, Van Gogh, Van Eyck, Holbein, Breugel, El Greco* etc.

Cred că ai auzit despre noile mele demersuri în chestia Gavril Pop. L-am dat pe mîna avocatului. E un om în adevăr imposibil. Nu răspunde la nici o scrisoare, la nici o propunere. Calcă contractele, şi tace. M-am săturat.

Lui Octav i-am scris să-ţi dea cele două poezii ce trebuiau să apară de vreo 6 luni în „*Trib[una] lit[erară]*" — ţie pentru „*Claviaturi*"[34]. Nu ştiu ce s-a făcut.

Încă o dată; de felul cum se poartă Pop sunt profund indignat. E bine însă că o ştiu. Am eu ac şi de cojocul lui.

An nou cu bine!

Toată dragostea

BLAGA

[148468]
[B.A.R.]

XXIII

22 dec[embrie] 1941

Dragă Domniţă,

îmi scrie Vania că ai trecut cu mult eroism peste operaţie! Bravo! Tu cu sufletul tău, nici nu se putea să te porţi altfel în suferinţă.

Mi-ar plăcea să fiu acum lîngă tine — să glumim. Ştii ce ţi-aş spune? Ţi-aş spune că din coasta ta eliminată, D-zeu (Marele Anonim) va încerca să facă un nou Adam. Sunt sigur că ar ieşi o omenire mai bună, decît cea din coasta lui Adam.

Te-ai obişnuit cu sanatoriul? Mi se spune că e foarte frumos, şi că după cîteva luni te desparţi foarte greu de muntele magic. Natural că « noi » n-am admite şi te-am smulge de acolo cu forţa.

Pe *El Greco* l-am comandat. Şi-am intrat iarăşi într-o scurtă vacanţă. Foarte binevenită ca să-mi pun la punct lucrările cu care am rămas în urmă.

Gavril Pop mi-a produs mari amărăciuni. Nici la scrisori nu răspunde. Astăzi l-am dat pe mîinile avocatului, cerînd să-mi restituie manuscrisele, deoarece nu mai am nici o încredere. La 10 dec[embrie] volumele trebuiau, potrivit contractului, să fie pe piaţă. Dar pînă la 15 de[cembrie] n-am primit nici măcar corecturile. O experienţă tristă mai mult. Sper totuşi să mi le pot edita aici, la Sibiu.

În fond nu mai ştiu ce mai e şi cu „*Tribuna literară*". Agonizează sau e moartă? Lui Şuluţiu i-am scris să dea cele două ştiute poezii, la „*Claviaturi*". Îmi face impresia că acel Gavrilă e un încurcă-lume. M-aş fi dus la Braşov, să văd personal de toate acestea, dar — Braşovul fără de Tomniţă e pentru mine o cetate moartă.

L.

[148809]
[B.A.R.]

---

[34] Poeziile au apărut totuşi în „*Tribuna literară*", în decembrie 1941. E vorba de *Fetiţa mea îşi vede ţara* şi *Încîntare* (inspirată de Domniţa).

(va urma)

RESTITUIRI Laurenţiu FULGA

La o întîlnire de la Uniunea Scriitorilor. În centru: Virgil TEODORESCU şi Nicolae DRAGOŞ. În dreapta — singur — Laurenţiu FULGA.

Un microjurnal din 1937

AM ÎNCEPUT, ACUM CINCI ANI, LA SUGESTia scriitorului Mihail Şerban, să investighez arhiva şi biblioteca poetului, prozatorului şi memorialistului I. Valerian (1895—1980). Bănuiam dintru început că voi găsi un mare număr de misive, manuscrise şi alte materiale, deoarece I. Valerian a condus cu devotament şi pricepere revista „*Viaţa literară*“ (1926—1938; 1941) în paginile căreia se întîlnesc aproape toţi scriitorii români dintre cele două războaie mondiale. Ceea ce bănuisem devenea în fiecare zi o realitate de necontestat. Am găsit în arhiva lui I. Valerian un impresionant număr de texte, scrisori, autografe şi manuscrise provenite de la cei mai diferiţi scriitori români. Printre cei care-i scriau autorului romanului *Cara-Su* se număra şi Laurenţiu Fulga (1916—1985), adolescent precoce, bîntuit de incertitudine, spirit interogativ, năvalnic în expresie şi dornic de o «revoluţie a spiritului». De la prozatorul Laurenţiu Fulga au rămas în arhiva „*Vieţii literare*“ cîteva poezii, şaisprezece misive din răstimpul 1937—1976, un articol inedit despre poetul Vasile Voiculescu, prilejuit de acordarea *premiului naţional*, precum şi un *microjurnal* expediat cu gîndul expres de a fi publicat în paginile revistei, deşi autorul mărturiseşte în manieră romantică următoarele: «*Nimeni n-are voie să treacă mai departe de pagina aceasta. În ziua în care voi muri, rog frumos pe cel care va găsi jurnalul acesta să n-aibă curajul să-l citească, ci să-l arunce în foc*».

Însemnările din acest microjurnal sînt din ultima săptămînă a lunii mai a anului 1937. Din lectura lor se constată cu destulă uşurinţă că Laurenţiu Fulga trăia o criză asemănătoare cu cea a poetului Tudor Arghezi din perioada elaborării *Psalmilor*. Ca şi Tudor Arghezi, Laurenţiu Fulga tăgăduieşte existenţa unei divinităţi absolute, invocînd neîncetat resursele insului uman. Blestemă şi se revoltă contra a tot ceea ce e întocmit eronat. Observaţiile asupra societăţii, a mecanismelor ei, a oamenilor, precum şi a stărilor de fapt sînt

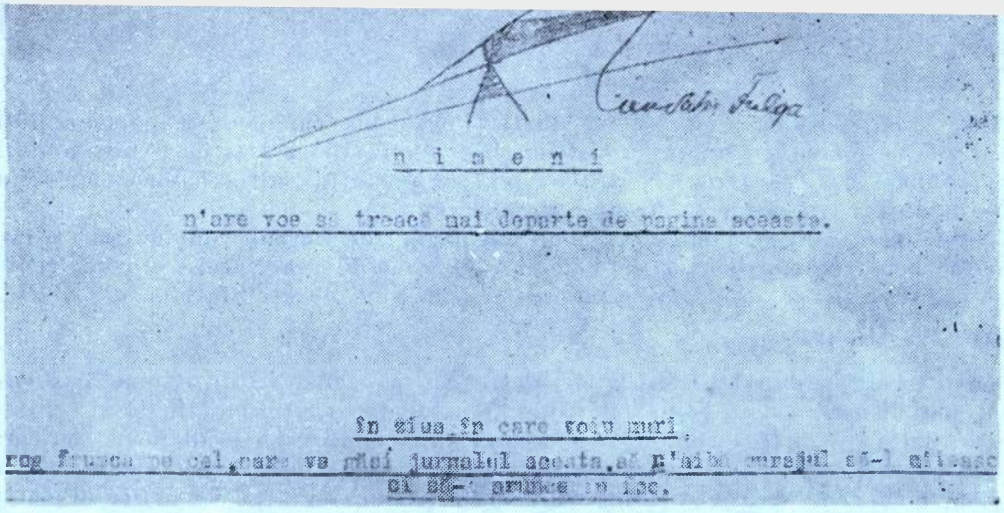

Luni, 24 mai 1937

Dacă destinul meu va depăşi vreodată pe Dumnezeu, voi arăta atunci celor care mă urăsc astăzi, cît de mult i-am iubit. Timpul nu mai are nici o valoare, dacă nu este timpul tău propriu, dacă nu face parte din figuraţia ta intelectuală. Chiar dacă într-o zi va ajunge un nebun să lungească nopţile sau zilele pînă la nesfîrşire, pămîntul va deveni ca un om paralitic. Lumina sau întunericul nu pot da omului un sens de viaţă, ci numai îi împrumută o mască de a se eschiva. Te eschivezi noaptea de întruparea ta în dumnezeire. Ziua căzînd în febra unei satanizări încete.

Ce poate fi dincolo de noi, dacă nu înseşi umbrele noastre? Dumnezeu este pentru noi numele artificial sau la întîmplare dat unei UMBRE. Nu fac închinăciune în fiecare seară pentru că am intuiţia existenţei unui Dumnezeu, ci pentru că în obscuritatea camerei sau bisericii, umbra trupului meu alungită pe pereţi e însuşi Marele Spirit.

N-am fost niciodată atît de dezolat ca astăzi. L-am căutat pe Dumnezeu şi nu l-am găsit în oameni, ci l-am aflat în mine. Trăieşte însă ca cea mai neglijabilă moleculă, pînă cînd într-o zi va izbucni ca un gheizer. Şi în ziua aceea minunile or să se prăbuşească, fiindcă fiecare om va deveni o minune. Am impresia că domnul Valerian mă urăşte! Am atîta caldă umanitate şi largă prietenie pentru dînsul, încît nu-mi pot explica nimic din atitudinea sa. E la mijloc un germen, pe care-l voi distruge. Autorul lui *Cara-Su* are o vanitate, pe care nimeni n-a ştiut s-o preţuiască. Se va convinge cu timpul că voi fi pentru dînsul ce n-a putut fi nimeni în întreaga sa viaţă.

---

juste şi reflectă cu acuitate modul în care o conştiinţă scriitoricească înregistrează şi meditează pe marginea celor trăite.

Spirit lucid, alimentat şi de literatura epocii, Laurenţiu Fulga adeseori strecoară şi cîte un fapt biografic, deloc de prisos, în scopul *întregirii* imaginii societăţii româneşti din preajma celui de-al doilea război mondial. De un dramatism zguduitor e însemnarea din 29 mai 1937 în care Laurenţiu Fulga dezvăluie unele « taine » ale familiei sale. Tînărul Fulga, de numai douăzeci şi unu de ani, pătrunde cu siguranţă în arena literară prin aceste « exerciţii » literare atît de necesare unui începător.

La cinci decenii de la consemnarea acestor gînduri, constatăm că Laurenţiu Fulga, asemenea marilor scriitori de aici şi din alte colţuri ale lumii, a avut intuiţia *realului* şi *eternului*. Nimic din ce cuprinde acest microjurnal nu pare a fi veştejit. De fapt în aceasta constă secretul unei autentice conştiinţe scriitoriceşti. Ce straniu sună! Deoarece *el*, Laurenţiu Fulga, a recurs în tot scrisul său ulterior la fantastic şi numai la fantastic. Poate... Mai ştii...? (Vezi, în acest sens, ultimele sale două romane: *Salvaţi sufletele noastre* şi *E noapte şi e frig, seniori.*)

Nicolae SCURTU

Căci chiar dacă mă voi sinucide odată, lîngă cadavrul meu va stărui amintirea unor zile de foame, cu somn, cu distrugeri. Şi toate nu vor trăi decît prin amintirea unor *Stampe* şi *Caravanele tăcerii*, care mă vor purta în Salvarea unei morţi oarbe, nu voi duce cu mine decît un simbol: Valerian.

Nu-mi pare rău de ce-am scris în prima pagină de Jurnal. Sînt adevăruri crude, dar omeneşti. Numai în ziua cînd omul va învinge Marea Natură — vom trece din nou în preistorie sau vom deveni oameni maşini. Sînt obosit! Sînt obosit!

Marţi, 25 mai 1937

Detest beţivii, detest prostituatele, detest superficialii. Vreau o lume aristocrată, fină, paradisiacă, atît în haină, cît şi în gîndire. Este asta utopic? E drept: cine vorbeşte? Tu, care porţi ciorapi fără talpă şi în mijlocul verii ghete de iarnă; tu care ai haina căptuşită-n coate, cămaşa neschimbată de săptămîni, pantalonii fără culoare? Da, da, eu vorbesc. Şi voi avea în jurul meu această aristocraţie, căci destinul meu m-a înfăptuit în aristocraţia păcii, prin sînge şi măcel. Detest pacea, vreau o revoluţie a spiritului. Se spune că civilizaţia ar fi o faţadă a purificării oamenilor. E drept. Dar poate fi civilizaţie un oraş clădit din blocuri, cu enorme clădiri meschine, cu străzi care plimbă din zori şi pînă-n noapte prostia în maşini de lux? Este asta civilizaţie, cînd la periferiile oraşelor provinciale microbii călătoresc liberi ca cei mai majestuoşi musafiri, cînd mizeria este sora de caritate a visătorilor şi idealiştilor rataţi?

Detest această ţară care n-a ajuns nici pînă acum să evadeze din memoria amorfului trecut. O ţară care are posibilităţi, care are oameni, care are material, să moară de foame?

O, legile barbare ale tuturor codurilor penale — abjecte şi imbecile, convenţionale şi de suprafaţă.

Unde este ridicarea omului simplu? Unde este egalizarea claselor sociale? Unde e fericirea oamenilor? Întrebaţi cerşetorii şi ologii care colindă seara restaurantele sau veghează ziua colţurile pentru ca din milă să li se-arunce bani furaţi sau cîştigaţi fără sudoare. Întrebaţi penitenciarele şi ocnele de sare, care adăpostesc pe acei aristocraţi ai glontelui şi ai buzunarelor. Întrebaţi toţi sinucigaşii.

Să ne-ntoarcem înapoi? Nu e destul că predăm un trecut putred şi cîrpit ca o rochie demodată? Mergeţi înainte, domnilor miniştri! Mergeţi înainte, domnilor conducători de partide. Nu vă opriţi, căci vă aşteaptă surpriza cea mai mare: Spînzurătorile! De vă va fi sete, vi se vor da cești cu smoală topită. De vă va fi foame, vi se vor da bucăţi de pămînt românesc. Mergeţi înainte! Civilizaţia nu constă numai în haine, în case cu stil cubist, în străzi betonate. Daţi-ne sufletul, daţi-ne înapoi spiritul, daţi-ni-l pe Dumnezeu. Cîtă scîrbă şi cîtă ură voi avea pentru voi, cu toate că vă iubesc. Nu vă opriţi. Căci de-am visat vreodată, România adevărată n-am văzut-o realizată, decît prin moartea voastră.

Miercuri, 26 mai 1937

E un cer senin. Florile pe trotuare nu înfrumuseţează oraşul, ci din contră îi împrumută un caracter de peisaj vulgar, aspru.

Joi, 27 mai 1937

Mîinile pe care le voi săruta, în clipa împreunării cu neantul, fi-vor mîinile lui Dumnezeu.

Vineri, 28 mai 1937

Iubeşte oamenii din ce în ce mai mult, căci numai ei îţi pot da o fericire reală, chiar atunci cînd te urăsc.

Laurenţiu Fulga — tînăr.

Sîmbătă, 29 mai 1937

Fratele meu a încercat să se sinucidă. Doamne, ai fost prea aspru cu dînsul. I-ai dat mai întîi un ochi, care nu vede şi-un tată care nu şi-l recunoaşte ca fiu. De ce această imparţială soartă? El e cenuşăreasa casei noastre, ca şi cel care va pleca odată fără să se mai întoarcă. Poate va fi mai bine acolo. Sau, nu, dă-mi Doamne mie putinţa să-l fac într-adevăr om. Peste lacrimile unei mame bolnave, e păcat să mai cadă umbra unui cadavru. Dă lumina cea vie şi arată-le drumul spre tine.

Duminică, 30 mai 1937

Străzile plimbă numai rochii şi ochi înfierbîntaţi de poftă. Oraşul distruge aristocraţia, bunul simţ, manierele. Şi sînt aşa de trist. Paharele de vin şi ţigările sînt mijloacele oamenilor simpli. M-am întors înapoi în suflet şi am găsit o lume aparte. Spiritualitatea unor virtuţi, pe care nimeni nu le-a bănuit. Chiar atunci cînd n-ai un ban pentru o pîine, fii fericit. Căci ziua de mîine ţi-l va da pe Dumnezeu.

Luni, 31 mai 1937

Au căzut atît de multe stele, încît morţii presupuşi pe pămînt vor putea forma o colonie bogată în ţara heruvilor.

Marţi, 1 iunie 1937

Un telefon mi-a întrerupt amărăciunile. L. P. desigur că mă vrea ca pe o curiozitate-n calea ei. Ea n-ar fi în stare să-mi dăruiască dragostea de care astăzi am nevoie. Sau poate... E atît de bună şi de dulce! Se poate oare să mă iubească într-adevăr?

• 24 Mai 1937

Dacă destinul meu va dispreţui rugăciunile pe care le-am înălţat astăzi, cătă de mult i-am iubit Dumnezeu, voiu arăta atunci celor care mă copleşesc dacă nu face parte din fiinţarea ta intelectuală Chiar dacă într'o zi va ajunge un rebut al lumeanică noptile sau zilele până la nesfârşire, pământul va deveni ca un ou paralitic. Lumina ochilor nu pot da oamenilor un sens de viaţă ci numai în împrumută. o nevoie de a se salva. Te cu-bire o nostică de la întunecarea ta în dumnezeire. Ziua ca zână în fibra unei satanizări încete.

Ce poate fi dincolo de ea, dacă nu înşiră umbrele noastre? Dumnezeu pentru noi este numele artificial sau întâmplarea dată unei UNEKE. De fac închinăciune în fiecare seară fiindcă am intuiţia existenţei unui Dumnezeu ci pentrucă în obscuritatea camerei sau a patului, umbra trupului meu alungită pe pereţi e ca un semn. Marele spirit

Am fost nicidată atât de dezgustat ca astăzi. Am cântat pe Dumnezeu şi nu l-am găsit în oceanul de aştept în mine. Trăiesc încă ca cea mai neglijabilă moleculă, până când într'o zi voi deveni eu un Dumnezeu şi voi da acea minunile ce se prăbuşească. Atunci fiecare om va deveni o minune

PASIUNEA ESEULUI

Tudor VIANU

Înainte de strigarea catalogului

AM VIU ŞI ACUM, ÎN FAŢA OCHILOR chipul grav, măcinat de oboseala sufletului, înţelegător, transfigurat de cuvîntul expresiv sau de intonaţia vibrantă, exaltat în prietenie şi atras de manifestările tinereţii — un chip cu neputinţă de uitat. Iată, sînt 25 de ani de la trecerea lui Tudor Vianu în nefiinţă şi bag de seamă că timpul dă răspuns timpului. Nu semnele morţii omului au luat-o înainte. Mai curînd opera îl continuă, cu înţelesurile ei ne justificăm legitima admiraţie. Dar pentru generaţia mai nouă, cea care îl citeşte pe Vianu, dar nu îl mai vede, se cuvine să invocăm aici temeinicia unui ataşament ce se cere, cu siguranţă, împărtăşit şi întreţinut.

Pentru că, în toate datele sale de existenţă şi de elaborare creatoare, Vianu n-a proclamat voinţa să îşi supravieţuiască. În schimb, ca *model spiritual* şi ca trăire în slujba cunoaşterii, trăire consacrată de tumultul asumat al culturii, Tudor Vianu exaltă devenirea valorilor, crede în rostul lor social formativ, afirmă prin ele credinţa în frumos, leagă de acestea ambiţia de a dura şi învăţa.

Cum probabil se ştie, în noaptea de 20 spre 21 mai 1964, un al doilea infarct avea să îi fie fatal. Cu o lună înainte de funestul sfîrşit m-a întrebat dacă, dispărînd cîndva, va fi uitat sau fiindcă şi-a făcut datoria, i se va descifra, cît de vag, consonanţa cu materia sonoră a gîndului ferit de inerţie şi neînţelegere. Chiar a repetat « neînţelegere », cu teama că de aici ar proveni cele mai mari riscuri pentru spaţiul românesc în care s-a proiectat şi pe care l-a prospectat.

Voi încerca, încerc de ani buni să îmi conjug energiile cu toţi cei care îl înţelegem. Chiar aceste rînduri ne introduc într-un efort de descifrare a complexităţii la care Vianu aspira şi pe care, presupun, a şi întruchipat-o pe cele mai varii direcţii; a conceptelor estetice, a didacticii universitare, a iubirii pentru lumea esenţelor pe scenă, în expoziţii, pe ecran, în sala de concerte şi de spectacole, în atelierul de lucru şi în sublimul iubirii. Nu a avut parte în lunga carieră de adevărat cărturar numai de afecţiune, de recunoaşteri absolute. Dar s-a născut cu vremea sentimentul că s-a jertfit operei sale şi că opera ne aparţine cum aparţine tezaurului de veşnicie al orizontului în care trăim. Încît tot ce ne propunem să notăm în cele ce urmează vizează un număr de corelaţii între intenţiile opţionale ale marelui erudit şi finalităţile de mare anvergură pe care le-a impus. Nu a fost în nici un moment al vieţii sale (1897—1964) un simplu studios, satisfăcut să acumuleze cunoştinţe pe care să le păstreze ca pe o avere personală. Avea chiar repulsie pentru şoarecii

de bibliotecă lipsiți de crez public, sterili, rămași fără puterea regeneratoare a apartenenței la corpul social. Zeul ocrotitor al lui Tudor Vianu este munca utilă, înalt pătrunsă de imperativul istoric. Ieșirea lui în arenă (din chiar ceasul debutului, în 1915) adoptă cerințele propriului temperament, pasional, liric, spontan. Primele poezii par astăzi și chiar sînt datate; dar istoricitatea lor denotă că în ființa sa funcționa, de timpuriu, acel cod moral ce presupune, odată cu atașamentul pentru lumea literelor (aderase la cercurile simboliste reprezentate de Al. Macedonski și, curînd, după întîlnirea cu Ovid Densusianu, participa la cenaclul „Viața nouă"), asumarea unei misiuni.

Nu vreau să refac aici cronologia unei existențe, fie ea și exemplară. Însă trebuie să relev că direcția, axul central după care s-a condus Vianu în aceasta a constat în asumarea unei misiuni. În numele ei a închis într-un sertar visele poetului și ambițiile povestitorului. Apetitul pentru delectabil l-a canalizat în reportajul de călătorie, în excursii, nu multe, ce ieșeau doar aparent din spațiul de cercetare. În rest a realizat un parcurs fertil în opere capitale deschizătoare de drumuri în estetică, literatură comparată, stilistică, filosofia culturii. A încurajat manifestările de avangardă (vezi, în plastică, expresionismul și cubismul), a participat la construirea unor discipline în aria istoriei literare pe care le-a legat de universul ideatic, fără reducții factologice, frivolități estetice, intercalări anecdotice dubioase. A dovedit că pasiunea de a sluji este un dat fundamental pe care a știut să-l conserve îmbinînd constant specializarea filologică și umanistă din propriile contribuții cu pregătirea unor generații de specialiști pe profil.

Este indiscutabil că inițiativele lui Vianu sînt, mai toate, jaloane ce consacră o structură permanent afirmativă. Spun așa ca să-l separ de *structurile intermitente*, cele care alternează între psihismul artistului, cu mentalități și căutări scindate, și rigoarea metodică a omului de știință. Natură laborioasă, a dat la tipar, în aproape 50 de ani de activitate, zeci de cărți și studii, mii de articole, cursuri, conferințe, referate (se potrivește pentru acest tip de tumult laborios ceea ce el însuși a notat cu privire la personalitatea maioresciană: «Ethosul care străbate opera lui Maiorescu este acela al supunerii la obiect, al unei demnități intelectuale care se precizează prin limite consimțite și prin coordonarea riguroasă a scopurilor cu metodele. Întocmai ca în cazul Germaniei și al Rusiei, la temeliile culturii noastre moderne stă lucrarea incisivă a unui estetician și critic literar»[1]).

Situîndu-l în linia modelului maiorescian să reținem ca prețioasă și călăuzitoare noțiunea de demnitate intelectuală obținută cu greu, prin dezvoltări succesive ce fixează un tip de mentalitate, luminată de devoțiune patriotică, intransigență în liberul examen al operelor (nu al autorilor!) și de bucuria, niciodată istovită, de a îndruma.

Ca profesor și învățat s-a modelat pe sine într-atît de adînc, de răbdător, de complet, că și-a schimbat firea. Dintr-un sentimental dedat voluptăților reveriei, afectuos și accidental exuberant, înclinat spre confesiune glumeață (trecută în contemplare solitară) a rezultat educatorul ce reține din propria ereditate *obiectivarea* și din mobilitatea muncii în bibliotecă apropierea de operă nu ca produs izolat, ci în permeabilă comunicare cu mișcarea istoriei. Liricul impenitent din anii 1915—1920 devine un reflexiv aplicat dispus să-și reprime darurile native. Ținta primordială a anilor de studii universitare în Germania se întrezărește în vocația acolo descoperită și resimțită ca o trebuință elementară, pe măsură ce din nevoi de clasificare și sistematizare Vianu își definitivează o dominantă. Aceea de a ajunge, cum îi scrie lui G. Ibrăileanu, din Tübingen, la 3 oct. 1922, la dobîndirea «unei poziții de eficacitate în gîndire și în faptă». Și încă: «Cred că nici unul dintre colegii mei de generație care lucrează în publicistică sau se pregătesc pentru cariera savantă nu-și mai închipuiesc munca lor în afara națiunii. Aceasta explică nevoia lor de totalitate...»[2].

Modul în care a promovat prin soliditatea judecăților o deschidere europeană a ideilor, echilibrul între concepte, multiplicitatea elementelor constitutive fuzionează în interpretări coincidente cu nevoia de totalitate de care amintea. Vom înțelege astfel că originalitatea nu este la Tudor Vianu o chestiune de curaj sau de reacție polemică. Ea apare ca efectul interdependenței dintre probele aduse și folosirea lor într-un sistem funcțional. Poate că îl surprindem exact în cuvintele mărturisirii adresate lui Mihail Dragomirescu în lecția de deschi-

---

[1] Tudor Vianu. *Mihail Dragomirescu*, București, Institutul de arte grafice. „*Tiparul universitar*", 1939, p. 4.

[2] Tudor Vianu. *Corespondență*, București, Editura „Minerva", 1970, p. 138.

dere a cursului de estetică din 20 ianuarie 1939: «Să îmi daţi voie să cred că talentul critic — cel puţin în funcţiunea lui creatoare de valori — este făcut şi din generozitate şi iubire, din bunăvoinţa umană şi din modestie. Poate că nu este fericire mai delectabilă în cariera unui critic, decît aceea de a descoperi pe cineva mai mare decît tine, vrednic a fi recunoscut cu cinste şi slujit cu devotament»[3]. Specializarea academic-universitară nu afectează cu nimic plăcerea detectării şi îndrumării talentelor. Am văzut că spre a răspunde celei dintîi îndatoriri, cea de profesor şi pedagog, cît şi celei de savant erudit, T. Vianu se sileşte constant să armonizeze entuziasmul cu eficienţa, pasiunea cu desăvîrşirea. Cine l-a cunoscut ştie că lucra (mărturiile epistolare ne confirmă) cu o discreţie pilduitoare, că detesta, ca o formă de impudoare, dezvăluirea şantierului intim, preferînd, în schimb, să recunoască, dintr-o nevoie probabil morală, că nu precupeţeşte nimic studiului. Dăruirea sa era o formă de responsabilitate şi nu un fanatism auster care apasă precum o corvoadă. Dealtfel, cum ne vom sili să arătăm, Vianu însuşi reproba cantonarea abuzivă în livresc. Biblioteca nu l-a devorat ci l-a îmbogăţit. Astfel, elaborarea ştiinţifică, activitatea la catedră, elanul obştesc, travaliul în congrese, reuniuni internaţionale etc. stau în echilibru — cum se va dovedi din schimburile epistolare cu prietenii apropiaţi — într-un admirabil echilibru cu spiritul său deschis cooperării şi devoţiunii amicale, cu mobilitatea turistului îndrăgostit de pitorescul peisajului european, cu plăcerea epicureică a degustării vinului în bună tovărăşie.

Din atari mărturisiri se vădeşte cît adevăr era în reproşul tardiv al lui G. Călinescu (mă refer la o scrisoare pe care marele critic o adresa, în iarna anului 1945, lui Tudor Vianu, text remarcabil sub multiple raporturi şi asupra căruia voi reveni) care deplînge restrîngerea disponibilităţilor scriitoriceşti ale confratelui său, totuşi atît de înzestrat, în favoarea realizării strict-profesionale («doctorale», cum zice G. Călinescu).

Pînă la un punct este desigur mult adevăr în reproşul prietenesc al lui G. Călinescu, formulat cu regretul de a nu putea preţui şi alte laturi ale unui talent multiform. Însă trebuie spus că în legăturile de simpatie cultivate de Tudor Vianu firea sa caldă, sentimentală, neprotocolară în sens rigid, convenţional, iese la iveală şi se lasă în voia impulsurilor spontane. Aşa ajunge Tudor Vianu să-i destăinuie lui S. Bayer[4], din Berlin, la 31 august 1922, această impresie hoffmannescă: «Sîntem şi acum împreună anonimizaţi în mulţimea unei cafenele uriaşe, depuşi de fluxul bulevardier. Se aprind luminile şi strada privită prin fereastră se îneacă în ceaţă. E nu ştiu ce fatalitate în atmosferă». Slăbiciunea pentru culoare, remarca vie, optica de memorialist vădită în fluenţa observaţiilor, transpar şi din aceste rînduri aparţinînd tot perioadei «germane». Destinatarul e acelaşi, locul de expediţie se numeşte de astă dată Tübingen, epistola din care reţinem cele ce urmează poartă data 19 septembrie 1922: «Tübingenul? Fiind împreună o să-l suporţi [...]. E un cuib de verdeaţă, protejat de dealuri graţioase, cu multe mărturii de viaţă veche şi cu pitorescul pestriţ al unui tîrg exclusiv universitar.

E străbătut de Neckerul frumos şi stă în pragul Pădurii Negre (Schwartzwald) unde se respiră romantismul german».

Consacrîndu-se cu întreaga făptură sarcinii imense pe care o incumbă iniţierea estetică, Vianu nu se închide vechilor schimburi de idei şi de simţăminte. Chiar în împrejurări grele, cum e de pildă cea a retragerii în timpul primului război mondial, cînd dispoziţia e depresivă şi singurătatea apăsătoare, viitorul sublocotenent de artilerie mutat din garnizoana din Iaşi în umilul şi amorţitul Dorohoi, îi scria lui S. Bayer la 10 decembrie 1916: «...nu-ţi închipui cît sînt de singur, doar gîndurile îmi ţin tovărăşie. E un prieten capricios gîndul: cînd exuberant de vesel, cînd sfîşietor de trist. Adeseori el îmi întinde fruntea către tine. Te cuprind cu braţele. De ce nu eşti aici...?».

Avîntul liric nu anulează conştiinţa împlinirii prin muncă, fructificarea prin continui acumulări gnoseologice. Cu hărnicie, Tudor Vianu raportează periodic părintelui său cum deschide noi fronturi de lectură. Energetismul său e contaminant şi împrejurarea se dovedeşte în sine suficient de profundă spre a nu admite stările de pesimism, dezertările din bibliotecă, abandonul instrumentelor ştiinţifice sub presiunea unei slăbiciuni de moment. Mai tîrziu, mult mai tîrziu, prin 1935, îi va scrie lui Lucian

[3] Tudor Vianu. *Mihail Dragomirescu...*, p. 18.

[4] Simion Bayer, coleg de liceu şi apoi amic statornic al lui Tudor Vianu. De profesiune jurist, e originar ca şi Vianu din Giurgiu. A trăit în Bucureşti.

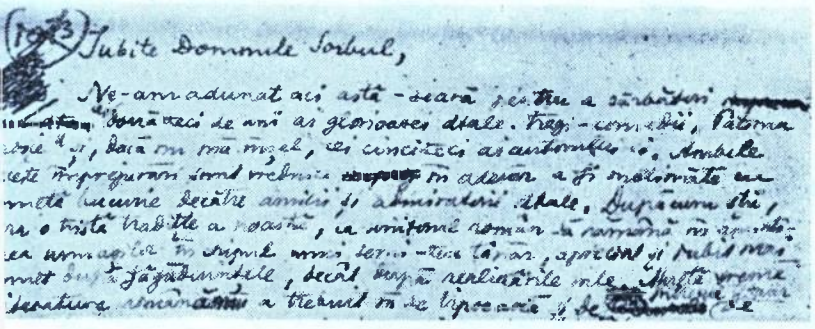

Iubite Domnule Sorbul,

Ne-am adunat aci astă-seară pentru a sărbători [illegible] bună zeci de ani ai glorioasei dvale. Trag-o-mi-dzii, Patroma [illegible] și, baca nu mă mișc, ei cinci zeci as aumplea-o. Ambele [illegible] sînd vrednice [illegible] în adevăr a fi molipsite cu [illegible] bucurie decît aceea a admirării dvale. Dupăcum știi, [illegible] o tristă trăsătură a noastră, ca aniversările [illegible] să rămînă în [illegible] ca unele [illegible] în sufletul unui tînăr, aprins și subțiat [illegible] de [illegible] zăgăzuindele, decît după rările [illegible]. Aceste [illegible] [illegible] [illegible]

« Articolul despre Lovinescu este fermecător prin stilul lui direct confesional, printr-o anume dignitate reținută, printr-un sentiment mîndru al destinului propriu. În fine, ești „subiectiv" sau, ca să mă explic „more philosophico", obiectul dumitale e subiectul considerînd un obiect. D[umnea]ta ai de mult sentimentul că nu ești prețuit în justa valoare în ce privește activitatea critică și desigur că rîndurile mele despre d[umnea]ta nu-ți mulțumesc ființa intimă. În tot cazul ai greși dacă ți-ai închipui că ele ies din altceva decît din curata convingere întemeiată pe simpatie. Prind ocazia să-ți formulez pe scurt și sincer cazul d[umi]tale, cum îl văd eu. D[umnea]ta ai o formație intelectuală superioară, o complexitate sufletească și un talent depășind cu mult pe ale multora. Valoarea d[umi]tale de creator științific este indiscutabilă, și este tuturor evidentă și potența d[umi]tale literară. Însă toți am rămas surprinși a nu vedea pe aceasta din urmă absorbită integral în opere. Există un Vianu oral strălucit, ușor melancolic, liber asociativ, fantast cît se îngăduie în creația de idei, și un Vianu „doctoral", privatis docens (și nimeni nu pune vreo răutate în această caracterizare glumeață).

Cred că nedreptatea îndelungă pe care ai suportat-o ca universitar a modificat inconștient raportul de forțe intelectuale. Iată, să iau o bună carte a d[umi]tale: Arta prozatorilor. **Este acolo o confuzie totuși de preocupări, încît nu știe omul unde să te așeze. În fond e o carte științifică fiindcă aplici o metodă, urmărind obiectiv rezultatele. Critica e un gen independent, care deși presupune preparația științifică se desprinde, ca și literatura pură, de mișcarea strict investigativă, făcîndu-și un scop nu dintr-un adevăr abstract, ci din unul viu. Pe mine mă interesează nu Lovinescu cel real,** Ding am sich, **care e un X, ci Lovinescu al lui Vianu. Critica este reprezentarea mea despre literatură și e obiectivă, numai fiindcă descoperă un sistem de necesități în obiect»**[8].

Pentru ca prezentele rînduri să primească și complimentul unor pagini inedite, cu nota lor revelatoare pentru cititori, am ales, din colecția mea de manuscrise, trei texte, fiecare ilustrativ pentru disponibilitatea lui Vianu la ideea-imagine. Căci este poate locul să observăm cum operează în fapt cărturarul cînd pune stăpînire pe un subiect. Pînă una-alta să reținem că nu există, principial, un neprevăzut, decît după ce s-a lămurit că în semantica artei determinantă rămîne emisia propriei fantezii. Cum a și spus-o în Prefața la *Istoria literaturii române moderne*, lucrare scrisă în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, (prefața însă a redactat-o singur, dat fiind că era cel care meditase mai cuprinzător, și revendica acel primat, la factura inspirației): «Mi s-a părut interesant să supunem unei noi lecturi atente întreaga literatură română *frumoasă [subl. ns.]* din ultimul veac»... Și, în altă parte, cu dorința expresă a explicării „misterului" creației: «Nu un om oarecare ne vorbește din operele poeților și nici omul în laturile mai generale ale firii lui, în acele care se încadrează în categoriile obștești, nu omul raționat și socializat, ci omul *unic*, cu timbrul absolut particular al unei sensibilități originale»[9]. Experiența poetică, susține T. Vianu, ne ajută să înțelegem că un eu poate fi reprezentativ chiar dacă nu pierde nimic din căldura intimității lui cînd subiectivitatea lui este organic asimilată de alte subiectivități, reactivată de ele. Noi aventuri ale fanteziei nu abolesc izvorul originar.

În același spirit, îndatorat virtuților fabulatorii, explicitează Tudor Vianu spațiul propriu al scriitorului. Primul text inedit din care ne vorbește un Vianu dedat plenitudinii substanțiale a scrisului este, după toate aparențele, un interviu. Mi-a fost greu să-i aproximez anul și destinația (oricum, după Eliberare, prin 1947—1948), dar infinit mai ușor să recunosc dispozițiile constante ale învățatului în relație cu: a) *raționalismul* ca unitate a privirii și în contingență cu spiritul democratic b) *artisticul*, expresie a democratizării gustului și c) *accesibilul*, în valențele sale de receptare a mesajului militant.

Nu poate fi lăsată deoparte discreția față de unele amănunte personale. Totuși, elogiul adus sincerității în creație, idealului justițiar operei de artă «ca adevărat program al vieții spirituale a omului» nu trec neobservate; reiterează unele din chemările-jalon ale motivației vianești.

Dăm, în continuare, un scurt, dar cît de concludent apel evocator la transformarea lui Caragiale într-o permanență. Sub titlul *Caragiale de ieri și de astăzi*, iese la iveală acolada instituită de Vianu între cei doi poli ai spiritualității noastre, de o parte Eminescu, de alta autorul *Scrisorii pierdute*. Întîlnim ideea mai întîi

---

[8] Originalul se află în arhiva familiei.

[9] Tudor Vianu. *Opere*, vol. 7, București, Editura „Minerva", 1978, p. 488.

CARAGIALE DE IERI ȘI DE ASTĂZI

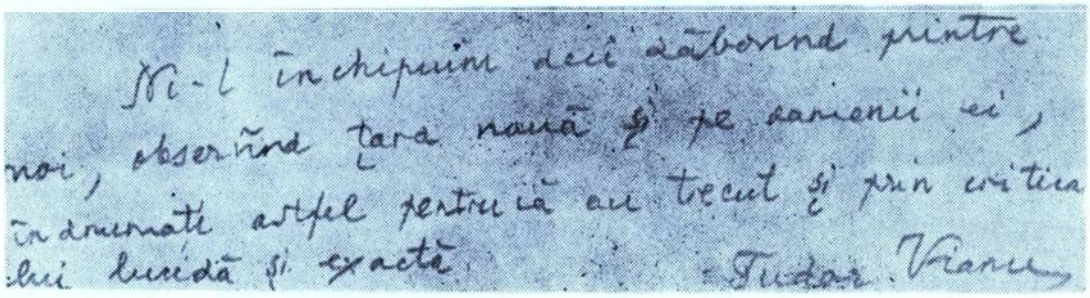

Șirul de oameni ai generației mele creștea spre adolescență, cînd ne-a sosit vestea morții lui Caragiale. A fost un moment de emoție publică, asemănător întrucîtva cu acel care, cu peste douăzeci de ani înainte, cuprinsese sufletul țării la vestea că Eminescu trecuse pragul din urmă al vieții. Ziarele și revistele publicau amănunte despre ultima perioadă de viață a scriitorului, elogii, amintiri, judecăți generale asupra operei sale. Autorul *Scrisorii pierdute* părea a se bucura de o prețuire generală. Dar de ce își părăsise țara, acceptînd condiția unui surghiun voluntar, așezîndu-se printre străini, acolo, la Berlin, unde țara se refăcea necontenit în jurul său, prin mulții români care-l vizitau, prin scrisorile trimise și primite de el? S-a dus Gherea să aducă în țară rămășița pămîntească a prietenului său. În fața mormîntului a vorbit Mihail Sadoveanu.

Trăiam într-o lume devenită limpede pentru noi prin contribuția operei lui Caragiale. Poate mai mult decît alți scriitori, ne înzestrase cu puterea de a înțelege critic mediul nostru, viața socială a epocii. Crease o galerie de tipuri pe care le recunoșteam îndată, dîndu-le numele propuse de Caragiale. Un demagog al orașului nostru era Caţavencu. Un pensionar bătrîn, păstrînd amintirea evenimentelor din '48, format de vechea frazeologie liberală, dar trăind acum teroarea revoluției, era Conu Leonida. Studentul Coriolan Drăgănescu se urca pe soclul statuii lui Mihai Viteazul și ținea discursuri naționaliste. Madame Esmeralde Piscopesco avea *five-o' clock tea*. Claymoor îl anunța în *L'Indépendance roumaine*. Tinere al vremii de azi, nu vei

---

în paginile prelegerilor despre I. L. Caragiale (V. *Opere*, vol. 13, 1987, p. 557). Surghiunul voluntar al genialului artist nu a stăvilit elanul admirației publice de îndată ce, în epocă, s-a ajuns la sesizarea că el tălmăcise vremea și dincolo de ea. Tipul uman pentru care pledase Caragiale se acordă cu cel al unei societăți primenite. Volubilitatea lui mușcătoare spre asta vizează. Vianu nota cu dreptate: « ... ochiul lui Caragiale îndreaptă către noi oțelul privirilor lui, din umbra pălăriei mari, cu capul ridicat, ca și cum ar vrea să vadă mai departe ». Este de reținut și argumentul final că țara nouă și oamenii ei datorează un prinos de recunoștință contribuției sale care, prin luciditate și exactitate, a perturbat vechea ordine mecanică.

În fine, încheiem tripticul de texte cu intervenția rostită la sărbătorirea lui Mihail Sorbul, ajuns cincuantenar și aplaudat pentru statornicul succes al tragicomediei *Patima roșie*. Mihail Sorbul se vede apropiat de publicul său, cel căruia îi datorează, în pofida valului în mișcare, interesul și audiența. Nu este ratată ocazia de a sesiza că, explorînd subsolul social, a știut să vadă sub stratul înșelător al banalității și convenției, nevoia de dreptate a oamenilor simpli, urgisiți, năpăstuiți, cotropiți. În *Dezertorul*, fără urmă de retorism, este pus în lumină și atașamentul românilor la țara pe care o vor liberă. Nu în ultimul rînd, Vianu prețuiește la Sorbul, cum știm că se avea și pe sine în vedere, « desăvîrșita modestie și simplitate a felului de a fi ». Așa se exprima în 1945. Zece ani mai tîrziu dezvoltă aprecieri asemănătoare într-o cronică, *Teatrul lui M. Sorbul* (V. *Opere*, vol. 3, 1973, pp. 198–204).

putea înțelege țara veche, dacă nu-l vei citi cu deamănuntul pe Caragiale. Opera lui este un document extraordinar, prin adevărul ei. Lovinescu, cu care am stat adeseori de vorbă despre toate acestea, era de părere că această operă, atît de legată de epoca ei, va îmbătrîni odată cu schimbarea societății. Dar iată că ea concentrează în juru-i un interes cu mult mai general, devine un obiect al cultului unui întreg popor. Împrejurarea o explică faptul că nu ne putem înțelege pe noi, în faptele și țintele noastre, decît cunoscînd pe acele cu care a trebuit să luptăm, a trebuit să le cunoaștem limpede și să le eliminăm. Caragiale a fost marele tălmăcitor al vremii lui. A devenit tălmăcitorul vremii noastre.

N-a trebuit oare să ștergem din jurul nostru toate formele demagogiei politicianiste, ale frazeologiei liberale și pe ale «românilor verzi», toate formele exploatării, pe ale «arendașului român» și pe ale patronului său, ușurătatea în moravuri, convenția găunoasă în exprimare? Trăim azi într-o civilizație a muncii. Țara este un imens șantier. Se formează un nou tip uman, acordat cu una din formele muncii, stăpîn pe o specialitate, exact și scrupulos în împlinirea datoriei lui sociale. Crește demnitatea omului.

Facem toate acestea sub ochiul lui Caragiale. Îndreaptă către noi oțelul privirilor lui, din umbra pălăriei mari, cu capul ridicat, ca și cum ar vrea să vadă mai departe. Este un om al tîrgului dinăuntru, așa cum l-au format civilizațiile acestei părți ale lumii. Este sociabil, volubil, adeseori mușcător. Manevrează ironia și uneori invectiva. Este un bătrîn al poporului nostru; îi suportăm privirea cercetătoare și așteptăm cuvîntul de duh, plin de grele înțelesuri, care i se formează pe buze. Nu ne despărțim nici noi, simțindu-l în preajmă, de vechea veselie a poporului. Dar știm și melancoliile, ba chiar tristețile lui răscolitoare, amintirea apăsătoare a începuturilor lui de viață, lupta pentru existență într-o lume unde a trebuit să vîneze expedientul, teama că suculenta portocală ar putea seca, îndată ce ar atinge-o.

Dar pentru că mai putem face ceva și pentru cei dispăruți de mult, tămăduim rănile vechi, pe ale țării și pe ale lui. Vechiul tîrg din apropierea munților, unde *Grand Hotel „Victoria română“* era un loc al restriștei și al groazei, nu mai există. Cresc orașe noi, cu mari case albe, frumos aliniate, în răcoarea umbrei dese a castanilor, așa de exuberanți în pămîntul bogat al țării. Civilizația se extinde și devine generală. Lache și Mache nu mai pălăvrăgesc la berărie, așteptînd revărsatul zorilor pe terasa acoperită de praful măturilor comunale. Oamenii se exprimă cu măsură și compe-

---

Aparține Tudor Vianu, din cîte ne-am silit să arătăm, conceptului de clasicism epurat de divertismente agreabile? Într-un fel da, căci astăzi citim în întregul său comportament la masa de lucru și în gesturile de fiecare zi o mare disciplină interioară, o supunere la obiect cu înfrînarea oricărui orgoliu afișat. Laborios, departe văzător, complex pînă peste marginile general admise, îl descoperim mereu prezent printre noi. Îl căutăm, îi citim și recitim, după nevoi, paginile atît de consistente, pentru că din cuprinsul lor ne întîmpină un mare spirit congener, prezență modernă, creatoare de climat. Tudor Vianu participă la afirmarea culturii românești cu o operă-eveniment, ferment de ample corespondențe în universalitate.

Henri ZALIS

NOTĂ DE EDIȚIE

Cîteva cuvinte despre aspectul grafic al textelor lui Tudor Vianu. Pentru *De nobis opsis silemus...* am dispus de o «dactilogramă». Cu ani în urmă am avut acces la manuscris, atunci am și făcut corecturi în exemplarul bătut la mașină. *Caragiale de ieri și de astăzi* este scris în creion, pe patru fețe, format coală, ca o însemnare. Iar întîmpinarea adresată lui M. Sorbul este în cerneală, pe trei fețe, format jumătate de coală, scris mărunt, îndesat, în febrilitatea urgenței.

tenţă, cu un simţ sporit al răspunderilor. Marea finețe lingvistică a scriitorului ar fi observat-o poate.

Ni-l închipuim deci zăbovind printre noi, observînd țara nouă și pe oamenii ei îndrumați astfel pentru că au trecut și prin critica lui lucidă și exactă.

Tudor VIANU

[DESPRE *PATIMA ROȘIE*]

Iubite Domnule Sorbul,

Ne-am adunat aci astă-seară pentru a sărbători cei douăzeci de ani ai glorioasei d[umi]tale tragi-comedii *Patima Roşie* și, dacă nu mă înșel, cei cincizeci ai autorului ei. Ambele aceste împrejurări sînt vrednice în adevăr a fi subliniate cu multă bucurie de către amicii și admiratorii d[umi]tale. După cum știi, era o tristă tradiție a noastră, ca scriitorul român să rămînă în amintirea urmașilor în chipul unui semi-zeu tînăr, apreciat și iubit mai mult după făgăduințele, decît după realizările sale. Multă vreme literatura română a trebuit să se lipsească și de întregul tezaur de experiențe pe care îl aduce vîrsta cu sine și de toată perfecțiunea meșteșugului, care nu poate fi darul primului moment, din pricina unei soarte care ne răpea pe unii din scriitorii cei mai înzestrați, înainte ca ei să fi ajuns la deplina măsură a înțelepciunii, științei și puterii lor. Vechile condiții s-au schimbat însă în bună parte și astăzi, de pildă, suntem prea fericiți de a sărbători în d[umnea]ta, exemplul unui scriitor care, la 50 de ani, se înfățișează cu o sprinteneală tinerească, bogată încă de toate făgăduințele viitorului.

A doua împrejurare care ne adună astă-seară merită și ea toată luarea noastră aminte. Ai dăruit teatrului românesc o piesă care, după douăzeci de ani de la prima ei reprezentație, este încă proaspătă și capabilă să înflăcăreze publicul mereu numeros care vine s-o aplaude. Lucrul acesta este rar nu numai la noi, dar și aiurea. Căci dacă ne gîndim că autorul dramatic are de-a face nu cu cititori izolați, ci cu un public, adică cu una din formele instabilelor mase omenești, atunci virtutea lui de a menține în jurul operei sale interesul și entuziasmul unor șiruri schimbătoare de oameni merită a fi salutat cu atît mai multă admirație. Ai izbutit, iubite Domnule Sorbul, să menții *Patima Roşie* pe culmea oscilantă a succesului timp de douăzeci de ani. Acesta este un semn de temeinicie pe care puțini autori dramatici îl pot invoca pentru operele lor. Cred deci a putea spune că pe poarta acestor două decenii, d[umnea]ta ai intrat definitiv în istoria noastră literară și te-ai situat printre clasicii teatrului nostru.

Motivele acestei lungi și durabile confirmări publice sunt limpezi pentru mine, care am fost martorul primului d[umi]tale triumf și care îmi amintesc bine cu ce sentimente a părăsit sala Teatrului Național tineretul care te aplaudase în acea seară din octombrie 1915. Pentru a fi scurt, voi spune că impresia pe care am dus-o cu mine ieșind de la premiera *Patimei Roşii*, era că d[umnea]ta aruncaseși în sufletul omenesc o sondă mai adîncă decît o făcuseră alți scriitori români înaintea d[umi]tale. Chipul în care mi-ai apărut mai întîi, iubite Domnule Sorbul, a fost acela al unui explorator îndrăzneț, descins la mari adîncimi ale subsolului și înapoiat de acolo zguduit de un fior necunoscut. Dorința mea de adevăr și de luciditate, reclamațiile tinerești ale curajului intelectual găseau în opera d[umi]tale replica așteptată și o îndestulare, pentru care ți-am rămas totdeauna recunoscător. Am continuat, deci, să urmăresc mai tot ce ai scris și reprezentat și pot spune că totdeauna am avut satisfacția de a întîlni oglindit în lucrările d[umi]tale, chipul mai adînc și mai original al omului, descoperit cu ochi de maestru sub vălurile disimulatoare ale banalității și convenției. Această satisfacție am regăsit-o de pildă și în acele zile ale războiului, dăruite nouă

de cumplita Zeiță a Grijei, cînd am asistat la reprezentația *Dezertorului*. Eroul d[umi]tale, bunul nostru concetățean bucureștean, moare blestemînd pe călăii săi, nu din pricina pedepsei capitale pe care el o aștepta, ci din aceea a injustiției care i-o aplică fără rînduita judecată. Cu o singură trăsătură, fără dezvoltări patetice și retorice, ai știut să pui în lumină nevoia de dreptate a românului și, aș spune, acel instinct formalist al justiției, în care trebuie să recunoaștem o prețioasă moștenire romană. Spunînd atîtea lucruri cu un singur cuvînt, finalul *Dezertorului* ne-a dat exemplul acelei măestrii lapidare, în care se cuvine a recunoaște reușitele cele mai de seamă ale artei.

Nu voi întreprinde o analiză completă a operei d[umi]tale. Nici timpul nici locul nu este potrivit pentru aceasta. Dar pentru că bag de seamă că ceea ce ar fi vrut să fie o simplă expresie a prieteniei și admirației s-a transformat într-un elogiu, permite-mi să adresez modestiei d[umi]tale toate scuzele mele. Căci d[umnea]ta, iubite Domnule Sorbul, ești unul din scriitorii care avînd de-a face cu marele public al teatrelor, ai păstrat o desăvîrșită modestie și simplitate a felului de a fi. Dacă nu mă înșel, un instinct profund îți spune că meritele unei opere se impun de la sine și că sprijinirea lor printr-o fastuoasă figurație socială este un lucru de prisos. Ba chiar, cine te cunoaște mai de aproape descoperă în d[umnea]ta o lipsă de preocupare față de succesele sgomotoase, o degajare și un umor care indică mai degrabă pe artistul boem, decît pe imperialistul scenei. Temeinicele succese pe care le-ai avut în cariera d[umi]tale sunt deci mai mult decît niște cuceriri smulse dintr-o mare încordare a vieții, niște daruri pe care ți le-a făcut geniul d[umi]tale, simplu și natural.

Fericit de a-ți fi putut spune cîteva din motivele care mă leagă atît de călduros de opera și persoana d[umi]tale, dă-mi voie, iubite Domnule Sorbul, să unesc urările mele cu cele mai afectuoase ale tuturor prietenilor și admiratorilor întruniți în jurul acestei mese sărbătorești.

viața lungă cele mai afectuoase ale tuturor
prietenilor și admiratorilor întruniți
în jurul acestei mese sărbătorești.

«*Am fost fericit prin lucrul împreună cu tinerii*»

De nobis ipsis silemus, ne învață Bacon de Verulum. *Să păstrăm tăcerea în ce ne privește!* N-aș vrea să păcătuiesc împotriva acestei maxime prin care întemeietorul metodelor moderne ale științei dorea să garanteze liniștea și imparțialitatea spiritului în lucrările lui teoretice. Nu m-am abătut niciodată de la aceste prescripții. În multele pagini pe care le-am publicat n-am lăsat să se strecoare niciodată urma vreunei veleități personale. Ori de cîte ori m-am hotărît să public ceva, am crezut în realitatea constrîngătoare a structurilor obiective și spiritul meu a încercat să se modeleze după acestea. Chiar atunci cînd mi s-a întîmplat să formulez concluzii practice, am năzuit să le întemeiez în rațiune, nu prin înclinații subiective. La ce bun, așadar, confesiunea pe care mi-o solicitați, dacă este vorba să aduc o contribuție, așa cum reprezentantul d[umnea]v[oa]s[tră] mi-a explicat, la opera de caracterizare a curentelor care s-au încrucișat în cultura noastră contemporană? Lucrările mele s-au conformat după norma lucrurilor, nu după norma mea personală. Afirm obiectivi-

tatea științifică, după cum afirm și propag idealul justițiar. Obiectivitatea este corespondentul teoretic al dreptății. Omul care ține cumpăna lor trebuie să știe a uita de sine.

Nu vreau totuși să las întrebările d[umnea]v[oa]s[tră] fără răspuns. Ele manifestă o stare de spirit deosebit de prețioasă. Faptul că scriitorii sînt invitați la sinceritate este un semn că libertățile gîndirii și ale expresiei sunt pe cale de restaurare. Îngăduiți-mi deci să vă felicit pentru invitația d[umnea]v[oa]s[tră]. Pentru o astfel de întreprindere veți găsi totdeauna un aliat și un prieten în mine. Mulțumindu-vă deci că mă puneți în situația de a vorbi ca un om liber, fără teamă și reticențe, iată ce vă pot spune pe scurt despre formele, despre tendințele, despre proiectele mele.

Cred totuși că pot vorbi despre mine, întrucît au trecut prin conștiința mea curente mai generale, și întrucît am încercat să formulez un mesaj. Unui scriitor ajuns la cincizeci de ani îi este poate îngăduit să încerce o lucrare de insinuare. Suntem totdeauna autorii unei lucrări unice. Privesc în urmă și caut motivul meu esențial. În 1925, adică acum aproape un sfert de veac, scriam în *Fragmente moderne :* « Un vast program de reconstrucție a țării stă în fața generației noastre. Către el trebuie să se îndrepte atențiunea scriitorului militant care se ocupă cu problemele de artă, mai mult decît înspre chestiunile speciale care interesează cercul restrîns al amatorilor » (p. 9).

În 1934, scriam în primul volum al *Esteticii* mele, din care aș putea extrage multe alte pasagii, în afară de acesta, pe care îl regăsesc cu oarecare uimire: « Dacă democrația în faza ei de luptă și afirmare a putut apărea că se dezvoltă împotriva artei, este drept a spune că în faza ei de consolidare, democrația întreține o multiplă relație cu artisticul. Este adevărat că odată cu înlăturarea claselor nobiliare dispare un factor artistic instructiv de mare importanță. Dar dacă taberele se împuținară — crescură în timp marile lucrări comunale și naționale. Astfel de lucrări s-au realizat pe o scară mai mult sau mai puțin întinsă în toate marile centre moderne de aglomerație, p[en]t[ru] a da poporului cadrul de viață și activitate corespunzător importanței sentimentului de sine. Simțul frumuseții a trecut din conștiința nobiliară în aceea a poporului și capitalele moderne îl manifestă în lucrările lor de interes public » (p. 219).

În 1939, scriam în prefața ed[iției a] II-a a *Esteticii* mele (reprodusă și în a treia ediție): « Ideea de artă înfățișată aci se însoțește cu o filosofie a muncii. Arta ne-a apărut ca o formă a muncii, ca un produs al muncii de transformare a materiei. Prin muncă, arta ni s-a părut a fi forma ei cea mai perfectă, aceea în care sforțarea muncitorului ajunge să se odihnească în plenitudinea lucrului încheiat și armonios. Arta este astfel ținta oricărei munci, atinsă parțial și din cînd în cînd de orice lucrător destoinic, dar cu plinătate neîmpărțită chiar de marii artiști.

În 1943, retipărind într-o a doua ediție *Filosofie și poesie* (la Casa Școalelor), adăugam un capitol de generalizări în care notam: « Semnificația filosofică a artei constă în faptul de a reprezenta, în formele ei proprii, prefigurația țintelor generale către care se silește întregul univers, cu reușite deocamdată parțiale și instabile. Succesul deplin și permanent al operei de artă echivalează cu făgăduința succesului pe care material pare a-l fi obținut pentru sine și pe care simțul omenesc și-l poate făgădui în toate domeniile activității lui. Opera de artă poate fi înțeleasă ca un adevărat program al vieții spirituale a omului. Ea conduce întreaga operă a culturii. Glasul ei pare a spune că ceea ce i-a izbutit ei poate să izbutească tuturor ostenelilor omenești. În toate domeniile culturii, după exemplul artei, ne putem sili către armoniile realizate de ea pînă acum. Semnificația filosofică a artei se completează pentru cine știe să înțeleagă că în armonia ei este configurat însuși destinul glorios al spiritului » (p. 263—3).

În 1944, încheiam cu formularea acestui program, sistemul meu de *Filosofia culturii :* « Temperamentul care trebuie încurajat este temperamentul productiv. Creatorul este omul de care cultura omenească are mai multă nevoie. Trebuie, luînd contact cu marile

probleme care ne privesc de aproape, să devenim oamenii de inițiativă și să intervenim activ. Ce ne va conduce, ce trebuie să ne conducă în efortul acesta? Mai întîi credința în știință, în puterea și eficacitatea rațiunii omenești. Apoi iubirea de oameni și patriotismul hotărîrea de a veni în ajutorul oamenilor cu care suntem „întruniți pe același pămînt", cu care împărțim moștenirea aceluiași trecut și aspirațiile către același viitor și în sfîrșit, mișcați de iubirea ardentă și armonios-estetică, hotărîrea de a da civilizației noastre caracterul unei opere de artă» (p. 291—2).

Cînd în 1920 plecam să studiez în Germania, după ce trecusem prin război și încheiasem ciclul studiilor în țară, mi se pare că se formase în mine ceva ca sentimentul unei datorii. Mărirea considerabilă a țării îmi spunea că este sarcina generației noastre să promoveze cultura patriei de la formele ei mai vechi.

Aș vrea să îndrept o față zîmbitoare către numeroșii studenți ai celor 20 și mai bine de ani de profesorat la Facultatea de litere din București. Am fost fericit prin lucrul împreună cu tinerii. Uneori mi se părea că pot face ceva pentru ei. Dar am fost oare un profesor ascultat, cu adevărat ascultat?

Răspunsul nu-l pot da eu, dar cînd îmi veneau atîtea știri despre cei căzuți în război, îmi spuneam că eu n-am vrut aceasta. Eu îi vream și-i vedeam pe toți, lucrători ai înălțării patriei. Aș fi vrut și vreau să ajungă toți la conștiința unui consens, a unui mister bun al devoțiunii.

— Preferințe și simpatii literare?

Orice operă profundă și umană a unui om liber.

— Proiecte de viitor? De cîțiva ani studiez problemele de interferență între poezie și limbă.

Am schițat și o filosofie generală a creației. În fine, mi se pare că există încă un drept al atelierului asupra tainelor lui.

T.V. *[f.a.*]*

---

* Menționarea de către Tudor Vianu a «celor 20 și mai bine de ani de profesorat la Facultatea de litere din București» trimite la o posibilă datare: 1947—1948. Vezi și mărturisirea: «Unui scriitor ajuns la cincizeci de ani...», conținută în text.

PASIUNEA ESEULUI

Mircea ELIADE

O magică fîntînă arteziană

TRATATUL DE ISTORIE A RELIGIILOR a fost punctul de plecare pentru numeroase alte lucrări, cum ar fi: *Șamanismul* (1959), *Le Yoga, Immortalité et liberté* (1954), *Forgerons et Alchimistes* (1956), *Naissances mystiques* (1959), *Aspecte ale mitului* (1963), *Religions australiennes* (1972). Un capitol, un paragraf sau o frază din *Tratat* se vor amplifica prin aducerea în discuție a noi argumente, prin analize de detalii și comparații, prin alte supoziții, sau ipoteze, făcînd apel la etnologie, psihologie, sociologie, antropologie, literatură și istorie.

Referindu-ne exclusiv la fragmentul reprodus în paginile următoare, desprindem în primul rînd *riturile de inițiere*, prin care e explicată trecerea divinităților celeste la periferia credințelor populațiilor «primitive» actuale. Ceremoniile inițiatice vor constitui apoi tema unei singure cărți de aproape 300 de pagini: *Naissances mystiques*. Complexitatea acestor rituri va fi «decodificată» într-unul din capitolele altei lucrări: *Religiile australiene*. Nenumăratele variante de inițiere corespund structurilor sociale și orizonturilor culturale diferite: «Filosofic vorbind, *inițierea* echivalează unei mutații ontologice a regimului existențial. La sfîrșitul «probelor» neofitul se bucură de o cu totul altă existență decît înainte: a devenit *un altul*.

Inițierea introduce novicele în comunitatea omenească și în lumea valorilor spirituale. El învață comportamente, tehnici și instituții ale adulților, dar și miturile și tradițiile sacre ale tribului, numele zeilor și istoria operelor lor; învață mai ales raporturile mistice dintre trib și Ființele Supranaturale, așa cum au fost ele stabilite la origini.[1]» Sînt descrise, cu inegalabilul talent al scriitorului — riturile pubertății ce urmăresc trecerea adolescentului la vîrsta adultului, cele ale intrării într-o societate secretă sau confrerie, precum și inițierile șamanice ale omului-vraci.

Asistăm la ceremoniile secrete, la probele la care sînt supuși cei ce trebuie să dea dovadă de curaj, perspicacitate, rezistență la suferințele fizice. Sînt descrise, comentate, interpretate și comparate «fapte» asemănătoare: pantomime, ceremoniale orgiastice, dansuri ce se desfășoară după ce participanții și-au schimbat numele, pătrunderea «pe celălalt tărîm», cul-

1 *Naissances mystiques*, Essai sur quelques types d'initiation, Gallimard, 1959, pp. 10-11.

tul strămoşilor personificat prin măşti, simbolismul iniţiatic al aşa numitei «regressus ad uterum». Această întoarcere la starea embrionară e prezentată aşa cum apare atît în textele indiene, cît şi în cele alchimice occidentale.

Majoritatea probelor iniţiatice implică o moarte aparentă şi reîntoarcerea «eroului» printre cei vii, ca un om cu un nou fel de a fi. Această moarte iniţiatică semnifică sfîrşitul copilăriei, al ignoranţei sau al condiţiei profane.

Folosind terminologia sociologilor şi etnologilor, Eliade demonstrează *umanismul* acestor practici. El subliniază că iniţierea constituie unul dintre fenomenele cele mai semnificative ale istoriei umanităţii: «Este un act care nu priveşte viaţa religioasă a individului, în sensu modern al termenului „religie" — el priveşte viaţa sa totală. În societăţile primitive şi arhaice prin iniţiere omul devine ceea ce este şi ceea ce trebuie să fie: o fiinţă deschisă vieţii spiritului, care participă deci la cultură.[2]»

Descriind ceremoniile iniţiatice,Eliade atrage atenţia că nu putem trage concluzii neîndreptăţite: «Este zadarnic să ne întrebăm care a fost geneza naturistă sau „originea" unei divinităţi. Este evident că orice concepţie religioasă îşi are sursa în viaţă şi, în ultimă analiză, în natură. Dar pentru că i-am descoperit sursa nu vom şti şi care este semnificaţia acestei concepţii particulare.[3]»

În textul reprodus în „*Manuscriptum*", pornind de la caracterul asexuat al unor divinităţi uranice, Eliade conchide că a avut loc un fenomen de abstractizare, divinitatea fiind transformată într-un principiu, într-un concept filosofic. În fugă e prezentat androginismul drept o caracteristică principală a zeilor. Dar, să nu uităm, cea de-a doua parte a volumaşului *Mitul reintegrării* este consacrată *androginului* ca tip al omului desăvîrşit, al «arhetipului primordial». După analiza romanului balzacian *Seraphite*, mitul androginului e urmărit în Evul Mediu, în tradiţiile secrete ale misticii şi teosofiei în Orientul islamic şi în Occident (în creştinism şi în iudaism). Ultimul capitol, intitulat *Divinităţi androgine*, se referă pe larg la faptul că zeul primordial al australienilor era androgin. Omul încearcă şi el să dobîndească această stare primară.

Brahma cu cinci capete, călare pe o gîscă. Copie desenată din sudul Indiei. (Victoria and Albert Museum)

«Androginia divină se reîntîlneşte pretutindeni în istoria religiilor şi ceea ce este vrednic de a fi subliniat, sunt androgini chiar *zeii prin excelenţă masculini şi zeiţele prin excelenţă feminine*. Cu alte cuvinte o *Putere* sacră, care se manifestă cosmic, ca trăsături bine stabilite, avînd un profil ferm (masculin sau feminin) nu-şi poate dobîndi acest profil decît întrucît se presupunea că a fost, în prealabil, androgin. Oricum, e o realitate ultimă şi această realitate nu poate fi limitată prin nici un fel de atribute.»

Deci, pasaje, idei, argumente, comparaţii din *Tratat* le vom întîlni *in nuce* în articolele şi studiile interbelice ale lui Eliade, fapt care demonstrează încă o dată importanţa crucială a acestei opere în evoluţia gîndirii şi a destinului lui Mircea Eliade. La fel, precizia şi coerenţa cosmologiei babiloniene au fost demonstrate, în 1937, în *Cosmologie şi alchimie babiloniană*. Zeităţile asiro-babiloniene, lăcaşul şi isprăvile lor, aşa cum apar schiţate în *Prolegomene* fuseseră descrise amănunţit încă din 1925, în şase ample articole dintr-o revistă de popularizare ştiinţifică.[5]

Mircea HANDOCA

---

[2] *Idem*, p. 24.

[3] Mircea Eliade, *Religions australiennes*, Payot, Paris, 1972, p. 119.

[4] Mircea Eliade, *Mitul reintegrării*, Bucureşti, Editura „Vremea", 1942, p. 102.

[5] Vezi *Mituri şi legende orientale. Epopeea lui Ghilgameş*, în *Orizontul*", an V (1925), octombrie 15, nr. 44,p. 493, şi numerele următoare.

Cerul

[III]

[F 11r°] Nu putem afirma cu hotărîre că devoţiunea [1] faţă de fiinţele celeste a fost singura şi cea dintîi credinţă pe care a avut-o omul primitiv şi că toate celelalte forme religioase [2] au apărut ulterior [3] şi reprezintă [4] fenomene de degradare. Deşi credinţele într-o fiinţă supremă celestă se întîlnesc îndeobşte în cele mai arhaice societăţi [5] primitive, (Pigmei, Australieni etc.) [6] nu se întîlnesc, *[F 12r°]* totuşi, în fiecare [7] din aceste societăţi (lipsesc bunăoară la Tasmanieni, la Weddas, la Kubu) [8]. De asemenea nu ni se pare că asemenea credinţe exclud cu necesitate orice altă formă de sacralitate. Fără îndoială, omul a putut avea, din cele mai vechi timpuri, revelaţia transcendenţei şi atotputerniciei sacrului [9] în experienţa [10] raporturilor lui cu mediul uranic. În el însuşi şi înainte de orice fabulaţie mitică sau elaborare conceptuală, Cerul s-a înfăţişat ca domeniul divin [11] prin excelenţă [12]. Dar concomitent cu această hierofanie [13] uranică, au fost posibile nenumărate alte hierofanii [14]. Un lucru se poate afirma [15]: că, în general, hierofania celestă şi cred[inţele] în Fiinţele supreme au cedat [16] locul unor alte economii religioase. Iarăşi vorbind în general, este sigur că asemenea credinţe în Fiinţele cereşti supreme reprezentau cîndva centrul însuşi [17] al vieţii religioase, iar nu un simplu sector periferic cum ni se înfăţişează la primitivii [18] din zilele noastre. Actuala absenţă [19] a acestor Divinităţi uranice înseamnă [20] pur şi simplu că ansamblul cultural a fost confiscat [21] de alte forme religioase; în nici un caz nu înseamnă că asemenea Div[inităţi] uranice sunt creaţii abstracte ale omului primitiv (sau numai al preoţilor) [22] că acesta [23] n-a avut sau n-a putut avea cu ele raporturi religioase [24]. Dealtfel sărăcia culturală *[indescifrabil]* de fapt absenţa unui calendar religios, ocazional, sporadic, fiecare din aceste Fiinţe celeste supreme este omagiată prin rugăciuni, sacrificii etc. Uneori e vorba de un cult în adevăratul înţeles al cuvîntului, aşa, bunăoară, dansurile nocturne în onoarea lui Cagn la Boshimani, sau marile serbări rituale din America de Nord în cinstea acestor [25] făpturi supreme (Tirawa, Chebbeniathan, Awonawilona). Că Divinitatea [26] celestă se află în centrul religiozităţii arhaice o dovedeşte analiza straturilor religiei [27] australiene. Acolo unde ceremonialele [28] de iniţiere sunt mai viguroase (Sud-Estul Australiei) tocmai acolo întîlnim Divinitatea [29] celestă asociată cu celebrarea riturilor secrete [30]. Şi acolo unde esoterismul e pe cale de dispariţie (ca la [31] majoritatea triburilor australiene din centru — Arunta şi Loritja), acolo Divinitatea celestă (Altjira, Tukura) se dovedeşte [32] a fi destituită de valoare religioasă, supravieţuind [33] mai ales în sfera mitului. Ceea ce înseamnă că credinţa în Div[initatea] cel[estă] era incontestabil [34] mai integrală şi mai activă în trecut. Prin iniţiere se ia cunoştinţă de adevărata theofanie, de descendenţa mitică a clanului, într-un cuvînt de poziţia omului în Cosmos. Iniţierea este şi un act de cunoaştere, nu numai o regenerare totală. Cunoaşterea, înţelegerea [35] globală a lumii, descifrarea unităţii cosmice, revelarea [36] cauzelor ultime care susţin viaţa etc. — sunt acte făcute posibile de contempl[area] Cerului, de hierofania celestă şi de divinităţile supreme uranice. Am greşi *[F 13r°]* dacă am considera aceste acte şi întrebări drept simple preocupări raţionale [37] (cum cred Lang şi W. Schmidt) [38]. Ele sunt, dimpotrivă, acte ale [39] omului integral, care, evident, cunoaşte şi obsesia cauzalităţii [40], dar, înainte de toate, cunoaşte — adică se află nemijlocit — inserat în problema existenţii. Toate acele revelaţii de natură metafizică (originea neamului omenesc, istoria sacră a divin[ităţii] şi strămoşilor, metamorfozele, sensul simbolurilor, numele secrete etc.) făcute în cadrul ceremoniilor de iniţiere, nu au drept scop exclusiva satisfacere a setei de cunoaştere a neofitului, ci în

primul rînd urmăresc fortificarea existenţei sale integrale promovarea [41] continuităţii vieţii şi a populaţiei, asigurarea destinului [42] postmortem etc.

Deci, ca să revenim, este într-o totul semnificativă prezenţa în cele mai arhaice straturi ale relig[iei] australiene — a div[inităţilor] uranice în cadrul [43] ceremoniilor de iniţiere; care, repetăm, asigură regenerarea iniţiatului, dar, totodată, îi revelează secrete de natură metafizică; îi îndestulează în acelaşi timp viaţa, forţa şi cunoaşterea. Aceasta demonstrează strînsa legătură între theofanie (pentru că, în cerem[oniile] de iniţiere se revela adevărata natură şi adev[ăratul] nume al div[inităţii]) soteriologice (pentru că, oricît ar fi de elementară, cer[emonia] de iniţ[iere] asigura totuşi « salvarea » candidatului) şi metafizică [44] (revelaţiile ce se făceau asupra naturii şi originii [45] Cosmosului, originii neamului omenesc etc.). Iar în centrul cerem[onialelor] secrete [46] se afla Div[initatea] uranică; aceeaşi div[initate] care făcuse cîndva universul, crease omul [47], coborîse şi pe pămînt, ca să instaureze cultura şi riturile de iniţiere. Această prerogativă a Div[inităţii] uranice de a fi originară, nu numai creatoare şi atotputernică, ci şi clar-văzătoare, « cunoscătoare » prin excelenţă — explică transformarea lor, în anumite culturi, în Figuri divine [48] abstracte, în concepte personificate prin care se explică Universul sau se identifică realitatea absolută. Iho, zeul celest din N. Zeelandă şi Tahiti revelat numai iniţiaţilor [49] în doctrinele sacerdotale esoterice [50] este mai degrabă un concept filosofic decît o divinitate propriu-zisă (Petr[azzoni], 174). Alţi zei uranici — bunăoară Nzambi al populaţiilor Bantu, Sussistinako la americanii Sia — sunt asexuaţi; fenomen de abstractizare care denotă transformarea divinităţii într-un principiu metafizic. Iar Awonawilona al indienilor Zuñi ni se înfăţişează privat de orice trăsătură personală, putînd fi considerat [51] atît feminin, cît şi masculin (He-Shé îl numea Lang). Nu trebuie să uităm însă că androg[inia] zeilor e un caracter prin[cipal] [52]. Aceşti zei supremi uranici au putut fi transformaţi în concepte filosofice [53] pentru că însăşi hierofania uranică se putea transforma într-o revelaţie metafizică; adică pentru că chiar structura contemplaţiei Cerului o îngăduia [54] alături de *[F 14r°]* [55] revelarea [56] puţinătăţii omului şi a transcendenţei Divinităţii şi relevarea sacralităţii cunoaşterii, a puterii înţelepciunii. Nicăieri mai total ca în faţa cerului diurn sau a bolţii înstelate nu se putea descoperi [57] mai bine originea divină şi valoarea sacră a cunoaşterii, a celui ce vede şi înţelege, a celui ce « ştie », pentru că se află pretutindeni, vede totul, a făcut şi controlează totul. Desigur, pentru mentalitatea modernă asemenea div[inităţi] cu contururi mitice neprecise — Iho, Brahman, etc. [58] par « abstracte » şi suntem înclinaţi să [59] le asemănăm mai degrabă cu un concept filosofic, decît cu o div[initate] propriu-zisă. Dar nu trebuie să uităm că pentru omul arhaic, pentru omul care le-a plăsmuit [60], înţelepciunea, cunoaşterea erau — şi au rămas — epifanii ale « puterii », ale « forţei » sacre [61]. Cel ce vede şi ştie totul *poate* şi *este* totul. Uneori, asem[enea] fiinţe supreme de orig[ine] uranică devin temeiul Universului, izvorul şi controlorul ritmurilor cosmice, tinzînd să coincidă fie cu esenţa sau substanţa metafizică a Cosmos[ului], fie cu Legea, cu ceea ce e etern şi universal înapoia fenomen[elor] pasagere şi a devenirii; Legea pe care nu o mai pot aboli nici măcar zeii [62]. *[F 14]* [63] Oricît de multiple şi de variate ar fi componentele care intră într-o [64] creaţie religioasă (formă divină [65], rit, mit, cult) [66] expresia ei tinde să se reîntoarcă necontenit la tiparul arhetipal [67]. Astfel, trecînd în revistă o serie de divinităţi ale Cerului din religiile politeiste [68], ne vom putea dispensa de « istoria » fiecăreia [69] în parte, ca să-i putem înţelege structura şi destinul; pentru că fiecare din ele, în pofida « istoriei » care le precede, tinde să regăsească « forma » originară, să se reîntoarcă la arhetip. Ceea ce nu înseamnă însă, că figurile acestor div[inităţi] celeste sunt simple sau că putem împinge prea departe procesul de simplificare al înfăţişării lor [70].

Cel dintîi element nou pe care îl prezintă ac[este] div[inităţi] faţă de tipurile analizate *[lectură incertă]* în paragrafele precedente este suveranitatea lor. Trecînd de la religiile populaţiilor primitive la relig[iile] aşa zise politeiste, principala dific[ultate] pe care o întîmpinăm este [71] ridicată de propria lor « istorie ». Evident, « istoria »

Nirrita, zeitate de origine vedică, împreună cu Yama, călărind pe umerii unui om. Pictură, 1820 (Victoria and Albert Museum).

a modificat şi [72] theofaniile primitive; niciunul dintre zeii cereşti ai pop[ulaţiilor primitive nu sunt « puri », nu reprezintă o formă auroral㠔 Formele lor s-au modificat datorită influenţelor exterioare sau pur şi simplu datorită « trăirii » lor într-o tradiţie [73] umană. Dar, în relig[iile] aşa-zise politeiste, istoria a avut o cu totul altă intensitate, concepţiile religioase ca şi întreaga viaţă *[indescifrabil]* şi mentală a acestor popoare creatoare de istorie au suferit influenţe, simbioze [74], conversiuni şi eclipse.

Formele divine, întocmai ca şi toate celelalte « forme » produse de o asemenea cultură [75], trădează în structura lor nenumărate [76] componente. Din fericire [77], viaţa religioasă şi creaţiile la care le dă naştere sunt dominate de ceea ce am putea numi tendinţa către arhetip.

[F 14] [78] Theofania nu se reduce numai la realităţi [79] uranice [80] şi meteorologice, « puterea » lor nu se manifestă numai prin Creaţia cosmică; ei devin stăpîni ca suverani universali. De aceea, în relig[iile] aşa-zise politeiste nu se poate vorbi întotdeauna de zei ai Cerului fără a ţine seama de acest nou element al suveranităţii, care deşi derivă [81] din prerogativele [82] celeste, alcătuieşte în ea însăşi o nouă valorificare religioasă a « puterii » şi tinde să modifice simţitor profilul divinităţii.

Începem rapida noastră trecere în revistă cu Div[initatea] sup[remă] cel[estă] adorată de populaţiile nomade din n[ordul] şi c[entrul] Asiei [83]. *[F 14']* [84] Numele mongol al acestei divinităţi e *tengri*, care înseamnă « cer » (cf. şi *tengeri* al buriaţilor, *tängere* al tătarilor de pe Volga, *tingir* al beltirilor, *tangara* al iakuţilor şi probabil *tura* al tschuvaşilor; (Holmb.[erg] *Rel. Vorstellungen* 141 sq). La tcheremiri zeul ceresc suprem se cheamă *Jumĕ*, orig[inar] « cer » *(Rel. Tch.* 63*). [Relig. d. Tcheremissen].* Numele cel mai frecvent la ortyeci şi woguli e *Num-tûrem*, « Turem cel înalt », sau « I[ûrem] care locuieşte sus ». (Karjalainen II, 250). Mai la sud, la ostiecii irtysch, Numele [85] div[inităţii] cel[este] se formează [86] cu *Sänke*, al cărui sens original e « luminos, strălucitor, lumină » (Karj. II, 260); *Num-Sänke* (« Sänke cel de sus ») *Jem-S[änke]* « S[änke] cel bun ») etc. Kai Donner a încercat să explice pe *Num* prin grec[escul] *nomos*, găsind în textele soghdiene termenul intermediar: *nom*, « lege »; alţii [87] au derivat pe *Num* din sumerianul *Anu*. Chiar dacă ar fi confirmate, aceste etimologii n-ar putea dovedi altceva decît un împrumut lexical. Conceptul unui zeu suprem celest fiind autohton în culturile arctice (Schmidt, *Ursprung*, III, 357).

În scrisoarea pe care Mangu-Khan o trimitea prin Ruysbroeck regelui Franţei se află şi cea mai clară profesiune de credinţă a stirpei mongole: « Aceasta e porunca D[umne]zeului etern: În cer se află numai un singur D[umne]zeu etern, şi numai un Stăpîn va fi pe pămînt, Genghis-Khan, Fiul lui D[umne]zeu ». Iar pe pecetea lui Genghis-Khan este scrisă următoarea inscripţie: « Un D[umne]zeu în Cer şi Hanu pe pămînt. Pecetea stăpînului pămîntului ». Concepţia aceasta a monarhului [88] uni-

versal, fiul sau reprezentantul Suveranului ceresc pe pămînt, se întîlneşte şi la Chinezi (de asemenea în regiunile [89] austro-asiatice, Clovs 640 sq). În vechile texte chineze, zeul Cerului avea două nume: *tien* (« Cer » şi «Zeu al C[erului] ») şi *šang-ti* (« Domnul Înalt » sau « D[omnul] care locuieşte sus »). Împăratul era « Fiul Cerului », reprez[entantul] zeului ceresc pe pămînt. Mongolicului *dzajagen* îi răspundea chin[ezescul] *tien-ming :* « Porunca Cerului ». Suveranul nu garantează numai dreapta rînduială a societăţii, ci şi rodnicia pămîntului, desfăşurarea normală a ritmurilor cosmice. Cînd are loc o catastrofă seismică sau orice altă calamitate, suveranul chinez îşi mărturiseşte păcatele şi practică rituri de purificare. El e « Omul Unic », reprezentantul ordinii cosmice şi paznicul legilor. *[F 14'']* Alte titluri şi epitete ale zeului Cerului îi definesc încă mai complet [90] natura şi funcţiunile. Beltirii adresează rugăciunile lor « Prea miluitorului Khan » (Kaira-Kân) şi « Conducătorului » *(cajan ;* Holmb[erg]. [Harva-Holmberg], 144). Tătarii din Minussinsk numesc zeul suprem « Creatorul Păm[întului] » *(čăr čajany ;* p. 149*)* Yakunţü: « Înţeleptul Stăpîn Creator » *(urün ajy tojon)* sau « Stăpînul prea înalt » *(ar tojon)*, tătarii altaici « Cel Mare » *(ülgän, ülgen)* sau « Cel prea mare » *(bci ülgän)*, iar în rugăciuni de asemenea « Lumină albă » *(ak ajas ;* cf. ostiacul *sänke)* şi « Khan prea luminat » *(ajas Kän*, ib. 154*)*. Ostiacii şi Vogulii adaogă numelui *tărem* epitetele de « mare », « luminos », « auriu », « înţelept », « cel prea sus », « Domnul Dumnezeul tatăl meu », « lumină bună, aurie de sus » etc. (Karjalainen II, 250 sq.) În rugăciuni şi texte literare zeul cer[ului] e chemat [91] adesea « Tată » (ib. 284).

Simpla enumerare a acestor nume şi titluri pune [92] în evidenţă caracterul celest suveran şi creator al divinităţii supreme uralo-altaice. Locuinţa lui e în Cer (cf. Karjalainen, 237), în cerul al 7-lea [93], al 9-lea sau al 16-lea. (Baïülgen). Tronul său se află în punctul cel mai înalt al Cerului sau în vîrful Muntelui Cosmic. Tătarii Abakan vorbesc de asemenea de « Bolta » zeului celest, buriaţii de « Casa strălucind [94] de aur şi argint », iar altaicii de un Palat (örgö) cu « Poartă de aur » şi cu « Tron de aur » (Holmb. *[Relig] Vorst*, 154). Zeul are (7 sau 9) fii şi fice (156) [95] şi e înconjurat de ajutoare şi « mesageri » pe care semenul îi întîlneşte în ascensiunea sa magică la [96] Cer. (Unul din aceştia, *jajyk*, locuieşte pe pămînt şi împlineşte rolul de intermediar între *ül gän* şi oameni ; altul *suila*, observă purtarea oamenilor [şi] informează pe Stăpîn. (ib. 155 sq). Dar nu întîlnim [97] la uralo-altaici mitul hierogamiei, deşi buriaţii numesc în rugăciunile lor Cerul « Tată » şi Pămîntul « Mamă » (ib. 112).

Zeul suprem ceresc e creatorul pămîntului şi al omului. E « a toate făcător » şi « Tată ». [98] El a creat [99] cele văzute şi nevăzute, şi tot el face să rodească [100] pămîntul (144, Karj., 262).

La woguli Numi-târem nu e numai creatorul, ci şi civilizatorul omenirii, învăţînd pe oameni cum să pescuiască etc. (Kerjalainen, 254). Această idee de creaţie este strîns legată de ideea de normă cosmică. Cerul e arhetipul *[F 14'']* [101] ordinei universale [102]. Zeul celest garantează atît intangibilitatea şi perenitatea ritmurilor cosmice cît şi buna orînduială a societăţilor umane. E [103] « Khan », « Conducător », « Stăpîn », adică suveran universal. De [104] aceea « poruncile » lui [105] trebuiesc respectate (în titlurile zeului e manifestă [106] noţiunea de « poruncă », « poruncitor » cf. Hol., 144). Mongolii cred [107] că Cerul « vede » totul şi la depunerea jurămîntului rostesc: « Să ştie Cerul », sau « Să vadă Cerul » (Holmb. *Vorst*, 150). Iar în « semnele Cerului » (comete, secetă etc.) citesc [108] revelaţii şi porunci divine. Creator, a toate văzător şi ştiutor, paznic al legilor — divinitatea celestă e cosmocrator, deşi nu guvernează direct, ci atunci cînd apar în istorie organisme politice [109], prin reprezentanţii săi tereştri, Khanii.

[F 14''] Ansamblul [110] Cer-Creator — Suveran universal — [111] garant al ordinii cosmice şi temei al continuităţii vieţii pe pămînt — e completat de note [112] bine cunoscute div[inităţii] celeste a pasivităţii. În marile organisme politice (China, imperiile mongole [113] actualitatea lui e sporită [114] prin mistica suveranităţii şi prin înseşi prezenţa [115] şi eficienţa imperiului. Dar cînd « istoria » nu intervine, div[ini-

tatea] supremă tinde să devină — în conştiinţa adoratorilor ei — pasivă şi distantă [116]. Pentru unele populaţii [117] altaice, zeul Cerului e atît de departe încît nu se interesează de faptele oamenilor. Astfel *buga* (« Cer », « Lună ») al tunguşilor ştie totul, dar nu se amestecă « în treburile oamenilor, nici nu pedepseşte pe răufăcători. *Urün ai tojon* sau *aibyt aga* (Aga « Tată ») al Iekuţilor, locuieşte în al 7-lea Cer, pe un tron de marmură albă, stăpîneşte totul, dar nu face decît binele (i.e. nu pedepseşte) [118]. Tunguşii din regiunea Turuchansk cred că Zeul Cerului aduce uneori norocul [119], alteori nenorocul, dar mărturisesc că nu înţeleg după care criteriu se poartă astfel (Holmb., 151).

În general însă, se poate spune că div[inităţile] celeste supreme ale pop[oarelor uralo-altaice îşi păstrează totuşi mai integral decît la alte rase [120] caracterele ei primordiale. Nu cunosc hierogamie şi nu se transformă în zei ai furtunii şi tunetului. (Uralo-altaicii îşi înfăţişează tunetul sub forma unei paseri *[lectură incertă]* dar nu-i aduc sacrificii. I se adresează [121] rugăciuni pentru hrană (Cf. Nûmitârem, Karj. 255), se bucură de un cult propriu, i se sacrifică îndeosebi [122] cai şi reni albi. Dar, în nici un caz nu se poate spune că întreaga viaţă relig[ioasă] e confiscată de credinţa în div[initatea] celestă [123]. (O serie întreagă de rituri, credinţe, superstiţii nu-l implică nici măcar indirect.)

[F 15] [124] Nu avem a intra aici în discuţia mult dezbătută * *Dieus*, ipoteticul zeu al Cerului luminos, comun tuturor semiinţiilor arice. Ceea ce este sigur este că atît indianul Dyaus, italicul Ju-piter, elenul [125] Zeus, cît şi germanicul Zio, sunt forme istorice evoluate [126] ale acestei divin[ităţi] celeste primordiale, şi că ele revelează [127] în chiar numele lor binomul [128] originar « lumină » (Zi — « sacru » (cf. Skr. *div.* « a străluci », « zi », *Dyus*, « Cer », « Zi », *dios*, *dies*, *deivos*, *divus*). Numele acestor div[inităţi] supreme indo-ariene trădează organica lor legătură cu cerul senin, strălucitor [129]. Asta nu înseamnă însă, aşa cum cred mulţi savanţi (cf. Neprin, 195 sq.) [130] că orice manifestare meteorologică — furtună, fulger, trăsnet — era absentă din intuiţie originarului * *Dieus*. Cei mai « primitivi » zei ai Cerului (d. ex. Baiamo, Daramulu etc.) controlau fenomenele meteorologice şi aveau ca atribut principal trăsnetul [131]. Simplul fapt că numele zeului aric al Cerului accentuează caracterul lui *strălucitor* [132] şi *senin*, nu exclude celelalte teofanii uranice (furtunile, ploaie) din personalitatea lui * *Dieus*. Este adevărat că, aşa cum vom vedea, în urmă, o bună parte din aceste div[inităţi] ale Cerului s-au « specializat » în div[inităţi] ale furtunii şi fecundităţii. Specializările acestea ulterioare se explică însă prin procese bine cunoscute în istoria religiilor (« tendinţa către concret », transformarea ideii de « creaţie » în cea de « fecunditate » etc.) şi în orice caz ele nu interzic coexistenţa funcţiilor [133] meteorologice în intuiţia unui zeu al Cerului strălucitor. [134] *[F 15']* Cercetînd formele istorice ale div[inităţilor] celeste indo-ariene anevoie le-am putea reduce la o theofanie, sau o serie de theof[anii] uranice. Personalitatea lor e mai bogată, funcţiile lor mai complicate. Sacralitatea pe care o întrupează şi o controlează ele se revelează [135], distribuită în zone multiple, şi aceste zone nu sînt întotdeauna de structură cosmică. Un element hotărîtor, bunăoară, în profilul tuturor acestor [136] div[inităţi] este suveranitatea lor; al cărei mecanism nu se poate explica în întregime prin economia sacralităţii celeste, deşi se află într-o perfectă [137] armonie cu ea. Iată, de pildă, cazul zeului indian al [138] Cerului Dyaus apare foarte rar în *Vede* şi în lit[eratura] post-vedică sub forma unei divinităţi propriu-zise (Hillebrandt, *Vedische myth.* III, Breslau 1902 397), numele lui fiind deobicei folosit pentru denumirea « Cerului » sau a « Zilei » (dyevi, dyavi, « de la zi la zi »). Cîndva, desigur, Dyaus s-a bucurat de autonomia unei adevărate divin[ităţi] şi anumite urme ni s-au păstrat în textele vedice: perechea Dyāvā-Prithivi (« Cerul şi Pămîntul *(RVeda* I, 160*)*, invocaţia către « Cerul Tată » *(AVeda* VI, 4, 3*)*, către « Cerul care ştie totul » *(AV* I, 32, 4*)*. Hierogamia, omniscienţa, destinul, creatorul sunt stigmate precise ale unei divinităţi celeste reale. Dyaus, însă, a suferit un proces de specializare naturistică: adică, încetează de a mai revela sacralitatea uranică, devenind expresie lexicală pentru fenomene uranico-

diurne (« Cerul », « Zi »). Este şi aceasta un rezultat al « pasivităţii » sale, sacralitatea se retrage din fenomenele cosmice şi termenii care serveau la denumirea acestei sacralităţi sfîrşesc prin a deveni termeni profani; divinitatea Cerului lasă locul unui cuvînt care exprimă Cerul şi fenomenul diurn. Dar această laicizare a lui Dyeus nu înseamnă abolirea sau anemizarea theofaniei celeste, ci pur şi simplu înlocuirea lui Dyeus cu altă divinitate. « Naturizîndu-se », [139] încetînd de a mai exprima sacrul celest, Dyeus încetează de a mai împlini funcţia unui zeu suprem uranic [140]. Procesul acesta a avut loc foarte de timpuriu, pentru că încă de la începutul epocii vedice locul lui Dyaus a fost ocupat de un alt zeu, Varuna (u-ru-va-na în inscripţiile de la Boghazkeui, sec. 14 în ch.).

[F 15'] [141] Termenul [142] sumerian pentru divinitate *dingir* [143] avea ca semnificaţie primară o epifanie celestă: « clar, strălucitor » [144] *(dingir* era tradus în accadiană prin ellu [145] « clar », «străl[ucitor] ». Ideograma [146] care exprima cuvîntul « divinitate » (pronunţat *diugir*) era aceeaşi prin care se exprima cuvîntul desemnînd « Cer » (pron[unţat] în acest caz *ana, annu*). Originar, acest semn grafic [147] era un hieroglif reprezentînd o stea. Sub pronunţia an(a), an(u) [148] hieroglifiul semnifica propriu-zis transcendenţa spaţială: « înalt », « a fi înalt ». Acelaşi semn *an* se întrebuinţa [149] de asemenea ca să exprime « cerul ploios » şi, prin extensiune, « ploaia ». *[indescifrabil]* [150]. Intuiţia divinităţii ca atare *(diugir)* era astfel structurată pe hierofanii celeste (« înalt », « clar », « strălucitor », « cer », « ploaie »). De timpuriu însă, aceste hierofanii s-au detaşat de intuiţia divinităţii ca atare şi s-au concentrat în jurul unei divinităţi personificate: Anu care expriimă « Cerul » [151] în chiar numele lui, şi a cărui apariţie în istorie poate fi fixată înainte de mil[eniul] IV [152]. De origine sumeriană *Anu* a devenit şeful pantheonului babilonian. Dar ca şi ceilalţi zei cereşti, a încetat cu timpul să joace un rol de primă importanţă. Anu este — cel puţin în epoca istorică — un zeu oarecum abstract. Cultul lui nu e prea răspîndit (Jastrow I, 84), este destul de rar invocat în textele religioase şi nu figurează în numele theophan (Furlani, ± 110). Nu e un zeu creator, ca Marduk. Nu se cunosc figurine de ale lui Anu (ib., 119), ceea ce şi confirmă inactualitatea în cultul şi viaţa religioasă babiloniană a timpurilor istorice.

Locuinţa lui Anu este, firește, în Cer. Palatul lui, situat în punctul cel mai înalt al bolţii, nu e atins de apele diluviului *(Epopeea lui Gilgamesh*, XIII, 115*)* [153]. Acolo, ca în Olimpul mitologiei helene, îl vizitează zeii (Antron, 54). Templul lui din Uruk se numea E-an-na. « Casa Cerului ». În Cer, Anu sta pe tron, învestit cu toate atributele suveranităţii: sceptrul, diadema, coroana şi verya (Dhome, *Rel.*, 67) Este suveranul prin excelenţă, iar insignele regalităţii sale [154] alcătuiesc izvorul şi justificarea autorităţii monarhice; simbolic regele îşi derivă puterea direct de la Anu. De aceea numai suveranii îl invocă, iar nu oamenii de rînd (Avron, 55). El este «Părintele Zeilor » *(abri ilani)* mai degrabă în sensul autorităţii suverane decît în sens familiar. E numit « Părinte » (cod Hammurabi, 42, 46). *[F 15']* Stelele alcătuiesc armata lui (Dhorme, 68) căci Anu ca Suveran [155] universal — este şi un zeu războinic (cf. « Domnul oştilor în Biblie »). Principala lui sărbătoare coincidea cu începerea Anului Nou, deci cu comemorarea creaţiei hunilor. Dar, cu timpul,

Ganga, zeiţa fluviului Gange. Sculptură în piatră, sec. XII. (Fotografii din albumul Veronica] Ions — Indian Mytology, Ed. Paul Hamelyn, London — New York — Sydney — Toronto, 1973)

sărbătoarea Anului Nou e închinată [156] lui Marduk, zeu mai tînăr (ascensiunea lui e din timpul lui Hammurabi, circa 2150 în. Ch.), mai « dinamic » (luptă cu monstrul marin Tiemat, şi-l ucide) şi îndeosebi, zeu « creator » (Marduk creează lumea din trupul îmbucă[tă]ţit al lui Tiamat). Substituirea aceasta a lui M[arduk] în principala sărbătoare a lui Anu [157] răspunde promovării lui Enlil-Bel, divin[itate] a cerului uraganic, ploios şi roditor, ca adevăratul [158] zeu suprem babilonian. Implicaţiile acestor substituiri a [159] div[inităţilor] « dinamice » creatoare şi « accesibile » ni se vor revela mai clar [160] în paginile ce urmează.

NOTE

[1] iniţial: *credinţa*
[2] *animism, totemism sunt*, apoi *i-au fust*, suprimate; *au apărut*, adăugat cu creionul
[3] *aceste credinţe*, suprimat
[4] *sunt, se prezintă*, suprimat
[5] *forme*, suprimat
[6] paranteză adăugată ulterior, cu creionul
[7] *toate*, suprimat
[8] ultimele 6 cuvinte din paranteză adăugate ulterior cu creionul
[9] iniţial: *divine*
[10] *lui*, suprimat
[11] iniţial: *Regiunea sacrului*
[12] suprimat: *divin*
[13] iniţial: *revelaţie a*
[14] suprimat: *care, dacă nu au precedat-o au putut-o întovărăşi, şi mai ales au sfîrşit prin a o lăsa în umbră*
[15] iniţial: *este sigur*, suprimat; *se poate afirma*, adăugat cu creionul
[16] iniţial: *lăsat*, tăiat cu creionul
[17] *inima*, suprimat
[18] ultimele 6 cuvinte adăugate ulterior, deasupra rîndului
[19] iniţial: *lipsa de cult*
[20] iniţial: *este*
[21] *sau poate chiar creat*, suprimat
[22] paranteza adăugată ulterior, cu creionul
[23] iniţial *omul*
[24] *Am văzut*, suprimat
[25] suprimat cu creionul: *în legătură tocmai cu asemenea; în cinstea acestor*, adăugat ulterior cu creionul
[26] iniţial: *Fiinţa; Divinitatea* adăugat ulterior cu creionul
[27] iniţial: *stratificările din*, suprimat cu creionul şi adăugat *straturilor religiei*
[28] iniţial: *riturile*
[29] iniţial: *Fiinţa sup[erioară]*
[30] ultimul cuvînt adăugat ulterior cu creionul
[31] ultimele două cuvinte adăugate ulterior cu creionul
[32] iniţial: *arată*
[33] iniţial: *rămîntnd*
[34] ultimele 3 cuvinte adăugate ulterior, *mai activă* suprimat cu creionul, apoi adăugat
[35] iniţial: *e un*
[36] iniţial: *aflarea*
[37] suprimat: *ca dovadă a unui spirit abstract, raţionalist*, şi adăugate cu creionul ultimele patru cuvinte
[38] paranteza adăugată ulterior, cu creionul
[39] iniţial: *persoa[na]*
[40] *ca oricare*, suprimat
[41] iniţial: *asigurarea*
[42] ini ial: *soartei*
[43] iniţial: *tnlăuntrul* (şters cu creionul)
[44] iniţial: *teologie*
[45] ultimele două cuvinte adăugate ulterior
[46] iniţial: *de iniţiere*
[47] ultimele două cuvinte adăugate ulterior
[48] iniţial: *concepte*
[49] *e mai degrabă obiectul unei*, suprimat; adăugat *comunicat*, suprimat apoi şi el
[50] *decît o divinitate propriu-zisă (Pett[azzoni], 173)* şters cu cerneală
[51] iniţial, *totaliztnd atributele*, şters
[52] întreaga frază adăugată ulterior, cu creionul, în josul paginii şi introdusă în text cu semn de trimitere
[53] *şi principii meta[fizice]*, suprimat
[54] *acceptă atît*, şters
[55] foaia 14 a manuscrisului a fost ulterior ruptă în două şi ataşată la foaia 13
[56] *într-o atmosferă religioasă*, suprimat
[57] iniţial: *revela*, tăiat cu creionul
[58] *ni se*, suprimat cu creionul
[59] ultimele trei cuvinte adăugate ulterior.
[60] iniţial: *produs*, suprimat cu creionul
[61] *ale realităţii*, suprimat
[62] suprimat: *(Zeus nu poate scăpa de la moarte pe Sarpedon, cf Iliada, XXI)*
[63] foaie separată, împăturită în patru, scrisă pe faţa 1 şi 4, ataşată cu clama la foaia 14
[64] *formă religioasă*, suprimat
[65] *stil*, tăiat
[66] *« formă » la care*, suprimat
[67] iniţial: *primordial*
[68] cuvintele dintre virgule iniţial tăiate, apoi reintroduse
[69] *div[inităţi] supreme ale cerului din religiile politeiste*, anulat
[70] *Ne vom îngădui însă să*, suprimat
[71] *cea pe care*, suprimat
[72] *hiero[fanie]*, suprimat
[73] iniţial: *în conştiinţa stirpei*
[74] *coalescenţe*, suprimat
[75] urmează *au înapoia lor nenumărate*, suprimat
[76] iniţial: *un conţi[nut]* şi *infinite*, suprimate
[77] urma *există*, suprimat
[78] jumătate de foaie ataşată cu clamă la pagina 14 a manuscrisului
[79] iniţial: *regimul*
[80] *ca şi la*, anulate
[81] *direct*, suprimat
[82] iniţial: *unitatea*
[83] ultima frază adăugată cu creionul

[84] suprimat: *Toate popoarele uralo-altaice, semințiile nomade din nordul și centrul Asiei venerează* [apoi *adoră*] *o divinitate supremă celestă.*
[85] inițial: *titlurile*
[86] inițial: *e făcut*
[87] inițial: *dimpotrivă*
[88] inițial: *suveranității supreme*
[89] inițial: *culturile*
[90] ultimele trei cuvinte adăugate ulterior cu altă nuanță de cerneală
[91] inițial: *numit*
[92] inițial: *scot*
[93] *al șaptelea*, adăugat ulterior, cu creionul
[94] inițial: *strălucitoare*
[95] începutul frazei adăugat ulterior, cu altă nuanță de cerneală
[96] inițial: *călătoria lui către*, suprimat
[97] *se întîlnește*, suprimat cu creionul
[98] ultimele șase cuvinte adăugate ulterior
[99] inițial: *făcut; toate*, suprimat
[100] inițial *crescă toate*
[101] jumătate pagină numerotată 14 secund, atașată la cea anterioară
[102] inițial: *cosmice*
[103] *De aceea e numit*, tăiat
[104] fraza e adăugată în josul foii și introdusă cu semn de trimitere
[105] *i se datorează ascultare*, suprimat
[106] *stăruie ideea de*, suprimat
[107] inițial: *știu*
[108] inițial: *văd*
[109] ultimele opt cuvinte adăugate ulterior
[110] inițial: *Complexului*
[111] *pe care l-am întîlnit și în alte culturi*, suprimat
[112] *cu o noțiune pe care am mai*, suprimat
[113] paranteză adăugată ulterior, deasupra rîndului
[114] inițial: *întărită*
[115] inițial: *victoria*
[116] inițial: *depărtată*
[117] inițial: *grupuri*
[118] *Aceeași pasivitate*, suprimat
[119] inițial: *binele*
[120] inițial: *stirpe*
[121] inițial: *fac*, apoi *îndreaptă*
[122] *Sacrificiile care i se aduc sunt*, suprimat
[123] suprimat: *fiecare pop[ulație] uralo-altaică — această credință coexistînd cu (coexistă rituri)*
[124] primele trei rînduri și jumătate suprimate: *Nu avem azi a intra în discuția mult dezbătutului zeu aric al cerului. Ipoteticul Diêus din care s-au desprins atît indianul Diêus, italicul Jupiter și elenul Zeus, cît și germanicul*
[125] inițial: *grecul*
[126] cuvînt adăugat ulterior
[127] iniițal: *păstrează*
[128] inițial: *noțiunea*
[129] inițial: *luminos*
[130] de la «așa cum...», adăugat, ulterior
[131] inițial: *fulgerul*, șters cu creionul
[132] inițial: *diurn*
[133] inițial: *atributelor*
[134] ultimele șase rînduri suprimate cu creionul: *În ceea ce privește pe indianul Dyaus, se poate vorbi de o specializare ulterioară a sa în sensul naturist uranico-diurn. Adică divinitatea celestă cedează locul fenomenului uranic ca atare. Dyaus apare foarte rar în Vede și în literatura postvedică sub forma unei divinități. (Hillebrandt,* Vedische Mith., *III, Breslau, 1902, 387,) numele lui fiind de obicei întrebuințat în denumire*
[135] ini ial: *presupune*, apoi *se află*
[136] ini ial: *toate aceste*
[137] ini ial: *simetrică*
[138] ultimele două cuvinte adăugate ulterior, cu creionul
[139] *în bolta cerească*, suprimat
[140] suprimat: *celest Încă de la începutul*
[141] Locul acestei foi ar fi trebuit să fie mai înainte. Neavînd însă nici o indicație suplimentară o păstrăm în ordinea pusă de autor.
[142] ini ial: *Numele*
[143] suprimat: *tradus în l[imbile] semite prin* ilu
[144] suprimat: *Verificarea o avem în traducerea lui Dingir*
[145] *care înseamnă* tăiat
[146] *servind* tăiat
[147] *a lui* an (a), an (u), tăiat
[148] *semnul se*, tăiat
[149] inițial: *folosea*
[150] suprimat: *Această divinitate. Structura celecsă e*
[151] *Div[initatea] Cerului*, suprimat
[152] tuprimat *Originea acestui zeu este sumeriană*
[153] cuvîntul *Epopeea* adăugat ulterior, cu creionul
[154] inițial lui *Ánu*
[155] suprimat: *așa cum alcătuiesc oastea lui*
[156] inițial: *devine*
[157] suprimat: *își are o replică, de o mai mare importanță*
[158] suprimat: *Linia de evoluție*
[159] inițial: *în favoarea*
[160] inițial: *larg*, suprimat cu creionul

PRIMA VERBA

Olga VRABIE

O poetă necunoscută

SCRISORILE LUI G. IBRĂILEANU CU care se deschide grupajul de față sînt adresate tinerei poete Olga Vrabie, debutantă în paginile revistei „*Viața Românească*".

Născută la Bălți, în 1902, Olga Vrabie a început să trimită versuri la revista „*Viața Românească*" prin preajma anului 1920. Conducătorul revistei și mentorul cenaclului ieșean stabilește un dialog susținut cu noua sa colaboratoare, sfaturile pe care i le adresează și îndemnul în aprofundarea limbii materne — nu rareori concretizat prin exemplificări la obiect, ca și în angajamentul luat spre a-i procura personal și expedia cărți în limba română — dovedind interesul constant al lui Ibrăileanu pentru fenomenul cultural românesc în ansamblul său.

Atît scrisorile lui Ibrăileanu, din 1920, cît și cele ale lui M. Sevastos, datate doi ani mai tîrziu — 1921, 1922 — de la care nu se păstrează nici un răspuns al destinatarei (incluse în finalul grupajului), sînt documente de istorie literară revelatorii și pentru ambianța vieții culturale de la cenaclul ieșean, pentru atmosfera din redacție, pentru felul în care membrii ei erau direct implicați în descoperirea și chiar formarea tinerelor talente.

Garabet Ibrăileanu îi adresează o primă scrisoare de răspuns la 28 ianuarie 1920, scrisoare prin care tînăra debutantă primește, din partea marelui critic literar, confirmarea talentului ei poetic — « *sînt convins că posedați un adevărat talent poetic, alcătuit dintr-o sensibilitate fină și o imaginație delicată* ». Erau însă greutăți de învins, căci, după cum remarca G.I. în aceeași scrisoare, « *din nefericire nu posedați bine limba românească* ».

Originalele scrisorilor Olgăi Vrabie către Garabet Ibrăileanu se află în Biblioteca Centrală Universitară din Iași. În ele, tînăra elevă își exprimă recunoștința pentru sprijinul și înțelegerea acordată, mîhnirea pe care i-o provoacă dificultățile exprimării în limba română și nerăbdarea de a le vedea înlăturate: « *Îmi vine greu să scriu în românește, dar acum, mulțumită sprijinului din partea D[umnea]v[oa]s[tră], m-am apucat încă cu mai multă stăruință de lucru.* » G. Ibrăileanu îi scrie: « *Răspundeți-mi dacă îmi dați voie să facem uneori corecturi de limbă în această poezie. Le va face un poet de aici, foarte stăpîn pe arta versificației* ». Era vorba, probabil, de G. Topîrceanu.

Din creația poetei s-au păstrat pînă acum 46 de poezii în limba română, 25 în limba rusă,

între care o frumoasă traducere a creațiilor eminesciene *Luceafărul* și *Doina*, apoi schițe povestiri, ca și o amplă culegere de poezii populare din județele Soroca, Lăpușna, Iași, unele de o mare frumusețe. Toate lucrările poetei găsite pînă în prezent, inclusiv documentele privind viața sa, au fost strînse de profesorii Nitreanu și Dogaru într-un volum de cca 500 pagini, dactilografiat și depus la „Biblioteca Universitară" din „Iași*.

Sînt interesante informațiile cuprinse în scrisoarea din 20 septembrie 1920 a Olgăi Vrabie, în care autoarea cere vești cu privire la actele sale, aflate la „Facultatea de Litere" din Iași și își exprimă speranța că va sosi curînd în vechea cetate a culturii românești.

Dar nu toate visele poetei se vor realiza, căci tînăra-i viață va fi întreruptă la vîrsta de 26 de ani, de o boală necruțătoare pe atunci — tuberculoza, care o silește să-și petreacă ultimii ani departe de ai săi, de soțul și, mai ales, de copilul pe care-l iubea cu disperarea mamei ce știe că trebuie să-l părăsească pentru totdeauna (sentimente exprimate în versuri și proză).

Redacția revistei „*Viața Românească*" este la curent cu boala tinerei poete. Într-o scrisoare din 21 septembrie 1921, M. Sevastos îi scrie: «*Am auzit că sînteți bolnavă sau că ați fost. Doresc să vă revăd sănătoasă tun*». Aceleași urări de sănătate i le transmite M. Sevastos și într-o scrisoare din 28.VII.1922.

În 1923 poeta pleacă la Paris cu soțul său, asistent la Universitatea din Iași, viitorul profesor universitar de geografie, Gh. Năstase, care primise o bursă pentru doctorat la Sorbona, unde nu rămîne însă decît 5—6 luni, întrucît starea sănătății poetei se agravase. Suferințele pricinuite de grava maladie se multiplică în conștiința poetei, generînd melancolie și revoltă: «*Chiar acum am primit nr. 3 din „Viața Românească"* — îi scrie ea lui G. Ibrăileanu. *Eu înțeleg că trebuie să se prefacă poeziile mele, totuși îmi vine greu să le citesc. Parcă nu-s ale mele, pe care eu le făceam cu lacrimi în ochi și pe care atîta le iubeam. Fiecare cuvînt din el este cîntărit și pierderea ficcăruia mă doare*». Pentru o tînără de 17 ani, o asemenea insistență către G. Ibrăileanu evidențiază o puternică conștiință artistică și profesională, chiar dacă ar aduce a exagerare tinerească. Reținem finețea cu care ea refuză corectura. Pe de altă parte, eleganța gestului lui Ibrăileanu care, spre a-și convinge tînăra ucenică de necesitatea unor intervenții în poeziile sale, vizînd nu ideea poetică, ci forma, îi oferă poetei — spre argumentare — exemple din creația lui Eminescu sau O. Goga, capătă, în contextul respectiv, o valoare simbolică.

Din 1924 încep peregrinările, mai întîi la sanatoriul Bîrnova (jud. Iași), apoi la Văratec; cu toate insistențele soțului său, Gh. Năstase, poeta nu poate fi internată la arhondaricul mînăstirii (Mitropolitul Pimen refuză internarea, fiind vorba de o boală infecțioasă foarte gravă și condițiile din mînăstire nefiind satisfăcătoare) și ea va fi internată la o casă particulară — la canton — actualul canton silvic din satul Filioara, comuna Văratec. Ilustrativă pentru psihologia bolnavei ne apare poezia *Dintr-o casă moartă*, deși publicată, mai înainte, sub acest titlu în numărul 4 al revistei „*Viața Românească*" din aprilie 1923.

În 1927 o găsește la Văratec scriitoarea Constanța Marino-Moscu (născută chiar la Văratec-Filioara) care, impresionată de suferințele tinerei poete, se îngrijește de ea. Din acea perioadă se păstrează o scrisoare trimisă printr-o maică (Constanța Marino fiind și ea suferindă de inimă) în care, cu mare prietenie și afecțiune, îi dă sfaturi medicale.

Nu este exclus ca nuvela *Natalița*, citată de G. Călinescu, în *Istoria literaturii*... în care Constanța Marino-Moscu «narează delicat melancoliile unei fete tuberculoase...» să fie o estompată biografie a tinerei sale prietene de la Văratec.

Pentru Ibrăileanu, plimbările — împreună cu Otilia Cazimir — pe la Văratec (chiar prin satul Filioara) făceau parte din refugiile și bucuriile sale în anii cînd începuseră suferințele bătrîneții; la Văratec, ținea să se întîlnească frecvent și cu „doftoroaia" Constanța Moscu.

În monografia consacrată lui G. Ibrăileanu, Al. Piru identifică în Olga Tocilescu, asistenta de catedră a maestrului, eroina romanului *Adela*. Tot de la Al. Piru aflăm că «de fapt eroina romanului lui Ibrăileanu, a cărui primă redactare am pus-o în jurul anului 1925, [*N.B.* anul internării Olgăi Vrabie la Văratec] trebuia să se cheme după numele modelului real, Olga, nume evitat, fiindcă fusese folosit în nuvela lui Negruzzi *O alergare de cai* și de Ionel Teodoreanu în *La Medeleni*».

Recitind romanul *Adela*, precum și excelenta ucrare a lui Al. Piru, în paralel cu scrisorile, proza și poeziile Olgăi Vrabie, și privind fotografiile ei nu excludem ca eroina romanului să

* Un exemplar a fost donat de prof. N. Nitreanu și Muzeului Literaturii Române *(n.r.)*

«*Interesul Dv. e şi al revistei*»

[Scrisori de la G. IBRĂILEANU]

I

Iaşi, 26 Ianuarie st. nou, 1920

Stimată Domnişoară,

Ştiu că aveţi cunoştinţă prin D[omnişoa]ra Bujoreanu, de peregrinaţiile unor poezii ale D[umnea]voastră.

Posed două, cele scrise în româneşte, şi mi s-a tradus una, *Fulgii*. Deşi e nedelicat şi indiscret să lauzi pe cineva de-a dreptul, în faţă, totuşi pentru nevoia cauzei, pentru cele ce voiesc să vă spun, trebue să trec peste aceste scrupule de delicateţă. Aşa dar: sînt convins că posedaţi un adevărat talent poetic, alcătuit dintr-o sensibilitate fină şi o imaginaţie delicată. Din nefericire, nu posedaţi bine limba românească. O ştiţi mai bine decît foarte mulţi basarabeni din pătura cultă, pe care am avut ocazia să-i cunosc, dar nu-i cunoaşteţi toate secretele. Vă loviţi mereu de greutăţi. Limba românească e pentru D[umnea]voastră un corset, care vă jenează mişcările. Sînt convins însă că nu va trece multă vreme şi veţi învinge această greutate. Tinereţea, puterea de asimilare firească femeilor şi intuiţia artistică vă vor da un mare ajutor în familiarizarea cu limba şi cu finetele ei. La acest rezultat veţi ajunge cu atîta mai repede şi mai uşor, cu cît veţi vorbi mai mult şi veţi citi mai cu sîrguinţă româneşte. Sînt informat că posedaţi şi cetiţi cu plăcere româneşte. Vă rog, dacă aceasta nu vă obosesţe, să-mi faceţi o listă de toate cărţile româneşti, pe care le aveţi, pentru ca, în urmă, să vă trimit eu alte cărţi spre a vi se completa biblioteca de cărţi româneşti, necesare pentru familiarizarea D[umnea]v[oastră] mai de aproape cu această limbă. Cărţile, pe care vi le voi trimite, vor fi în schimbul poeziei D[umnea]voastră *Mă vei chema*, pe care o voi publica în „*Viaţa Românească*". Răspundeţi-mi, dacă îmi daţi voie să facem oarecare corecturi de limbă în această poezie. Le va face un poet de aici foarte stăpîn pe arta versificaţiei.

Sînt convins că, atunci cînd veţi ajunge să Vă exprimaţi în româneşte tot aşa de bine ca în româneşte *[sic!* în ruseşte*]*, veţi însemna mult în literatura actuală.

Poeziile, scrise deja în ruseşte, vă rog traduceţi-le cum puteţi mai bine, şi trimiteţi-le împreună cu textul rusesc: cineva de aici, care ştie foarte bine ruseşte şi are simţ artistic, va corija limba, iar poetul de care vă vorbeam va îngriji de versificaţie (căci, corijînd limba, versul se strică şi are nevoie să fie dres). Dar, mai ales, deprindeţi-vă să scrieţi de-a dreptul în româneşte. Cum vedeţi, graţie istoriei nenorocite a Basarabiei, trebue să treceţi printr-un purgatoriu. Dar să sperăm că va fi scurt.

---

fi fost construită şi cu gîndul la tînăra poetă.

Olga Vrabie a încetat din viaţă la 14 august 1928, fiind înmormîntată în cimitirul bisericii mucenica Varvara.

*

Din bogata creaţie a Olgăi Vrabie, rămasă încă inedită, am reţinut cîteva poezii semnificative pentru sfera de preocupări şi trăiri lăuntrice ale poetei de 17 ani care reuşise să capteze interesul mentorilor de la „*Viaţa Românească*".

Din păcate, scrisorile lui Ibrăileanu, numerotate IV, V şi VI, aflate într-un stadiu foarte avansat de deteriorare, au, pe alocuri, text lacunar (paginile fiind rupte). Am considerat cu atît mai binevenită publicarea lor, marcînd omisiunile din text prin [...] şi completînd, pe cît a fost posibil, eventualele lecţiuni aproximative.

Ioan PÎSLĂRAŞU

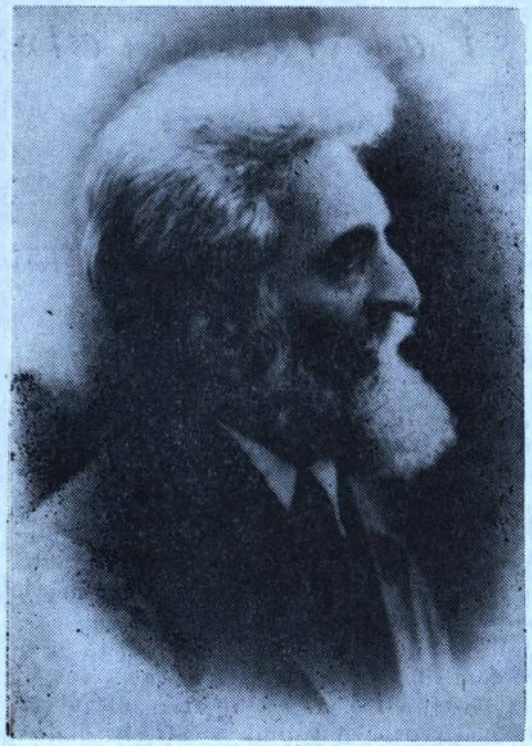

D[omnişoa]ra Bujoreanu mi-a făcut plăcută promisiune de a mă înştiinţa cînd s-ar întîmpla să veniţi la Iaşi pentru a vă putea vedea şi sta de vorbă cu D[umnea]-voastră.

În aşteptarea răspunsului D[umnea]-voastră, vă rog primiţi salutările mele distinse.

G. IBRĂILEANU

Strada Coroi, 4 Iaşi

II

[Fără dată]

Stimată Domnişoară,

Ţineam ca odată cu scrisoarea, să vă trimit şi cărţile. Dar nu am reuşit să găsesc în Iaşi toate cărţile din lista pe care am făcut-o eu, spre a completa biblioteca D[umnea]v[oastră] românească. Acum e o criză mare de cărţi la noi în Regat. Am luat măsuri să mi se aducă cărţile, care lipsesc, de la Bucureşti. Cînd le voi avea pe toate — sau pe acele care se pot găsi în ţară — le veţi primi prin cineva la Bălţi, — căci cu poşta nu le trimit: mă tem să nu se piardă. Pînă atunci vă rog să nu mai cumpăraţi nimic, ca nu cumva să vă trimit şi eu ceea ce aţi cumpărat deja. Eu am ales pentru D[umnea]v[oastră] tot ce e mai bun în literatura română. Văd că aţi avut noroc să găsiţi şi acolo cărţi, în majoritatea lor, bune. Dar nu tot ce aveţi e bun şi potrivit pentru a vă familiariza cu cea mai bună limbă românească. Cînd vă voi trimite cărţile, vă voi face o clasificare a tuturor cărţilor — şi a celor cumpărate de D[umnea]v[oastră] şi a celor trimise de mine — arătîndu-vă ce puteţi găsi în unele şi ce în altele din cărţi.

Vă rog trimiteţi-mi tot ce aveţi scris în româneşte (de-a dreptul în româneşte ori tradus în româneşte), ca să aleg ce e bun şi ca să-mi pot face o idee mai justă de D[umnea]v[oastră]. Nu vă jenaţi de mine şi nici să nu vă temeţi că aş publica ceva ce e slab. Interesul D[umnea]v[oastră] e şi al revistei. Nici D[umnea]v[oastră] nu aveţi interes să publicaţi ceva slab, nici revista nu are interesul să publice ceva slab. Dar un scriitor, de obicei, nu-şi dă perfect samă de valoarea bucăţilor sale, comparate una cu alta. O altă persoană îşi dă mai bine samă.

„*Viaţa Românească*“, în care e şi poezia D[umnea]v[oastră] apare pe la 15 martie.

Scrieţi-mi dacă trebue să vă adresez scrisorile tot pe numele tatălui D[umnea]-v[oastră], sau de-a dreptul pe numele D[umnea]v[oastră].

Vă rog primiţi salutările mele distinse.

G. IBRĂILEANU

III

[Fără dată]

Stimată Domnişoară,

V-am trimis 30 de volume printr-un om de la căile ferate. Vă rog răspundeţi-mi dacă le-aţi primit. În curînd vă voi trimite şi altele, pe care le aştept de la Bucu-

reşti. Vă rog scrieţi-mi *ce* volum din Slavici *(Nuvele)* v-am trimis, căci am uitat să însemn? Volumul I sau II? — După ce vă voi trimite toate volumele, pe care voiesc să vi le trimit (dacă le voi găsi pe toate), îmi voi permite să vă dau oarecare indicaţii asupra importanţei lor ca limbă — lucru care vă interesează.

Am pus în No 1 al revistei, pe lîngă poezia cea veche, şi *Fantezie*, foarte puţin corectată ca limbă. (Mă tem să nu fi făcut noi vreo încurcătură, într-un loc unde n-am înţeles bine de tot despre ce e vorba).

Am spus să vi se trimită o sumă de *prospecte* (reclamă pentru revistă). Veţi binevoi a le da cui credeţi că l-ar putea interesa revista — ca să se aboneze. Nu e vorba de a obliga pe nimene, ci numai de a pune la îndemîna diferitelor persoane prospectul, ca, eventual, să se aboneze.

Primiţi, vă rog, sentimentele mele
de amiciţie şi colegialitate.

G. IBRĂILEANU

IV

[Fără dată]

Stimată Domnişoară,

Îmi scrieţi că aţi primit 29 de cărţi. Eu v-am trimis 30. Cînd veţi avea timp, trimiteţi-mi lista lor, să văd care lipseşte. Probabil că s-a rătăcit prin casă, la mine. Mă tem să nu fie o carte [imp]ortantă. În cazul acesta [am să v-o trimi]t din nou. [Am pus] în No 1 al „*V[ieţii] R[omâneşti]*“ [poezia Dumneavoastră] *Mă vei chema*[...] şi am făcut puţine [corecturi în privinţ]a limbii. Nu[mai una] s-a făcut din altă [cauză] ca să nu rimeze « diaman[te] » cu « briliante ». Sînt lucruri asemănătoare. Corectînd, n-am putut să facem alta, decît să utilizăm un moldovenism, « nante » (= înalte). Sînteţi din Basarabia — merge. Se găseşte şi la unii scriitori de la noi. Am pus « sulcinele nante ». E frumos. Dar la tipar a ieşit şters *l* din su*l*cinele. Pentru că unii cetitori ar rămînea încurcaţi poate, am făcut *errata* la sfîrşitul rubricei numită « Miscella[nea », după] cum veţi vedea.

Veţi primi revista [...].

Am spus să vi se trimită Prospecte (reclamele cu ilustraţii). Dacă vi s-au trimis mai multe, daţi-le cui credeţi de cuviinţă poate vor aduce abonaţi.

Cum voi mai găsi cărţi, vă mai trimit. De la Bucureşti încă n-am primit. Cele pe care vi le-am trimis (şi vi le voi mai trimite) toate [sînt] *alese*.

[Nr. 1 al „*Vieţii Româneşti*“] apare pe la 20 martie [...].

Vom lucra prin cineva din Chişinău. D[umnea]voastră nu vă cer servicii de asemenea natură. Nu vreau să vă incomodez şi cred că nici nu le puteţi face. Trebue bărbat, practic, care umblă prin oraş, prin diferite cercuri.

De altmintrelea, administraţia revistei poate a şi găsit mijlocul de a se pune în c[ontact] cu Bălţii (sau: Bălţile) [...].

Vă rog nu-mi mai trimiteţi lista celor 29 cărţi. Poate le-aţi amestecat în bibliotecă cu celelalte şi vă vine greu. Vă voi trimite eu lista celor 90. E mai uşor. Vă voi trimite-o în altă scrisoare.

Vă doresc multă sănătate şi voie bună.

G. IBRĂILEANU

V

27 martie [1920]

Stimată Domnişoară,

Mă grăbesc să vă răspund, ca să vă liniştiţi. Nu ştiu cum v-am scris, încît v-aţi putut alarma. În cele două poezii tipărite pînă acuma (cele din No 1) nu este decît

un [sin]gur « moldovenism »: [« nante »] în loc de « nalte ». Asta [rimea]ză cu « diamante ». [...] Vă [rog] să mă credeți că în *Eminescu* sînt mai multe « moldovenisme » decît la D[umnea]v[oastră]. Eminescu, la rimă, pune des forma moldovenească. În Goga iarăși sînt multe ardelenisme. Și trebue să știți că ardelenismele au mai puțin drept în literatură decît moldovenismele, pentru că literatura s-a dezvoltat mai ales în Moldova.

Muntenii au în scrie[rile] lor « perete », — la Dela[vrancea] e « dește » (adică [« degete »].) În Goga [« nost » (în loc) de « nostru »] [e mai puțin bine] decît « nant » [în loc de] « nalt ». Și D[umnea]voastră, fiind moldoveancă, aveți *dreptul* de a utiliza un moldovenism (cum a făcut *însuși* Eminescu de atîtea ori!). Vă rog nu fiți îngrijită de asta. Noi avem un interes egal și la fel cu D[umnea]voastră: noi avem interesul de a publica lucruri frumoase și bune; D[umnea]v[oastră] aveți interesul de a iscăli [lucru]ri frumoase și [bune]. [...] Unele (numai în unele) exemplare au ieșit cîteva litere mîncate. Am făcut *errata*. — Am pus în josul poeziilor D[umnea]voastră: « Bălți » căci vreau să știe lumea că a început *să vorbească* și Basarabia. Pînă acum am avut *publiciști* (puțini) de acolo. D[umnea]voastră sînteți primul beletrist. Mai sînt cîțiva, care nu contează. De « abonament » v-am [...] toți colaboratorii [...] plătesc, dar [revista] noastră fiind [editată] de o societate pe acțiuni, trebue să plătim cu toții. V-am scris în această privință, ca să nu credeți că se face o excepție cu D[umnea]voastră. « Prospecte » am spus azi din nou să vi se trimită. Vi s-a trimis cu o adresă greșită — în alt oraș! Vă rog trimiteți-mi poezia tradusă din rusește: *Lacrimile Primăverii*. Vă rog încă [și] încă o dată să aveți [încrede]re în noi. Dacă [însă vi] se pare că ne-am [luat prea] multă libertate cu textul D[umnea]voastră [trebuie să] știți că uneori [o sim]plă schimbare a unui cuvînt (pentru corectarea limbii) atrage o schimbare mai pronunțată, din cauză că prin înlocui[rea] unui cuvînt se schim[bă] măsura, ritmul, chiar (dacă cuvîntul schimbat e în rimă). — Din punct de vedere estetic, am făcut numai o schimbare — acel « nant », ca să nu fie în rimă două cuvinte așa de apropiate (ca înțeles) « briliant » și « diamant ». — Veți vedea însă că ne-am permis puține schimbări în poeziile [Dumneavoastră]. De altmintrelea [chiar] cei din Regat, care cunosc [mai bine] limba, ne per[mit să facem] ușoare corectări [...]. Dar peste un an — [doi] cred că la D[umnea]v[oastră] nu v-a mai fi nevoie de amestecul nostru. Încă n-au venit cărțile de la București, pe care mă simt fericit să vi le trimit.

Primiți salutările mele

G. IBRĂILEANU

VI

28 martie [1920]

Stimată Domnișoară,

Am uitat să vă scriu [i]eri cîteva lucruri. Mai întîi: nu e nevoie să vă plictisiți cu faceri de abonamente. Cel mult — dați prospecte (dacă vă vor veni) la unii [cunoscu]ți. În al doilea rînd nu e nevoie să[trimiteți] bani pentru abonamentul D[umnea]voastră. [Am spus] să vi se oprească [din onor]ariile pentru [poezii]. — Pentru cele două poezii din No 1 sînteți însemnată în condicile noastre cu 200 franci. Din acești bani vă voi opri și costul cărț[ilor]. Acuma bag de samă că eu am hotă[rît], fără să vă consult, ca în loc de banii pentru primele poezii, să vă trimit cărți. Vă rog să am cuvîntul D[umnea]voastră, dacă am făcut bine — și dacă trebue să urmez cu metodul acesta [și după?!] ce voi aduna [pentru] D[umnea]v[oastră] cărțile, p[e care] le socotesc b[une], cam încă pe [atîtea] cîte v-am tri[mis, poate] ceva mai puțin.— Eu ard de nerăbdare de a avea cărțile (am cîteva) poate și a vă scrie cîte [ceva] despre fiecare. Dacă veniți aici, lucru care mi-ar face o extremă plăcere, mă puteți găsi la redacție (str. Lăpușneanu, 33, la Tipografia „Viața Românească“) între 2 și

5 lunea și miercurea; (între 2 și 4 marțea, între [... și ...joʃia, vinerea și sîm[băta...] întrerupere [...] pe la 5) și [...sînt] la redacție, [însă] mai neregulat. Sara, după 9 sînt acasă. Dimineața nu exist, căci mă scol pela 11—12.

În orice caz, cred [că] veți avea de călăuză pe D[omnișoa]ra Bujoreanu. (În zilele de luni și miercuri, mai sînt la redacție și de la 7 1/2 la 8 1/4; marți și de la 6 1/4 la 8.)

Cînd veți veni, ne vom împăca în privința... « moldovenismelor ». Vă [rog] scrieți-mi dacă [...] alarma. Aș [putea] să fiu eu ca[uza] unei displăc[eri?] Vă înștiințez că [...] moldovenism [...] este și în Eminescu: « mante-nante » în rimă în Eminescu sînt multe: de pildă e cînd *jale*, cînd *jele*, cînd *înduioșare*, [cînd] *înduioșere*.

Primiți, vă rog, salutările mele afectuoase

G. IBRĂILEANU

Primiți, vă rog, sentimentele mele de amicitie și colegialitate
G. Ibrăileanu

[Scrisori de la M. SEVASTOS]

I

[Antet tipărit]
Redacția
Revistei „*Viața Românească*"
Iași, str. Lăpușneanu 33

8 Aug[ust] 1921

Stimată Domnișoară,

Poezia *Din Poveşti* se publică. Se rătăcise prin saltare, — dar am găsit-o.

Vă rog schimbați cuvîntul « Nendrăzneală » care nu merge. De asemeni trebue de schimbat versul « Strînge inima... ». Ar fi corect « își strînge », dar nu intră în vers. Trebue de preschimbat tot versul.

Vă voi expedia mîne o scrisoare de la Rachilea.

Primiți salutările mele

M. SEVASTOS

II

[Antet tipărit]
Redacția
Revistei „*Viața Românească*"
Iași, Str. Lăpușneanu 33

29 sept[embrie] 1921

Stimată Domnișoară,

Poezia d[umnea]voastră *Din poveste [sic!]* apare în No 10 al revistei (Numărul de octombrie).

Am auzit că sînteți bolnavă sau că ați fost. Doresc să vă revăd sănătoasă tun!

Multe salutări

M. SEVASTOS

III

[Antet tipărit]
„*Viața Românească*"
Revistă lunară
—
Redacția
Str. Alecsandri No 12—14 *28.VII.[1]922*

Stimată Domnișoară,
Vă trimit poeziile.

1) *Scrisoare.* Nu-i bine « veselă de soare ». Nu-i în spiritul limbii.

« Și mi-a zîmbi (demult sîntem prieteni) », — e greoi. Nu puteți face versul mai zvelt? « Faur » — se potrivește ca... nuca-n părete. Sînt prea mulți « și », — de-altfel ca și-n cealaltă poezie.

2) *Domnița din poveste.* « Anină »! Ce anină? « Și au dat un freamăt ». Nu-i românește. Poeziile sînt bune și după îndreptările pe care le veți face, se vor publica în revistă.

Am făcut cîteva excursii cu d. Nastase. Am vorbit de bine, deși poate cu unele exagerări, — de nepoata No 3 *, căreia îi doresc să se facă sănătoasă tun spre torturarea amicului Nastase, care mi-i drag și pe care aș vrea să-l văd în rîndul mucenicilor... alături de mine.

Multe salutări

M. SEVASTOS

IV

[Antet tipărit]
„*Viața Românească*"
Revistă lunară
Redacția
Str. Alecsandri No 12—14 *[fără dată]*

Stimată Domnișoară,
Am primit poezia. S-a și dat la tipar. Dar « și să mi-l legeni sufletul trudit » nu poate merge. Noi am pus provizoriu: « Și-ncet să-mi legeni... ».

Însă cum este un « încet » puțin mai sus, — pune altăceva: blînd, de pildă. Răspunsul trebue să fie urgent: altfel merge poezia cu « încet ».

Multe salutări

M. SEVASTOS

N-aveți cumva: Merejkovski — *Tolstoi și Dostoievski* și Soloviev: *Dostoievski, viața lui*? Teribil mi-ar trebui.

V

[Antet tipărit]
„*Viața Românească*"
Revistă lunară
Redacția
Str. Alecsandri No 12—14 *[fără dată]*

Stimată Domnișoară,
Cel mai bun răspuns la scrisoarea D[umi]tale este știrea că poezia *Dintr-o casă moartă* apare în No 4 al revistei. S-a și tipărit.

---

* « Nepoata No 3 » este O.V., primele două nepoate sînt Rachilea și Sabina Ștamer, nepoate de vară ale D-nei Sevastos.

D. Ibrăileanu alege din ceea ce trimeţi d[umnea]ta — şi-i bine să trimeţi cît mai mult — ceea ce-i mai bun, sau mai bine zis: mai românește. Şi nu trebue să te superi. Nimeni nu te-a acuzat că n-ai talent. Ba, dimpotrivă, toţi au remarcat în d[umnea]ta un profund, fin şi sincer temperament poetic. Dar... nu ştii bine românește. Ai să înveţi, — şi atunci... d. Nastase are să fie unul din cei mai fericiţi oameni.

Salutări

M. SEVASTOS

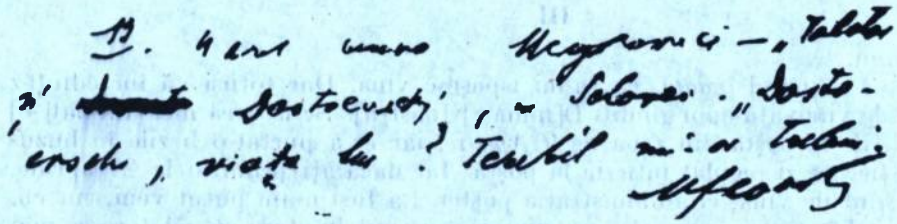

[Scrisori către G. IBRĂILEANU]

I

31 ianuarie 1920

Stimate Domn,

Am primit scrisoarea D[umnea]v[oastră] şi mă grăbesc a vă răspunde. Am rămas uimită citind şi recitind scrisoarea D[umnea]v[oastră], căci deşi d[omnişoa]ra Bujoreanu mi-a scris deja despre aceasta, totuşi eu nu puteam să cred că una dintre poeziile mele scrise în românește merită să fie tipărită într-o revistă aşa de serioasă. Vedeţi, *Mă vei chema?* este numai a patra poezie scrisă în limba românească şi eu singură simt că are multe greşeli, dar numai nu le pot corecta, fiindcă D[umnea]v[oastră] aveţi dreptate, că limba românească mă jenează încă. Vă mulţumesc de la *[sic!]* toată inima pentru atenţia D[umnea]v[oastră] şi chiar vă rog să se facă corecturi în poezia mea. Traduceri din limba rusească eu n-am făcut încă. Toate poeziile mele românești eu le-am scris de-a dreptul în limba românească, dar dacă în viitor voi traduce ceva, cu mare plăcere [vă] voi trimite D[umnea]v[oastră]. Vă mulţumesc mult pentru făgăduinţa D[umnea]v[oastră] despre cărţi, dar schimbul acest[a] va fi nedrept, fiindcă eu voi primi mai mult decît am dat. D[umnea]v[oastră] aveţi dreptate: eu citesc cu plăcere românește, dar biblioteca mea nu este alcătuită după vreun sistem. Eu cumpăram aceea ce puteam găsi, pentru aceea aşa cu greu mă împrietenesc cu limba română. Îmi vine greu să scriu în românește, dar acum mulţumită sprijinului din partea D[umnea]v[oastră], m-am apucat încă cu mai mare stăruinţă de lucru. Încă o dată vă mulţumesc pentru susţinerea, care este aşa de necesară la începutul aşa de neîncrezător în sine cum este al meu. Dacă voi veni în Iaşi, cu mare plăcere voi vorbi cu D[umnea]v[oastră].

Vă salut cu toată stima de o elevă recunoscătoare.

Olga VRABIE

II

12 martie 1920

Stimate domn,

Am primit 3 volume de cărţi, pentru care vă mulţumesc mult. D[umnea]voastră mi-aţi trimis *Nuvele* de Slavici, volumul I. Aştept cu nerăbdare ieşirea No 1 de

[sic!] „*Viaţa Românească*“, ca să văd primele mele poezii tipărite. Aş vrea şi eu să mă abonez. Despre prospecte mă tem că nu prea multă lume se va abona, căci eu, deşi cunosc mai pe toţi din Bălţi, nu am multe legături de cunoştiinţa, dar totuşi m-oi stărui în privinţa aceasta.

Mă interesează mult ce fel de încurcătură *[sic!]* aţi putut face în *Fantezia* mea. Cred că peste puţină vreme voi veni la Iaşi şi atunci îmi veţi arăta toate slăbiciunile mele şi toate greşeli[le] de limbă în poezii.

Cu stimă,

Olga VRABIE

III

Stimate Domn,

Cum vedeţi vă răspund *îndată*, ca să-mi ispăşesc vina. Dar totuşi vă încredinţez că nu sunt aşa de vinovată cum gîndiţi D[umnea]v[oastră]. Scrisoarea mea am dat[-o] băiatului s-o de[i]e la poşta din Ziua de *9 Aprilie*, iar el a purtat-o 5 zile în buzunar, fiindcă în fiecare zi regulat întîrzia la poştă. Iar dacă aţi primit-o la 21 aprilie, cred că nu eu sunt de vină, ci administraţia poştei. La Iaşi n-am putut veni, nu eu, dar părinţii mei din cauze personale, iar singură nu sunt în stare să călătoresc, mai ales acum.

Desigur că eu am avut mai multă părere de rău decît D[umnea]v[oastră] în privinţa aceasta, fiindcă am vrut măcar vro cîteva zile să nu văd Bălţile mele, pe care le urăsc din toată inima, profund şi sincer!!!

Acum nici nu mai scriu despre planurile mele în privinţa venirei la Iaşi, căci mă tem, că nu se vor îndeplini şi iar voi primi o scrisoare ca această cu mustrări atît de severe!!! „*Însemnări Literare*“ am primit[-o] şi sunt foarte recunoscută *[sic!]* D[umnea]v[oastră]. N[umărul din] „*V[iaţa] R[omânească]*“ l-am dat unei doamne de aici. Timbrul acest[a] cred că l-au pus surorile mele, căci ele au bunul obicei de a păstra toate cele în plicurile [de] la mine. De acum voi cerceta plicurile. Noroc că nu v-am trimis nişte poze de lipit pe hîrtie, căci într-o zi am găsit şi aceasta. Vă rog primiţi respectuoasele mele salutări.

O. VRABIE

P.S. Vă trimit telegrama această şi vă rog mult s-o daţi domnişoarei Bujoreanu. Scrieţi-mi dacă dînsa este în Iaşi şi spuneţi-i să ne scrie unde-i şi cum tră[i]eşte. Să-i spuneţi că o roagă de-a scri[e] Coana Ilenuţa.

IV

18 iunie [1920]

Stimate Domn,

Am primit bani în ziua mamei, aşa că am trebuit să iau banii de la fratele meu cel mai mare. Vă mulţumesc, totuşi. Hamlet pe ruseşte este « Gamlet » şi în nici un caz nu poate fi « gâmlet »!!

Eu încă am ce ceti, fiindcă am obiceiu[l] de-a receti cărţile care mi-au plăcut.

Desigur eu sunt mare. Doar am 17 ani!! Sunt doi ani de cînd mă cred mare! Acum, trebu[i]e să mă credeţi în privinţa cordelelor. Domnişoarele de 17 ani nu poartă cordele!!!

Nu ştiu ce să vă spun despre munţi. Noi toate ne temem de frig, aşa că nu ştiu, şi apoi ne plac foarte mult fructe[le].

Examenul eu nu[-l] trec anul acest[a], fiindcă n-am făcut nimic toată iarna. Aşa m-au rugat tata şi mama — să nu fac nimic un an, să prind sănătate şi eu, fiind leneşă, am primit cu plăcere.

Chiar acum am primit No. 3 a[l] „*V[ieţii] R[omâneşti]*“. Mă *chinuieşte* foarte mult, că încă nu pot scri[e] româneşte drept fără greşeli. Eu înţeleg că trebuie să se pre-

facă poeziile mele, dar totuşi îmi vine greu să le cetesc. Parcă nu-s a[le] mele, [pe] care eu [le] făceam poate cu lacrimi în ochi şi pe care atîta le iubeam. Fiecare cuvînt din ele este cîntărit şi pierderea fiecăruia mă doare.

Vă rog, nu vă supăraţi, că sunt aşa de nerecunoscătoare. Dar eu nu scriu acum directorului revistei, ci la un prieten mai mare decît mine, pe care îl respect, şi cred că D[umnea]v[oastră] mă veţi înţelege. Îmi este aşa de greu şi sunt foarte tristă. Gîndiţi-vă, că poeziile aceste[a] sunt bucăţică ruptă din inima mea. Nu ştiu cum să vă scriu mai bine ca să mă înţelegeţi. *Primăvara* mea este un copil iubit pentru mine. O iubeam şi o înţelegeam, sărutînd iarba şi viorelele. Iar acum ea îmi este străină, fiindcă «poartă mănunchiuri fragede la sîn». Ştiu că altfel nu se poate, că eu singură sunt de vină, căci nu ştiu limba mea, dar aceasta numa[i] îmi măreşte durerea. Eu nu sunt supărată, ci mîhnită. Vă rog nu rîdeţi că scriu aşa de nelămurit, dar cînd gîndesc că toate poeziile mele vor fi schimbate îmi vine să plîng. Să muncesc atîta ca să le făuresc, să le citesc şi recitesc cu atita dragoste, ca pe urmă să ştiu că trebue prefăcute şi nu de mîna mea, ci de o mînă străină, aceasta este dureros. Nu pot să scriu aceea ce simt, dar cred că mă înţelegeţi, nu-i aşa? Vă rog scrieţi-mi, dacă aveţi vreme, ce greşeli de limbă sunt în poeziile mele, să nu le mai fac. Scuzaţi-mă că vă plictisesc atîta, dar eu n-am la cine să spun toate aceste[a] decît la D[umnea]v[oastră]. Nu vă trimet poezii, fiindcă aş vrea să le prefac singură. Scrieţi-mi, se poate de pus în rimă: pămînt şi argint, frînge şi plînge, frînte, cuminte. Eu am multe rime ca aceste[a].

Da, măi că n-am uitat! La mine a venit un domn din redacţia unui ziar de-aici din Bălţi şi m-a rugat să-i dau o poezie a mea s-o tipărească. Ei vor să facă şi literatură. M-a rugat, aşa că ar fi fost necuviincios din partea mea să nu-i dau. I-am spus că poate să tipărească sau *Fantezie* sau *Mă vei chema?*. Am eu dreptul acest[a]? Nu vă supăraţi? Răspundeţi-mi. Dînsul m-a rugat, din partea redacţiei, că cînd *[sic!]* voi vrea, să-i trimet poeziile mele şi ei le vor tipări. Scrieţi-mi ce să fac. Mie mi-este indiferent.

Vă trimet salutările mele respect[u]oase.

Olga VRABIE

P.S. Gîndesc că mai bine să vă trimet poeziile mele şi D[umnea]v[oastră] să-mi scrieţi despre greşelile lor. Eu vreu singură să le prefac. Nu le daţi la tipar.

20 iunie. Vă înştiinţez că pînă acum n-am putut să trimet scrisoarea, căci ploua necontenit.

Olga VRABIE

V

11 iulie 1920

Stimate Domn,

Alaltăieri am venit aici la Ungheni şi, iată, îndeplinesc cuvîntul. Eu găzduiesc la Petrea Nemţeanu în satul Ungheni. Aceasta este adresa mea. Deocamdată n-am cerneală, nici un creion bun, aşa că nu ştiu dacă veţi putea citi scrisul meu cel fumos! Vă aştept cu nerăbdare şi vă rog să veniţi cît mai repede. Aici este destul de frumos, dar sigur că nu se poate compara cu munţii. Ce fericită aş fi fost să plec la anul la munţi. Dar încă avem vreme să vorbim despre aceasta. Nu ştiu dacă scrisoarea aceasta va ajunge la D[umnea]v[oastră] şi nici nu ştiu, încă, cu cine voi trimite-o. Ei, mai mult n-am ce scri[e]. Vă aştept şi vă rog să transmiteţi complimentele mele fiicei D[umnea]Voastră.

Cu stimă,

Olga VRABIE

Vă scriu pe adresa redacţiei, căci redacţia e mai lesne de găsit.

VI

26 august 1920

Stimate Domn,

Vă înştiinţez că au trecut 3 zile de cînd sunt acasă la Bălţi. Aşadar D[umnea]-v[oastră] n-aţi venit la Ungheni niciodată. Îmi pare rău, dar vă aştept să veniţi măcar aici în Bălţi. Ce bine mi-ar părea să vă văd la noi în casă. Dl. Cazacu a venit, aşa că aţi putea veni pe cîteva ceasuri măcar. A trecut aşa puţină vreme de cînd n-am fost la Iaşi şi de-acuma mi-e urît *[sic!]* după redacţia „*V[ieţii R[omâneşti]*". Vă rog mult să veniţi. Pentru D[umnea]v[oastră] ar fi bine să vă mai distraţi. Azi ar putea să fie redacţia şi fără D[umnea]v[oastră]. Vă aştept.

Cu stimă,

Olga VRABIE

VII

20 septembrie 1920

Stimate domn,

Vă rog mult, dacă se poate, înştiinţaţi-vă de documentele mele la Universitate. Şi vă rog scrieţi-mi, sunt primită sau nu şi cu ce condiţii? Vă rog, scuzaţi-mă că vă plictisesc atîta, dar eu n-am la cine să mă adresez, afară de D[umnea]v[oastră]. Aş vrea să ştiu, cînd se-ncep cursurile şi este camera pentru mine, sau nu? Am vrut singură să vin să mă înştiinţez de toate acestea, dar n-am putut. Scrieţi-mi, cît m-o costa camera cu mîncare. De-acuma nu vă mai aştept să veniţi la noi. Cred că peste vreo cîteva zile voi veni eu cu mama la Iaşi, dar pot să mă întîrzii.

Vă rog să primiţi sentimentele mele de-un adînc respect.

Olga VRABIE

P.S. Scrisoarea această v-o trimet cu dl. Aborbei, prietenul nostru. Şi el vrea să se înscrie la Iaşi la Universitate.

Departe

Tăcere... Nu mai este soare...
Aş vrea să nu mai ştiu nimic.
Un suflet limpede şi mic
M-apasă şi mă doare.

Căci e ţesut adînc şi viu
Cu biata-mi viaţă laolaltă,
Copil slăbuţ, cu fruntea-naltă,
Cu păr uşor şi auriu.

Tăcere... Nimeni nu mă chiamă,
Se lasă sara tot mai greu...
De n-a fost dat să fie-al meu,
De ce mi-a spus el: « mamă »!

Dor

Aş sbura din lumi străine
Peste nouă ţări, departe,
Fără-odihnă, ca de tine
Înc-odată să am parte.

Şi să-mi sting a mea obidă:
Să te iau, să fug nebună
Pe cîmpii de pălămidă,
Pe cîmpii de mătrăgună.

Ostenită şi pribeagă
Pe-o cărare necălcată,
Să te-ascund de lumea-ntreagă
Într-o casă fermecată.

Să te-alint c-un dor fierbinte
Să te-adorm cu-a mea iubire
Fără margini, fără minte,
Ca o mare, ca o fire.

Frînta-mi inimă pustie
S-o adorm cu tine-odată
Și să pun pe rana-i vie
Mîna ta nevinovată.

Să te culc și să te legăn
Și va fi tăcere-n casă.
Să-l acopăr al tău leagăn
Cu o naframă de mătasă.

O frunză-n vînt

Sunt o frunză-n vînt...
Vîntul sării, vîntul sării,
Cînd mă vei lăsa uitării
Pe pămînt?

Sunt un trist drumeț,
Fără casă, fără țară,
Ce-a pierdut a lui comoară
Fără preț.

Sunt un biet nebun...
Cînd mă-ntreabă de-a mea soartă,
Unde merg, ce dor mă poartă, —
Ce să spun?...

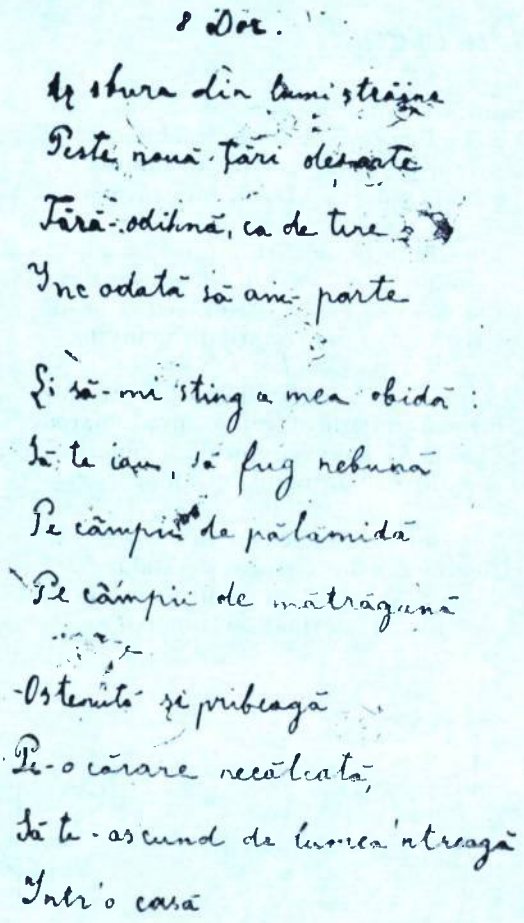

Singuri

E aprinsă lampa. Galbena-i lumină
Domol clipește palidă și rece.
E frig... În sobă focul ce se trece
Din vreme-n vreme pare că suspină.

Cu fruntea-n mînă stai tăcut la masă.
Același gînd ne doare și ne leagă:
Noi ne gîndim la viața noastră-ntreagă...
Se stinge focul... și-i tăcere-n casă.

Iubite, strînge-mi mînile-nghețate,
Încet și blînd rostește al meu nume,
Căci noi suntem străini pe lume,
Ca două păsări prinse și uitate.

În clipa de odihnă fără soare,
Cînd ne cuprinde umbra ne-ndrăzneață
Treptat și lin, cînd stelele prin ceață
Abia lucesc și palide și rare,

(Eu îți voi spune-un basm din vremuri stinse,
Cu-mpărăteasa Dragostei și-a Milei...
Tu, obosit, ucis de truda zilei,
Îți vei lăsa pleoapele învinse.)

Iar cînd voi sta tăcută,-mpovărată
De gînduri și stătornice și grele,
Iubite, iartă-mi lacrimele mele:
E-așa de tristă viața cîteodată!

Durerea

Sunt ostenită de atîta dor.
Un biet copac tăiat din rădăcină,
Eu lupt să prind o clipă de lumină
Și n-am puteri să birui, nici să mor.

Sunt ostenită de atîta plîns,
Un plîns tăcut ca nimeni să nu-l vadă,
Cînd mă cutremur, strînsă ca o pradă
Și frîntă-n ghiare mari de neînvins.

Să gem? Să strig cu hohot? E-n zadar...
Durerea urcă-ncet, cum urcă marea...
Și cum să spui cuvîntul « depărtarea »,
Ca să-nțelegi întregul lui amar?

Viața-mi este-un basm neisprăvit...
În lumea asta vitregă și crudă
Să trec, privind cu ochii stinși de trudă,
Cu sufletul sfărmat și amorțit...

Mi-e dor

Mi-e dor de ochii tăi...
Printre străini cu sufletele-nchise,
Cu visele uitate, sau ucise,
Mi-e dor de ochii tăi.

Printre străini nepăsători și răi
Tot sufletu-mi se sbate și te cere...
Ah, lacrimi, care n-au nici o putere!
Mi-e dor de glasul tău, de ochii tăi.

Sunt fără tine ca iarba deasă,
Tăiată-n zori de zi de coasă,
Ce plînge pîn-la apus de soare,
Apoi își lasă capul și moare.

Sunt fără tine un pribeag
Gonit din casa lui,
Sunt ca un orb, ce n-a văzut
Lumina soarelui.

Printre străini cu sufletele-nchise,
Printre străini cu sufletele reci,
Ce te privesc nepăsător, cînd treci,
Sunt un copil ce și-a uitat de vise,
Și oamenii îi par atît de răi...
Mi-e dor, un dor adînc, de ochii tăi.

Vise albe

Mi-e sufletul cuprins de vise albe,
Ce rîd și plîng cu lacrimi de mărgele
Și împletesc de doruri scumpe salbe;
Mi-e sufletul cuprins de vise albe.
Eu mă trezesc și-adorm vorbind cu ele.

Iar viața-mi este palidă și rece;
Ea mă ucide-ncet și fără milă.
Eu mor în orice clipă care trece,
Căci viața-mi este palidă și rece,
De ori ce zi trăită mi-este silă.

Și nu știu cine e mai crud cu mine —
Viața mea, sau visurile mele,
Aceste visuri ce-mi vorbesc de stele,
De stele mari în nopțile senine.

De stele mari și-atît de strălucite,
De-un cer străin ce n-am să-l văd vrodată.
Atîtea doruri, vecinic ne-mplinite...
Aceste stele mari și strălucite...
Să nu mai plîng!... Mi-e viața sfărîmată

Mi-e sufletul cuprins de vise albe
Ce îi arată soarele și luna
Și împletesc de doruri scumpe salbe...
Mi-e sufletul ucis de vise albe,
Ce rîd, și plîng, și mint întruna.

C. DOBROGEANU-GHEREA

În pragul primului război mondial

ACESTE ALTE DOUĂ SCRISORI ALE LUI Gherea către marele scriitor rus (ucrainean) V. G. Korolenko (1852—1921) * subliniază, o dată în plus, marea lor prietenie. Se cunoşteau de multă vreme. Soţia lui Korolenko era sora vestitului dr. Petru Alexandrov (1845—1911). Acesta, pe numele lui adevărat Vasili Semionovici Ivanovski, fusese, în tinereţe, narodnic revoluţionar, suferise un exil în Siberia şi, stabilindu-se în 1877, în România, ca medic de plasă în judeţul Tulcea, era bun prieten cu Gherea şi ceilalţi revoluţionari veniţi, aici, din Rusia.

Adesecri, vara, Korolenko, însoţit de soţie şi cei doi copii (fete), sosea în România. De obicei, îşi stabilea locul de vacanţă la Tulcea sau la Sinaia, la vila lui Gherea, unde apărea şi dr. Petru Alexandrov, cu alţi prieteni comuni. La înapoierea în Rusia, Korolenko se oprea la Iaşi, fiind găzduit de Stere, cu care, de asemenea, era bun prieten. Uneori, făcea deplasări cu trenul spre Tulcea, Galaţi, Brăila, Constanţa, interesat fiind mult de fenomenul românesc, despre care a şi scris în cîteva cărţi: *Deasupra limanului* (1897), *Turcul şi noi* (1903), *Ai noştri la Dunăre* (1909), *Nirvana* (1913). Apoi, după moartea dr. Alexandrov, familia lui Korolenko şi a lui Gherea şi-au făcut împreună, uneori, vacanţele în Franţa. Korolenko îi cerea adesea lui Gherea informaţii despre ce se petrecea în România, intenţionînd să scrie un eseu de mai mare întindere despre acest subiect, care îl interesa în mod deosebit. De aceea, tocmai, îi relatează Gherea, în prima scrisoare,

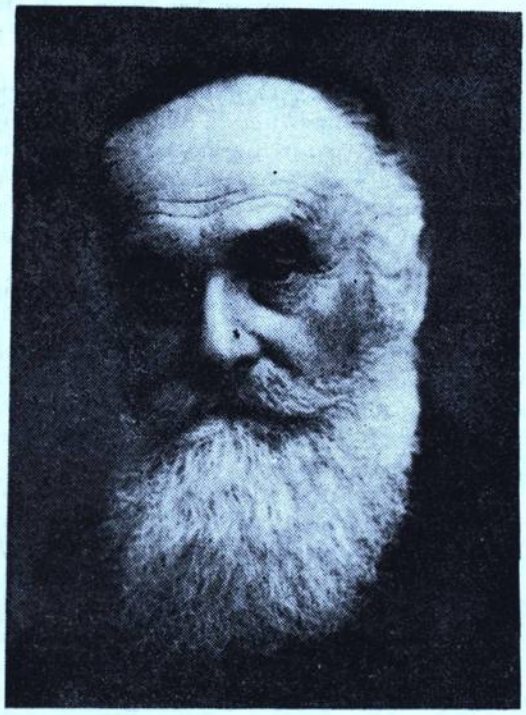

despre peisajul politic românesc, din primăvara lui 1914. În centrul de interes al timpului era revizuirea Constituţiei, pentru a putea fi realizate două mari reforme: agrară şi o lărgire a drepturilor democratice. La guvern, din 4 ianuarie 1914, erau liberalii, în frunte cu Ion I. C. Brătianu care promisese, încă în septembrie 1913, înfăptuirea acestor reforme. Pînă la urmă — dată fiind împotrivirea moşierilor din Partidul Conservator şi din P.N.L., ajutaţi şi de regele Carol I — reformele anunţate s-au diminuat atît de mult ca însemnătate: se preconiza, de pildă, o trecere în proprietatea ţăranilor a cca. un milion de hectare (evident, prin despăgubire) şi, în locul aşteptatului vot universal, se propunea desfiinţarea celor trei colegii, prin fuziunea lor într-unul singur: dintre ţărani, aveau drept de vot numai ştiutorii de carte.

* Vezi şi cele două grupaje anterioare, publicate în nr. 4(69)/1987 şi 1(70)/1988 ale revistei noastre.

«Am sărbătorit aici ziua de 1 Mai»

C. Dobrogeanu-Gherea

1

23 aprilie/6 mai 1914

Dragă și iubite Vladimir Galactionovici,

După cum vezi, iubite Vladimir Galactionovici, sîntem deja acasă. Călătoria a fost normală. În drum spre Veneția trenul a întîrziat și datorită acestui fapt am rămas o zi la Milano — una din minunile lumii. Eu o mai văzusem înainte. La Veneția am petrecut două zile. Cum se și cuvine turiștilor, am alergat prin cîteva biserici (mai bine zis am alunecat — la Veneția nu alergi, ci plutești în gondole). Atîta frumusețe concentrată într-un singur colțișor al lumii! E o împărțire nedostoinică și nedreaptă a bunurilor lumii. Acasă ne-am întors fără aventuri deosebite și acasă și în România toată n-am aflat ceva nou sau deosebit, ce v-ar putea interesa. Țara noastră e mică și oamenii în ea și treburile lor sînt mici și lipsite de interes. Campania pentru schimbarea Constituției continuă să crească. Discreditarea maselor. Toate puterile se vor irosi în aceste gîlceve și în politica de partid, iar pentru reînnoirea constituției nu va mai rămîne nimic. Așa e la noi totdeauna. Cîteodată în această campanie au loc și accidente interesante. Iată unul care vă poate interesa și pe dumneavoastră. După răscoalele țărănești și înăbușirea lor sîngeroasă, Brătianu, după căderea ministerului liberal, a luat acasă toate hîrtiile din ministerul Internelor legate de înăbușirea răscoalei, iar cînd, în legătură cu asta, au început să facă gălăgie, a transmis toate hîrtiile la păstrare regelui. Cîte hîrtii a transmis și cîte a nimicit, nimeni afară de dînsul nu știe. La rîndul lui, conservatorul Filipescu, devenit ministru de război, ca să-i facă sînge rău lui Brătianu, a adunat toate actele legate de răscoală și înăbușirea ei aflate la ministerul de război. Și iată acum, cînd atmosfera s-a electrizat, Filipescu, la o întrunire publică, a dat citire unuia dintre aceste acte. E vorba de ordinul unui general român, bineînțeles liberal, în care se spune: dacă unitățile venite în sate, unde s-au făptuit crime, nu-i vor găsi pe autori, să împuște pe locuitorii pașnici, care

---

Constantin Stere, deși era unul dintre sincerii militanți pentru aceste reforme, raportor, în Camera deputaților, al proiectului de lege, a fost nevoit să se mulțumească cu minusculizarea marilor sale deziderate. Din păcate, nici acest proiect de lege nu a apucat să fie votat, pentru că, izbucnind primul război mondial, în iunie 1914, altele au devenit chestiunile care preocupau lumea politică românească. Proiectul de revizuire a Constituției și cele două reforme anunțate au rămas îngropate, pînă în 1918, în cartoanele parlamentului.

Real e și episodul cu ascunderea (apoi, probabil, distrugerea) dosarelor despre Răscoala din 1907 de către Ion I. C. Brătianu (ministru de interne în perioada 1907—1910) și regele Carol I. De adăugat că scandalul cu rătăcirea acestor dosare privind ororile inutile din vremea răscoalei a fost brusc curmat cînd, la o audiență, regele Carol i-a comunicat scurt lui Al. Marghiloman (ministru de interne în guvernul conservator condus de P. P. Carp) că acele dosare sînt la el și că are dreptul să le dețină. Marghiloman a înțeles că regele dorește închiderea incidentului și s-a supus docil.

Cît privește descrierea de către Gherea a manifestațiilor din ziua de *1 mai 1914*, sărbătorită, și în acest an, de muncitorii bucureșteni, ca intrase, cum se știe, în tradiția militantă a mișcării socialiste românești. Pancarta cu textul referitor la teritoriul de sud revenit României după războiul din 1913 (Pacea de la București) se explică prin poziția mișcării socialiste românești (în general a celei din zona Balcanilor) împotriva acestui război. Dealtfel, și Gherea a scris, în acest scop, în 1913, două studii: *Conflictul româno-bulgar* și *Social-democrația și epoca cadrilateră* (reunite într-o broșură).

Z. ORNEA

n-au nici în clin nici în mînecă cu fapta săvîrșită, iar caselor să li se dea foc, ca să știe țăranii de frică.

A doua zi Iorga a făcut o interpelare la Parlament. Brătianu, foarte supărat, i-a răspuns că acuma, cînd e vorba de reforme în folosul țăranilor, astfel de interpelări sînt inoportune și nedemne. Iorga a răspuns că cu toate că nu găsește nimic nedemn în interpelarea lui, totuși nu insistă. Cu asta, incidentul s-a terminat. Pentru politicienii români s-a terminat cu bine, iar pentru țărani s-a terminat demult și foarte prost. Cum vezi, Vladimir Galactionovici, țara noastră e mică și demnă, dar ordine în ea e puțină. Și în țara asta demnă locuitorii pașnici și nevinovați sînt foarte demn împușcați, iar casele lor arse. Și să faci interpelări pe chestia asta în Parlament e o nedemnitate.

Am sărbătorit aici ziua de 1 Mai și în număr de cîteva mii de oameni am manifestat pe străzile Bucureștiului, sub o ploaie torențială cu grindină, cerînd dreptul la vot universal. Manifestanții purtau multe pancarte roșii pe care erau scrise doleanțele noastre și anume: «cerem votul universal», «cerem emanciparea evreilor» ș.a.m.d. Pe una din pancarte era scris un protest împotriva înglobării provinciei bulgare și a legilor oribile introduse în Dobrogea ocupată. Pe drum poliția i-a oprit pe manifestanți și a cerut scoaterea acestei pancarte (lozinci). Muncitorii au înconjurat numaidecît lozinca și au declarat că anume această lozincă nu o vor da fără luptă.

Văzînd că chestia devine extrem de serioasă, poliția a dispărut. Acest fapt, precum și faptul că cîteva mii de oameni au manifestat atît de liniștit și colegial cu toată ploaia și grindina, totuși mă mîngîie. L-am văzut pe bătrînul Arbore[1] și pe Cașura (?) și le-am transmis închinări de la dumneavoastră. Au fost foarte bucuroși și vă transmit și ei călduroase urări și închinăciune. Aceleași închinăciuni de la Codreana[2], soția lui Andrei[3], și de la toți cunoscuții dumneavoastră de aici. Pe Stere, bineînțeles, nu l-am văzut, temîndu-mă atît pentru nasul lui, cît și pentru al meu. Toți ai noștri sînt bine, sănătoși. Eu mă simt prea bine. Am făcut aici analiza și am descoperit că amicul meu, farmacistul de la Beaulieu mă înșela. Diabetul progresează și acum nu mai sînt semne de zahăr, ci e dozabil. Ce să-i faci, oricum de ceva trebuie să mori. Doctorii spun că trebuie neapărat să plec la Karlsbad. Am început să scriu și dacă o să meargă bine, orice s-ar întîmpla, nu voi pleca nicăieri pînă nu termin. Dacă n-o să meargă, probabil că voi pleca în curînd la Karlsbad și în alte locuri. Cînd omul nu mai e bun de nimic, atunci nu-i rămîne decît să călătorească pe la băi. Numai de aici vezi ce frumos e Beaulieu, un adevărat paradis pămîntesc. Și, totuși, nu mă atrage și nu-i duc deloc dorul. Dumneavoastră tuturor vă duc dorul și aș vrea din toată inima să vă văd pe toți. (Cît aș da să ne mai întîlnim și ca toți să fie sănătoși. Ce mai sărbătoare ar fi! Și în suflet începe răzmeriță. Asta e foarte bine. Cine știe, poate vom ajunge la ceasul cînd vom căpăta posibilitatea să venim în Rusia și să ospețim la moșia dumneavoastră lîngă Marea Neagră.)

Rămîi cu bine, iubite Vladimir Galactionovici. Vă îmbrățișez de nenumărate ori pe toți, pe Avdotia Semeinova, Sonia, Natașa, Lehovici,

Al dv. cu tot sufletul,

COSTICĂ

Fiica îmi scrie că vila noastră *Beaulieu* a fost vîndută pe 91.000 franci; cu cheltuielile și impozitele va ajunge la 105.000 franci. Desigur e un preț destul de ieftin. Dar

[1] *Zamfir Arbore* (1848—1933). Revoluționar de origine română. După o remarcată activitate revoluționar-narodnică în Rusia, se stabilește în 1878 în România. Era prieten bun cu Gherea și cu Korolenko.

[2] *Filip Codreanu.* Socialist român de origine basarabeană. Și-a petrecut copilăria și tinerețea în casa lui Gherea de la Ploiești.

[3] *Andrei Dumitrescu.* Refugiat politic narodnic, basarabean de origine, stabilit la Iași, unde a continuat activitatea socialistă. În 1881, este arestat și expulzat din țară, odată cu dr. Russel și Pavel Axelrod. S-a reîntors, după cîțiva ani, a lucrat o vreme la restaurantul lui Gherea de la Ploiești, apoi în Dobrogea, după care, prin 1900, în asociație cu Gherea, Stere și Filip Codreanu, a deschis, la București, un mare restaurant care, din 1905, pînă în 1916, s-a bucurat de un mare renume.

asta nu e pentru noi şi pentru buzunarul nostru. Voi fi desigur foarte bucuros dacă-mi veţi scrie cîteva cuvinte dv. sau dacă sînteţi ocupat, Avdotia Semeinova, Sonia sau Natasa.

Încă o dată vă îmbrăţişez. Comunicaţi-mi vă rog adresa de la Tuluza. Lehovici mi-a dat-o, dar a scris-o în vagon şi e aproape ilizibil. Cît timp veţi mai sta la Beaulieu? Aştept cu mare nerăbdare cîteva cuvinte de la dumneavoastră şi de la ai dumneavoastră.

2

12/25 iulie 1915

Dragă, iubite Vladimir Galactionovici,

O fatalitate apasă, fără îndoială, asupra corespondenţei noastre. După plecarea dumitale am cam bolit, mai bine-zis m-am simţit prost şi am petrecut cîtva timp la Sinaia. Scrisoarea dumitale, pe care mi-ai scris-o după sosirea în Pohlivu, a venit la Ploieşti şi nu mi-a fost trimisă numaidecît, aşa că am luat cunoştinţă de ea doar cu trei zile în urmă, cînd m-am întors la Ploieşti şi întîmplător am dat de ea. La Bucureşti, n-am fost o lună, dar am vorbit la telefon cu consulatul sîrb. La întrebarea mea mi s-a răspuns la început că nu e nici un răspuns din Serbia, iar apoi mi s-a spus că răspunsul a venit, că n-a fost găsit cufărul. Conductorul a răspuns că nu ştie nimica, habar nu are, dar că totuşi nădăjduieşte că geamantanul se va găsi. Nu v-am scris, pentru că voiam să mă întîlnesc cu consulul sîrb Svilocosici. Alaltăieri am reuşit în sfîrşit să plec la Bucureşti, am fost la consulat, şi am discutat cu Svilocosici. A fost extrem de amabil şi mi-a spus că la ultimele lui demersuri nu are nici un răspuns. Mi-a promis să telegrafieze numaidecît în Serbia şi dacă nu va primi răspuns va repeta telegrama a doua zi. Apoi Svilocosici mi-a mai promis categoric să-i scriu numaidecît unui bun prieten în Serbia să publice în ziarele sîrbeşti anunţul, că cine va găsi cufăraşul şi-l va preda la redacţie, va primi 100 de franci. De la sine înţeles că i-am spus lui Svilocosici că toate cheltuielile, inclusiv 100 de franci premiul, le iau asupra mea şi le voi restitui la prima cerere. Peste trei zile voi fi iarăşi la Bucureşti şi mă voi întîlni din nou cu Svilocosici. Vom face tot ce e posibil. Svilocosici singur mi-a spus că e convins că cufăraşul va fi găsit. Şi ca dovadă mi-a povestit următorul caz. În octombrie anul trecut, fostul ministru român C. Arion, călătorind prin Serbia a pierdut un cufăr mare cu îmbrăcăminte. Cu toate demersurile consulatului sîrb, cufărul n-a putut fi găsit. Dar, iată, cu cîteva zile în urmă, cufărul a fost adus la consulat întreg şi nevătămat după 7 luni de la dispariţie. Arion a fost bineînţeles plăcut mirat şi la toate colţurile laudă cinstea publicului şi poporului sîrb. Svilocosici speră că şi cufăraşul dumitale va fi găsit. Faptul că n-a primit răspuns la toate telegramele lui şi că cufărul pierdut a fost regăsit doar peste şapte luni, Svilocosici îl explică prin deteriorarea întregului aparat administrativ în Serbia ca urmare a acestui groaznic război. Despre toate noutăţile vă voi ţine la curent. Aş vrea să vă scriu şi multe alte lucruri, dar e greu să scrii în timpurile de azi. La noi cu excepţia repetatelor cazuri de dezinterie, totul e normal. Toţi cunoscuţii dumneavoastră vă transmit cele mai fierbinţi urări, familia noastră vă îmbrăţişează pe dumneavoastră, pe Avdotia Semeinova, Sonia şi... Vă îmbrăţişez pe toţi,

al dumneavoastră,

COSTICĂ

(Traducere de Bucur CHIRIAC)

FOAIA ARTELOR GRAFICE

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ

CONTEMPORANUL

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

IESE DE DOUA ORI PE LUNA

REDACTORI.

pentru partea literară V. G. Morţun

pentru partea ştiinţifică I. Nădejde

N. 17. an. IV. Iaşi 1885.

Privim ca abonaţi pe D-nii ce vor bine voi a

Göran BJÖRKMAN

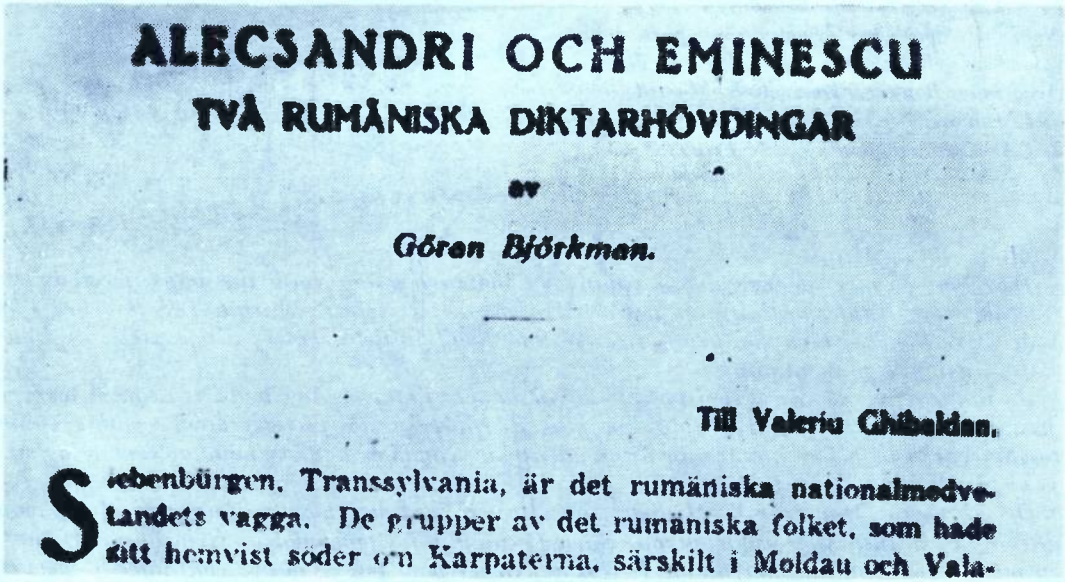
ALECSANDRI OCH EMINESCU
TVÅ RUMÄNISKA DIKTARHÖVDINGAR
av
Göran Björkman.

Till Valeriu Ghibaldan.

Sebenbürgen, Transsylvania, är det rumäniska nationalmedvetandets vagga. De grupper av det rumäniska folket, som hade sitt hemvist söder om Karpaterna, särskilt i Moldau och Vala-

și traducerile sale din Eminescu

UN REMARCABIL ÎNVĂȚAT CARE NE-A prețuit și iubit limba și literatura română a fost, desigur, și lingvistul suedez Göran Björkman [1], specialist în civilizații romanice și autorul unei temeinice teze de doctorat despre poetul portughez Anthero de Quental. În spațiul suedez, Göran Björkman e cunoscut, mai ales, ca un fecund și original traducător din limba franceză, italiană, spaniolă, portugheză și română. Pentru meritele sale excepționale, în acest sens, a fost numit, între anii 1901—1912, membru al Institutului Nobel al Academiei Suedeze ca specialist în literatura portugheză. Opera sa, atît cea originală, cît și numeroasele *echivalențe* ce au augmentat patrimoniul cultural suedez, i-a adus o binemeritată recunoaștere europeană, și nu numai europeană. Apropierea lui Göran Björkman de spiritualitatea românească s-a făcut, cred, prin intermediul lui D. N. Ciotori și Valeriu Ghibaldan, cărturari și diplomați români, aflați, temporar, în capitala Suediei. Preferința cărturarului suedez a mers, în chip preponderent, spre poezia lui Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Octavian Goga, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Ștefan Octavian Iosif, Ecaterina Pitiș, Panait Cerna, Iacob Negruzzi, Charles Adolphe Cantacuzène, Elena Văcărescu, Iulia Hasdeu, Carmen Sylva și Anne de Noailles. În anul 1920, Göran Björkman publică în anuarul Societății *De nio* [2], *Vär tid* [3], o pertinentă analiză literară, *Alecsandri och Eminescu*, în care surprinde în detaliu,

[1] Karl Jacob Göran Björkman (n. 14 august 1860 — m. 22 decembrie 1923), poet, eseist și un excelent traducător din literaturile romanice. În Suedia sînt bine cunoscute traducerile sale din Sully Prudhomme, De Amicis, d'Annunzio, Carducci, Fogazzaro, Manzoni, Ada Negri, precum și din scriitori portughezi, spanioli, chilieni și brazilieni.

[2] În anul 1913 a fost numit secretar perpetuu al Societății literare „De nio" („Cei nouă"), înființată în baza dispozițiilor testamentare ale poetei Lotten von Kraemer (1828—1912).

[3] „*Vär tid*" (*„Timpul nostru"*) e anuarul Societății literare „De nio" și a apărut între anii 1916—1925 și 1930, iar din 1938 e înlocuit cu „*Revista suedeză literară*".

A l'Académie roumaine
Hommage respectueux de
Dr Göran Björkman
Secrétaire perpétuel de l'Académie des Neuf
Membre Correspondant de l'Académie Brésilienne des Lettres
et des Académies Royales Espagnole de Madrid, des Sciences de Lisbonne et Péloritaine de Messine,
Membre honoraire du Félibrige.
Villagatan 14, Stockholm

Dr. GÖRAN BJÖRKMAN
Sécrétaire perpétuel de l'Académie des Neuf de Stockholm, Membre correspondent de l'Académie Brésilienne des Lettres et des Académies Royales Espagnole de Madrid, des Sciences de Lisbonne et Péloritaine de Messine, Membre honoraire de l'Académie Roumaine et du Félibrige

Stockholm, le 24 Août 1922

Monsieur le Ministre,

De retour de mes vacances passées dans les montagnes au Nord du pays, je viens de recevoir, par l'intermédiaire de notre Ministère des Affaires Étrangères, la lettre que Votre Excellence a bien voulu m'écrire en date de 11 juillet dernier, ainsi que le diplôme et les insignes y mentionnés.

Je n'aurai pas besoin d'insister sur la valeur que j'attache à cette distinction. À mesure qu'on vieillit, on apprend de plus en plus à apprécier les preuves de sympathie qu'on reçoit; car à la même mesure on apprend à voir, combien il nous manque à nous-mêmes pour mériter cette sympathie.

Or, si Vous, Monsieur le Ministre, avez trouvé quelque chose de méritoire dans mon activité, c'est dû à Votre patriotisme. Savoir cela signifie pour moi un élément électrifiant, en même temps qu'une obligation. Je fais des voeux pour que je puisse continuer à mériter de la part de l'intéllectualité Roumaine, la sympathie dont j'ai reçu une preuve si flatteuse. Et je serai toujours fièr de porter sur ma poitrine, à côté de l'image d'Oscar II (dans la médaille de „Litteris et Artibus"), celle de Carol I — tous les deux protecteurs des lettres.

En réitérant les assurances de mes sentiments de profonde reconnaissance, j'ai l'honneur de me signer, Monsieur le Ministre, de Votre Excellence, le très humble serviteur infiniment dévoué et respectueux.

Göran BJÖRKMAN

---

trăsăturile literaturii române de la Ion Heliade-Rădulescu şi pînă la Eminescu, căruia îi dedică două pagini de pătrunzătoare exegeză. Această microinterpretare suedeză e completată cu traducerea unui fragment din poezia *Epigonii*, precum şi cu traducerea, în întregime, a poeziilor *Cînd amintirile (Hur kunde elden väl ta slut?)* şi *Melancolie (Melankoli)*. Un an mai tîrziu, în 1921, traduce şi publică, în foarte cunoscuta revistă literară „*Nya Argus*", poeziile *La steaua (Stjärnan)* şi *Iubind în taină (Erotikon)*, precum şi *Departe sînt de tine (Fjärran från dig...)* ce apare în „*Ord och Bild*". Traducerile din Eminescu, cît şi studiul închinat poetului nostru naţional au suscitat interesul istoricilor literari români care au consemnat[4] elogios evenimentul. Pentru eforturile depuse de Göran

[4] Amintesc, doar, pe Sandu Tzigara-Samurcaş, cu articolul *Eminescu tradus în limba suedeză* ce a apărut în „*Convorbiri literare*", 58, iunie 1926, p. 476, unde, în final, citim: «D[octo]rul Göran Björkman din Stockholm, mort acum de curînd, a publicat în „*Văr tid*" (1920) traducerile rimate ale poeziilor: *Peneş Curcanul* de Alecsandri, un fragment din *Epigonii*, *Cînd amintirile* şi *Melancolie* din Eminescu. Este îmbucurător pentru noi a vedea că renumele marelui nostru Eminescu a pătruns atît de departe şi face obiectul unor studii atît de serioase din partea savanţilor străini.» Nu lipsită de interes documentar e şi intervenţia lui I. E. Torouţiu, *M. Eminescu în literatura suedeză*, publicată în „*Convorbiri literare*", 72, nr. 6—9, iunie—septembrie 1939, pp. 1302—1303.

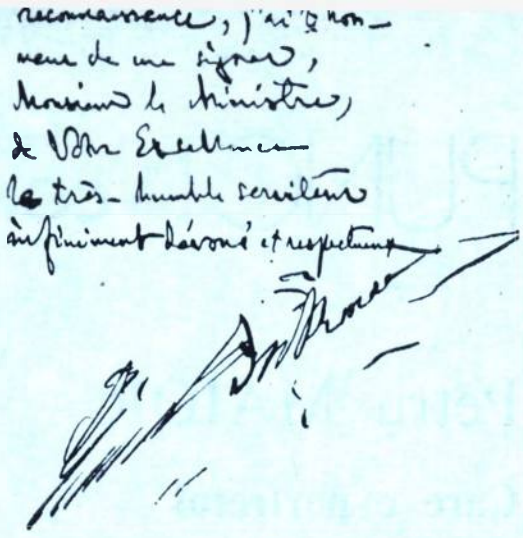

Dr. GÖRAN BJÖRKMAN

Secretar perpetuu al Academiei celor 9 din Stokholm, Membru corespondent al Academiei Braziliene de Litere şi al Academiilor Regale Spaniole din Madrid, de Ştiinţe din Lisabona şi al celei Peloritane din Mesina, Membru de onoare al Academiei Române şi al Academiei Felibrige

Stockholm, 24 august 1922

Domnule Ministru,

Reîntors din vacanţa petrecută în nordul ţării, am primit, chiar acum, prin intermediul Ministerului nostru de Externe, scrisoarea pe care Excelenţa Voastră a binevoit să mi-o scrie la data de 11 iulie anul curent, împreună cu diploma şi insignele menţionate.

Nu am nevoie să insist asupra valorii pe care o dau acestei distincţii. Pe măsură ce îmbătrîneşti înveţi, din ce în ce mai mult, să preţuieşti dovezile de simpatie pe care le primeşti, fiindcă, în aceeaşi măsură, înveţi să vezi cît ne lipseşte nouă înşine pentru a merita această simpatie.

Or, dacă Domnia Voastră, Domnule Ministru, aţi găsit ceva meritoriu în activitatea mea, aceasta se datoreşte patriotismului Dumneavoastră. Adică, asta înseamnă pentru mine un element electrizant şi, în acelaşi timp, o obligaţie.

Îmi doresc să pot continua să merit, din partea intelectualităţii româneşti, simpatia din al cărei izvor am primit o dovadă atît de măgulitoare. Şi voi fi întotdeauna mîndru de a purta pe piept, alături de chipul lui Oscar II (pe medalia „Litteris et Artibus"), pe acela al lui Carol I — amîndoi protectori ai literelor.

Reînnoind asigurările sentimentelor mele de profundă recunoştinţă, am onoarea să mă semnez, drept prea umilul slujitor, nesfîrşit de devotat şi de respectuos al Excelenţei Voastre,

Göran BJÖRKMAN

Björkman întru cunoaşterea literaturii române în afara fruntariilor ei, Academia Română, în şedinţa din 25 mai 1922, îl proclamă membru de onoare[5], iar Ministerul de Instrucţiune, al cărui portofoliu îl deţinea în acel moment doctorul C. I. Angelescu, îl onorează cu cea mai înaltă distincţie. Misiva ce urmează, se constituie într-o emoţionantă confesiune privitoare la gestul, atît de specific nouă, de a recunoaşte munca şi profundele ei semnificaţii.

Originalul acestei epistole a fost găsit în arhiva profesorului universitar D. N. Burileanu, un destoinic elenist, iar acum se află în posesia noastră. Documentul este cît se poate de elocvent şi a fost inspirat de simpatia pe care a nutrit-o Göran Björkman faţă de România şi valorile ei spirituale.

Nicolae SCURTU

[5] Un rol important în numirea lui Göran Björkman ca membru de onoare al Academiei Române l-a avut, fără nici o îndoială, Iacob Negruzzi care a şi citit propunerea în *Şedinţa din 25 mai 1922*. Au fost de acord şi au votat pentru această numire Iacob Negruzzi, Ioan Bianu, Petre Poni, Sextil Puşcariu, Ioan Al. Brătescu-Voineşti, Ion Simionescu, M. C. Sutzu, Vasile Pârvan, Grigore Antipa şi Grigore Crăiniceanu.

P.S. Pentru unele date privitoare la *Eminescu şi Suedia* îi sînt recunoscător scriitorului şi traducătorului Antonis Mystakidis, bunul meu prieten, care a avut amabilitatea de a mi le trimite.

PUNCT • CONTRA • PUNCT

Petru MAIOR

Care e portretul său real?

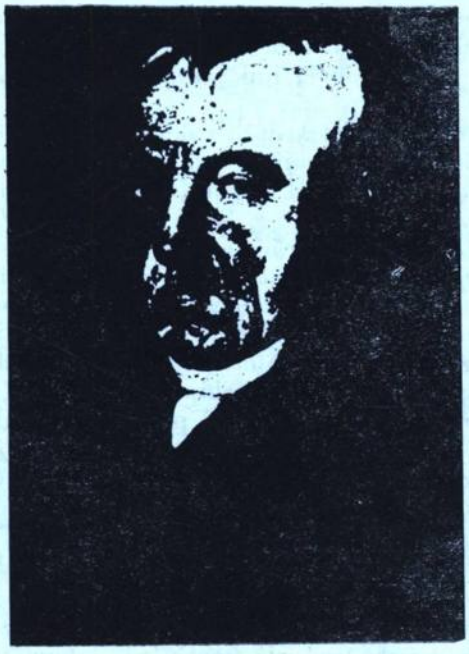

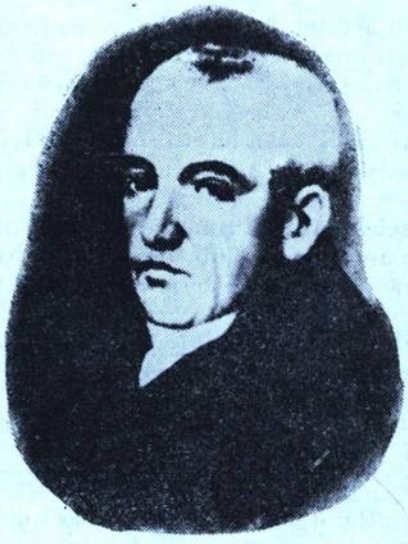

I

II

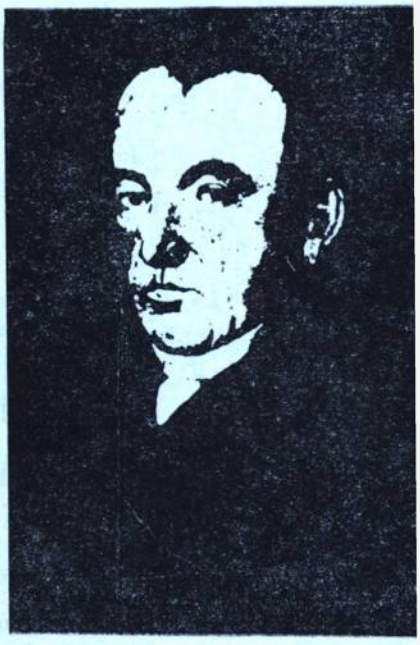

III

ÎN ANUL 1921, CÎND SE COMEMORAU O sută de ani de la moartea lui Petru Maior, a apărut în condiții azi imposibil de reconstituit un «portret al lui Petru Maior». Este cel din figura I, care se află la B.A.R., cabinetul de stampe, cota F. IV. 56800 cu indicația: «fotografie după un portret». Care portret ? Nimeni nu poate furniza nici o informație. Sub cota de mai sus se poate vedea azi o fotografie relativ nouă, fără vreo datare, însemnare etc. Această poză a avut o glorioasă carieră, fiind de nenumărate ori reprodusă ca *portret al lui Petru Maior*. Curios este faptul că nu a apărut mai întîi imaginea de referință *(I)*. Aceasta se pare că a fost tipărită în acel an jubiliar într-o ediție de portrete la „Cartea Românească", din care totuși n-am văzut pînă acum nici unul. Într-o publicație a apărut mai întîi fotografia-retuș pe care o numerotăm aici sub *II*, și anume cea tipărită de Ioan Lupaș în *Anuarul Institutului de istorie națională*, ca ilustrație la un articol jubiliar scris de istoricul

clujean. Dar imaginea transpusă pe fond negru n-a avut o istorie prea fericită, impunîndu-se mai apoi în mod categoric imaginea *I*. Mai ales în anii de după război, aceasta a cunoscut poate sute de apariții în cărți și reviste, încît astăzi, din nefericire, se identifică pentru publicul cititor cu persoana lui Petru Maior. Imaginea *II* a apărut și ea sporadic, ca atare sau cu un retuș de al doilea grad (vezi *III*).

Considerăm că imaginea aceasta *nu reprezintă portretul lui Petru Maior* și de aceea, în beneficiul adevărului istoric și în pofida notorietății de care se bucură ea, o denunțăm ca falsă și propunem cu seriozitate să se renunțe la ea în ceea ce-l privește pe Petru Maior. Aducem în cele ce urmează trei argumente care credem că este cu neputință să nu convingă.

1. Portretul fotografic de la B.A.R. (240×180 mm) este reprodus după o fotografie mai veche, probabil de pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Ca accident de bibliotecă, ea putea fi fotografia unui Maior oarecare din această perioadă, numele fiind frecvent în Ardeal, de unde apoi vreun bibliotecar nepriceput sau poate zelos o fi pus-o în seama scriitorului nostru luminist. Dar pe vremea lui Petru Maior arta fotografică încă nu era inventată, apărînd abia spre 1848, așadar, oricît de veche ar fi fost fotografia după care s-a realizat portretul de la B.A.R., ea nu-l putea reprezenta pe Petru Maior. Rămîne alternativa posibilă ca fotografia să fie realizată după un tablou în ulei, tempera, acuarelă sau grafică. Toate patru tehnicile se exclud la simpla privire, rămînînd certitudinea că la B.A.R. se află o fotografie realizată după altă fotografie. Totuși, pentru adîncirea acestei certitudini am recurs la o analiză microscopică a diferitelor părți ale imaginii *I*, comparativ cu fotografii realizate după tablouri în ulei, tempera, acuarelă sau grafică. Am căutat anume ca imaginile-martor să nu fie niciodată la prima reproducere după tablouri, ci de fiecare dată după cel puțin o tipărire prealabilă. Așadar, martorii au fost la a treia metamorfoză: tablou, clișeu tipărit, fotografie după clișeul tipărit. Cu toate acestea, în toate cazurile, fotografiile care au la origine picturi prezintă la microscop imagini net deosebite de fotografiile propriu-zise, chiar cînd au la bază originale trecute prin ipostaza tiparului. Am realizat în acest sens și cîteva fotografii microscopice elocvente, a căror publicare o considerăm străină scopului iconografic al unei reviste de istorie literară. Dar la concluzia că avem de-a face cu o fotografie de la sfîrșitul secolului al XIX-lea duce și o cît de sumară analiză a ținutei personajului din imaginea *I*. Dacă el este într-adevăr un român transilvănean, putea să aibă această haină cu rever deschis, cu vestă și fular-cravată albă — o ținută de gală, deci — în cel mai fericit caz pe la 1865. Înainte de 1848, cu atît mai mult pe la 1800, ținuta „de oraș" a oricărui intelectual român ardelean era una și aceeași cu a burgheziimii maghiare: o simplificare a costumului nemeșesc prin introducerea unor elemente de proveniență germană. Este ilustrativă în acest sens galeria de tablouri în ulei ale profesorilor de la Preparandia din Arad, realizată în epocă și care se păstrează la Muzeul județean Arad. Toți dascălii din perioada luministă sînt înfățișați în asemenea costume maghiaro-germane, al căror detaliu bătător la ochi îl constituie așa-zisele «brandemburguri» sau ample închizătoare de nasturi din șnur împletit care împodobesc tot pieptul. Un asemenea costum a purtat, după descrieri sigure, Gheorghe Șincai, care umbla în plus încins cu sabia. În cazul lui Petru Maior însă, dacă ar exista un portret cu adevărat al lui, este sigur că l-am vedea îmbrăcat în ținută de preot, ca unul care toată viața s-a considerat — făcînd un titlu de mîndrie din aceasta — un protopop român de religie răsăriteană. Or, acest lucru presupunea o ținută tradițională strict obligatorie, inconfundabilă, care a existat într-adevăr și despre care vom vorbi numaidecît.

2. La *Poșta redacțiunii* din *„Observatoriul"* nr. 99 pe anul 1882 (V, p. 396), George Bariț răspunde unui român din Budapesta care întreabă dacă imaginea grafică de pe foaia de titlu a *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia*, înfățișînd profilul unui bătrîn filosof sau anahoret, este cumva portretul autorului, adică al lui Petru Maior. Iată răspunsul lui Bariț, care este unica descriere contemporană a înfățișării corifeului nostru luminist: *«Eu n-am cunoscut pe Petru Maior în persoană, căci la moartea lui eram numai băiețandru de 10 ani. L-au cunoscut însă foarte bine tată-meu și moșu-meu după mamă, parohul Simion Cornea din Șarpatoc, nu departe de Reghin, pe cînd Maior fusese acolo protopop. Acei părinți ai mei și alți bătrîni mi l-au descris pe Petru Maior ca om de statură mai mare decît mijlocie, forma capului în proporțiunea corpului, fața regulată, mai mult brună decît albineață, ochi negri, nas*

cam vulturiu, barbă stufoasă, căutătura împuitoare. În scurt, om frumos, iară nu figura scimosită cum este cea de pe pagina 1 a Istoriei. *Pe lîngă acestea Petru Maior era de temperament coleric, iară bărbăția lui o vor judeca drept și bine numai aceia carii nu-și pregetă a studia și a pătrunde în natura teribilei reacțiuni și a despotismului aristocratic din acele timpuri, în care chiar și sașii din Reghin, încuragiați prin comitat, cutezaseră a-l aresta în calitatea lui de paroh și protopop, iară după ce a fost denumit la Buda revisor librorum Valachicorum (censor la Tipografia Universității) și a scos această* Istorie, *pe care gubernul aristocratic o interzisese, își apără opul său cu atîta energie, încît îndupleca pe palatinul arhiduce Ștefan ca să caseze interdicțiunea cărții*». Primul lucru care izbește este discrepanța ireconciliabilă dintre acest portret monumental (întărit dealtminteri de firea vulcanică, explozivă, militantă, ce se degajă din tot ce a scris Petru Maior) și personajul tern, șters, flegmatico-melancolic, marginal, din așa-zisul portret (vezi imaginile *I*, *II*, *III*). Chiar eliminînd prin absurd argumentele înșirate la punctul *1*, orice ochi, fie el cît de neavizat, poate decide că între cele două personaje descrise nu există nici o legătură. Totuși, fiindcă întreprindem o acțiune de dezrădăcinare a unei tradiții, de demitizare a unui portret care, deși fals, a fost legat atît de lungă vreme și în conștiința unui număr imens de cititori de numele lui Petru Maior, am recurs încă o dată la ajutorul tehnicilor moderne de analiză, adică la o expertiză antropometrică efectuată pe baza relatării contemporane. Relatarea este demnă de cel mai desăvîrșit crezămînt, întrucît tatăl lui Bariț, preotul Ioan Pop Bariț, a trăit pînă în 1864, dată la care marele om de cultură ardelean avea în urmă decenii de eforturi spre reconstituirea cît mai documentată a trecutului românesc. Pe baza ei, antropologul și istoricul *Dr. Gheorghe Asanache* a elaborat la cererea noastră patru schițe de portret (imaginile *IX—XII*) după cele mai noi criterii ale disciplinei antropologice, precum și următoarea analiză comparativă cu imaginea *I*, ambele ținînd cont de probabilitatea suplimentară ca martorii să-l fi văzut pe Petru Maior în jurul vîrstei de 47 de ani (înaintea mutării la Pesta, survenită în 1809):

«A. *Încercarea de reconstituire a principalelor trăsături morfofizionomice aparținînd lui Petru Maior, corespunzător etapei de vîrstă susmenționată, se bazează pe extrem de succinta*

IX

descriere — și aceasta cu referire la elemente generale și cu largă varietate — de componente ale schiței de portret. Ea este grevată de efectul acțiunii factorilor subiectivi, dar, mai ales, obiectivi, de eroare, cu imediată consecință: justificată reținere ce ne-o manifestăm despre veridicitatea reflectării în schița de portret a chipului scriitorului.

În cele ce urmează prezentăm — sub rezerva ulterioarei retușări dacă vor spori, într-un fel oarecare, cu date certe, detalieri vizînd fizionomia — două variante de schițe de portret, executate ținîndu-se cont de cele ce acum avem la dispoziție ca informații despre înfățișarea lui Petru Maior (imag. IX—X).

B. *Luînd în considerare imaginea fotografică prezentată ca ilustrîndu-l pe Petru Maior (vezi I) s-au executat alte 2 variante de schiță de portret, cu asigurarea respectării principiului comparativității datelor (poziție de semiprofil, imag. XI—XII).*

Examinarea comparativă

a) *exclude detaliul nesemnificativ al portului bărbii;*

b) *pune totuși problema dacă descrierea făcută de către acea persoană nu ia în considerare și particularități ale pilozității pielei capului (părul tăiat scurt și probabil reducere a densității de*

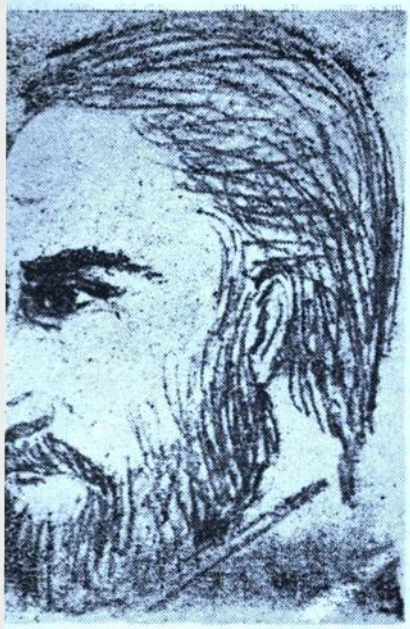

X

XI

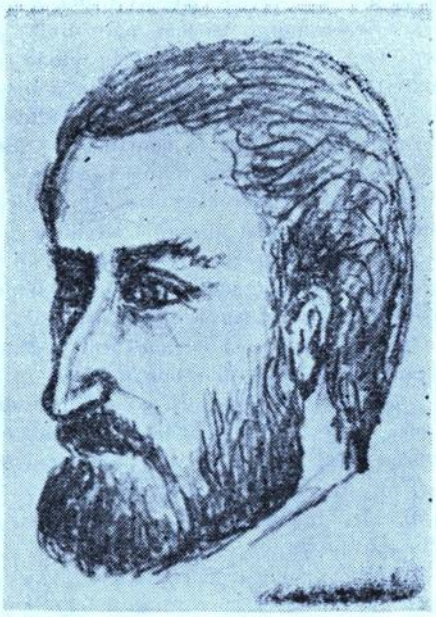

XII

dispunere, cu tendință de calviție) tocmai pentru că acestea nu erau prezente (situație de fapt contrară celei reproduse de imaginea fotografică prezentată ca ilustrîndu-l pe scriitor). Este de subliniat aceasta, întrucît se constituie ca element de referință ușor de sesizat și de memorat chiar și de către un privitor mai puțin atent.

c) evidențiază vădite diferențieri (între limite largi impuse tocmai de relativitatea datelor ce au stat la baza întocmirii schiței de portret) de ordin morfofizionomic cu referire la:

α) conturul feței

— triunghiular cu baza în sus în fotografie

— dreptunghiular regulat în schița de portret

β) configurația regiunii dorsale a piramidei nazale

— liniar regulat în fotografie

— cu contur proeminent în schița de portret

γ) aspectul privirii

— nesemnificativ în fotografie (imag. I)

— «impunător», sugerat în schița de portret.

C. Pe baza materialului pus la dispoziție — sub rezerva ulterioarei îmbogățiri cu detalii de ordin morfofizionomic certe — avansăm opinia potrivit căreia:

a) imaginea fotografică I, prezentată ca ilustrînd pe Petru Maior nu este în concordanță cu realitatea de fapt;

b) între limite largi, chipul scriitorului semăna probabil cu una dintre variantele de schițe de portret executate pe baza conținutului descrierii făcute de contemporanul său».

Considerăm oportună publicarea celor patru variante de schițe de portret la sfîrșitul suitei de imagini care însoțesc acest comentariu. În intenția celui care a operat reconstituirea nu a stat deloc idealizarea portretului, ci realizarea vizuală a unei imagini plauzibile pe baza descrierii verbale. Dar prin aceste schițe antropofiziognomice nu propunem un nou portret al lui Petru Maior, deși oricare dintre cele patru imagini sînt infinit mai plauzibile decît cea atribuită în mod eronat. Ceea ce dorim este doar ca fotografia-parazit să fie despărțită de numele lui Petru Maior, cu care nu are nimic comun. Mai observăm că autorul reconstituirii și al buletinului de analiză consideră ca nesemnificativ faptul dacă scriitorul a purtat sau nu barbă, importante fiind liniile fundamentale ale feței. Dar din punct de vedere istoric acest lucru este deosebit de important. Petru Maior a fost și s-a considerat cu seriozitate, pînă la sfîrșitul vieții, un protopop de rit oriental, în accepțiunea pe care și-o expune în *Protopapadichia*, acest lucru însemnînd un veritabil

ierarh bisericesc. Mai apoi Petru Maior a fost un apărător vehement al tradiţiilor răsăritene în biserica română, cel mai mare dintre apărători. Trebuie să ne gîndim la moda epocii. Pînă şi un episcop latinizant, cum a fost Ioan Bob, purta o impozantă barbă de vlădică oriental, renunţînd numai la comănacul arhiereilor din Orient, în favoarea tichiei catolice. Cu atît mai mult este sigur că Petru Maior, apărător fervent al celor mai mărunte detalii de tradiţie răsăriteană în biserica românească, nu putea să nu ţină seama tocmai de cel mai important atribut exterior al sacerdoţiului oriental: barba. Ea trebuie să fi fost cu adevărat «stufoasă», impunătoare, mult mai bogată decît în schiţa de portret. Dealtminteri, acest unic detaliu, barba, fără nici un alt element de analiză, este cu totul deajuns pentru eliminarea falsului portret din destinul postum al scriitorului nostru. Recurgem totuşi la o analiză mai amplă şi în continuare.

3. Un element surprinzător care vine puternic în întîmpinarea operaţiunii de eliminare este atitudinea artiştilor plastici faţă de falsul portret al lui Petru Maior. Pentru aceştia, fotografia de la B.A.R. nu trebuia să prezinte practic nici un dubiu, pe cită vreme istoricii literari o prezentau ca atare. Orice redare artistică a chipului lui Maior era firesc să pornească de la această imagine «oficială», aşa cum toate întruchipările artistice ale lui Mihai Eminescu au un cult pentru faţa tradiţională a poetului nostru. Dar în cazul lui Petru Maior, ceva care nu poate fi definit pragmatic i-a îndepărtat pe artişti de figura fără personalitate a acestui «notăraş comunal», cum s-a exprimat antropologul restaurator despre insul din imaginea *I*. Chiar în 1921, anul premierei publice a falsului portret, un artist neidentificat a realizat gravura din imaginea *IV*, care a apărut în acelaşi an pe coperta unei ediţii fără valoare. Două lucruri sînt sigure în legătură cu autorul gravurii: a) porneşte de la falsul portret al lui Maior; b) nu cunoaşte descrierea contemporană a figurii scriitorului. Şi totuşi, acest obscur desenator nu s-a mulţumit cu trăsăturile etalate de falsul portret, atacînd cele două elemente cu adevărat inacceptabile pentru o mare personalitate: privire neputincioasă, «nesemnificativă», după expresia antropologului, şi nasul mare în raport cu faţa atît de mică şi boţită, dar un nas de tip atîrnat, grăsos. Împreună cu gura fără expresie, elementele de mai sus sugerează o psihologie balcîză şi o inteligenţă minimă, şi este de-a dreptul ciudat cum zeci de istorici literari au trecut peste acest aspect, imediat sesizat de un desenator străin de opera şi personalitatea lui Petru

IV

V

VI

Maior. De sub peniţa acestuia a ieşit un Petru Maior mult individualizat, cu un cîştig evident de personalitate: faţa mai alungită şi cu reliefuri tari, ochi puternici care privesc prompt înspre spectator (cei din imaginea de referinţă *I* parcă cer iertare!), nas semiacvilin şi gură ce evocă dîrzenie. Cu excepţia gurii subliniat senzuale, acest desen vechi este, din instinct, relativ aproape de verosimil, în ciuda faptului că se inspiră din falsul portret de la B.A.R. Un alt desenator, de data aceasta un mare maestru al penelului, pictorul Costin Petrescu, a realizat la o dată incertă dintre cele două războaie mondiale un desen-portret al lui Petru Maior, al cărui original se găseşte în colecţia de stampe a B.C.U.C.N. (imaginea *V*). Nici acest artist nu cunoaşte descrierea contemporană, după cum credem că n-a cunoscut-o nici un artist preocupat pînă acum de chipul lui Petru Maior. Ceea ce caracterizează desenul lui Costin Petrescu, îndată după respingerea modelului oferit de imaginea *I*, este, să zicem, o «aducere la zi» a figurii scriitorului. Artistul şterge orice iz de vechime de pe chipul şi portul scriitorului, încît acest Petru Maior pare un distins profesor al Universităţii clujene din perioada interbelică. Dar în construcţia feţei scriitorului sugestiile lui Costin Petrescu nu sînt deloc de respins, şi vom observa că acest chip, dacă ni-l reprezentăm cu barbă, seamănă cel mai mult cu schiţa de portret din imaginile *IX—XII* (a nu se ţine cont de prăpastia artistică dintre cele două portrete, întrucît ele urmăresc scopuri diferite!). Ceea ce le desparte categoric este aerul blazat-flegmatic al personajului lui Costin Petrescu, atribuit unui tip coleric, descris ca atare într-o mărturie contemporană, mărturia unei generaţii preocupate pînă la obsesie, curiozitate maladivă şi modă tiranică de probleme de fisiognomie, şi deci care nu putea să greşească. Costin Petrescu a sacrificat orice iz de vechime a personajului de dragul sublinierii distincţiei intelectuale, fără a se gîndi o clipă că la 1800 distincţia intelectuală era exprimată printr-un facies deosebit de cel din 1935. Un alt reper de seamă în evocarea plastică a lui Petru Maior, cel mai cunoscut, este bustul de la Reghin, oraşul în care cărturarul a deţinut funcţia de protopop român vreme de 24 de ani. Creaţie a marelui sculptor Ion Vlasiu, acest bust este şi o operă artistică de seamă. Sculptorul respinge de asemenea jaloanele portretului de referinţă (imaginea *I*), reuşind să creeze un chipvivace, expresiv şi frumos, atribute pe care eruditul Ion Vlasiu le ştie ca fiind caracteristice lui Petru Maior. Personajul este de factură romantică, potrivit mai degrabă galeriei paşoptiste decît epocii

VII

VIII

raționalismului lumierist. În plus, acest personaj nu sugerează nicidecum latența de ură de cursă lungă caracteristică firii lui Petru Maior, pe care a nutrit-o toată viața față de episcopul Ioan Bob, ca și de acoliții acestuia de la Blaj. Acest potențial vindicativ este din plin oglindit în schimb de schița de portret, pe baza îmbinării antropometrice a trăsăturilor feței și caracterului. Un alt elaborat artistic de seamă este statuia lui Petru Maior din grupul statuar al Școlii Ardelene, operă a lui Romul Ladea, din fața Universității Cluj-Napoca. Tendința fundamentală este realizarea imaginii unui Petru Maior tînăr (imag. *VII*), corespunzătoare alegorici genealogice care este metafora de susținere a lucrării: Samuil Micu este un bărbat bătrîn, Gheorghe Șincai unul în puterea vîrstei, iar Petru Maior un tînăr abia trecut de 30 de ani. Firește că și Romul Ladea respinge trăsăturile falsului portret, realizînd un personaj de o frumusețe și expresivitate aproape sălbatice. Este unicul artist care, în necunoștința descrierii contemporane, realizează «nasul vulturiu» al scriitorului, precum și o expresie de concentrare adîncă și hotărîtă. Sculptorul, ca și la întregul grup statuar, reușește să redea în vestimentație și gestică atmosfera epocii luministe. Dintre portretele din imaginație ale lui Maior, este cel mai apropiat de concepția istoricului literar. Dar iată că avem și un artist — unul singur — care s-a mulțumit cu datele oferite de falsul portret de la B.A.R. Este autorul bustului din fața Liceului „Petru Maior" de la Gherla, al cărui nume nu-l cunoaștem, ci doar lipsa de talent (imaginea *VIII*).

Încă vreo cîteva cuvinte despre schița de portret (imag. *IX—XII*). Realizată după criteriile reconstituirii antropologice, aceasta are avantajul unei atitudini detașate, strict obiective, matematice, față de subiect. Reconstituirii artistice îi ia locul o reconstituire umană. Antropologul a ținut cont de vîrsta probabilă la care a fost văzut Petru Maior de către autorul descrierii contemporane: 47—50 de ani. La această vîrstă și mai ales după, scriitorul suferea de puternice crize de reumatism articular, cu frecvente accidente de imobilizare temporară, mai ales ale mîinilor. A murit, dealtfel, la 60 de ani, în pofida existenței relativ comode și fără griji majore pe care a dus-o. Autorul schiței de portret, coroborînd vîrsta cu datele feței și cu efectele clasice ale temperamentului coleric, a ajuns la concluzia acestui personaj ceva mai vîrstnic decît anii pe care-i poartă, subminat fizic de o boală tipică bătrîneții, dar de o forță și rezistență psihică excepționale. Și, într-adevăr, mărturiile ni-l prezintă în acest fel pe Petru Maior.

Am recurs la acest studiu de portretistică istorică din dorința și necesitatea științifică de a înlătura un fals din istoria literaturii noastre. Ciudata carieră a portretului greșit atribuit se datorează faptului că nu exista un alt portret al lui Petru Maior. Dar pietatea și iubirea față de marii precursori nu pot justifica un gest pe cît de inutil, pe atît de lipsit tocmai de pietate. Căci legarea pentru totdeauna a numelui scriitorului de acest personaj marginal dăunează tocmai amintirii demne, sănătoase, pe care i-o datorăm marelui corifeu luminist. Trebuie să ne asumăm adevărul, poate descurajant, neplăcut, dar neapărat preferabil minciunii, acela că Petru Maior nu are un portret; că nu-i cunoaștem chipul și că poate nu i-l vom cunoaște niciodată. Așa cum nu are nici un mormînt unde să aducem prinosul recunoștinței noastre de strănepoți spirituali. Așa cum nu au portrete sau morminte nici unul dintre corifeii Școlii Ardelene, nici Samuil Micu, nici Gheorghe Șincai, nici Ioan Budai-Deleanu (portretul care i se atribuie lui Gheorghe Șincai este de asemenea o atribuire falsă, pe care o vom analiza la vremea sa). Dacă generațiile viitoare vor înălța măcar cenotafuri pe locurile aproximative unde își dorm somnul etern acești străluciți înaintași, sau dacă arhivele ori bibliotecile vor scoate la iveală adevăratele lor portrete, se va fi făcut o dreptate a sorții pe care istoria literară o va întîmpina cu desăvîrșită satisfacție.

Ioan CHINDRIȘ

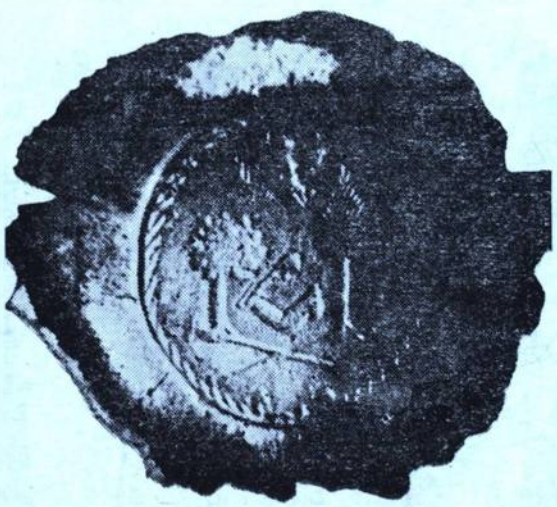

Dinicu GOLESCU

Cîteva precizări biografice

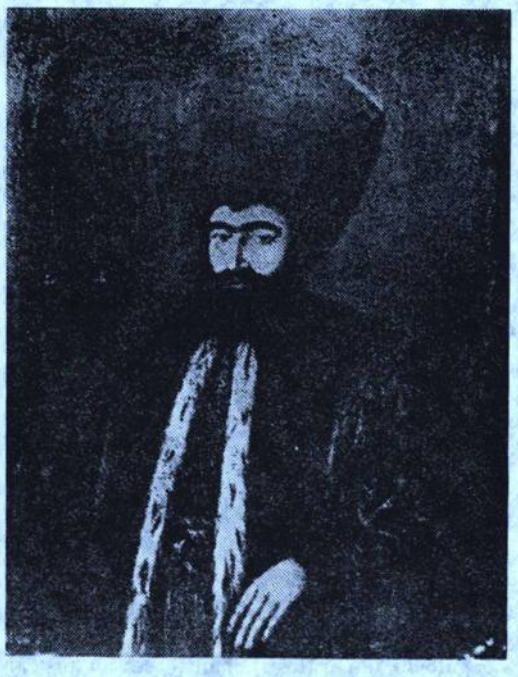

«ÎNSEMNAREA» CELOR TREI CĂLĂTORII pe care le face Dinicu Golescu în Apus, așa cum anunță în titlul cărții, în anii 1824, 1825, 1826, are aparența unei înregistrări cronologice ordonate; aparența nu e întîmplătoare, căci autorul însuși o construiește din indicații mai mult sau mai puțin înșelătoare. El încheie, de pildă, ceea ce pare descrierea primei călătorii, care se încheie la Mantua, cu cuvintele: «Pînă întru acest oraș al Italiii mi-au fost călătoriia de estim; iar călătoriia ce am făcut iar în Transilvania, Ungariia și Banat să coprind mai în vale». Și, într-adevăr, puțin mai departe se relatează pe scurt drumul spre Banat, prin Sibiu, Deva, Făget, Lugoj, cu o scurtă descriere a Banatului, peste cîteva pagini se vorbește de «în cea de al doilea an călătorie» și, puțin mai departe, de cea de a treia, «în anul 1826, călătorind iarăși din Brașov spre Bavaria și Elveția». Știind că, într-adevăr, Dinicu Golescu merge în 1826 la München și Geneva, unde își lasă cei patru fii la studii, cititorul acceptă cu ușurință întreaga cronologie propusă de autor. Mai mult, afirmația sa că la un moment dat a trebuit să abandoneze notarea celor văzute în limba maternă și să o facă în greceşte «căci foarte des întîmpinam vederi de lucruri ce nu le avem numite în limba națională» a dus la ideea că textul a fost scris inițial în greceşte, ca și cum autorul și-ar fi publicat pur și simplu jurnalul de drum.[1] O examinare mai atentă a tuturor datelor cuprinse în textul cărții, precum și o coroborare a lor cu puținele documente relative la aceste călătorii rămase în arhiva familiei, ne duc însă la alte concluzii, de oarecare importanță nu numai pentru restabilirea unor amănunte concrete, ci și pentru că de aici rezultă o altă imagine despre însăși metoda de lucru a primului nostru prozator modern.

Descriind astfel pentru prima oară drumul urmat prin Transilvania și de aici spre Viena, în primele pagini ale cărții sale, Dinicu Golescu ajunge la Pressburg (astăzi Pojon) unde notează: «Aciia am avut noroc de a vedea încoronația măririi sale împărătesii a împăratului Austriii Franțișc al doilea, ce s-au săvîrșit la anul 1825, septembrie 25». Urmează, aparent cronologic, vizita la Viena, unde ajunge însă vara, «cînd împăratul lipsea și mai toți cei mari de la băi și moșii, cum și negustorii așijderea, și nu puțini la Pojon, unde se făcea gătirea pentru încoronația împărătesii»: se pregăteau adică pentru un eveniment care, în descrierea sa, se întîmplase deja! Mergînd mai departe, spre Italia, la ieșirea din Austria, la Graz, nota că aici era vremea secerișului, probabil august

[1] Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, 1972, p. 254.

«iar cînd m-am întors, al ogorului», deci prin septembrie, cînd se ara cîmpul eliberat de recoltă. Întrucît data citată pentru încoronarea împărătesei Charlotta a Austriei ca regină a Ungariei este corectă şi deci Dinicu Golescu a fost la Pojon la data de 25 septembrie 1825, rezultă de aici că prima călătorie descrisă în carte este în realitate cea de a doua, din anul 1825; într-adevăr, spre sfîrşitul cărţii, relatîndu-şi surpriza să vadă că un ţăran elveţian auzise şi de Kronstadtul din Transilvania, şi de cel din Rusia, autorul uită cele spuse la începutul cărţii şi afirmă că «în anul 1824» mersese «la Cluj, Peşta şi Menadia». Mai rezultă de aici că detaliile primelor două călătorii sînt condensate în descrieri care cuprind impresii din timpul amîndurora, atît la ducere, cît şi la întoarcere. *Însemnare a călătoriei mele* nu este deci un carnet de drum, ci un text elaborat ulterior, în care construcţia şi detaliile reflectă o anumită intenţionalitate, o retorică implicită.

În ceea ce priveşte călătoria din 1826, se pare că Dinicu Golescu a făcut în acest an nu una, ci două călătorii în Apus. O chitanţă din 27 mai 1826, semnată de Alexandru Racoviţă — ginerele şi administratorul averii sale în timpul acestor călătorii — arată că acesta a încasat de la Hristodulo Popa, arendaşul moşiei Goleşti, 362 icosari de hîrtie (ceva mai mult de 25 galbeni împărăteşti), bani «ce au fost trimişi cu diligenţa la Pesta»[2]. Faptul că banii au fost trimişi la 27 mai, iar viza cenzorului imperial pe prima dintre cărţile tipărite de Golescu în acest an, *Adunare de pilde*, este din 18 mai, ne face să bănuim că el se afla la Pesta, ocupat cu treburile legate de intrarea cărţii sub teascuri — pentru care trebuiau în primul rînd bani — şi poate şi pentru cîştigarea încă a unui profesor pentru şcoala de la Goleşti, moment în care ar fi putut intra în legătură cu acel Nicolae Nicolau, adus în discuţie acum cîţiva ani de Gh. Părnuţă.[3]

Călătoria propriu-zisă în Apus, cînd îşi va duce cei patru fii la şcolile din München şi Geneva, nu poate începe înainte de 4/16 august, cînd fostul şi viitorul mare logofăt semnează la Braşov o poliţă pentru considerabila sumă de 504 galbeni. Inedită, poliţa (a cărei traducere, datorată amabilităţii lui M. Caratașu, se publică în anexă) arată că starea materială a călătorului nu era deosebit de înfloritoare, el trebuind să amaneteze trei moşii, Ştefăneştii, Priboienii şi Conţeştii, pentru a încropi banii necesari drumului. Condiţiile favorabile ale împrumutului, fără dobîndă, se datorează probabil faptului că bancherul Belisarie Pavlidi era un vechi cunoscut al lui Dinicu Golescu, aflat în Bucureşti pînă la revoluţia din 1821, cînd se mută la Braşov, unde se şi stabileşte, negustor respectat şi influent, căci în 1825 este numit executor testamentar al fostului mitropolit Dositei Filitti, alături de episcopul Costandie, dr. Caracaş, căminarul Hagi Moshu şi alte persoane de vază.[4]

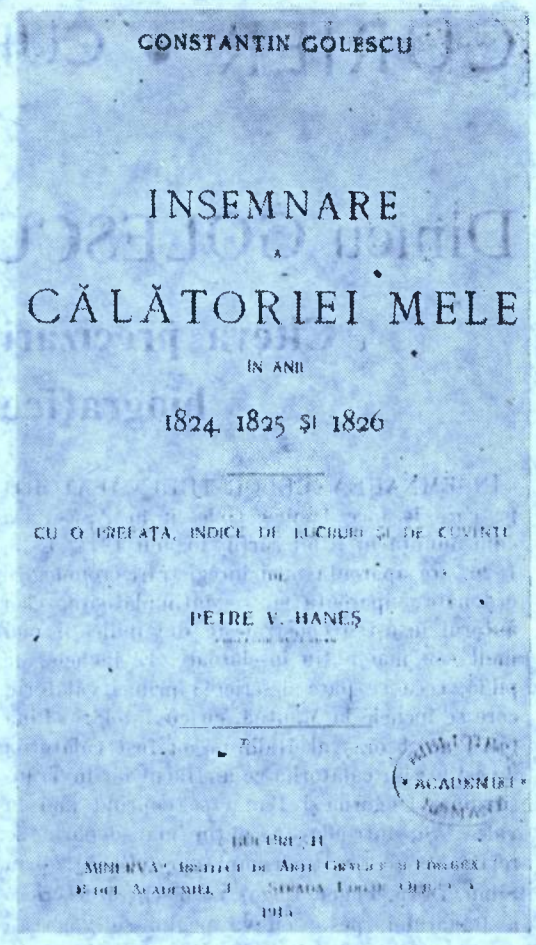
CONSTANTIN GOLESCU

INSEMNARE
A
CĂLĂTORIEI MELE
ÎN ANII
1824, 1825 ŞI 1826

CU O PREFAŢĂ, INDICE DE LUCRURI ŞI DE CUVINTE
DE
PETRE V. HANEŞ

ACADEMIEI

[2] Arhivele Statului Bucureşti, *Documente istorice*, MDCCCLVIII, f. 42.

[3] Gh. Părnuţă, *Învăţăturile şi îndemnurile lui Nicolae Nicolau*, în *„Revista bibliotecilor"*, XXII (1969), nr. 2, pp. 100—101.

[4] D. Limona, *Catalogul documentelor referitoare la viaţa economică a Ţărilor Române*, vol. II, Bucureşti, 1967, pp. 331, 403; *Catalogul documentelor greceşti din Arhivele Statului de la Oraşul Stalin*, vol. I, Bucureşti, 1958, p. 686; vol. II, pp. 329—330 etc.

Călătoria nu era însă încheiată în momentul cînd autorul depune manuscrisul cărţii la tipografia din Buda, căci viza cenzorului G. Petrovici, pe contrapagina foii de titlu, este din 2 septembrie 1826, iar în text se notează prezenţa autorului la München în luna octombrie, cînd au loc expoziţia şi întrecerile agricultorilor locali, iar în noiembrie se găsea încă la Viena (« acuma, în 20 noiemvr., cînd mă aflu iarăşi la Viena »). Probabil că aici va şi termina el descrierea celei de a treia călătorii, pe care o va depune la tipografia din Buda cel mai devreme în decembrie, prevalîndu-se de viza anterioară acordată cărţii în întregul ei şi aflată deja în tipar. Aşa se şi explică faptul că tipografia raporta, într-un document ulterior, cartea lui Dinicu Golescu ca fiind apărută « în primul semestru al anului 1827 »[5].

Considerabilele cheltuieli legate de tipărirea cărţilor şi de călătoriile sale l-au făcut pe Golescu să contracteze noi împrumuturi după înapoierea în ţară, în condiţii mult mai grele decît cele obţinute de la Belisarie Pavlidi. El împrumută astfel succesiv, de la diferiţi creditori (baronul Meitani, vornicul Dim. Racoviţă, medelnicerul Ioniţă Budişteanu ş.a.), 150 galbeni la 13 august 1827, 18.000 lei la 1 aprilie 1828 şi încă 301 galbeni la 26 august, acelaşi an, 700 « taleri împărăteşti şi olandezi, drepţi la cumpănă şi negăuriţi » la 10 iunie 1829, 250 galbeni la 3 iulie 1830 şi încă 1000 lei la 14 iulie[6], aşa încît, la moartea sa neaşteptată, în octombrie 1830, marile sale datorii rămîn în sarcina familiei.[7] Mare logofăt al Ţării de Sus, cea mai importantă funcţie administrativă în ţară după domn, Dinicu Golescu se afla într-o situaţie financiară mai mult decît dificilă din pricina cheltuielilor legate de însăşi acţiunea culturală care l-a impus posterităţii: tipărirea cărţilor sale (distribuite gratuit ca premii şcolare) şi călătoriile în Europa. Dacă mai era nevoie, avem aici confirmarea faptului că, spre deosebire de ceilalţi mari boieri, el nu lua « dări neprăvilnicite » şi părăsea cu cugetul curat cea mai mănoasă dregătorie a ţării.

Braşov, 4/16 august 1826

Înscris pentru galbeni imperiali cinci sute patru.

Am primit pentru trebuinţele mele de la domnul Belizarie Pavlidi suma de mai sus, galbeni imperiali, drepţi la cîntar şi negăuriţi, bucăţi cinci sute patru adică 504, pe care mă oblig să-i plătesc neapărat sau către el însuşi, sau către prezentatorul înscrisului de faţă, la trecerea unui an începînd de astăzi, fără dobîndă, iar pentru asigurarea numitului meu creditor i-am dat în zălog sineturile următoarelor mele moşii situate în judeţul Muşcel: a moşiei Ştefăneşti, două hrisoave şi diferite alte acte; a moşiei Conţeşti, încă două hrisoave şi alte acte; de asemeni şi a moşiei Priboieni, iarăşi două hrisoave şi altele. Toate acestea se află păstrate într-un pachet sigilat.

În cazul că, potrivit promisiunii mele de mai sus, nu voi plăti datoria mea, creditorul meu are voie să vîndă la mezat susnumitele mele moşii şi după ce din preţul obţinut va opri banii datoraţi şi toate cheltuielile sale, să-mi înapoieze ce rămîne; iar în caz contrar, să-i împlinesc banii lipsă. Şi pentru încredinţarea adevărului am dat prezentul meu înscris, cu pecetea mea şi semnat de mîna mea proprie, ca să fie valabil şi să aibă putere în orice loc.

Constantin GOLESCU

adeverez cele de mai sus

[Arhivele Statului Bucureşti, Documente istorice, MDCCCLVIII, f. 43]

(Traducere de Mihai CARATAŞU)

[5] E. Veress, *A Budai Egyetemi Nyomda roman kiadvanyainek dokumentumai (1780 — 1848)*, Budapesta, 1982, p. 377.

[6] Arhivele Statului Bucureşti, fond. cit., ff. 58-60, 62, 64, 71, 73 etc.

[7] G. Fotino, *Boierii Goleşti*, vol. II, Bucureşti, 1939, p. 32.

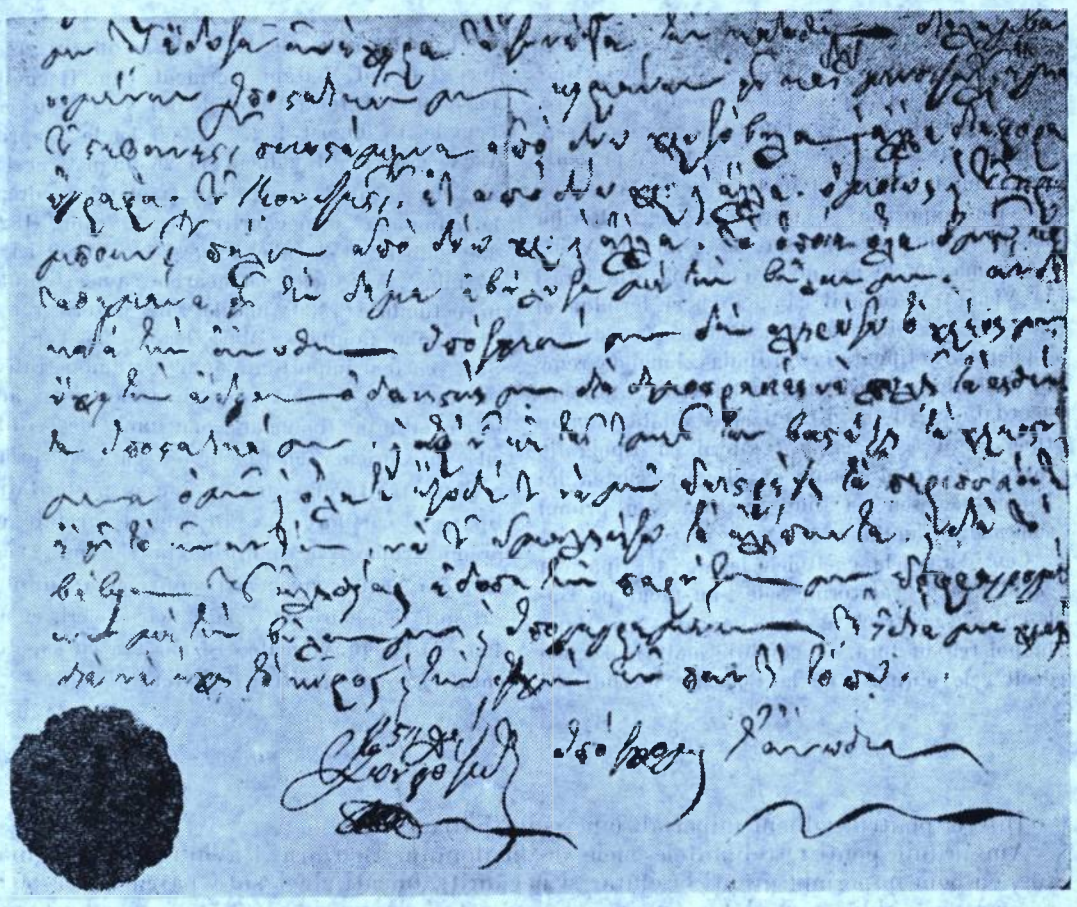

*

În prefaţa volumului *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti*, Buda, 1826, culegere cu caracter moral-educativ care a circulat mult în mediile şcolare ale vremii, Dinicu Golescu indica principalele surse ale cărţii sale: o selecţie din *Pildele filosofeşti*, carte pe care a văzut-o «demult tălmăcită şi tipărită în limba noastră» diferite alte pilde educative traduse din greceşte «din cărţile dascălului mieu, chirie Ştefan, Comita, ce şi [la] sfinţia sa era adunate de la alţi mai vechi scriitori», precum şi «alte învăţături din cartea franţozului anume M. H. Lemeru, ce o numeşte Luminoasă pildă sau noao adunare de fapte istoriceşti şi anecdote foarte vrednice de a împodobi mintea tinerimii...» etc. Prima sursă indicată aici este, desigur, volumul tradus şi tipărit de Antim Ivireanu în 1713, *Pilde filosofeşti*, care are la origine culegerea lui Antoine Galland din 1694, *Les Maximes des Orientaux*.[8] A doua indicaţie este neclară: se referă Golescu la selecţiunile făcute de el din textele unei tipărituri a lui Commitas însuşi, sau pur şi simplu la cărţi pe care le-a împrumutat din biblioteca acestuia? În ultimul caz, aceasta ar însemna că Dinicu Golescu şi-a început lucrul la antologia sa înainte de 1821 cînd, de frica represiunilor anti-eteriste, Ştefan Commitas pleacă la Viena şi nu mai revine în ţară pînă la moarte. Dacă însă Golescu are în vedere o anumită carte a sa, aceasta nu poate fi decît voluminoasa enciclopedie didactică în mai multe volume: Ἐγκυκλοπαίδεια ἑλληνικῶν μαθημάτων, Viena, 1812—1814.[9] Cum ea nu se găseşte în Biblioteca Academiei, rezolvarea dilemei este pentru moment imposibilă.

Al treilea izvor al *Adunării de pilde* a fost indicat de către G. Bengescu într-o carte consa-

[8] Al. Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, Bucureşti, 1968, pp. 47 şi u.m.

crată Goleștilor ca fiind «l'ouvrage de Lemaire», *Recueil de faits historiques et d'anecdotes*, paru à Paris en 1820»[9]. Autoritatea de bibliograf, și poate aceea de rudă a Goleștilor, a făcut ca indicația lui Bengescu să nu fie verificată și a trecut ca atare în diferite lucrări.[10] În fapt însă Henri Lemaire nu are o asemenea operă al cărei titlu nu apare între numeroasele sale cărți cuprinse în catalogul Bibliotecii Naționale din Paris: *Guide de la jeuneusse à son entrée dans le monde ou le Retour des anciennes vertus*, Paris, 1818, *Anecdotes chrêtiennes ou choix d'anecdotes propres à entretenir chez les jeunes gens des deux-sexes...*, Paris, 1820, *Le nouvel écolier vertueux*, sau prelucrări școlărești ca *Petit Anacharsis ou le voyage du jeune Anacharsis en Grèce, abrégé... pour l'usage de la eunesse*, *Le petit Robinson* etc. Cartea pe care o utilizează Dinicu Golescu prin intermediul traducerii grecești a ginerelui său Al. Racoviță este *Les exemples célèbres ou nouveau choix de faits historiques et d'anecdotes propres à orner la mémoire de la jeunesse et à lui inspirer l'amour de toutes les vertus qui peuvent faire e bonheur et la gloire de l'homme en société*, Paris, 1817. A treia ediție, apărută în 1823, este probabil cea care a stat la îndemîna autorului nostru. Toată partea a treia a *Adunării de pilde* provine de aici: capitolul *Iubire de patrie și neiubire de cîștig* este primul din cartea lui Lemaire, *Amour de la patrie et désintéressement*. Iată începutul celor două texte:

Parmi les ambassadeurs que les Romains envoyèrent en une certaine occasion à Pyrrhus, roi d'Epire, se trouvait Fabricius, dont la réputation s'étendait au loin. Quand le monarque eut répondu à l'ambassade...

Între elciii — solii — ce s-au trimis în vremile vechi de romani către Piru, împăratul Ipirului, au fost și vrednicul de laudă Favrichie; și după ce ei ș-au făcut arătările și ș-au luat răspunsul, împăratul...

În total, Golescu reproduce în antologia sa optsprezece din cele douăzeci și una de istorii edificatoare ale originalului francez, și pe toate cele șapte ale capitolului următor, *Fidélité* (tradus de el *Pilde spre credință*).

Mircea ANGHELESCU

[9] Georges Bengesco, *Les Golesco*, Bruxelles, f.a. (1922), p. 149.
[10] Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, București, 1977, p. 599.

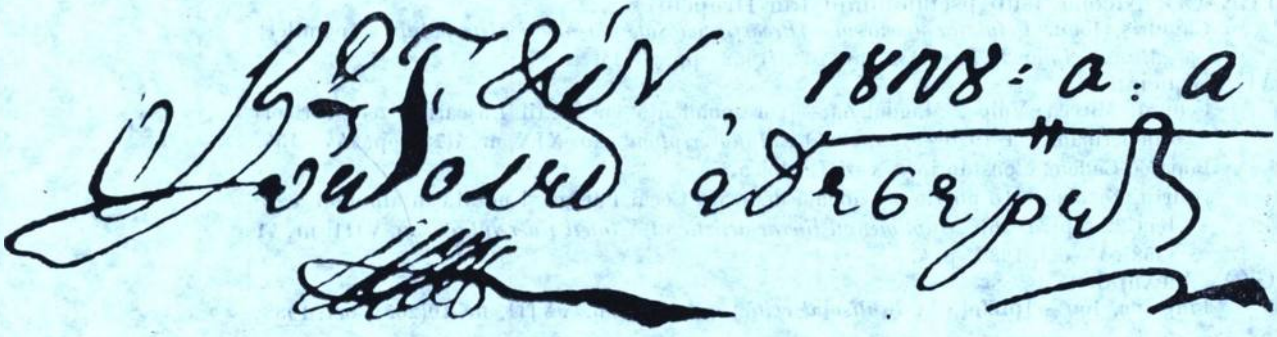

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

(1 octombrie—31 decembrie 1988)

A

ALBINI, Septimiu

Biţu-Sârghie, Anca — [corespondenţă — două scrisori adresate lui Ioan Slavici (doar una datată 9 febr. 1891); două scrisori către Victor Tordăşianu, datate 14/27 oct. 1900 şi 3/16 iul. 1905]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 41—43.

ARGHEZI, Tudor

Arghezi, Mitzura — *Biata femeie! Săracul bărbat!* [articol scris în 1943]. „*Familia*", an. 24(124), seria a V-a, nr. 12(280), dec. 1988, p. 6.

B

BACALBAŞA, Ion

Bucur, Marin — [corespondenţă cu I. L. Caragiale; trei scrisori, datate 25 oct. 1911, 2 febr. 1912, 17 apr. 1912]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 87—96.

BAGDASAR, Nicolae

Vetişanu, Vasile — [cerere către Dimitrie Gusti pentru primirea sa ca membru al „Institutului Social Român"]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 161.

BĂLCESCU, Nicolae (sub pseudonimul Ion Drapelu)

Chindriş, Ioan. *Refutaţia discursului Preasfinţiei Sale părintelui Mitropolitul* — [pamflet]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 8—14.

BLAGA, Lucian

Cenuşă, Mircea; Vulpe, Magdalena — [corespondenţă cu Sextil Puşcariu; zece scrisori din perioada ian. 1920 — iun. 1925]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73), pp. 144—154.

Popescu-Cadem, Constantin — vezi C. Noica.

Scurtu, Nicolae — [o poezie ocazională dedicată Cocăi Farago şi notată în albumul acesteia 22 sept. 1926]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 41 (368), 15 oct. 1988, p. 4.

BOGZA, Alexandru

Filipciuc, Ion — [prefaţă la *Realismul critic*]. „*Astra*", an. XXIII, nr. 10(205), oct. 1988, p. 8.

C

CIOCULESCU, Şerban

Modorcea, Grid — «*Cred în puterea voinţei şi în puterea individului de a se conforma sieşi, de a-şi fi sieşi credincios*» [un ultim interviu]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 39(366), 1 oct. 1988, p. 3.

* * * *Literatura noastră a înregistrat în anii culturii socialiste frumoase succese peste hotare* — [anchetă în legătură cu decernarea Premiului Nobel unui scriitor român. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 42(369), 22 oct. 1988, p. 8

CHENDI, Ilarie

Negrilă, Iulian — [două scrisori către memorandistul Roman R. Ciorogariu; una datată 1 iun. 1902, cealaltă nedatată]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 43(1130), 28 oct. 1988, p. 14.

CHRISTOFI, Al.

Isar, Nicolae — *« esaltaţia se adăoga în partea mulţimii entuziastă...* » [corespondenţă cu Christian Tell — o scrisoare din 1855, referitoare la Generalul Magheru]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 15—27.

CLAUDIAN, Al.

Vetişanu, Vasile — [cerere pentru primirea sa ca membru al Institutului Social Român]; „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 161.

COTRUŞ, Aron

Delureanu, Ştefan — [corespondenţă cu prof. Simion Mândrescu, preşedintele „Comitetului de acţiune" al Comisiei de propagandă din Padova; şase scrisori datate: 6 iul. 10 iul., 3 aug., 4 aug., 5 aug., 18 sept. 1918; o scrisoare din 14 oct. 1918 către generalul Luciano Ferigo, comandantul regiunii române]. „*Tomis*", an. XXVIII, nr. 10, (224), oct. 1988, p. 12.

E

ELIADE, Mircea

Handoca, Mircea — *Tratat de istorie a religiilor. Cerul* [II]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 132 — 143; *Corespondenţă;* [o scrisoare către M. Handoca, datată 18 ian. 1986]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 43(1130), 28 oct. 1988, p. 4; două scrisori către C. G. Jung, datate 4 sept. 1950 şi 30 sept. 1950. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 44(1131), 4 nov. 1988, p. 8; [patru scrisori către C. G. Jung, datate 6 oct. 1953, 26 iun. 1952, 25 sept. 1952, 29 aug. 1953]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 45(1132), 11 nov. 1988, p. 8; două scrisori către C. G. Jung, datate 21 oct. 1953 şi 11 febr. 1955]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 46(1133), 18 nov. 1988, p. 8; două scrisori către C. G. Jung, datate 1 mart. 1955 şi 9 nov. 1955. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 49(1136), 9 dec. 1988, p. 8; [două scrisori către C. G. Jung, datate 23 febr. 1950 şi 16 sept. 1950], „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 50(1137), 16 dec. 1988, p. 8.

Popescu-Cadem, Constantin — [cerere către decanul Facultăţii de Litere şi Filosofie pentru înscrierea la concursul pentru ocuparea postului de profesor universitar; Memoriu de titluri şi lucrări, 8 dec. 1943]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 122—124.

EMINESCU, Mihai

Ţone, Nicolae — [lămuriri în legătură cu noi portrete ale poetului la Mînăstirea Neamţ; portretul poetului la 16 ani]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 51(378), 24 dec. 1988, p. 9.

Vatamaniuc, Dimitrie — [o scrisoare către Dimitrie Gusti, directorul Naţionalului bucureştean, redactată de Eminescu şi semnată de actorul C. Bălănescu, 8 sept. 1868]. „*Luceafărul*", an. XXXI, nr. 47(1384), 19 nov. 1988, p. 6.

Siupiur, Elena — [document privind numirea lui Mihai Eminescu în funcţia de revizor şcolar, datat 14/6 1875]. „*Transilvania*", an. XVIII (XCV), serie nouă, nr. 1/1989, p. 29.

G

GALACTION, Gala

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Coca Farago din 13 mart. 1938]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 27(354), 9 iul. 1988, p. 4.

GASTER, M.

Florea, Virgiliu — [o scrisoare către Leca Morariu din 6 mai 1924]. „*Pagini bucovinene*", an. VII, nr. 10(82), oct. 1988, p. III.

GHIBU, Onisifor

Băileșteanu, Fănuș — *Cine vrea să cunoască filosofia românească să citească istoria noastră națională* — [însemnări pentru o conferință ținută în dec 1932, la Brașov]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 48—58.

GOGA, Octavian

Bârgău, Valeriu — [o scrisoare către publicistul hunedorean C. Osvadă, din 24 dec. 1907 sau 1908; o scrisoare nedatată]. „*Contemporanul*", nr. 51(2196), 16 dec. 1988, p. 12.

Biţu-Sârghie, Anca — [două scrisori către Septimiu Albini, datate 12 febr. 1905 și 16 febr. 1906]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 36—38.

Grecescu, Ion — « . . . *cele mai mari beneficii pentru țară* . . . » — [o scrisoare către Take Ionescu din 15 sept. 1919]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 44—47.

Popa, Mircea — [o poezie apărută în „*Spiritul vremii*", 1 nov. 1934, sub titlul *Poezie inedită din Albumul prințesei C.B.*]. „*Tribuna*", an. XXXII, nr. 47(1666), 24 nov. 1988, p. 2.

Scurtu, Nicolae — [o poezie scrisă în 1896 și aflată în Albumul personal al lui V. Mihulin, prieten al poetului]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 50(377), 17 dec. 1988, p. 4.

Steiciuc, Brîndușa — [o scrisoare către Simion Florea Marian din 3 dec. 1903]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 75.

GOMBOȘIU, Ștefan

Jebeleanu, Al. — [două scrisori: prima din 21 mart. 1969, a doua nedatată]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 52(1139), 30 dec. 1988, p. 8.

H

HAGIU, Grigore

* * * [grupaj de poeme]. „*România literară*", an. XXII, nr. 41, 6 oct. 1988, p. 15.

I

ILIESCU, Tiberiu

Scurtu, Nicolae — [autograf pe volumul *La cocoșul spînzurat*, datat 27 mai 1968]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 49(376), 10 dec. 1988, p. 4.

IORDAN, Iorgu

Ivănescu, D. — *Teza la limba română. Cronicarii moldoveni* [concursul pentru Bursele de la Filologia modernă, 1909]. „*Convorbiri literare*", an. XCV, nr. 10(1226), oct. 1988, p. 7.

J

JARNÍK, J. U.

Ionescu-Nișcov, Traian — «*Limba română este limbă universală*» [corespondență]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4 (73)/1988, pp. 59—71.

L

LABIȘ, Nicolae

* * * *Cu sufletul ca spada de curat* [fragment]. „*Pagini bucovinene*", an. VII, nr. 10(82), oct. 1988, p. 1.

LUCA, Ion

Cârlan, Nicolae — [o scrisoare către traducătoarea Alice Wise din sept. 1958]. „*Pagini bucovinene*", an. VII, nr. 10(82), oct. 1988, p. III.

LUCACIU, V.

Biţu-Sârghie, Anca — [două scrisori către Septimiu Albini, datate 29 apr. 1893 și 5 sept. 1894]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 31—33.

LUNGIANU, Mihai

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 4 ian. 1955]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 160—161.

M

MAIORESCU, Titu

Rădulescu-Dulgheru Georgeta — « *...s-a afișat mobilizarea...* » [Jurnal — ultimul an de viață]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 76—86.

MICU, Constantin

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 19 iul. 1942]. „*Manuscriptum*“ an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 160.

MIHALAȘ, Marcel

* * * [grupaj de versuri din volumul *Între nume și lucruri*, în curs de apariție la Ed. „Cartea Românească“]. „*Romînia literară*“, an. XXI, nr. 51, 15 dec. 1988, p. 15.

MORAND, Paul

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Barbu Brezianu din 4 mai 1969]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 175—177.

MORARIU, Leca

Moscaliuc, N. — [două cărți poștale către Alexandru Zavulovici din 5 și 12 oct. 1951]. „*Pagini bucovinene*“, an. VII, nr. 12(84), dec. 1988, p. III.

MOȚA, Ioan

Bițu-Sârghie, Anca — [două scrisori către Septimiu Albini datate 19 oct. 1896 și 12 nov. 1907]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 34—36.

MUȘATESCU, Tudor

Scurtu, Nicolae — [Dedicație pentru George Acsinteanu pe volumul *Ale vieții valuri*, din anul 1932]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*“, an. VIII, nr. 49(376), 10 dec. 1988, p. 4.

N

NEGRUZZI, I. C.

Steiciuc, Brândușa — [două scrisori către Simion Florea Marian, datate 19/31 ian. 1877 și 8/20 mai 1885]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 74.

NOICA, Constantin

Popescu-Cadem, Constantin — De ce nu a fost profesor universitar? (acte și documente) „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 129—131.

Sava, Iosif — [o scrisoare către muzicianul Ștefan Niculescu din 22 mai 1984]. „*Cronica*“ an. XXIII, nr. 45(1188), 4 nov. 1988, p. 3.

Scurtu, Nicolae — [două scrisori către Constantin Pelmuș, datate 25 dec. 1941 și 28 mai 1984]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*“, an. VIII, nr. 51(378), 24 dec, 1988, p. 4.

O

ODOBESCU, Alexandru

Florea, Virgiliu—[o scrisoare către Moses Gaster din 26 iul./7 aug. 1879]. „*Manuscriptum*“. an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 168—174.

OPRIȘAN, I. Grigore

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Vasile Damaschin din 10 apr. 1941]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*“, an. VIII, nr. 42(369), 22 oct. 1988, p. 4.

P

PAULOPOL, E.

Vetișanu, Vasile — [cerere pentru primirea ca membru la „Institutul Social Român“]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 161.

PÂRVAN, Vasile

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti, nedatată]. „*Manuscriptum*“, an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 157.

PERPESSICIUS

Jucan, Grațian — [două scrisori către Grațian Jucan din 28 dec. 1959 și 20 mart. 1959], „*Pagini bucovinene*“, an. VII, nr. 12(84), dec. 1988, p. III.

PETRESCU, Cezar

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Mihail I. Kogălniceanu din iul. 1936]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 46(373), 19 nov. 1988, p. 4.

PUȘCARIU, Sextil

Cenușă, Mircea; Vulpe, Magdalena — [cinci scrisori către Lucian Blaga din perioada febr. 1920 — iun. 1925]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 144—154.

R

RALEA, Mihai

Popescu-Cadem, Constantin — [raport către decanul Facultății de Litere și Filosofie]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 127—128.

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin.

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 11 ian. 1947]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 157—158.

RĂDULESCU, Neagu

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Vasile Damaschin, din 10 iul. 1943]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 48(375), dec. 1988, p. 4.

S

SADOVEANU, Mihail

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către directorul I.R.D.P. din 19 oct. 1929, solicitînd plata unor tantieme]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 44 (371), 5 nov. 1988, p. 4.

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 5 apr. 1934]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 158—159.

SEBASTIAN, Mihail

Handoca, Mircea — [două scrisori către Mircea Eliade, datate 13 aug. 1928 și 19 aug. 1928]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 52(1139), 30 dec. 1988, p. 5.

SLAVICI, Ioan

Steiciuc, Brânduşa — [două scrisori către Simion Florea Marian, datate 28 apr. 1884 și 30 oct. 1896]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 75.

STAMATIAD, Al. T.

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare din 17 iun. 1933 către D. Nanu]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 45(372), 12 nov. 1988, p. 4.

STANCU, Zaharia

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către George Acsinteanu din 20 martie 1969]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 49/376, 10 dec. 1988, p. 4.

STĂNESCU, Nichita

Braga, Corin — *Cîntec* [poem comunicat de Horia Muntenuș]. „*Tribuna*", an. XXXII, nr. 50(1669)/15 dec. 1988, p. 3.

* * * — *Către cavalerul Flondor* [poem]. „*Orizont*", an. XXXIX, serie nouă, nr. 50(1137), 16 dec. 1988, p. 3.

T

TĂUȘAN, Grigore

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare către Paul Teodorescu din 22 iun. 1928]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 47(374), 26 nov. 1988, p. 4.

TEODOREANU, Păstorel

Scurtu, Nicolae — [un catren dedicat lui George Acsinteanu din 3 mart. 1963]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 49(376), 10 dec. 1988, p. 4.

TITEL, Sorin

* * * *Observator într-o noapte de vară* [proză]. „*Convorbiri literare*", an. XCV, nr. 12(1228), dec. 1988, p. 8.

TORDĂȘIANU, Victor

Biţu-Sârghie, Anca — [două scrisori către Septimiu Albini, prima datată 8 oct. 1902, cealaltă nedatată]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 37—39.

TOROUȚIU, I. E.

Scurtu, Nicolae — [o scrisoare adresată scriitoarei Laura M. Dragomirescu din 29 ian. 1942]. „*Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului*", an. VIII, nr. 26/353, 2 iul. 1988, p. 4.

V

VIANU, Tudor

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 29 oct. 1955]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 158.

Vetișanu, Vasile — [cerere pentru primirea ca membru la Institutul Social Român]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 161.

VORONCA, Ilarie

Vetișanu, Vasile — [o scrisoare către Dimitrie Gusti din 25 oct. 1938]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 159—160.

VULCAN, Iosif

Steiciuc, Brânduşa — [două scrisori către Simion Florea Marian, una datată 24 ian. 1904 și alta nedatată]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, p. 73.

X

XENOPOL, A. D.

Popa, Anghel — [proces-verbal al Comisiei pentru examinarea medaliei comemorative Vasile Alecsandri, mai 1905]. „*Manuscriptum*", an. XIX, nr. 4(73)/1988, pp. 178—181.

Ofelia CONDEESCU

ICONOGRAFIE

AUTOGRAFE: Göran BJÖRKMAN (168, 169); Lucian BLAGA (102, 109); Mateiu I. CARAGIALE (76); G. CĂLINESCU (97); M. EMINESCU (10) și — semnat «Eminovitz» (13, 14); Laurențiu FULGA (125, 127); C. DOBROGEANU-GHEREA (164); Domnița GHERGHINESCU-VANIA (111); Ion GHICA (24); Dinicu GOLESCU (180, 181); G. IBRĂILEANU (155); E. LOVINESCU (77); Petru MAIOR (170); Miron NICOLESCU (82, 85, 86); Camil PETRESCU (78); *Al. ROSETTI* (79); M. SEVASTOS (157); Tudor VIANU (76, 131, 133, 136); Olga VRABIE (161); *Romulus VULPESCU* (80).

FOTOGRAFII: Ion BARBU (69); Lucian BLAGA (116); *Augustin BUZURA* (67); Domnița GHERGHINESCU-VANIA (109, 116); Ion GHICA (27); Frații GOLESCU (27); Romulus GUGA (63,67); SAMARINEANU (55); Mihail SORBUL (55); Zaharia STANCU (42, 50, 52, 53, 55); Dimitrie STELARU (57, 62); Octav ȘULUȚIU (55).

DESENE: — *Tudor Teodorescu-Branișteanu* — portret în peniță de Eugen DRĂGUȚESCU (22); *M. Eminescu* — desen de *Costel BADEA* (7); *Ion Barbu* (83); *G. Călinescu* (99); *Sextil Pușcariu* (102); *Dimitrie Stelaru* (61); *Tudor Vianu* (128) — desene de *SILVAN;* Stampă de la 1848. Desen color de C. PETRESCU (22).

Grupajele de fotografii din familia scriitorului Zaharia Stancu fac parte din arhiva Muzeului Literaturii Române.

Imaginile din Berna, reproduse la paginile 104, 106, sînt cărți poștale ilustrate; se păstrează în fondul „Lucian Blaga" (M.L.R.).

Fotografiile cu care am ilustrat grupajul „Dimitrie Stelaru" ne-au fost puse la dispoziție de poetul *Ion SEGĂRCEANU*, căruia îi mulțumim și pe această cale.

SUMMARY

● **History and Literature** — editorial („*MANUSCRIPTUM*") ● *Centenary* — **M. EMINESCU** I. *Fragmentarium;* The draft of a «fairytale» — pages from the *2306* th manuscript (Text established and presented by *Aurelia CREȚIA-DUMITRAȘCU);* II. *Ipotheses:* «*There was my knowledge . . .*» — autograph from 1868—1869 on an *Engineer's notebook*? (Transcription and preface by *Traian MARCU*); III. *Addenda;* The Memorial Medals (Documentary by *Aurică SMARANDA*) ● *Literature and the Revolution* — Memorial from exile. **Al. CRHISTOFI** in correspondence with Christian TELL; IV «*. . . a booklet by Ion Chica*» — letters from 1852—1853 (Preface and notes by *Nicolae ISAR*). ● *The Writer and His Epoch* — **Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE**: *The Friends* — fragment of novel (Foreword and text established by *Constantin DARIE*). ● **Zaharia STANCU**: *The Anniversary* — short story (Text established and presentation by *Diana CRISTEV*) ● *Contemporary Archive* — **Dimitrie STELARU**: *The Citizen Flux and the Nationalization; The Rat;* [*Mute on the top of my mountain . . .*]; *The Cat* — poems (Editorial note by *Victor CORCHEȘ*) ● **Romulus GUGA**: *The Nightingale in Mourning* — autobiographical short story (Text established by *Voica FOIȘOREANU-GUGA*; bibliographical notes by *Fănuș BĂILEȘTEANU*) ● *Brief* — **Ion BARBU** — a university professor — «*. . . to much rigidity means stupidity*» — a letter from his father, Constantin BARBILIAN; «*. . . much perseverance, method and real passion*» — a letter of the professor of mathematics about some of his students; Interview with Gerda BARBILIAN, the poet's wife, «*about Ion BARBU, his books and other people's books*»; «*. . . we found out about a dispute Arghezi — Barbu*» — letters received from the mathematician Miron NICOLESCU (Documentary by *Sorin POPESCU*) ● *Epistolary* — **G. CĂLINESCU**: «*. . . I am capable of much unselfishness*» — 10 letters towards **Mihail SEVASTOS** (Preamble and notes by *Ion BĂLU*); **Lucian BLAGA — Sextil PUȘCARIU**: «*. . . content with the unexpected success of* **Lauda Somnului**» — letters from 1929—1931 (Text established and notes by *Magdalena VULPE* and *Mircea CENUȘĂ*); ● **Lucian BLAGA — Domnița GHERGHINESCU-VANIA**; «*. . . our only lover remains the country*» — letters from 1941—1948 (Commentaries by *Simona CIOCULESCU*) ● *Album Leaves* — **G. CĂLINESCU** — an art collector; *An atmosphere, a house . . .* (Memories of *Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA*; colour film slides by *Radu BRAUN*) ● Restitutions — **Laurențiu FULGA**: *Diary* (1937) —pages from the archives I. VALERIAN (Notes by *Nicolae SCURTU*) ● *The Passion for the Essay*—**Tudor VIANU**: *Caragiale, Yesterday and Today*; [*About* **Patima roșie** *by* Mihail SORBUL] «*I was happy to work with young people*» — confessions (Texts estabished and memorial dissociations by *Henri ZALIS*); **Mircea ELIADE**: *The Treatise on the History of the Religions*, IV. *The Sky*, III. (Preabmle by *Mircea HANDOCA*) ● *Prima Verba* — **Olga VRABIE**: A poetess helped to make her début by **G. IBRĂILEANU**; letters from **G. IBRĂILEANU** and **M. SEVASTOS**; *Faraway*; *Longing*; *Alone*; *Grief; I long, White Dreams* — poems (Documentary by *Ioan PĂSLĂRAȘU*)● *Romanian Writers in Foreign Archives* — **C. DOBROGEANU-GHEREA** in correspondence with V. G. KOROLENKO, III — two letters from 1914 (Translation by *Bucur CHIRIAC*; foreword and notes by *Z. ORNEA*). ● *Foreign Writers in Romanian Archives*: **Göran BJÖRKMAN** and his translations from EMINESCU (Presentation by *N. SCURTU*) ● *Point — counterpoint* — **Petru MAIOR**; Which is his real portrait? (Iconographical and antropometrical investigations by *Ioan CHINDRIȘ*) ● *Courier* — **Dinicu GOLESCU**; Several biographical notes *(Mircea ANGHELESCU)*; *Bibliographical Index (Ofelia CONDEESCU)* ● *Iconography* ● *Summary* (in English, French, German, Russian; translations by *Mira-Liana VLAD, Ofelia CONDEESCU, Alexandru SURDU, Constantin CERNĂUȚEANU*) ● The Exhibition of books, documents and art opened at „Dalles" on the occasion of the celebration of the *EMINESCU CENTENARY (Paul AGARICI)* ●

SOMMAIRE

● **Histoire et Littérature** — éditorial *(„MANUSCRIPTUM")* ● *Centenaire* — **M. EMINESCU** I. *Fragmentarium : Projet d'un conte de fée* — feuillets du manuscrit 2306 (Texte établi et présenté par *Aurelia CREȚIA-DUMITRAȘCU*); II. *Hypothèses; « C'est ici que ma science fut . . . »* - autographe des années 1868—1869 sur un *Carnet de l'ingénieur?* (Texte transcrit et préfacé par *Traian MAROȘ*); III. *Addenda;* Les médailles commémoratives (Documentaire par *Aurică SMARANDA*) ● *La Littérature et la Révolution* — Mémorial de l'exil: **Al. CHRISTOFI** en correspondence avec Christian TELL; IV. *« . . . une brochure élaborée par Ion GHICA »* — lettres des années 1852—1853 (Préface et notes par *Nicolae ISAR*) ● *L'écrivain et son époque* — **Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE**: *Les amis* — fragment du roman (Avant-propos et texte choisi et établi par *Constantin DARIE*); **Zaharia STANCU**: *L'anniversaire* — nouvelle (Texte établi et présenté par *Diana CRISTEV*) ● *Archives contemporaines* — **Dimitrie STELARU**: *Le citoyen Flux et la nationalisation*; *Le rat*; [*Je suis muet au sommet de la montagne. . .*]; *Le chat* — poèmes (Note éditoriale par *Victor CORCHEȘ;* **Romulus GUGA**: *L'alouette endeuillée* — nouvelle autobiographique (Texte choisi et établi par *Voica FOIȘOREANU-GUGA;* excours bibliographique par *Fănuș BĂILEȘTEANU*) ● *Dossier* — **Ion BARBU:** Professeur de l'Université — *« . . . trop de rigidité signifie obstination et absurdité. . .»* — une lettre de son père, Constantin BARBILIAN; *« . . . beaucoup de persévérance, méthode et une véritable passion . . . »* — une lettre de professeur des mathématiques sur quelques uns de ses étudiants »; Interview avec Gerda BARBILIAN, l'épouse du poète, *« concernant Ion BARBU, ses livres et des autres »*; *« . . . . j'ai appris d'une polémique de ARGHEZI — BARBU »* — des lettres reçues du mathématicien Miron NICOLESCU (Documentaire par *Sorin POPESCU*) ● *Épistolaire* — **G. CĂLINESCU**: *« . . . je peut être extrêmement désintéréssé . . . »* — 10 lettres à Mihail SEVASTOS (préambule et notes par *Ion BĂLU*); **Lucian BLAGA — Sextil PUȘCARIU**: *« . . . enchanté du suprenant succès de* **Lauda Somnului** *»* — lettres de 1929—1931 (Texte établi et notes par *Magdalena VULPE* et *Mircea CENUȘĂ*); **Lucian BLAGA — Domnitza GHERGHINESCU-VANIA**: *« . . . notre unique amour reste la patrie . . . »* — lettres des années 1941—1948. (Commentaires par *Simona CIOCULESCU*) ● *Feuilles d'album* — **G. CĂLINESCU** collectionneur d'art; *Un climat, une maison . . .* (Évocation de *Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA*; diapositives en couleurs par *Radu BRAUN*) ● Restitutions — **Laurențiu FULGA**: *Journal* (1937) — pages des archivss de I. VALERIAN (Précisions par *Nicolae SCURTU*) . . *Passion de l'essai* — **Tudor VIANU**: *Carogiale d'hier et d'aujourd'hui*; [*Sur* **Patima roșie** *par* Mihail SORBUL]; *« J'étais heureux en travaillant avec les jeunes »* — confidences (Textes choisis et dissociations commémoratives par *Henri ZALIS*); **Mircea ELIADE**: *Traité d'histoire des religions*, IV. *Le ciel*, III (Préambule par *Mircea HANDOCA*) ● *Prima verba* — **Olga VRABIE**: Une poétesse qui a débuté grâce à **G. IBRĂILEANU** — lettres par **G. IBRĂILEANU** et **M. SEVASTOS;** *Loin; Nostalgie*; *Seuls*; *La douleur*; *Il me tarde de . . .*; *Rêves blancs* — poèmes. (Documentaire par *Ioan PÂSLĂRAȘU*) ● *Ecrivains roumains dans des archives étrangères* — **C. DOBROGEANU-GHEREA** en correspondence avec V. G. KOROLENKO, III — deux lettres de 1914 (Traduction par *Bucur CHIRIAC*; préliminaires et notes par *Z. ORNEA*) ● *Ecrivains étrangers dans des archives roumaines* — **Göran BJÖRKMAN** et ses traduction d'EMINESCU (Présentation par *N. SCURTU*) ● *Point-contrepoint* — **Petru MAIOR**: Lequel est son portrait réel? (Investigations iconographiques et anthropométriques par *Ioan CHINDRIȘ*). ● *Courrier* — **Dinicu GOLESCU**: Quelques précisions biographiques *(Mircea ANGHELESCU)*. ● *Fichier bibliographique (Ofelia CONDEESCU)* ● *Iconographie* ● *Sommaire* (en anglais, français, allemand, russe — *Mira-Liana VLAD, Ofelia CONDEESCU, Alexandru SURDU, Constantin CERNĂUȚEANU*) ● Exposition de livre, documents et art plastique ouverte à Salle „Dalles" à l'occasion de la commémoration du *Centenaire EMINESCU* (Foto: *Paul AGARICI*) ●

INHALT

● **Geschichte und Literatur** — Leitartikel *(„MANUSCRIPTUM")* ● *Centenarium* — **M. EMINESCU**: I. *Fragmentarium:* der Entwurf eines „Märchens" — Seiten aus der Handschrift *2306* (von *Aurelia CRĂCIUN-DUMITRAȘCU* festgelegter und dargebotener Text; II. *Hypothesen* « *[bis] . . . hier war mein Wissen . . .* » — Autograph aus den Jahren 1868—1869 auf einem *Carnet de l'ingénieur?* (Überschreibung und Vorwort von *Traian MARCU*); III. *Addenda*: Denkmedailen (Dokumentar von *Aurică SMARANDA*) ● *Die Literatur und die Revolution* — Memorial aus der Verbannung: **Al. CHRISTOFI** im Briefwechsel mit Christian TELL; IV. « *. . . eine Broschüre von Ion GHICA* » — Briefe aus den Jahren 1852—1853 (Vorwort und Anmerkung von *Nicolae ISAR*) ● *Der Schriftsteller und seine Zeit* — **Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE**: *Die Freunde* — Fragment von Roman (Vorwort, Auswahl und Festlegund des Textes von *Constantin DARIE*); **Zaharia STANCU**: *Geburtstag* — Novelle (Auswahl und Darbieten des Textes von *Diana CRISTEV*) ● *Zeitgenössische Archiv* — **Dimitrie STELARU**: *Der Bürger Flux und die Nationalisierung*; *Die Ratte*; *[Bin stumm wie die Spitze meines Berges]*; *Die Katze* — Gedichte (Anmerkung von *Victor CORCHEȘ*); **Romulus GUGA**: *Die trauernde Lerche* — autobiographische Novelle (Auswahl und Festlegung des Textes von *Voica FOIȘOREANU-GUGA*; bibliographische Notitz von *Fănuș BĂILEȘTEANU*) ● *Dossier* — **Ion BARBU** als Universitätsprofessor — « *. . . zuviel Rigidität nennt man Manie* » — ein Brief von seinem Vater, Constantin BARBILIAN; « *. . . viel Beharren, Methode und eine leidenschaftliche Hingabe* » — ein Brief des Mathematikprofessors über einige seiner Studenten; Gespräch mit Gerda BARBILIAN, der Frau des Dichters « *über Ion BARBU, seine Bücher und die Bücher anderer* »; « *. . . ich habe von einer Polemik zwischen Arghezi und Barbu erfahren* » — Briefe erhalten von Mathematiker Miron NICOLESCU (Dokumentar von *Sorin POPESCU*) ● *Briefschaften* — **G. CĂLINESCU**: « *. . . ich bin der grössten Interessenlosig keit fähig* » — 10 Briefe an Mihail SEVASTOS (Vorspruch und Anmerkungen von *Ion BĂLU*); **Lucian BLAGA — Sextil PUȘCARIU**: « *. . . zufrieden mit dem unerwartetem* **Lob des Schlafs** » — Briefe aus den Jahren 1929—1931 (Bestimmen des Textes und Anmerkungen von *Magdalena VULPE* und *Mircea CENUȘĂ*); **Lucian BLAGA — Domnița GHERGHINESCU-VANIA** — « *. . . unsere einzige Geliebte bleibt das Vaterland* » — Briefe aus den Jahren 1941 — 1948. (Kommentaren von *Simona CIOCULESCU*) ● *Blätter aus Album* — **G. CĂLINESCU** als Kunswerksammler; *Ein Zustand, ein Haus . . .* (Erinnerungen von *Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA*; Farbendiapositiven von *Radu BRAUN*) ● *Rückgewinnen* — **Laurențiu FULGA**; *Journal* (1937) — Blätter aus der Archiv I. VALERIAN (Erklärungen von *Nicolae SCURTU*) ● *Leidenschaft für Essays* — **Tudor VIANU**: *Caragiale von gestern und von heute*; *[Über* **Die rote Leidenschaft** *von* Mihail SORBUL]; « *Ich war glücklich durch die zusammenarbeit mit den Jungen* » — Bekenntnisse (ausgewählte Texte und kommemorative Unterschide von *Henri ZALIS*); **Mircea ELIADE**: *Traktat von Geschichte der Religionen*: IV. *Der Himmel*, III (Präambel von *Mircea HANDOCA*) ● *Prima verba* — **Olga VRABIE**: Eine debütante Dichterin von G. IBRĂILEANU — Briefe von **G. IBRĂILEANU** und **M. SEVASTOS** (Dokumentar von *Ioan PÂSLĂRAȘU*) *Fern*; *Selmsucht*; *Alleine*; *Schmertz*; *Ich sehne mich*; *Weisse Träume* — Gedichte ● *Rumänische Schriftsteller in fremden Archiven* — **C. DOBROGEANU-GHEREA** im Briefwechsel mit V. G. KOROLENKO, III — Zwei Briefe vom 1914 (Übersetzt von *Bucur CHIRIAC*; Präliminarien und Anmerkungen von *Z.ORNEA*) ● *Fremde Schriftsteller in rumänischen Archiven* — **Görau BJÖRKMAN** und seine Übersetzungen aus Eminescu (Vorgestellt von *N. SCURTU*) ● *Punkt — Kontrapunkt* — **Petru MAIOR**: Welches ist sein wirkliches Porträt? (Ikonographische und antropometrische Untersuchungen von *Ioan CHINDRIȘ* ● *Kurier* — **Dinicu GOLESCU**: Einige biographische Richtigstellungen *(Mircea ANGHELESCU)* ● *Bibliographisohe Zettelkartei* — *(Ofelia CONDEESCU)* ● *Ikonographie* ● *Inhalt* (in den englischen, französischen, deutschen, russischen Sprachen; Übersetzungen von *Mira-Liana VLAD, Ofelia CONDEESCU, Alexandru SURDU, Constantin CERNĂUȚEANU*) ● Ausstellung von Bucher, Dokumenten und Kunstgeöffnet in Halle „Dalles", anlässlich des *EMINESCU CENTENARIUMS (Paul AGARICI)* ●

СОДЕРЖАНИЕ

● **История и Литература** — редакционная статья *(«МАНУСКРИПТУМ»)* ● *Столетие М. ЭМИНЕСКУ* — I. *Фрагментариум:* Проект сказки — страницы из рукописи 2306 (Установление текста и представление *Аурелия КРЕЦИЯ-ДУМИТРАШКУ*); II *Гипотезы:* «*Здесь было мсё знаще...*» — автограф 1868—1869 гг. на книжке инженера (Транскрипция и предисловие *Траян МАРКУ*); III. *Адденда:* Памятные медали (документарий *Аурикэ СМАРАНДА*) ● *Литература и Революция* — Воспоминания из ссылки: **Ал. КРИСТОФИ** в переписке с Кристианом ТЕЛЛ, IV «*...брошюра Иона Гики*» — письма 1852—1853 гг. (Предисловие и примечания *Николае ИСАР*) ● *Писатель и его эпоха* — **Тудор ТЕОДОРЕСКУ-БРАНИШТЕ:** *Приятели* — отрывок романа (Вводное слово, выбор и установление текста *Константин ДАРИЕ*); **Захария СТАНКУ:** *Юбилей* — повесть (Выбор и представление *Диана КРИСТЕВ*) ● *Современный архив* — **Димитрие СТЕЛАРУ:** *Гражданин Флукс и национализация; Крыса,* [*Я немой на вершине своей горы*], *Кошка* — поэмы (Издательское примечание *Виктор КОРКЕШ*); **Ромулус ГУГА:** *Скорбный жаворонок* — автобиографическая повесть (Выбор и установление текста *Войка ФОЙШОРЯНУ-ГУГА;* Библиографический очерк *Фэнуш БЭИЛЕШТЯНУ*) ● *Досье* — **Ион БАРБУ** — профессор; «*лишняя жестокость — просто упрямство*» — письмо от отца, Константин БАРБИЛИАН; «*...больше упорства, метода и настоящей страсти*» — письмо математика о своих студентах; Интервью с Герда БАРБИЛИАН, женой поэта: «*о поэте Ион Барбу, о его книгах и о книгах других*»; «*узнал о полемике Аргези — Барбу*» — письма, полученные от математика Мирон НИКОЛЕСКУ (Документарий *Сорин ПОПЕСКУ*) ● *Письма* — **Г. КЭЛИНЕСКУ:** «*...я могу быть очень равнодушен*» — 10 писем к Михаилу СЕВАСТОСУ (Введение и примечания *Ион БЭЛУ*); **Лучиан БЛАГА — Секстил ПУШКАРИУ:** «*доволен неожиданным успехом Слава сну*» — письма 1929—1931 гг. (Установление текста и примечания *Магдалена ВУЛПЕ* и *Мирча ЧЕНУШЭ*); **Лучиан БЛАГА — Доминица ГЕРГИНЕСКУ-ВАНИА:** «*...единственная наша любовь остаётся родина*» — письма 1941—1948 гг. (Коментарии *Симона ЧЕКУЛЕСКУ*) ● *Страницы альбома* — **Г. КЭЛИНЕСКУ** коллекционер искусства; *Климат, дом...* (Воспоминания *Зое ДУМИТРЕСКУ — БУШУЛЕНГА;* цветные диапозитивы *Раду БРАУН*) ● *Возвращения* — **Лауренциу ФУЛГА:** *Дневник (1937)* — страницы из архива И. ВАЛЕРИАН (Объяснения *Николае СКУРТУ*) ● *Страсть эссе* — **Тудор ВИАНУ:** *Караджале вчера и сегодня:* [О *Красной страсти* Михаила СОРБУЛ]; «*Был счастлив работая вместе с молодёжью*» — признания (Выбор текстов и памятные диссоциации *Хенри ЗАЛИС*); **Мирча ЭЛИАДЕ:** *Трактат по истории религий,* IV. *Небо,* III (Введение *Мирча ХАНДОКА*) ● *Prima verba* — **Ольга ВРАБИЕ:** Новая поэтесса и Г. ИБРАИЛЯНУ; письма Г. ИБРАИЛЯНУ и М. СЕВАСТОС; *Далеко, Тоска, Одни, Боль, Я желаю, Белые сны* — стихотворения (Документарий *Иоан ПЫСЛЭРАШУ*) ● *Румынские писатели в иностранных архивах* — **К. ДОБРОДЖАНУ-ГЕРЯ** в переписке с В. Г. КОРОЛЕНКО, III — два письма 1914 г. (Перевод *Букур КИРИАК;* вводное слово и примечания *З. ОРНЯ*) ● *Иностранные писатели в румынских архивах* — **Горан БЖОРКМАН** и его переводы из Эминеску (Преставление *Н. СКУРТУ*) ● *Точка и противоточка* — **Петру МАЁР:** Как выглядит его настоящий портрет (Иконографические и антропометрические исследования *Иоан КИНДРИШ*) ● *Курьер* — **Динику ГОЛЕСКУ:** Несколько биографических уточнений *(Мирча АНГЕЛЕСКУ)* ● *Библиографическая карточка (Офелия КОНДЕЕСКУ)* ● *Иконография* ● *Содержание* (на английском, французском, немецком, русском; переводы *Мира-Лиана ВЛАД, Офелия КОНДЕЕСКУ, Александру СУРДУ, Константин ЧЕРНЭУЦЯНУ*) ● Выставка книг, документов и изобразительного искусства в Зале «Даллес» по случаю годовщины Эминеску (*Паул АГАРИЧ*) ●

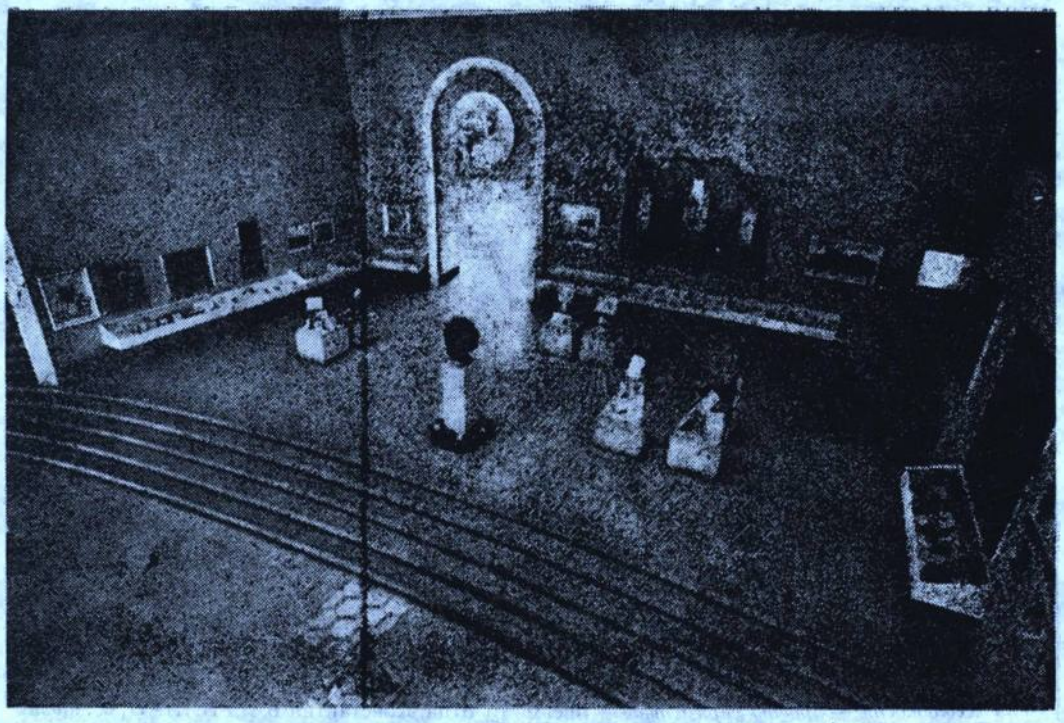

Secvențe din EXPOZIȚIA DE CARTE, DOCUMENTE ȘI ARTĂ, dedicată „Centenarului Mihai Eminescu", deschisă în ziua de 12 iunie a.c. la Sala „Dalles" din București.

(Fotografii de *Paul AGARICI*)

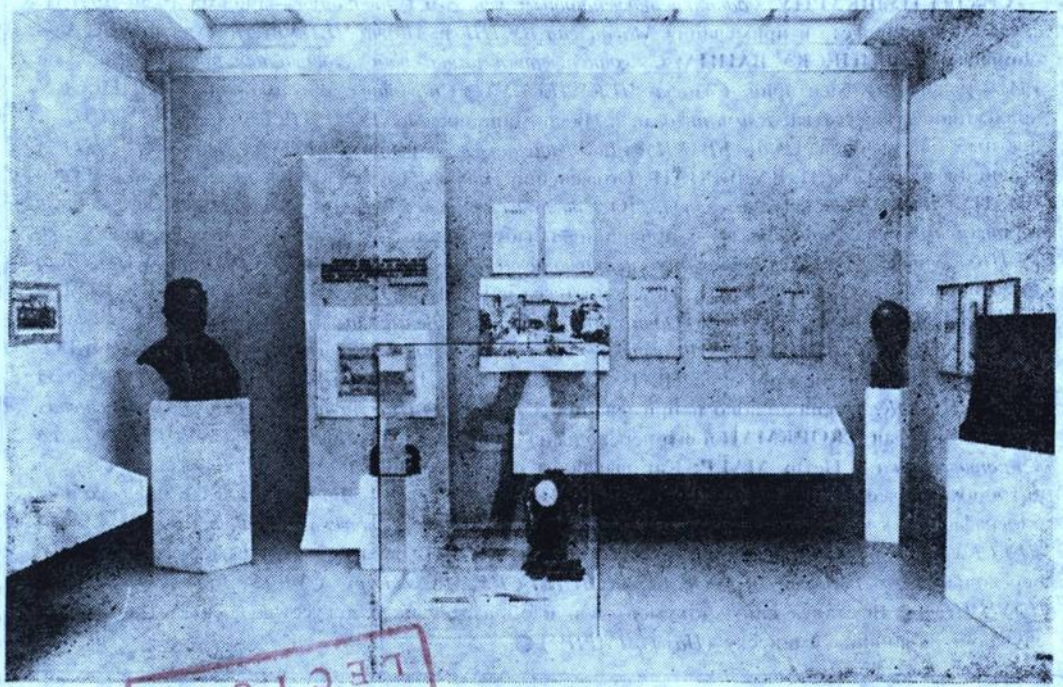

SALA DE LECTURĂ

Imagini din Casa memorială „G. Călinescu" — București, Str. G. Călinescu, nr. 53.

(Diapozitive color de *Radu BRAUN* — *Laboratorul foto al C.P.C.S.*)

Fotoreproduceri: Ion Victor VELCULESCU
Retuș foto: Florica PRICIU-BRAICU

Din sumarul numărului viitor:

- *Centenar:* Eminescu — Creangă
- Samuil MICU — *Conciones (A nu fura)*
- Ienăchiță VĂCĂRESCU — Orientalist
- T. MAIORESCU — Altă corespondență cu BROCKHAUS
- Ion BARBU — Altă variantă a poemului *După melci*
- *Dosar:* Lucian BLAGA — La Universitatea din Cluj; în dialog cu Sextil PUȘCARIU; într-o amintire a lui Onisifor GHIBU
- Nicolae LABIȘ — *Ulciorul fermecat*
- *File de album* — Miniaturi de Dimitrie CANTEMIR

„MANUSCRIPTUM"
Revistă editată de
MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE
FĂNUȘ BĂILEȘTEANU

COLECTIV REDACȚIONAL
ADRIAN BOTA
DIANA CRISTEV
RUXANDRA MIHAILA
(responsabil de număr)
MANUELA TĂNĂSESCU

SECRETARIAT DE REDACȚIE
FLOREA VLAD

TAXELE POȘTALE ACHITATE CONFORM APROBĂRII D.G.P.Tc. nr. 137/527/1976

Lei 35

Diva

MANUSCRIPTUM

Inedit * Inedit

«Vioara lui Enescu răsună trist menuete şi gavote în saloanele stil Ludovic al XIV-lea, pline de peruci. În violina lui Enescu răsună vechea liră, este adevărat, dar lira este ţinută de Orfeu, şi ca atare este străbătută de o tristeţe tracică.»

G. CĂLINESCU

